Анастасія Онатій
Тарас Ткачук

Українська мова 9 клас

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Видавництво Літера

РЕЧЕННЯ

Просте — **Складне**

Граматична(і) основа(и)

одна — кілька

ДВОскладне
ДВА головні члени речення

НЕпоширене

підмет _____ присудок ═══

\+

Поширене

означення ~~~~ додаток - - - - обставина .-.-.-.-

ОДНОскладне
ОДИН головний член речення

_____ – називне

═══ – особове:

- 1) означено-особове *(пропущено Я, МИ, ТИ, ВИ)*
- 2) неозначено-особове *(пропущено ВОНИ/ЛЮДИ)*
- 3) узагальнено-особове *(прислів'я / афоризми)*
- 4) безособове *(підмет не можливий)*

Ускладнене:

1. ОЧР, ОЧР – однорідні члени речення
2. , ВС , – вставні слова
3. , Зв , – звертання
4. , ПЗ , – порівняльні звороти
5. , ВЧР , – відокремлені члени речення

ССР

СКЛАДНОСУРЯДНЕ

Має кілька граматичних основ […], *і* […].	частини поєднані сурядними сполучниками: *і, та, й* *а, але, зате, проте, однак* *або, чи* *не лише.., а й* *не тільки.., але й*

СПР

СКЛАДНОПІДРЯДНЕ

Має кілька граматичних основ *чому?* […], *бо* (…).	Частини поєднані підрядними сполучниками/ сполучними словами: *якщо, якби, бо, тому що, адже, оскільки, хоч, дарма що, так що* та ін.

БСР

Має кілька граматичних основ […], […].	Частини поєднані БЕЗ сполучників / сполучних слів

ССР + СПР + БСР = СРВЗ
(складне з різними видами зв'язку)

який?
[…], […], (…).

Анастасія Онатій
Тарас Ткачук

УКРАЇНСЬКА МОВА

9 клас

Підручник для 9 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

КИЇВ
Літера ЛТД
2026

УДК 811.161.2(175.3)
О-58

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 27.01.2026 № 110)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Відповідно до модельної навчальної програми
«Українська мова. 7–9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автори: Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.)

О-58 **Українська мова**: підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти / А. В. Онатій, Т. П. Ткачук. – Київ : Літера ЛТД, 2026. – 288 с.
ISBN 978-966-945-571-0

УДК 811.161.2(175.3)

Інтерактивний електронний додаток
https://ukrmova-9k-2026.e-litera.com.ua/

ISBN 978-966-945-571-0

© Онатій А. В., Ткачук Т. П., 2025
© «Літера ЛТД», 2026

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу.
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

ДОРОГІ ДЕВ'ЯТИКЛАСНИКИ Й ДЕВ'ЯТИКЛАСНИЦІ!

Цьогоріч зі сторінок підручника ви дізнаєтеся про українську мову в застосунках, відеоіграх, музиці та кіно – у тому, що для когось є хобі, а для когось – роботою. Ми разом поміркуємо про сучасні виклики, пов'язані з мовою, про поширені медіаманіпуляції, новини та публічні виступи. Сподіваємося, вам буде цікаво поділитися своїми думками щодо кожної з цих тем. Звісно, щоб зробити це грамотно, вам знадобляться також знання з української мови – вивчатимемо синтаксис складного речення. Це не лише про складнопідрядні та складносурядні конструкції, а передовсім про вміння будувати влучні висловлювання, ефективно їх застосовувати та точно і без помилок формулювати свою думку.

Нехай цьогорічна подорож буде легкою й захопливою!

Ваші автори

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— завдання для обговорення, роботи в групах, проєкти;

— завдання підвищеної складності;

— завдання з використанням інтернет-джерел, медіа- та відеоресурсів (рекомендовано для виконання в класі);

— теоретичний матеріал;

— ключ до вправи;

— слухання;

— вправи на повторення.

УРОКИ 1–2

УКРАЇНСЬКА МОВА І ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

На цих уроках ти

- поміркуєш про мовну ситуацію в Україні;
- узагальниш виклики, пов'язані з мовою;
- подискутуєш щодо актуальних мовних питань.

1 **Опрацюй допис та коментарі до нього. Виконай завдання.**

Українська мова в телефоні: чи варто змінювати налаштування, якщо знаєш англійську?

Останнім часом багато програм і застосунків почали пропонувати вибір української мови в налаштуваннях. І це чудово! Хотів би долучитися до підтримки всього українського й українськомовного, але, окрім позитивних моментів, бачу низку мінусів. Можливо, хтось допоможе додати ще аргументів. Моє запитання таке: чи варто встановлювати українську мову в налаштуваннях телефона та застосунків, якщо я знаю англійську?

Бачу такі переваги:

- українізація власного простору: що більше використовуєш українську у своєму просторі, то більше надихаєш інших зробити вибір на її користь;
- можливість показати, що продукт цікавий для українців (дані про використання української мови отримають компанії-розробники – можливо, це спонукає їх розвивати українську в інших застосунках).

Негативні моменти, які помітив:

- не завжди переклад є досконалим – це може більше плутати, ніж допомагати;
- коли ділишся своїм пристроєм або скриншотами з неукраїнськомовними (англомовними) людьми, виникає бар'єр у спілкуванні.

Які ваші думки?

За матеріалами форуму DOU – спільноти програмістів України

Віталій Іваненко 17.07.2024 23:14

Я принципово ставлю українську, бо інформацію про мову користувача прийнято збирати і на основі цієї статистики типово приймаються рішення про локалізацію в наступних продуктах.

1 Відповісти Підтримати

Іванна Білик 16.07.2024 00:16

Англійська версія буде найточнішою.

Якщо вона оригінальна. Однак я вже звикла до української – мені приємно, що мова моєї країни в мене в телефоні.

2 Відповісти Підтримати

Юля Непийбіда 16.07.2024 09:41

Гайди та підказки на форумах по більшості питань всеодно будуть англійською. І мучайся з перекладом, як той пункт меню буде звучати українською. Мене це дратує.

3 Відповісти Підтримати

Ігор Вуйтич 16.07.2024 09:41

Скільки працюю адміном – не можу терпіти українську, а тим більше російську в якості інтерфейсу віндовс. Не те щоб локалізація була погана, просто в англомовній вінді швидко знаю як найти все потрібне, а от в україномовній – це займає в рази більше часу.

Можливо це просто сила звички.

4 Відповісти Підтримати

ЗАВДАННЯ

1. Добери з тексту й коментарів аргументи на користь використання в пристроях української та англійської мов, запиши їх у форматі таблиці.

Краще використовувати українську, бо...	Краще використовувати англійську, бо...

2. Доповни таблицю двома власними аргументами.
3. Хто з коментаторів поділяє думку автора допису про те, що українська мова в застосунку – це *«можливість показати, що продукт цікавий для українців»*?
4. Хто з коментаторів висловлює думку, якої немає в тексті?
5. Яку мову / які мови ти використовуєш у своєму телефоні? Чому?
6. Виправ усі мовні помилки в коментарях. Поясни.

2 **Опитай десятьох знайомих і друзів щодо мови, яку вони використовують у своїх пристроях. Оформ отримані дані у вигляді таблиці. Зроби висновки і сформулюй рекомендації для учасників опитування, які ти вважаєш доречними.**

3 **Прослухай інструкцію один раз. Виконай завдання.**

Джерело: ютуб-канал «Комп'ютерна освіта»(«Як змінити мову інтерфейсу в Google Chrome на українську», 10 січня 2025 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Письмово відтвори послідовність кроків, викладених в інструкції.
2. Перевір себе, прослухавши інструкцію вдруге. Що ти можеш додати до тексту? Дай усну відповідь.
3. Для кого ця інструкція може бути корисною?
4. З'ясуй і запиши значення слів *браузер*, *інтерфейс*. Чи можна замінити їх українськими відповідниками? Якими?
5. Перевір мовні налаштування власних браузерів. Чи використовуєш ти українську?
6. Обери будь-який застосунок і запиши власну аудіоінструкцію зі зміни мови налаштувань. Обміняйтеся записами з однокласниками і дайте одне одному зворотний зв'язок щодо грамотності вашого мовлення.

4 Проаналізуй фрагмент новини. Опиши подані діаграми, використовуючи запропоновані фрази. Додай до опису власний досвід використання мовних налаштувань у відеоіграх або програмах.

Загальні фрази: *«діаграма показує...»; «на діаграмі представлено...»; «діаграма ілюструє / підтверджує / відображає...»; «за даними на діаграмі можна побачити...»; «діаграма надає інформацію про...»; «діаграма є графічним представленням даних про...».*

Фрази для опису співвідношень: *«найбільше / найменше значення...»; «на частку... припадає...»; «переважає / домінує...»; «відмінний / однаковий...»; «удвічі / утричі...»; «у відсотках це близько...».*

Фрази-зв'язки: *«порівняно з...»; «з іншого боку...»; «крім того...»; «отже...»; «відповідно до цього...»; «можна додати, що...».*

$32 мільйони доходу. Українська мова обійшла російську за популярністю. Статистика S.T.A.L.K.E.R. 2 в Steam

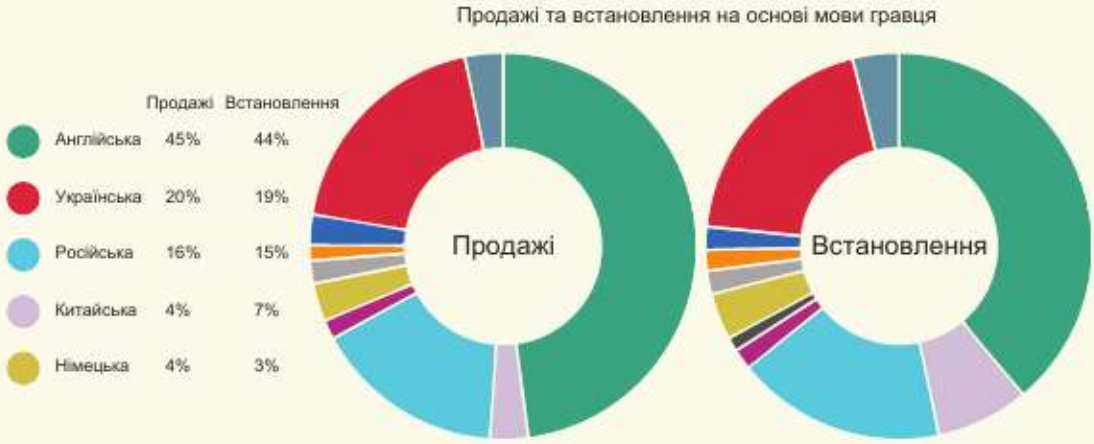

Джерело: форум спільноти геймдев-спеціалістів України (GameDev DOU). 22 листопада 2024 р.

5 **Опрацюй статтю. Виконай завдання.**

Від дедлайна до реченця: роздуми про українську мову в ІТ

Усім привіт! Сьогодні хочу поділитися своїми роздумами щодо непростих стосунків української мови й англійської технічної термінології. Це така спроба рефлексії на виклики сучасності й намагання намацати оптимальні межі цих мов у сфері ІТ. Я залишаю за собою право на власну думку, проте вона не є остаточною та категоричною.

Англізми захопили не тільки ІТ-сферу, вони оточили нас з усіх боків: б'юті-сфера (*хайлайтер* і *праймер*), маркетинг, ритейл тощо. Подобається нам це чи ні – питання інше.

Альма-матер

По-перше, треба прийняти той факт, що англійська назавжди залишиться головною мовою ІТ-сфери. Навіть якщо завтра Китай захопить світ, стане новою наддержавою, перевинайде фейсбук і школярі будуть вивчати китайську замість англійської, «if then else» (команда програмування) вже нікуди не зникне. На кшталт того, як латина й досі є ключовою мовою біології та медицини.

Локалізація

Чи варто перекладати англійські терміни українською? Ця тема здатна додати перчинки будь-якій дискусії. Хтось вважає, що варто шукати / винаходити українські терміни, й аргументує це милозвучністю мови. А хтось дотримується кардинально іншої думки, аргументуючи це практичністю і глобалізацією. Ці позиції є логічними і зрозумілими, а істина, мабуть, десь посередині.

Я вважаю, що англійська має залишити за собою першість у професійній сфері розробки. Що легше розробникам розуміти англомовних колег, то вищим є їхній професійний рівень – і від цього виграють і вони, і держава. Водночас для звичайного користувача мають бути знайдені / винайдені українські відповідники англійських термінів. Якщо таких аналогів знайдено не буде, матимемо справжній вінегрет із запозичень. До речі, проєкт для пошуку українських назв уже існує – це «Словотвір». Зазвичай реакція на нові українські слова, запропоновані на цьому сайті, дуже бурхлива. Можете перевірити на собі:

дедлайн – речене́ць
лайк – уподобайка
@ – равлик
планшет – гортайчик
портфоліо – наробок

Для мене «гортайчик» звучить наразі дико, проте слід усвідомлювати, що будь-які нововведення природно викликають спротив. Та варто натрапити на це слово 3–4 рази – і настає стадія прийняття 🙂 Тому закликаю всіх давати другий шанс кожному українському слову, а краще ще й третій, і четвертий.

Українські назви

Нещодавно подивилася напрочуд цікаве інтерв'ю з Ярославом Ажнюком, CEO PetCube. Особливо мене зачепила така думка:

«Для українців створювати продукти на світові ринки – це питання національної безпеки. Францію знають через її круасани, її косметику, автомобілі... Я хочу, щоб Україну у світі знали не як Чорнобиль, а як людей, які роблять найкращі літаки, як людей, які перевернули з ніг на голову сферу товарів для домашніх тварин, і т. д.».

Це супердумка, яку я підтримую обома руками. Проте в мене виникає запитання: як, наприклад, пересічний австралієць зрозуміє, що PetCube – це український продукт? Назва англійська, зареєстрований у США, вироблений у Китаї. Відверто, шанси, що хтось десь колись накопає інформацію про українське коріння цього продукту, просто нульові.

Погляньмо на назви інших українських пет-проєктів і стартапів: Software Riot, Mate academy, tabXpert, RoboBus тощо. Жодної української назви. Я переконана, що знайти вдалу назву українською – досить реальне завдання, було би бажання. Ідеальними прикладами українського називання вважаю музичні гурти «Onuka» і «Kazka». Це суто українські слова, які легко писати латиницею і так само легко вимовляти. Кожен фан цих гуртів легко здогадається про їх українське походження: про це говорять назва, тексти багатьох пісень, традиційні музичні інструменти. Я вважаю, що нашим ІТ-проєктам уже також варто припинити комплексувати і почати сміливо заявляти світу про своє походження, використовуючи для цього можливі інструменти, як-от: українська назва, українська версія сайту, зазначення адреси українського офісу і т. ін. Ваші інвестори й бізнес-партнери все одно все знають, тож нехай дізнається і світ.

Висновок

Не можу сформулювати думку краще, ніж це зробив один мудрий чоловік 150 років тому: «Учітеся, читайте, і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь».

Джерело: форум спільноти програмістів України (DOU) (Ярослава Качан «Від дедлайна до речення: роздуми про українську мову в ІТ», 11 грудня 2018 р.)

ЗАВДАННЯ

І. Дослідження мовлення

1. З'ясуй і запиши значення слів *рефлексія, маркетинг, альма-матер, локалізація, стартап, інвестор.* До яких із них можна дібрати українські відповідники?

2. Знайди в тексті два приклади вставних слів. Поясни розділові знаки.

3. Поясни написання слів *будь-який, бізнес-партнер, б'юті-сфера, IT-проєкт, супердумка.* Наведи власні приклади до правил написання цих слів.
4. Як ти розумієш використання скісної риски в реченні *«Для звичайного користувача мають бути знайдені/винайдені українські відповідники англійських термінів»*? Коли доречно її використовувати?
5. Прокоментуй розділові знаки в реченні *«Варто сміливо заявити світу про своє походження, використовуючи для цього можливі інструменти, як-от: українська назва, українська версія сайту, зазначення адреси українського офісу»*.
6. Поясни, у яких випадках доречно використовувати слова *наразі* й *напрочуд.* Знайди їх у тексті та перевір правильність своєї відповіді.

II. Розуміння прочитаного

1. Поясни, чому стаття має назву *«Від дедлайна до реченця»*.
2. Прокоментуй назви частин статті (*«Альма-матер»*, *«Локалізація»*, *«Українські назви»*): чому, на твою думку, авторка обрала саме ці слова?
3. Познач усі твердження, які є правдивими відповідно до змісту тексту.

А	В Україні немає стартапів, пов'язаних із домашніми тваринами.
Б	Українські розробники повинні спілкуватися з іноземними колегами українською мовою.
В	«Словотвір» – це сайт, на якому можна знайти українські відповідники запозичених слів.
Г	PetCube – ідеальний приклад називання проєкту.
Д	Авторка закликає дотримуватися настанови Тараса Шевченка.

4. Оціни своє ставлення до прочитаного за шкалою. Поясни свою думку.

Зовсім не підтримую	Радше не підтримую, ніж підтримую	Ставлюся нейтрально	Радше підтримую, ніж не підтримую	Цілковито підтримую	Важко визначитися

5. Чи траплялися тобі приклади успішних українських проєктів світового рівня? Чи були їхні назви вдалими?
6. Чи використовуєш ти запозичення з англійської у власному мовленні? Наведи приклади. Чи можна було б замінити запозичені слова українськими?

III. Письмова взаємодія

1. Випиши з тексту по одній цитаті на підтвердження кожної з тез.
   - Українські проєкти повинні мати українські назви.
   - Користувачі повинні налаштовувати програми українською мовою.
2. Запиши три уточнювальні запитання, які ти б хотів/хотіла поставити авторці цієї статті.
3. Досліди свій діалог з кимось із однокласників/знайомих/друзів. Випиши англізми, які в ньому є. Перепиши відповідні фрагменти діалогу, уникаючи англізмів.

6 **Прочитай фрагмент. Виконай завдання.**

Із тьми-тьмущої цікавезних фактів, з яких складається книжка пана Фрідрікссона, можна виокремити такі причини унікальної стабільності ісландської мови: ізольоване становище, близькі зв'язки всередині острова й практично повний брак молодіжної культури, на відміну від, наприклад, континентальної Європи. А тепер трохи докладніше про ці чинники.

Перше. Ісландія – це острів, навколо тільки вода й тріска, тріска й вода. Навіть Данія, яка довгі роки була для Ісландії «старшим братом», розташовується в тисячах кілометрів. Так що до XIX століття місцевий житель цілком міг прожити все життя й жодного разу не почути чужоземного мовця.

Друге. Ок, запозичень особливих не було, ми зрозуміли, але мова може й без зовнішніх впливів змінюватися, як каже нам соціолінгвістика. Може, але тільки якщо жителі переважно не знайомі між собою, як в... Ісландії – до XIX століття місцеве товариство складалося лише з 50 000 осіб. Якийсь упертюх може тицьнути пальчиком у мапу і сказати: «Дивись-но сюди, неуку! Ти ландшафт Ісландії взагалі бачив? Як вони крізь ті гори контакти підтримували, ісландці твої?» Я пальчик повільно, але впевнено з мапи приберу і відповім зухвальцеві, що представники місцевої еліти між собою прекрасно спілкувалися й навіть на засідання парламенту раз на рік з'їжджалися.

Ну й третє. Здавалося б, урятувати ісландську з лап вікового заморожування здатна була молодь, це ж вона – вічний двигун. Сленг, гулянки, жаргончики різні, тому що «базарити, як предки, – це ж повний тухляк» (так, у мене погано з молодіжним сленгом), але ісландцям це не вдалося. Будинки розкидані досить далеко, а з членами родин особливо не «посленгуєш».

(Із кн. Рустама Гаджієва «Лінгвістика на карті світу»)

ЗАВДАННЯ

1. На основі прочитаного уклади аналітичну таблицю.

Причина стабільності мови	Цитати з тексту на підтвердження	Як це впливає на мову?

2. Яка причина, на твою думку, є найбільш вагомою? Поясни свою відповідь.
3. Проаналізуй прочитане й зістав ісландську й українську мови. Створи діаграму Венна (щонайменше 6 фактів про ці мови).
4. Перевір гіпотезу за допомогою інформації з тексту та додаткових джерел. Наведи щонайменше три аргументи.
   Гіпотеза: *мова зберігає стабільність, якщо суспільство ізольоване.*
5. Досліди український контекст, який суперечить одній із причин стабільності мови, наведених у тексті. Оформ свої спостереження у форматі списку або таблиці.

6. Обери одну з тем і напиши есе (використай щонайменше два факти з тексту, додай власні спостереження).

Тема 1. Чи добре, коли мова змінюється?

Тема 2. Що важливіше для мови: ізоляція чи відкритість?

Тема 3. Чи може українська мова стати такою стабільною, як ісландська?

7 **Застосунок на основі штучного інтелекту узагальнив виклики, пов'язані з українською мовою. Опрацюй текст, виправ у ньому всі помилки й висловви своє ставлення до прочитаного: із чим ти погоджуєшся, а щодо чого готовий / готова подискутувати. Оціни зміст тексту за 12-бальною шкалою, обґрунтуй свою оцінку.**

Виклики, з якими стикається українська мова, охоплюють вплив російської мови, недостатню підтримку з боку держави, низьку мовну культуру в певних колах та недостатнє використання в різних сферах життя.

Ось більш детальний розгляд цих викликів.

Недостатня підтримка з боку держави

Хоча українська мова є державною, її підтримка в різних сферах часто не достатня. Не достатнє фінансування програм розвитку мови, відсутність ефективних механізмів захисту мовних прав та недостатня увага до популяризації української мови серед молоді призводять до її ослаблення.

Вплив російської мови

Тривале використання російської мови в різних сферах життя, особливо в медіа, освіті та діловому спілкуванні, створює значний тиск на українську мову. Це спричиняє до зменшення сфери вживання української мови, зниження її престижу та засмічення лексики.

Низька мовна культура

У деяких колах спостерігаємо низьку мовну культуру, що проявляється у використанні суржику, не грамотному мовленні та зневажливому ставленні до мовних норм.

Недостатнє використання в різних сферах

Українська мова не завжди є домінуючою у бізнесі, технологіях та інших сферах. Це обмежує можливості її розвитку та поширення. Зростаюча глобалізація та цифровізація також створюють виклики, оскільки англійська мова стає домінуючою в багатьох сферах, а українська мова може бути витіснена.

Запитайте: _

Текст згенеровано застосунком на основі ШІ

УРОКИ 3–4 ГОЛОВНІ ТА ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

На цих уроках ти
- пригадаєш вивчене про головні та другорядні члени речення.

8 **Перемалюй схему, додаючи необхідну інформацію про головні та другорядні члени речення (питання, приклади тощо). Перевір результат за допомогою додаткових джерел. Зроби висновки про те, що тобі вдалося пригадати, а що потребує повторення.**

Граматична основа речення

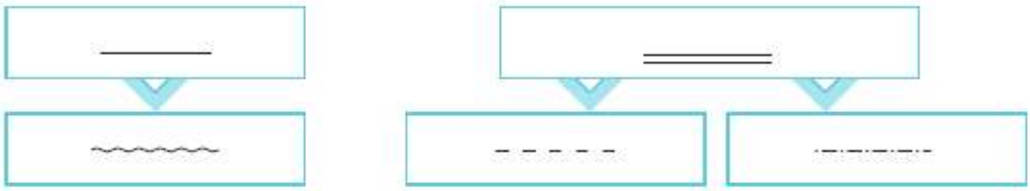

9 **Утвори й запиши речення до однієї з описаних ситуацій із поданими в таблиці підметами, які містять два слова. Узагальни інформацію про те, у яких випадках підмет складається більш ніж з одного слова.**

Ситуація 1 До школи приїхало телебачення, але ніхто не був готовий до цього.

Ситуація 2 На уроці географії все пішло не за планом.

журналістка з оператором	Тихий океан	майстер на всі руки	натовп людей
«Юний орел»	Азовське море	Валерій Павлович	багато недоліків

10 **Визнач, якими частинами мови виражені підмети в поданих реченнях. Заповни таблицю за зразком. Виконай завдання.**

1. Обдарована українська художниця Любов Панченко належить до когорти митців-шістдесятників. 2. Майстриня на всі руки конструювала одяг, створювала узори для вишивання, живопис, графіку. 3. Вона також авторка оригінальних ***панно*** – аплікацій клаптиками пальтової тканини на картоні, зокрема серії «Шевченкіана». 4. Описане вище сприймали тоді ледь не як підпільну діяльність. 5. Мої дідусь із бабусею були близькими друзями Любові Панченко. 6. Вони завжди хвилювалися за неї та підтримували творчість художниці. 7. Саме тому ми з Українською анімаційною асоціацією створили проєкт «60. Втрачені скарби».

За матеріалами журналу «Локальна історія»

№ речення	Підмет	Частина мови

ЗАВДАННЯ

1. Що тобі відомо про шістдесятників? Знайди інформацію в додаткових джерелах і запиши три факти про них.
2. Чому, на думку автора, діяльність художниці була ледь не підпільною?
3. Як можна пояснити назву проєкту, згаданого в тексті?
4. Хто, на твою думку, є автором тексту? Підтвердь своє припущення інформацією з тексту.
5. Поясни значення й написання виділеного в тексті слова. Чи збігаються його словникове значення і пояснення в тексті?
6. Поясни правопис поданих сполучень слів: *серія «Шевченкіана», Українська анімаційна асоціація, проєкт «60. Втрачені скарби».*

11 **Випиши з тексту попереднього завдання три присудки (на вибір). Зазнач частини мови, якими вони виражені.**

12 **Проаналізуй подані таблиці. Додай інформацію, якої не вистачає. Виклади подану теорію так, щоб твої однокласники/однокласниці пригадали все про складені присудки.**

Таблиця 1. _____ *присудок*

ДІЄСЛОВО + ІМЕННИК	
бути (стати) + іменник	*Ти станеш художницею.*
бути (стати) + прикметник	*Виставка була цікавою.*
бути (стати) + займенник	*Перемога буде наша.*

Таблиця 2. _____ *присудок*

ДІЄСЛОВО + ДІЄСЛОВО	
почати	*Ти вже почав малювати?*
припинити	*Вона припинила сміятися.*
змогти	*Зможеш подолати цю перешкоду?*
мусити	*Ви мусите погодитися на ці умови.*

13 **Поєднай подані фото й цитату з інтерв'ю у зв'язний текст. Виконай завдання.**

Цитата:

«Вона була не тільки неймовірною художницею, вона була художницею-модельєркою, вона створювала простір, вона створювала жіночий образ, вона його бачила в абсолютно інший спосіб. Вона робила колажі з тканини, вона працювала, створюючи одяг. І завжди вона це робила з Україною в серці. У неї було багато друзів із-поміж шістдесятників, і очевидно, вона була просякнута цією любов'ю до України.

Роботи мисткині Любові Панченко.
Музей шістдесятництва – філія Музею історії міста Києва

І все, що вона творила протягом життя, було задля того, щоб Україна була й існувала в її самобутності», – наголосила Діана Попова, директорка Музею історії міста Києва, де відбулася виставка мисткині.

За матеріалами сайту загальноукраїнського інформаційного телеканалу «Еспресо»

ЗАВДАННЯ

1. Випиши всі присудки з цитати в таблицю, зазначивши їхні типи.

№ речення	Присудок	Тип присудка

2. З'ясуй значення слів *колаж, самобутність*.
3. Що тобі відомо про фемінітиви? Знайди приклади таких слів у наведеній цитаті й поясни доречність їх уживання.
4. Підкресли у своєму тексті всі підмети та присудки.
5. Добери й запиши заголовок до свого тексту.
6. Обміняйтеся текстами з однокласником / однокласницею і дайте одне одному зворотний зв'язок за критеріями:
   - грамотність (від 0 до 6 балів);
   - використання фото 1, 2, 3 (від 0 до 3 балів);
   - доречність цитати в тексті (від 0 до 3 балів).

14 **Перепиши. Підкресли члени речення. Надпиши частини мови.**

1. Шістдесятники намагалися модернізувати українську культуру, а у світі тривала Холодна війна. 2. Президент США Джон Кеннеді врятував світ від ядерної війни, а через рік загинув від снайперської кулі. 3. «The Beatles» записали перший альбом, а компанія «Philips» представила кишенькову аудіокасету.

За матеріалами журналу «Локальна історія»

15 **Зістав фрагмент стрічки часу з текстом із попередньої вправи. Доповни текст трьома реченнями на основі інформації з інфографіки. Підкресли члени речення.**

ЗВЕДЕННЯ БЕРЛІНСЬКОЇ СТІНИ

«Антифашистський захисний вал» посеред міста збудували впродовж 13 серпня з ініціативи влади Східного Берліну, що перебувала під впливом СРСР. Стіна була промовистим символом Холодної війни аж до знесення в 1989 році.

PLEASE PLEASE ME

Побачив світ перший альбом британського рок-гурту «The Beatles». Платівка містила 14 композицій, найвідомішими гітами з яких стали «Love Me Do» і «Twist and Shout». Альбом 30 тижнів протримався на першому місці в гіт-параді країни, започаткувавши бітломанію в усьому світі.

1960 1961 1962 1963 1964

РІК АФРИКИ

Одразу 17 держав цього континенту проголосили незалежність від європейських імперій.

КАРИБСЬКА КРИЗА

Розвідка США з'ясувала, що Радянський Союз розміщує ядерні ракети на Кубі. Президент країни Джон Кеннеді оголосив морську блокаду острова й вимагав демонтувати ракетні установки. Напруження між двома державами тривало 13 днів, увесь цей час світ перебував на межі ядерної війни. Урешті керманич СРСР Микита Хрущов погодився виконати цю вимогу в обмін на публічну обіцянку США не вдиратися на Кубу та релокувати американські ракети з Туреччини.

Джерело: журнал «Локальна історія» (випуск «Шістдесятництво»)

ПОСТРІЛИ В ДАЛЛАСІ

Президента США Джона Кеннеді вбито снайперською кулею під час поїздки у відкритому кабріолеті міськими вулицями. Убивцю затримали відразу. Ним виявився колишній морський піхотинець Лі Гарві Освальд, який стріляв із даху складу шкільних підручників за 80 метрів від місця прямування президентського кортежу. Ще через два дні в підвалі поліційного управління Освальда застрелив власник нічного клубу Джек Рубі – начебто з помсти.

НІДЕРЛАНДСЬКА КОМПАНІЯ PHILIPS

презентувала аудіокасету кишенькового розміру. Її розробленням керував інженер Лу Оттенс. До того найзручнішим пристроєм для прослуховування музики були котушкові магнітофони, великі й незручні.

16 **Виправ помилки в узгодженні підмета з присудком (якщо вони є).**

1. Більшість паперів були підписані. 2. Кожен з учасників долучилися до спільного фото. 3. Мало відвідувачів зайшли до зали з експонатом. 4. Абсолютна меншість проголосували за цю ідею. 5. Чимало студентів пишалося своїм викладачем. 5. Степан з Андрієм вирішив прогулятися.

17 **Перебудуй речення так, щоб у них не було дієслів-зв'язок. Підкресли всі члени речення, устав розділові знаки.**

1. Мій тренер був неперевершеним у плаванні. 2. Він є найвідомішим у цьому виді спорту з-поміж усіх, хто брав участь у змаганні. 3. Техніка тренера була зразком для кожного учня. 4. Секрет його перемоги завжди був у щоденних тренуваннях. 5. Підготовка до змагань є найвідповідальнішим етапом для спортсменів.

ПРОСТЕ УСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ

На цих уроках ти
- пригадаєш вивчене про ускладнювальні компоненти речення.

18 **Пригадай інформацію, подану в таблиці. Випиши з поданих нижче фрагментів п'єси приклади до кожного виду ускладнювальних компонентів. Виконай завдання.**

Ускладнювальний компонент	Ознаки	Важливі деталі
Звертання (Зв) **.., Зв, ...** **Зв! ...**	Звертання виражене іменником у кличному відмінку: *Дмитрику, Оленко, Сергійку, матусю, пане, добродійко*	Поширені звертання складаються з кількох слів: *люба матусю, мій рідний краю!*
Вставні слова / словосполучення (ВС) **.., ВС, ...**	Значення: ▪ сумнів (*можливо, мабуть*); ▪ упевненість (*безперечно, безумовно*); ▪ порядок викладу думок (*по-перше, отже*); ▪ емоційна оцінка (*на жаль, на щастя, на біду*); ▪ активізація уваги співрозмовника (*пробачте, майте на увазі, будь ласка*); ▪ вказівка на джерело повідомлення (*кажуть, мовляв, на мою думку*)	Не сплутай ВС із частками чи сполучниками, наприклад: *навіть, зовсім, тільки, майже, мовбито, неначебто, особливо* тощо. Ці слова ніколи не бувають вставними
Порівняльні звороти (ПЗ) **.., ПЗ, ...**	Приєднуються за допомогою порівняльних сполучників: *як, мов, ніби, наче, немов, немовбито, неначебто, нібито*	Не є порівняльним зворотом складений іменний присудок із частками *як, мов* та под.: *Дівчина як сонце.*
Однорідні члени речення (ОЧР) **...ОЧР, ОЧР...**	ОЧР: 1) є тими самими членами речення; 2) залежать від того самого слова; 3) відповідають на те саме питання	Узагальнювальне слово має бути тим самим членом речення, що й ОЧР: *Усі прийшли: і сусіди, і родичі.*

Ускладнювальний компонент	Ознаки	Важливі деталі
Відокремлені члени речення (ВЧР) **.., ВЧР, ...**	Відокремлені додатки – конструкції з прийменниками *крім (окрім), опріч, замість, за винятком*	Відокремлюємо залежно від інтонації. *Усі, крім Ігоря, запізнилися.*
	Відокремлені обставини: 1) дієприслівники та дієприслівникові звороти; 2) відокремлені уточнювальні обставини; 3) відокремлені допустові обставини – конструкції з прийменниками *попри, всупереч, наперекір, незважаючи на*	Обов'язкова умова відокремлення уточнювальних обставин – наявність двох обставин, що відповідають на питання: *де? де саме? коли? коли саме? як? як саме?*
	Відокремлені означення найчастіше відокремлюються в постпозиції (ПІСЛЯ означуваного слова): *День, сонячний, теплий, добігав кінця.* Означення відокремлюються ПЕРЕД означуваним словом, якщо залежать від особового займенника або мають відтінок обставини причини: *Насуплений, він не підняв голови.* *Здивована, мама промовчала.*	Відокремлені прикладки (різновид означення) в кінці речення виділяємо тире. Перед ними можна поставити *а саме: За піаніно сидів Дмитро – чудовий музикант.*

Фрагмент 1

ЯРИНКА (хутко витирає сльози, усміхається): Мамо! Тату! Славку! Ідіть сюди! Швидше!

До Яринчиної кімнати заходять Тато, Мама і Славко.

МАМА: Доброго ранку, Яринко. Що сталося?

ЯРИНКА (радісно): Доброго ранку всім! Ніколи не вгадаєте, де я була цієї ночі!

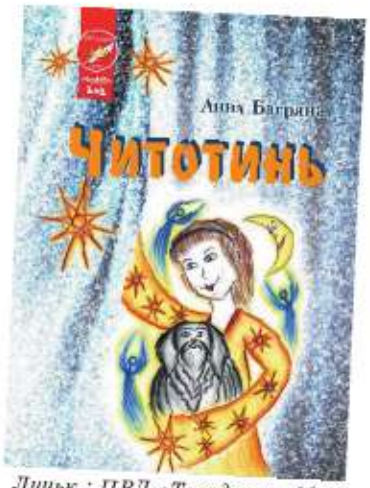

Луцьк : ПВД «Твердиня», 2016

Фрагмент 2

ЯРИНКА (підводиться): Читотинь? Отже, це був не сон?

ЧИТОТИНЬ: Не сон.

ЯРИНКА (радісно): Ти – справжній!

ЧИТОТИНЬ: Так. Але, на жаль, я мушу повертатися назад, до Чинічляндії, поки не

розтанув місяць. Пам'ятай про слова Королеви Нічліани, а нашу мандрівку збережи у своєму серці як один із красивих споминів.

ЯРИНКА: Я вже так звикла до тебе, Читотиню, що навіть не уявляю, як далі житиму без твоїх мудрих порад.

ЧИТОТИНЬ: Не хвилюйся. Насправді я нікуди не зникаю. Щоночі, перш ніж заснути, визирни у вікно. Ти побачиш довгу сукню й корону Її Всенебесності Нічліани Безмежної, а поруч із нею завжди буду я – її вірний помічник і твій вірний друг.

Останні слова звучать, ніби відлуння, Читотинь зникає. У кімнаті більшає світла. Яринка роззирається довкола.

Фрагмент 3

КОРОЛЕВА: Дорога моя госте, мені дуже не хочеться відпускати тебе звідси. Своєю присутністю ти розвеселила всіх нас і подарувала нам надію на те, що світ людей неодмінно стане добрішим. Завдяки тобі я на деякий час забула про свій смуток.

ЯРИНКА: Це я Вам дякую, Ваша Всенебесносте!

(Із кн. Анни Багряної «Читотинь»)

ЗАВДАННЯ

1. Встанови правильну послідовність фрагментів відповідно до розгортання подій у п'єсі. Поясни свою думку.
2. Уклади список дійових осіб. Зроби припущення про те, хто ще міг би бути в цьому списку відповідно до сюжету.
3. Перекажи сюжет п'єси у формі розповіді.
4. Проаналізуй вигадані слова в уривках. Чому, на твою думку, авторка обрала саме їх?
5. Яку функцію в уривках виконують курсив та великі літери?
6. Зроби висновки про те, яких ускладнювальних компонентів у п'єсі найбільше. Чому, на твою думку?

19 **Перепиши запрошення, виправляючи помилки.**

Дорогі дідусь і бабуся!

Здавалося б, ще недавно ми були дітьми. Кожен день ми вчилися чомусь новому, домагалися нехай маленьких, але все ж перемог. І в ці моменти поруч із нами завжди були ви.

Запрошуємо до нас на свято!

20 **Створи власні запрошення, перетворивши подані слова на звертання.**

Сестра Оленка; друг Ігор; Соломія; дорогий колега; Маруся і Ярся.

21 **Перекажи інформацію, подану на діаграмах, використовуючи вставні слова з довідки. Запиши три речення на вибір. Виконай завдання.**

Довідка: *щоправда, на щастя, по-перше, по-друге, звісно, правда, як не дивно, зрозуміло, безперечно, на жаль.*

Роль музики в житті українського слухача
(спонтанні відповіді)

У складні часи, коли переважають негативні емоції, музика дає сили для життя або допомагає сховатися від проблем. Музика найчастіше асоціюється з настроєм та емоціями: їх підтриманням або зміною, створенням потрібного настрою.

Також музика допомагає заспокоїтися, заглушити негативні думки або забути про них. Музика заряджає, додає енергії, мотивує до життя.

Що для вас означає музика? Для чого ви її слухаєте?
(Відповіді, що набрали менше ніж 3%, не відображені) *N = 857*

Витрати на музику та час споживання

Найактивнішими слухачами музики є підлітки (14–17 років). Із віком щоденне музичне навантаження суттєво знижується. Проте підлітки слухають музику переважно безкоштовно. **Найбільш комерційно привабливою є аудиторія 30–39 років**, яка не лише платить за музичний контент, а й витрачає на це найбільше коштів – 227 грн на міс. у середньому.

Тривалість прослуховування музики, **хв на день**

Витрати на прослуховування музики, **грн на міс.**
% респондентів, які платять за музику

Частка респондентів за віковими групами в структурі опитування

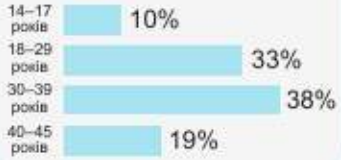

Як часто ви зазвичай слухаєте музику?
Скільки часу (приблизно) на день ви слухаєте музику (у дні, коли слухаєте)?
Скільки коштів на місяць ви в середньому витрачаєте на передплату/придбання музики?

Джерело: сайт українського медіа про музику та культуру «СЛУХ»

ЗАВДАННЯ

1. Що об'єднує ці діаграми?
2. Яка роль музики у твоєму житті? Чи є серед наведених на першій діаграмі відповідей близька тобі? Запиши власну коротку відповідь на це запитання, використовуючи вставні слова.
3. Спираючись на інформацію, подану на діаграмах, визнач правдивість наведених тверджень.
   - **А** Найактивнішими слухачами музики є підлітки (18–29 років).
   - **Б** Тривалість прослуховування музики зменшується з віком.
   - **В** Найменше грошей на музику витрачає молодь (18–29 років).
   - **Г** Найбільше опитаних слухають музику, щоб розслабитися.
   - **Д** Під час виконання домашніх справ музику слухає більша кількість людей, ніж під час поїздок в авто.
   - **Е** Ніхто з опитаних не слухає музики з професійною метою.
4. Перетвори будь-яку частину діаграми на таблицю.

22 **З'єднай слова з відповідними порівняльними зворотами, запиши пари. З трьома зворотами склади речення, постав розділові знаки і поясни їх.**

дивиться	як мокре горить
допався	як свинячий хвіст
крутиться	як теля на нові ворота
прямий	як муха в окропі
обрид	як ковальський міх
сопе	як кіт до сала
робить	як гірка редька

23 **Випиши назви книжок, які містять відокремлені члени речення. Підкресли їх як члени речення. Запиши свої міркування про подані книжки за схемою: Я би хотів / хотіла би прочитати.., окрім... .**

А

Фоліо, 2025

Б

В

Фоліо, 2025

Г

КМ-букс, 2024

24 **Перепиши. Устав і поясни розділові знаки. Підкресли всі відокремлені члени речення.**

До слова готична образність Шевченка також корелює з текстами бунту та кривди. Вона здебільшого фольклорна, проте містичні перетворення дають можливість вийшовши в потойбічну площину уникнути соціальної кривди. Через те рання Шевченкова готика в баладах «Причинна», «Тополя» є не надто страшною, але цілком підходить для подальших адаптацій. Натомість у поезіях написаних після арешту готичність посилена. Найсильнішими у спадку Шевченка крім «Гайдамаків» і «Катерини» без сумніву є поеми «Сон» і «Кавказ».

(Із кн. Ростислава Семкова «Як читати класиків»)

УРОК 7

ПРЯМА Й НЕПРЯМА МОВА

На цьому уроці ти
- пригадаєш вивчене про пряму та непряму мову;
- навчишся знаходити речення з прямою і непрямою мовою;
- потренуєшся правильно ставити розділові знаки в реченнях із прямою мовою.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Пряма мова – це точно відтворені слова певної особи, передані від її імені.

Пряма мова складається з таких частин:

Слова автора (вказівка на те, кому належить пряма мова)	Пряма мова (саме висловлювання)
Орест сказав:	«Усім привіт!»
Ми відповіли:	«Давно не бачилися».
Стефа запитує:	«Підемо до магазину?»

Непряма мова – це чуже мовлення, яке передають не дослівно, а лише зі збереженням змісту сказаного. Непряму мову не беруть у лапки.

Порівняй:

Пряма мова	Непряма мова
Вони відповіли: «Ми нікуди не поїдемо».	Вони відповіли, що нікуди не поїдуть.

25 **Визнач, які з поданих речень містять пряму мову. Випиши з них слова автора. Виконай завдання.**

1. «Я не списую, – сказав Влад, – я просто консультуюся зі ***штучним інтелектом***». 2. Марічка зауважила, що ШІ пише твори краще за неї. 3. Ілля пообіцяв, що в нього буде друг-робот і репетитор-***бот***. 4. «Софійко, – написав телефон, – не забудь зробити паузу: ти вже три години шукаєш "смішні фрази"». 5. «ШІ, – попросив Петро, – зроби мене розумнішим. Але не занадто – щоб друзі не помітили». 6. Оля зізналася, що інтелект був штучним, а лінощі цілком справжніми.

ЗАВДАННЯ

1. Яка тема об'єднує всі речення? Запиши її.
2. З'ясуй і запиши значення виділених слів.
3. Запиши номер речення з однорідними членами.

4. Випиши номери речень з непрямою мовою. Зроби висновок про те, яку структуру найчастіше мають такі речення.
5. Доповни список речень власним прикладом, який відповідає темі та містить пряму мову.
6. Обери одне з речень і зроби припущення про те, у якій ситуації воно могло прозвучати (місце, тема розмови, учасники).
7. Обговоріть у класі користь та шкоду від штучного інтелекту. Оформте найважливіші думки у вигляді прямої та непрямої мови (*Оля стверджує: «П...». «П», – заперечує Михайло. Сашко вважає, що...*).

26 Опиши фото, використовуючи пряму мову.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Розділові знаки в реченнях із прямою мовою

П – пряма мова (з великої літери)
п – пряма мова (з малої літери)
А – слова автора (з великої літери)
а – слова автора (з малої літери)

Розділові знаки між прямою мовою і словами автора залежать від їх взаємного розташування.

А: «П».	Друзі повідомили: «Будемо через 5 хвилин».
А: «П!»	Друзі запевнили: «Будемо через 5 хвилин!»
А: «П?»	Друзі запитали: «Будете через 5 хвилин?»
А: «П...»	Друзі написали: «Будемо через 5 хвилин...»

Крапку і кому ставимо ПІСЛЯ лапок. Знак питання, знак оклику й трикрапку – ПЕРЕД лапками.

«П», – а.	«Будемо через 5 хвилин», – повідомили друзі.
«П!» – а.	«Будемо через 5 хвилин!» – пообіцяли друзі.
«П?» – а.	«Будете через 5 хвилин?» – запитали друзі.
«П...» – а.	«Будемо через 5 хвилин...» – написали друзі.

«П, – а, – п».	«Привіт, – сказав він, – сьогодні спекотно».
«П? – а. – П».	«Справді? – здивувалася Ольга. – Несподівано».
«П! – а. – П».	«Саме так! – погодився друг. – Учора ж був дощ».
«П... – а. – П».	«Угу... – пробурмотіла жінка. – Нам не догодиш».

А: «П», – а.	Тоді хлопець сказав: «Домовилися», – та й замовк.
А: «П?» – а.	Дівчина перепитала: «Точно?» – і здивовано звела брови.
А: «П!» – а.	Водій вигукнув: «Заходимо!» – і зачинив двері.
А: «П...» – а.	Офіціантка задумливо промовила: «Я уточню...» – і зникла за барною стійкою.

Є лише одна особлива схема для прямої мови, у якій можливий збіг двокрапки й тире (запам'ятай її за фразою *сказав і додав* (*подумав і порадив*, *відповів і доповнив*, *уточнив і продовжив*)) – поєднання двох дій. Зауваж, що другу частину прямої мови в такій схемі завжди пишемо з великої літери.

«П, – а (*сказав і додав*): – П».	«Долучайтеся до нашої події, – запросив усіх організатор і додав: – Ми будемо раді бачити кожного».

ХИТРИНКА Під час оформлення розділових знаків у прямій мові пам'ятай, що ми не ставимо крапки чи коми після знака оклику, знака питання й трикрапки. Усі інші розділові знаки можуть збігатися.

!», ?», !, ?, …», ..,

Люба сказала: «Люблю каву».
Люба захоплено вигукнула:
«Обожнюю каву!»
«Колись, – пообіцяв Олег, –
я обов'язково куплю дороге авто».
«Скільки ще чекати? – запитав Денис. –
Я дуже поспішаю».

27 **Намалюй схеми до речень із прямою мовою.**

1. У статті сказано: «"Apple" була заснована Стівом Джобсом, Стівом Возняком та Рональдом Вейном 1 квітня 1976 року».
2. «Екологічна служба почала кампанію проти "Apple" через різні проблеми, – ідеться в статті, – наприклад, через не призначені для вторинної переробки апаратні компоненти й отруйні речовини в телефонах».
3. «2009 року компанія "Nokia" звинуватила "Apple" у порушенні 10 патентів, – зауважує автор і додає: – У результаті судового розгляду "Apple" була визнана винною».
4. «Логотип і продукцію "Apple" можна побачити в багатьох відомих фільмах, мультфільмах і серіалах…» – зазначають автори статті.

28 **Перепиши. Розстав розділові знаки у фрагментах пісень.**

1. Я хочу тобі сказати
Без тебе не можу спати
Без тебе не можу їсти
І літати літаком!
(«Чекаю. Цьом», DZIDZIO, Оля Цибульська)

DZIDZIO. Фото: Дмитро Денисов, 2019; джерело: вікіпедія
Ольга Цибульська. Фото: JTs, 2019; джерело: вікіпедія

2. Як плакала не чувши моїх сліз
Який вже раз кажу Я не хотів!
(«Ніжно», Тіна Кароль)

Тіна Кароль.
Джерело: Ninja Music

3. Ти в мене є
Сказав Мені майже байдуже
Ти в мене є
Коли кажуть це обіймають ще дужче
(«Чому саме тебе», Jamala)

Джамала на Дні сучасної української музики та культури у Volia Space, 28 липня 2024 р.
Джерело: Міністерство молоді та спорту України

29 **Прочитай текст. Випиши речення з прямою мовою. Виконай завдання.**

Ніж був примітний: корпус із різьбленими накладками зі слонової кістки, декілька лез, мініатюрні ножиці, викрутка... Сашкові дід давав його потримати, коли був у доброму гуморі. Себто рідко. «Бери, – мовив дід. – Дарую, бо на біса він мені, старому банякові?»

Сашко проковтнув клубок у горлі й, не знайшовши потрібних слів, просто обійняв діда. Той аж гикнув від несподіванки: «Ти, друже, легше, бо так із мене всю душу вичавиш!» Він відсторонився й зазирнув Сашкові у вічі: «Але домовимося: в школу не носити й у дворі не вихвалятися – розумієш, чому?»

Сашко розумів. Дізнаються – скажуть мамі. Тоді й дідові, і йому буде непереливки. Їхня мама – жінка сувора. «Ну гаразд, – буркнув дід, повертаючись назад до столу, – ти лягай, а я ще попрацюю».

(Із кн. Володимира Арєнєва «Душниця»)

ЗАВДАННЯ

1. До виписаних речень намалюй схеми.
2. Випиши з тексту речення з поширеною прикладкою. Поясни розділові знаки.
3. Випиши з тексту поширену відокремлену обставину. Поясни розділові знаки.
4. Випиши з тексту звертання. Поясни розділові знаки.
5. У якому реченні стоїть тире між підметом і присудком?
6. Запиши кількома реченнями припущення щодо ймовірного сюжету цього тексту. Перевір правильність свого здогаду за допомогою додаткових джерел.

30 **Прочитай фрагменти інтерв'ю. Перефразуй їх так, щоб змінити схеми на протилежні (див. зразок).**

А: «П(?!)». → «П(?!)», – а.

«П(?!)», – а. → А: «П(?!)».

А «Робота з великими брендами та зірками – це неймовірний досвід», – зазначає Стюарт Вайнкоф.

Б Оператор ділиться досвідом: «Наприклад, нещодавно я знімав кліп для "Jay-Z" у квартирі, у якій минуло його дитинство в Брукліні».

В «Власне, коли ми знімали, поблизу була тільки одна кав'ярня», – каже Вайнкоф.

Г «Близько 80% акторів у фільмі – не професійні», – ділиться цікавим фактом оператор.

Д Вайнкоф говорить: «Наша стрічка дуже стилізована, ми не відмовлялися від елементів постановки».

Е «До того ж у вас є надзвичайні місця. У Києві багато локацій для зйомок на будь-який смак», – схвально відгукується про місто чоловік.

За матеріалами інтернет-ЗМІ «The Village Україна»

31 **Установи відповідність між поданими реченнями і схемами (розділові знаки пропущено).**

А Я навчена перевіряти інформацію, бо часто бачу неправду в постах на фейсбуці, у журналістських матеріалах чи художніх книжках коментує Катерина Бабкіна.

Б Вона наголошує Намагаюся якнайретельніше досліджувати теми, про які говорю у своїх книжках.

В Якщо це художка, спілкуюся з людьми розповідає авторка їхній досвід важливий для мого тексту.

Г Також читаю інтерв'ю, матеріали про схожі проблеми і явища говорить письменниця і додає По змозі різними мовами та з різних точок зору.

1. «П», – а.
2. «П, – а, – п».
3. А: «П».
4. «П, – а: – П».

32 **Перепиши, виправляючи помилки, де це необхідно.**

1. «Уникайте контактів із хворими» – рекомендують медики.
2. «Хіба ж я брешу?, – обурено вигукнув Олексій. – я з тобою абсолютно відвертий!».
3. «Навчання може бути цікавим! – сказала Катерина».
4. «Зараз надішлю тобі найсмішніший у світі жарт!», – написала Оксана.
5. Віктор знесилено прошепотів: «Я не вірю. Це не може бути правдою...».
6. «Сьогодні, – звернулася ведуча до команди, – Я планую вийти в ефір раніше».

33 **Перепиши подані займенники, увівши в них прийменники так, щоб утворені сполучення писались окремо.**

З р а з о к: *будь-хто – будь у кого, будь з ким, будь за ким; нікого – ні в кого.*

абихто	казна-що	ніким	нікого
деякий	хтозна-що	нічого	ніякого
дещо	казна-хто	нічим	ніякому
дехто	бозна-який	нічий	нічийому

УРОК 8

ЗАМІНА ПРЯМОЇ МОВИ НЕПРЯМОЮ

На цьому уроці ти
- навчишся замінювати в реченнях пряму мову на непряму;
- потренуєшся правильно використовувати в мовленні речення з непрямою мовою.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Заміна прямої мови непрямою – це перетворення фрази в лапках на переказ із точним збереженням змісту.

Наприклад: *«Сьогодні ми все доробимо», – сказала Ірина.* Це речення з **прямою мовою**. Якщо передати інформацію без використання точної цитати, вона матиме такий вигляд: *Ірина сказала, що сьогодні вони все дороблять.* Це – **непряма мова**.

Алгоритм заміни прямої мови на непряму

1. Вилучаємо лапки.
2. Замінюємо займенники (зазвичай *я*, *ми*, *ти*, *ви* – на *він*, *вона*, *вони*: *«Сьогодні **ми** доробимо». – Сьогодні **вони** дороблять*).
3. Створюємо складнопідрядне речення за зразком *Хтось сказав / повідомив / запитав, що...*
4. Обираємо необхідний сполучник або сполучне слово: *що*, *ніби*, *щоб*, *хто*, *який* тощо.

ХИТРИНКА

Замінюючи пряму мову непрямою, ми часто пропускаємо вставні слова й частки: *«**Будь ласка**, підкажіть, котра година», – попросив Марко. – Марко попросив підказати, котра година.* Звертання замінюємо додатком: *«Марійко, підкажи, котра година», – попросив Марко. – Марко попросив Марійку підказати, котра година.*

34 **Знайди помилки в перетворенні прямої мови на непряму. Запропонуй правильні варіанти і запиши їх. Поясни свою думку.**

Пряма мова	Непряма мова
А «Я люблю читати фентезі», – сказала Ліліана.	А Ліліана сказала, що я люблю читати фентезі.
Б Учитель повідомив: «Ми поїдемо на екскурсію завтра».	Б Учитель повідомив, що вони поїдуть на екскурсію завтра.
В «Допоможи мені з презентацією», – попросив Влад.	В Влад попросив, що я допоможу йому з презентацією.
Г Я запитала в них: «Коли починається концерт?»	Г Вона запитала в них, чи концерт починається.
Д «Ми не бачили цього фільму», – відповіли учні.	Д Учні відповіли, що не бачать цього фільму.
Е «Налий мені кави», – попросила сина мама.	Е Мама попросила сина налити собі кави.

35 **Прослухай діалог із подкасту. Перекажи його письмово, використовуючи непряму мову. Виконай завдання.**

Джерело: ютуб-канал «UPPERUA podcast» («5 порад для підлітків, які варто почути», 27 квітня 2025 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Спираючись на зміст відео, познач усі твердження, які є правдивими.

А Юрій Гладкий вважає, що кожен підліток повинен знайти собі хобі.

Б У світі зростає кількість молодих людей, які займаються спортом.
В Досліджувати свій стиль – це важливо для молоді.
Г Одна з порад для підлітків – відвідувати якомога більше гуртків.
Д Любов до родини – це те, що може змінити життя підлітка.

2. Уклади список із п'яти порад, які дає пан Юрій у відео.
3. Із якими з цих порад ти погоджуєшся, а з якими ні?
4. Яка з порад видається тобі найціннішою? Чому?
5. Якою порадою, на твою думку, можна доповнити цей список?

36 Опиши подані зображення, використовуючи непряму мову.

37 Перекажи розмову однокласників у чаті, використовуючи непряму мову.

Марко:
Народ, нам треба придумати щось круте для екопроєкту. Бо якщо знову стенд із листівками – я в ліс іду

Діана:
Те саме подумала! Може, флешмоб «Принеси батарейку – врятуй білочку»?

Назар:
Ого! А можна ще фотозону з велогенератором! Типу крутиш педалі – і заряджаєш телефон

Софія:
Я вже бачу слоган: «Заряджай телефон, а не планету!»

Марко:
А можна ще зробити інсталяцію з пластикових пляшок. Типу морського монстра, якого ми перемогли

Діана:
Тобто нам потрібні: батарейки, педалі, пляшки й трохи шаленства. Я за. Пишу сценарій

Софія:
Я зроблю постер. І ще напишу директорові, щоб нас не вигнали за того монстра

Назар:
Я беру на себе вело. У мене дід в гаражі має ровер і... трохи ентузіазму

38 **Перетвори фрагмент інтерв'ю на непряму мову. Виконай завдання.**

Євген Клопотенко. Фото: Валентин Кузан

Євген Клопотенко про борщ, чебуреки й радянську кухню

– Що змусило тебе почати боротьбу за борщ?

– Написала мені моя знайома з Любляни, що ось там продають борщ і називається він «рускій суп». Я такий: дві помилки – не суп, не «рускій». Я побачив у цьому пропаганду. І потім уже російське МЗС написало, що це російська страва. Я відчув, що це їхня культурна дія, і сказав собі, що буду протистояти цьому.

– А чому це був саме борщ, а не якась інша страва?

– Бо вся суть у борщі. Вся Україна в борщі. Британія – фіш-енд-чипс, Італія – піца, Іспанія – паелья, Америка – бургер.

Ти одним словом описуєш країну. Ти туди вкладаєш сенс, за цим розумієш контекст. Ти вивчаєш цю страву – ти вивчаєш державу. Океан навколо – тому риба, логічна ж річ. Так само в нас борщ. Так до перших страв ніхто не ставиться, лише ми. Україна дорівнює борщ. Якщо говорити, що борщ дорівнює Росія, то Україна дорівнює Росія. Якби я забирав, то забирав би саме борщ, бо це символ. Забираєш його – ти забираєш усю гастрономію, зберігаєш його – зберігаєш усю гастрономію.

– Про яку Україну майбутнього ти мрієш? Можливо, у контексті кухні, гастрономічних звичок.

– Ми з різних інгредієнтів варимо один і той самий борщ. Ми всі різні, але єдині. І сама філософія борщу дуже добре це описує: якщо подивишся всі рецепти, то побачиш, що всі вони різні, але всі про Україну. Я хочу жити в тій Україні, про яку ми всі мріємо, про яку мріяли багато людей у минулому, всі, хто за цю країну страждав і страждає, хто поклав за неї життя. І я думаю, ні в кого не виникне запитання, про яку Україну йдеться. Не треба нічого пояснювати, ми це відчуваємо. І я буду робити все, щоб ця держава була.

Джерело: сайт суспільно-культурного мультимедійного україознавчого проєкту «Ukraїner» («Євген Клопотенко про борщ, чебуреки й радянську кухню», 8 березня 2025 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Поясни, як ти розумієш словосполучення *кулінарна пропаганда*.
2. Поясни, чи правильно узгоджені слова *МЗС написало*. Доповни правило іншими прикладами.
3. Чому борщ для українців є особливою стравою?
4. Які відомі тобі факти про борщ могли б доповнити це інтерв'ю?
5. Розкажи про борщ у своїй родині або близькому оточенні: чи готують його; хто і як це робить; чи є у вас цікаві історії, пов'язані з цією стравою.
6. Дай власну письмову відповідь на останнє запитання інтерв'ю.

39 **Запиши подані слова у дві колонки, уставляючи пропущені *е* або *и*.**

Сон..чко, їжач..ня, арт..лерія, драгов..на, с..рота, множ..на, н..діля, сит..чко, слон..ня, розм..нутися, лекс..ка, нош..ний, викр..слити, квітн..кар, в..шневий, кріпл..ння, вид..рти, в..ликий, учит..ль, вияв..ти, макс..мум, сов..ня, травл..ння, трубооч..сний.

Пропущено *е*	Пропущено *и*

У виписаних словах підкресли третю від початку літеру – і прочитаєш початок висловлювання українського філософа та поета XVIII ст. Феофана Прокоповича: «... за страждання купують».

УРОК 9

ЦИТАТА ЯК СПОСІБ ПЕРЕДАВАННЯ ЧУЖОЇ МОВИ

На цьому уроці ти
- дізнаєшся, що таке цитати і для чого ми їх використовуємо;
- навчишся правильно оформлювати цитати.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Цитата – це дослівний фрагмент чийогось тексту. Найчастіше її вживають у мовленні для підсилення або спростування певної думки. Важливо під час використання цитат зазначати джерела, із яких їх узято.

Розділові знаки в оформленні цитат залежать від їхнього виду.

Вид цитати	Розділові знаки	Приклад
1. Подана в повному обсязі	Як при прямій мові	*У Конституції України написано: «Державною мовою в Україні є українська мова».*
2. Фрагмент цитати	Пропущену частину позначаємо трьома крапками. Якщо пропущена перша частина цитати, то починаємо або з малої, або з великої літери	*Аристотель радив тим, хто хоче уникнути критики: «...нічого не робіть, нічого не говоріть, нічого не радьте».*
3. Частина складного речення	На межі частин складного речення ставимо кому. Цитату беремо в лапки (якщо подаємо дослівно) і починаємо з малої літери	*Сократ стверджував, що «неосмислене життя не варте того, аби його прожити».*

Вказівку на джерело, яка стоїть безпосередньо після цитати, беремо в дужки, крапку ставимо після дужок:

«Варто тільки повірити, що ви можете, – і ви вже за пів кроку від мети» *(Теодор Рузвельт)*.

В **епіграфі** цитату в лапки не беремо, а прізвище автора подаємо без дужок або в дужках. Крапки після прізвища (або дужок, якщо вони є) не ставимо:

У всьому є своя краса,
але не кожен може її побачити.

Конфуцій

Чи совам зборкати орла?
Чи правду кривді подолати?

(М. Рильський)

40 **Прочитай текст. Виконай завдання.**

Володимир Івасюк. Фото: УНІАН

Що воно за диво таке – та червона рута? Відповідь на це запитання Володимир Івасюк шукає довгі три роки. Їздить до гуцульських селищ, ретельно занотовує розповіді тамтешніх бабусь і дідусів. І ось натрапляє в Путилі на таку легенду:

Рута взагалі цвіте жовтим суцвіттям, але трапляється й таке, що вона один раз на десять років зацвітає червоно. Якщо під час того чудодійного цвітіння будь-яка дівчина знайде той дивоцвіт, то візьме в нього всі чари і причарує назавжди свого коханого легеня.

(Із кн. Михайла Івасюка «Монолог перед обличчям сина»)

Справу червоної рути розкрито! Повернувшись додому, Володя береться до роботи. Спершу в нього з'являється фантастична в усіх сенсах лірика:

Ти не смійся хоч раз,
Не кажи, що забула,
А згадай про той час,
Як ти мавкою була.

Цей варіант композитор швидко відправляє на смітник. Бо це ж цілковита лажа! Виходить якийсь ***фанфік*** за мотивами «Лісової пісні». А має ж бути справжня пісня! Така, щоб у будь-кого від зубів відскакувала! Хтозна, скільки б ще Володимир Михайлович мучив рояль і папір, якби пісню про містичне кохання не врятувало кохання справжнє.

Платівка «Червона Рута». Канада, 1974 р. Джерело: ютуб-канал «Український вініл», 6 червня 2022 р.

(Із кн. Філа Пухарєва «Це вам не естрада: крутими стежками української попмузики XX століття»)

ЗАВДАННЯ

1. Поясни, чи правильно вжито розділові знаки в оформленні цитат.
2. У додаткових джерелах знайди дві цитати, якими можна доповнити текст. Допиши свій абзац до тексту, використовуючи ці цитати. Поясни розділові знаки.
3. З'ясуй значення виділеного слова. Чи є воно запозиченим? Чи можна дібрати до нього український відповідник?
4. Запиши головну думку тексту одним реченням.
5. Що тобі відомо про згадану в тексті пісню? Коли і де ти її чув / чула?
6. Проаналізуй уривок із пісні та знайди в ньому:

а) вставне слово;
б) однорідні члени речення;
в) двоскладне неповне речення (є частиною складного).

Ти признайся мені,
Звідки в тебе ті чари,
Я без тебе всі дні
У полоні печалі.

Може, десь у лісах
Ти чар-зілля шукала,
Сонце-руту знайшла
І мене зчарувала?

41 **Перебудуй і запиши цитати у вигляді прямої мови так, щоб слова автора стояли: а) перед цитатою; б) всередині цитати; в) після цитати. Устав пропущені розділові знаки. Обери один із висловів і поясни, як ти його розумієш.**

1. «Краще тримати рот на замку і здатися дурнем ніж заговорити однак розвіяти всі сумніви» *(Марк Твен)*.

2. «Невдача це просто можливість почати знову але вже мудріше» *(Генрі Форд)*.

3. «Не має значення як повільно ти просуваєшся головне не зупинятися» *(Конфуцій)*.

4. «Одне закінчене результативне завдання варте пів сотні напівзакінчених» *(Стів Форбс)*.

5. «Виживає не найсильніший а найсприйнятливіший до змін» *(Чарльз Дарвін)*.

6. «Якщо болить серце тобі друже поталанило» *(Василь Стус)*.

42 **Склади речення з уривками із творів сучасних українських письменників (можна використовувати лише фрагмент із кожної цитати). Правильно оформлюй цитування.**

1. Коли вночі мені стає дуже самотньо, я розплітаю волосся і загортаюся в нього. Це відчувається як обійми.

(Софія Андрухович «Фелікс Австрія»)

Софія Андрухович. Місяць авторських читань, 2015, Вроцлав, Польща. Фото: Rafał Komorowski; джерело: вікіпедія

Сергій Жадан, 2022. Фото: Mariusz Kubik; джерело: вікіпедія

2. ...в принципі я можу робити будь-що, ну, майже будь-що, але тут така проблема – що я не хочу робити нічого, мені так природніше, хоча не всі це розуміють, така проблема.

(Сергій Жадан «Депеш Мод»)

Артем Чех. Чернівці, 2021. Фото: Germany 2019; джерело: вікіпедія

3. У дитинстві тобі немає куди бігти і, власне, не виникає подібного бажання. Твій світ – це твої батьки, твоя школа, двір... Навіщо, а головне – куди тікати?

Все зрозуміло, звично, затишно, чисто, а головне – захищені твої основні інтереси: відчуття сім'ї, відчуття видимих і уявних кордонів твого світу, зона комфорту, рекреативна зона, розбірлива лінія фарватеру на Дніпрі, вірне стадо однолітків з умовно спільними інтересами. Проте з віком думки про втечу стають неминучими.

(Артем Чех «Район Д»)

43 **Повернися до завдання 5 уроку 1. Знайди в тексті цитати. Поясни, навіщо, на твою думку, авторка використала їх. Прокоментуй розділові знаки.**

44 **Перепиши фрагмент інтерв'ю так, аби зберегти три будь-які цитати, оформлені в різний спосіб: а) цитата подана в повному обсязі; б) використаний фрагмент; в) цитата є частиною складного речення.**

Віктор Морозов

композитор і співак, перекладач творів Джоан Роулінґ, Джеремі Стронґа, Саллі Ґрін

Віктор Морозов. Фото: Mykola Swarnyk; джерело: вікіпедія

– Що таке чесність: умова, чеснота, приємна випадковість?

– У нас, на жаль, море лицемірства, море фальші. Величезна кількість людей бреше собі, бреше іншим, видає себе за тих, ким вони не є. Дуже важливо не бути фальшивим. І нехай тебе сприймають як дурника, хай як завгодно сприймають, головне – бути справжнім. Згадайте Сократа – він не корчив із себе великого мудреця, епохальну персону. Він чесно казав: «Я знаю, що я нічого не знаю. Але інші не знають і цього». Дуже важливо бути собою. А чесність цьому сприяє. Чесність взагалі дуже спрощує життя.

– Чим ви пишаєтеся найбільше?

– Найбанальніша відповідь – тим, що буде наступним. (Сміється.) А якщо говорити про те, що вже є, то це, мабуть, наш спільний з Москальцем альбом «Треба встати і вийти».

– Одна порада для наших слухачів...

– Бути самими собою.

(Із кн. «The Ukrainians: історії успіху»)

45 **Запиши до поданих відмінкових форм числівників паралельні форми.**

З р а з о к: *одної – однієї.*

на однім –	п'ятьма –	шістьма –
сьома –	вісьма –	дев'ятьма –
п'ятдесятьма –	шістдесятьма –	сімдесятьма –
у вісімдесяти –	шістьмастами –	сьомастами –

УРОК 10

ДІАЛОГ

На цьому уроці ти
- потренуєшся писати діалоги та правильно їх оформлювати;
- дізнаєшся, що таке репліка.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Діалог – це дослівно відтворена розмова двох або кількох осіб. Слова кожного зі співрозмовників називають ***репліками***.

Кожну репліку діалогу записуємо з нового рядка, перед реплікою ставимо тире. Інші розділові знаки в реченні ставимо так само, як при прямій мові:

– Заїхали ми не так і далеко, – виправдовувався Андрійко, – а заметіль почалася в одну мить...

– Ти не бачив по небу, що заметіль починається? – Андрійковому татові потроху одлягало од серця.

А мама сердито:

– Щоб я тепер куди пустила тебе одного!

(М. Вінграновський «Сіроманець»)

46 **Запиши подані набори реплік як повноцінні діалоги, додаючи слова автора.**

1. Ти слухала новий трек «Океану Ельзи»? О, так! Текст дуже зворушливий. До речі, вони навіть кліп уже випустили – чорно-білий у ретро-стилі. Треба обов'язково подивитися.

2. Я чув, що ти у вихідні допомагаєш у волонтерському центрі. Візьмеш мене? Звісно! Нам зараз дуже потрібні помічники. А що із собою взяти? Якщо маєш картонні коробки, то бери побільше, бо їх дуже не вистачає.

3. Не бачили тебе сьогодні на тренуванні. У тебе все гаразд? Не встигаю всюди, готуюся до контрольної з фізики. Але ж зараз важлива підготовка перед турніром! Так, знаю, завтра обов'язково буду. Дивися, бо ми на тебе дуже розраховуємо.

47 **Прослухай фрагмент інтерв'ю з учасниками рок-гурту «Деінде» на Громадському радіо. Запиши почуте у вигляді діалогу.**

Ведучий 1

Андрій Куликов

Гості 3

Марійка Тарасенко
Олександр Тарасенко
Геннадій Дударек

Джерело: сайт Громадського радіо («Гурт "Деінде" в пошуках Ельдорадо: чи впізнаєте ви народні мелодії?», 10 січня 2022 р.)

48 **Уяви, що ти береш інтерв'ю у своїх улюблених письменника або письменниці. Запиши уявну розмову, оформивши її у вигляді діалогу.**

49 **Перепиши фрагмент поезії Василя Симоненка «Перехожий». Устав пропущені розділові знаки. Виділи маркером діалоги. Поясни, як ти розумієш цей вірш.**

Як він ішов
І ніхто не бачив
І ніхто від краси не зомлів.
В землю полускану втюпився кожен
Очі в пилюці бездумно волік...
Раптом
Шепіт поміж перехожих
Що там?
Спіткнувсь чоловік...

Одні співчували йому убого,
Інші не втримались докорять
Треба дивитись ото під ноги
Так можна голову потерять...
Трохи в футбола пограли словами
Обсмакували чужу біду.
А він знову йшов.
І дивився прямо.
І знову
Натхненно творив ходу!

50 **До поданих світлин напиши короткі діалоги, які відображають відповідні ситуації.**

УРОК 11

ПРЯМА Й НЕПРЯМА МОВА. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти

- узагальниш вивчене про пряму й непряму мову.

51 **Заповни таблицю з пам'яті. Перевір себе за допомогою інформації в підручнику. Зроби висновок: що ти добре пам'ятаєш, а що варто повторити.**

	Починається зі слів автора	Починається з прямої мови	Пряма мова «розірвана» словами автора	«сказав і додав»
Схеми речень із прямою мовою				
Приклади				

52 **Знайди помилки в перетворенні прямої мови на непряму. Запропонуй правильні варіанти. Поясни свою думку.**

	Пряма мова		Непряма мова
А	«Зачекай хвилинку», – сказав тато.	А	Тато сказав, що зачекає хвилинку.
Б	Сестра запитала: «Коли ти повернешся додому?»	Б	Сестра запитала, чи ти повернешся додому.
В	«Я не маю часу на прогулянку», – відповіла Марина.	В	Марина відповіла, що вона не мала часу на прогулянку.
Г	Ольга Василівна сказала: «Я люблю зранку пити чай».	Г	Ольга Василівна сказала, що я люблю зранку пити чай.

53 **Намалюй схеми до речень із прямою мовою. Виконай завдання.**

1. «За роки своєї діяльності компанія "Apple" неодноразово поглинала різні компанії, що працюють на IT-ринку», – зазначено у Вікіпедії. 2. Компанія пережила багато злетів і падінь: «За перші п'ять місяців 1998 року було продано більше ніж 800 000 машин, що принесло їй прибутки вперше після 1993 року». 3. «Для розв'язання проблеми ефективної ***утилізації*** фахівці "Apple" розробили спеціального робота, – зазначено в статті. – Він отримав назву Daisy».

ЗАВДАННЯ

1. Запиши всі числівники з тексту словами.
2. З'ясуй і запиши значення виділеного слова.
3. Допиши три речення так, щоб утворився зв'язний текст із використанням прямої мови (порядок поданих речень можна змінювати).
4. Добери до тексту одну ілюстрацію.
5. Який графік або діаграма могли б доповнити цей текст?
6. Запропонуй заголовок до створеного тексту.

54 **Склади й запиши речення з прямою мовою за поданими схемами.**

1. А: «П».
2. А: «П?»
3. «П?» – а.
4. «П», – а.
5. «П, – а, – п!»
6. «П, – а, – п?»
7. «П! – а. – П».
8. «П, – а: – П».

55 **Установи відповідність між реченнями з прямою мовою і схемами (розділові знаки пропущено, є зайві схеми).**

1. Я візьму участь у новому марафоні заявила Віка але вже за кілька днів передумала.
2. Хіба що подумав Дмитро ми спробуємо виграти цього разу.
3. Мама крикнула мені навздогін О 21:00 будь удома!
4. Чого ви чекаєте хвилювалася Настя Поїзд зараз поїде!

А «П? – а. – П!»
Б «П, – а, – п».
В «П», – а.
Г А: «П!»
Д «П... – а, – п».
Е А: «П!»

56 **Розстав фрагменти інтерв'ю в такому порядку, щоб отримати логічний діалог між журналістом і Мирославою Гонгадзе. Перефразуй одну із цитат як непряму мову, запиши.**

Мирослава Гонгадзе
телеведуча, журналістка, юристка

А – Як ви вважаєте, чесність – це гідність?

Б – Мирославо, а що для вас успіх? Чи вважаєте ви себе успішною людиною?

В – Чим ви пишаєтеся і про що шкодуєте?

Мирослава Гонгадзе. Фото: Д. Батущак; джерело: вікіпедія

1 – *...минуле неможливо змінити, майбутнє важко спрогнозувати, ми контролюємо лише сьогодення, момент, у якому перебуваємо саме зараз, у цю хвилину.*

2 – *...я розумію, що це, можливо, ілюзії, але якби чесність, співчуття та співучасть були основними принципами людського буття, то земля перетворилася б на рай.*

3 – *...це свобода бути собою. Це коли ти знаходиш своє покликання та маєш відвагу і волю втілити його в життя. Лише тоді успіх сприяє збагаченню особистості, наповнює сенсом життя і приносить позитив у світ.*

Джерело: «The Ukrainians» («Мирослава Гонгадзе. Розмова із відомою українською журналісткою і юристкою»)

УРОК 12

ТРЕНУВАЛЬНІ ТЕСТИ 1. ПРЯМА Й НЕПРЯМА МОВА

Варіант 1

1. Правильно оформлено пряму мову в реченні

А Лаоцзи стверджував – «Тільки почавши вчитися, дізнаєшся про власну недосконалість».

Б «Якщо йдете вперед у науках, але відстаєте від моральності, – говорив Аристотель, – ви більше йдете назад, ніж уперед».

В «Благо – це терпіти страждання, сказав Цунемото й уточнив: – Хто не вміє терпіти, нічого не досягне».

Г «Настрій благородної людини не залежить від її добробуту або від її нещасть» – переконував Рене Декарт.

Д «Шкода, що прагнення людей зменшити зло породжує стільки нового зла!» вигукнув Ліхтенберг.

2. Пряму мову в реченні *Василь Лісовий сказав: «Справедлива критика з боку інших – не тільки допомога мені, а й продовження моєї справи»* правильно передано непрямою в рядку

А Василь Лісовий сказав, що справедлива критика з боку інших – не тільки допомога йому, а й продовження його справи.

Б Василь Лісовий сказав, що справедлива критика з боку інших – не тільки допомога тобі, а й продовження твоєї справи.

В Василь Лісовий сказав, що справедлива критика з його боку – не тільки допомога іншим, а й продовження їхньої справи.

Г Василь Лісовий сказав, що справедлива критика з твого боку – не тільки допомога йому, а й продовження твоєї справи.

3. Прочитай діалог.

– Успіх залежить від вкладеної праці?

– Що більше працюєш, то успішнішим ти будеш. Однак це правило не завжди поширюється на гроші.

Зміст діалогу передають усі речення, ОКРІМ

А Кількість докладених зусиль прямо пропорційна успіху, але це не означає, що ви зароблятимете великі гроші.

Б Щоб бути успішним і досягти матеріального достатку, потрібно постійно й наполегливо працювати.

В Успіх ще не гарантує великих заробітків, однак він завжди залежить від докладених зусиль.

Г Що більше працюєш, то успішнішим будеш, однак це правило не стосується фінансового становища.

Д Успіх залежить від кількості докладених зусиль, проте не очікуйте, що ви неодмінно заробите великі гроші.

4. НЕПРАВИЛЬНО оформлено пряму мову в реченні

А «Хто просувається в науках, але відстає в моралі, той іде радше назад, ніж уперед!» – наголошував знаний давньогрецький філософ Аристотель.

Б Відомий педагог Василь Сухомлинський писав: «Самовиховання потребує кількох важливих могутніх стимулів: почуття власної гідності, поваги до себе, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора».

В «Фізкультура повернула мені все: серце, гнучкість, витривалість! – говорив учений-медик Микола Амосов і наголошував: – Але головне – працездатність, мабуть, найдорожче з усього, чим живе людина».

Г «Щоб стати особистістю, – стверджував український філософ Іван Бойченко, – потрібно знайти, виховати й навчити себе, визначити власне місце в суспільстві, стати його частиною і чинити гідно».

Д «Найкращою характеристикою людини є мета, якої вона прагне» – вважав римський філософ Марк Аврелій.

5. Установи відповідність між пропущеними розділовими знаками при прямій мові й реченнями.

Пропущені розділові знаки при прямій мові

1 кома **2** тире **3** двокрапка **4** крапка **5** лапки

Речення

А «Щастя – це трикутник, стверджував Богдан-Ігор Антонич, – а в ньому три боки: віра, надія, любов».

Б «Є боротьба за долю України, – каже Ліна Костенко й додає – Все інше – то велике мискоборство».

В «В обіймах з радістю журба... – зауважив Олександр Олесь – Одна летить, друга спиня».

Г «Зло нічого не дає – переконував Микола Луків, – крім зла».

Д Михайло Стельмах писав: Як не буде птахів, то і людське серце стане черствішим.

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					
5					

6. Запиши розмову відвідувачів виставки живопису у формі діалогу (4–5 реплік).

Варіант 2

1. Правильно оформлено пряму мову в рядку

А «Хто пливе за течією, – як стверджує Петер Тілле – німецький письменник – ніколи не досягне джерела».

Б «Наше життя – подорож», – зауважив Віктор Гюго й продовжив: «Ідея – наш путівник».

В Марк Твен писав: «Принцип обміну – засадничий принцип дипломатії: поступись одним, візьми вдесятеро більше».

Г «Дипломатія без армії – це оркестр без інструментів!» різко сказав Отто фон Бісмарк.

Д «Майже в усіх справах найважче – це початок» – переконував Жан-Жак Руссо.

2. Пряму мову в реченні *Богдан Хмельницький стверджував: «Усе те, що буде мною зроблене проти моєї країни, на мою ж голову впаде»* правильно передано непрямою в рядку

А Богдан Хмельницький стверджував, що все те, що буде тобою зроблене проти його країни, на твою ж голову впаде.

Б Богдан Хмельницький стверджував, що все те, що буде ним зроблене проти моєї країни, на його ж голову впаде.
В Богдан Хмельницький стверджував, що все те, що буде нами зроблене проти своєї країни, на нашу ж голову впаде.
Г Богдан Хмельницький стверджував, що все те, що буде ним зроблене проти своєї країни, на його ж голову впаде.

3. Прочитай діалог.

– Глібе, як добре, що в тебе багато друзів у соціальних мережах!
– Елю, велика кількість контактів може перетворити розвагу на важку повинність.

Зміст діалогу передає твердження

А Еля заздрить Глібові, бо в нього дуже багато друзів у соцмережах.
Б Гліб не вважає значну кількість друзів у соцмережах великою перевагою.
В Хлопець дуже радіє, що в нього так багато друзів у соцмережах.
Г Елі подобається спілкуватися з друзями Гліба.
Д Гліб не радить заводити друзів у соцмережах через їхню агресивність.

4. НЕПРАВИЛЬНО оформлено пряму мову в рядку

А «Київська міська рада пропонуватиме обмежити використання в магазинах поліетиленових пакетів», – повідомляє пресслужба відомства.
Б Посадовець зазначає: «Погоджено проєкт рішення про зменшення використання поліетиленових пакетів у місцях продажу товарів».
В «Продавці мають запропонувати альтернативу поліетиленовій продукції, – наголошує розробник проєкту, а далі пояснює: – Це можуть бути полімерні чи паперові екопакети, багаторазові торбинки тощо».
Г «Щороку в масштабах ЄС на смітники вивозять вісім мільярдів поліетиленових паковань, – мотивують це рішення чиновники, – тобто на одного європейця припадає 200 таких одноразових пакетів за рік».
Д «Частина пакетів потрапляє до світового океану з катастрофічними наслідками для флори та фауни» – додає автор проєкту Костянтин Яловий.

5. Установи відповідність між пропущеними розділовими знаками при прямій мові й реченнями.

Пропущений розділовий знак при прямій мові

1 кома **2** тире **3** двокрапка **4** крапка **5** лапки

Речення

А «Не прикладайте гріха до гріха, – говорив Мелетій Смотрицький і додавав – Але добром добро спомагайте».
Б «Мене любов ненависті навчила», писала Леся Українка.
В Сума слабких не дасть сили, – переконував Донцов.
Г «Святість – найслабша перепона, – стверджував Винниченко – Святість найлегше рветься».
Д «Де грози падають – там райдуги встають» – писав Павло Тичина.

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					
5					

6. Запиши розмову друзів про відому пісню у формі діалогу (4–5 реплік).

УРОК 13

НОВИЗНА І ВАЖЛИВІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ

На цьому уроці ти

- дізнаєшся, чи завжди збігаються новизна і важливість;
- попрактикуєшся в оцінюванні інформації.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Зазвичай ми оцінюємо, чи є інформація новою, спираючись на власний досвід. Якщо раніше щось не було нам відомо, ми оцінюємо це як нове. Але новизна – поняття відносне.

Порівняймо:

НОВИНА 1

Учені CERN випадково відкрили одразу п'ять нових частинок.

НОВИНА 2

Американські хіміки з Національної лабораторії ім. Лоуренса Берклі створюють новий надважкий елемент, який згодом додадуть до Періодичної таблиці.

На перший погляд, інформація в обох новинах є новою (ми припускаємо, що вона навряд чи була тобі відома раніше). Але якщо перевірити цю інформацію в додаткових джерелах, можна встановити, що перша була опублікована 2017 року, а друга – 2024. Тому об'єктивно друга новина відрізняється більшою новизною.

Також ми можемо переконатися, що важливість інформації для окремої людини і для суспільства збігається не завжди.

Порівняймо:

НОВИНА 1

Не всі жінки зможуть вийти на пенсію в 60 років: кому доведеться працювати довше?

НОВИНА 2

Змінено формат державної підсумкової атестації, яку мають скласти всі випускники 9 класів: що нового?

Очевидно, що з-поміж цих двох новин для тебе важливішою є друга, адже в цей момент вона стосується тебе більше, ніж перша.

57 **Обери до кожної з поданих новин ті характеристики (їх може бути кілька), які описують її за критеріями новизни та важливості. Поясни свою думку. За потреби скористайся додатковими джерелами.**

Характеристики:

1 – інформація нова для мене;
2 – інформація нова для суспільства;
3 – інформація нова і для мене, і для суспільства;
4 – інформація важлива для мене;
5 – інформація важлива для суспільства;
6 – інформація важлива і для мене, і для суспільства.

НОВИНА 1

Троє львів'ян отримали почесні звання від Президента

Звання присвоїли до Дня Конституції України

Культура – 21:07, 29 червня 2025 1536 0

Джерело: аналітичне інтернет-видання Львова «Zaxid.net»

НОВИНА 2

Білл Ґейтс передасть 99% свого статку на благодійність

Ґейтс планує витратити на покращення життя людей у світі понад 100 млрд доларів

Суспільство – 23:14, 8 травня 2025 885 0

Джерело: аналітичне інтернет-видання Львова «Zaxid.net»

НОВИНА 3

Випускниця Миргородського ліцею склала НМТ на 800 балів

У майбутньому вона планує вступати до українського вишу і вивчати біотехнології або біохімію

Джерело: сайт «Освіта.ua» (26 червня 2025 р.)

Тривають курси для школярів. Фото надала Ірина Паламарчук

НОВИНА 4

Оксана Цвях Віта Поляна 22 червня, 11:32

У Тернополі для школярів відбудуться безкоштовні математичні курси

Джерело: сайт української регіональної суспільної телерадіокомпанії «Суспільне Тернопіль» (22 червня 2025 р.)

НОВИНА 5

Марія Башкатова

30 червня, 00:21

Українки Гладун і Лазаренко здобули перше «золото» в сезоні серії Челендж із пляжного волейболу

Українські спортсменки Марина Гладун та Тетяна Лазаренко здобули «золото» з пляжного волейболу. FIVB

Джерело: сайт української регіональної суспільної телерадіокомпанії «Суспільне Тернопіль» (30 червня 2025 р.)

58 **Опрацюй фрагмент наукової статті. Виконай завдання.**

Поняття «новини» у сприйнятті українців під час війни

Мирослава ЧАБАНЕНКО,
канд. наук із соц. комунік., доц.,
Запорізький національний університет

У статті розглянуто особливості сприйняття поняття «новини» в період війни. З метою з'ясування ймовірнісних характеристик ставлення аудиторії до новин були визначені такі дослідницькі завдання: 1) зібрати емпіричний матеріал через отримання асоціативних реакцій на слово-стимул «новини»; 2) визначити структуру асоціативного поля; 3) проаналізувати осередки значень, утворені відповідно до смислових акцентів; 4) здійснити спробу інтерпретації результатів.

Основні методи: керований асоціативний експеримент, метод стихійної вибірки.

Ключові слова: *аудиторія медіа, вплив медіа, інформаційні повідомлення, якість новин, асоціативні реакції, професійна журналістика, соціальні мережі.*

[...]

Висновки

Отже, за результатами нашого дослідження, значення асоціатів слова-стимулу «новини» корелювало у споживачів новин в основному з такими темами: «новини як явище», «новини як медіапродукт ЗМІ», «вплив новин на суспільство», «значення новин», «зміст новин», «війна в новинах», «дія новин під час війни на психологічне самопочуття людини».

Детальний аналіз наданих відповідей показав, що більше ніж половина асоціативних реакцій (50,75%) відображали загальне уявлення людей про новини, а менше ніж половина (49,25%) стосувалися суб'єктивних індивідуальних вражень і переконань (зокрема щодо змісту новин), засвідчували небайдуже ставлення і часто були емоційно забарвленими. У другій, меншій, частині є помітними три групи реакцій – позитивного (22%) і негативного (15,25%) сприйняття новин, а також рефлексій, пов'язаних безпосередньо з війною (12%).

Вдалося підтвердити припущення про те, що домінування воєнної тематики в медіа позначилося на сприйнятті новин українцями (як

мінімум, це доводять болісні враження від новин, розхитані емоції та почуття, викликані інформацією ЗМІ). Незважаючи на це, назагал споживачі новин демонструють здатність до спокійного раціонального осмислення всього, що стосується новин. Переважає позитивне ставлення, що може засвідчувати певний оптимізм у суспільстві та довіру до ЗМІ. Як уже було зазначено, результати досліджень, які спираються на дані стихійної вибірки, завжди мають відносний характер.

Джерело: науковий журнал «Український інформаційний простір» (2023, число 12)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши дві тези, які були для тебе новими.
2. Випиши дві тези, які були тобі відомі раніше.
3. Перетвори інформацію з тексту на діаграму. Додай усі необхідні написи для розуміння графічного зображення.
4. Проаналізуй ключові слова до статті: чому, на твою думку, авторка подала саме їх?
5. Для кого ця стаття могла би бути корисною?
6. З'ясуй і запиши значення слів *емпіричний, асоціативний, інтерпретація, експеримент, корелювати, суб'єктивний, об'єктивний, стихійний.*

59 **Обери будь-який параграф підручника з історії та опрацюй його за поданою схемою.**

Схема опрацювання параграфа

1. Оглядове читання. Переглянь весь параграф. На які умовні блоки його можна поділити відповідно до розкритих у ньому тем? Запропонуй щонайменше три.

2. Читання зблизька. Опрацюй ґрунтовно перші п'ять абзаців. Випиши інформацію з них за двома критеріями:

Мені було відомо, що...	Для мене було новим...

Закінчи подані речення.

■ Найважливішою в перших п'яти абзацах я вважаю інформацію про те, що...

■ Цей параграф був би неважливим, якби не інформація про...

Відтвори інформацію з перших п'яти абзаців у вигляді схеми або таблиці.

Зроби висновки про такий алгоритм опрацювання матеріалу: які він має переваги і недоліки?

60 **Прослухай фрагмент новин. Запиши детальний план почутого, використовуючи власні назви, дати, імена та цитати. Оціни, чи було тобі складно сприймати цю інформацію на слух. Чому, на твою думку?**

Джерело: ютуб-канал «Informer» («Новини культури, кіно, відеоігор за березень. Культурний код № 1», 31 березня 2025 р.)

УРОК 14

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ, ЙОГО ОЗНАКИ. ПОВТОРЕННЯ

На цьому уроці ти
- повториш вивчене про складне речення.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Складне речення – це синтаксична одиниця, яка складається з кількох частин, кожна з яких має свою граматичну основу.

За метою висловлювання складні речення бувають ***розповідні***, ***питальні***, ***спонукальні***; за інтонацією – ***окличні***, ***неокличні***.

Частини складного речення за будовою	
двоскладна + двоскладна	Бризкало сонце дощами вогняними[1], сонна земля ожила[2] *(Олександр Олесь)*.
односкладна + двоскладна	Правді дивлюся у вічі[1] – і чорне білим стає[2].
односкладна + односкладна	Скидаю капелюх[1]: все одно не впізнали[2].

61 **Після ознайомлення з коментарем експерта заповни таблицю характеристиками простих і складних речень.**

Просте речення	Складне речення

одна частина речення вказує на наслідок того, про що сказано в іншій частині

кілька граматичних основ

однорідні присудки + один спільний підмет

одна граматична основа

одна частина речення залежна, інша – головна

одна частина речення пояснює, конкретизує зміст іншої частини

речення з однією граматичною основою, ускладнене відокремленим членом, вираженим дієприслівниковим зворотом

62 **Перепиши спочатку прості, а потім складні речення. Добери до виділених слів синоніми. Устав пропущені розділові знаки. Підкресли граматичні основи.**

1. У будь-яких переговорах чи домовленостях результат з'явиться лише тоді коли рішення ухвалить інша сторона. 2. Кожна людина керується двома ***основними*** потребами почуватися в безпеці й тримати ситуацію під контролем. 3. Логічні доводи ***як правило*** не переконують нас що ми перебуваємо в безпеці чи щось контролюємо. 4. Недосвідчені співрозмовники починають втиратися в довіру за допомогою логіки та вдаваних усмішок домагаючись свого. 5. Натомість слово «ні» це саме те що навіює людям відчуття безпеки та контролю. 6. «Ні» ***починає*** розмову й забезпечує сприятливі умови для того щоб у кінці перемовин ***прозвучало*** «так».

(Із кн. Кріса Восса, Тала Реза «Ніколи не йдіть на компроміс. Техніка ефективних переговорів»)

63 **Придумай і запиши продовження до поданих початків, щоб утворилися складні речення.**

З р а з о к. *Я захопилася плаванням на сап-борді… – Я захопилася плаванням на сап-борді, яке поєднує серфінг і веслування.*

1. Моє захоплення почалося з того…
2. Коли ми з друзями вперше приїхали на море…
3. Мене надзвичайно здивувало…
4. Найбільше на мене вплинув випадок…
5. Несподіванкою стало те…
6. Наступного року я вже запланував / запланувала…

64 **З'єднай частини складних речень за допомогою сполучників. Перепиши утворені речення, підкреслюючи в них граматичні основи.**

I частина речення	Сполучник	II частина речення
1. Мій кіт заліз у наплічник…		…усі будуть голосно співати.
2. Навіть холодильник сердито загарчав…	але	…там багато всіляких дивних позначок.
3. Дощ не почнеться…	хоч	…цього ніхто не помітив.
4. Геометрія – це містична наука…	і	…ми почали збиратися до спортзалу.
5. На нашому будинку з'явилося графіті…	якщо	…я боюся швидко їздити.
6. Мені подарували дорогий скутер…	бо	…тепер сюди ходитимуть натовпи туристів.
	так що	

65 **Переглянь фрагмент відеозапису і запиши почуте складними реченнями. Використовуй частини складних речень, які є односкладними або двоскладними за своєю будовою. Яких помилок припустилися учасники програми?**

Джерело: ютуб-канал ранкового шоу «Сніданок з 1+1» («Психолог Світлана Ройз про корисні і веселі ігри для дітей та дорослих», 2 травня 2022 р.)

На цьому уроці ти

- навчишся розрізняти складні речення з різними видами зв'язку: сполучниковим, безсполучниковим, змішаним.

УРОК 15

СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ БЕЗ СПОЛУЧНИКІВ ТА ЗІ СПОЛУЧНИКАМИ

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

■ Складні речення за способом поєднання їхніх частин бувають сполучниковими та безсполучниковими.

Складні сполучникові		Складні безсполучникові
Складносурядні	**Складнопідрядні**	поєднані інтонацією (без допомоги сполучників)
поєднані сурядними сполучниками *і, та, а, але, зате, проте, однак, або, чи, не лише.., але й* та ін.	поєднані підрядними сполучниками *ніби, щоб, аби, якщо, якби, як, бо, тому що, оскільки, хоч, дарма що, так що* та ін.	
Ледар на печі лежить, а життя його біжить.	*Не допусти, щоб світ зійшовся клином* (Ліна Костенко).	*Реве та стогне Дніпр широкий, сердитий вітер завива* (Т. Шевченко).

Складні речення можуть складатися з кількох частин, поєднаних сполучниковим і безсполучниковим зв'язком. Такий зв'язок називаємо змішаним: *Нова сукня дуже личила Ользі: синій шовк підкреслював колір очей, а тендітне мереживо надавало легкості ході.*

66 **Проаналізуй цитати з пісень гурту «Океан Ельзи» і визнач, які з них є: а) складними реченнями зі сполучниками; б) складними реченнями без сполучників. Виконай завдання.**

1. І нехай знає весь світ, називай місце й час *(«Більше для нас»)*.
2. Між тобою і мною семизначний код, який не по зубах мені *(«На лінії вогню»)*.
3. Я так хочу до тебе, як до матері немовля *(«Я так хочу»)*.
4. Хіба хтось сказав тобі, що буде легко? *(«Коли тобі важко»)*.
5. Відпусти, бо не можу далі йти я *(«Відпусти»)*.
6. Я таки не знаю, як з тобою жити *(«Susy»)*.

Гурт «Океан Ельзи». Фото: Destination.darkness.Johgas; джерело: вікіпедія

7. Я називаю тебе весною, бо ти і є саме життя *(«Відчуваю»)*.
8. Дайте нам бути такими, якими ми є *(«Лелеки»)*.
9. Не показуйте жаль, не впадайте в екстаз *(«Більше для нас»)*.

ЗАВДАННЯ

1. У додаткових джерелах знайди інформацію про роки виходу згаданих пісень, уклади таблицю з цими даними.
2. Створи стрічку часу на основі знайдених відомостей (зразок оформлення див. нижче).
3. Знайди в інтернеті найновішу інформацію про пісні гурту й додай її до стрічки часу.
4. Що тобі відомо про цей гурт? Напиши про це короткий текст.
5. Поєднай власний текст і стрічку часу так, щоб це мало логічний вигляд.
6. Яке із зображень може доповнити твій текст? Поясни.

Фото: Azure; джерело: вікіпедія

Джерело: сторінка у фейсбуці «MiraStudia Модерна Україна» (12 жовтня 2024 р.)

В

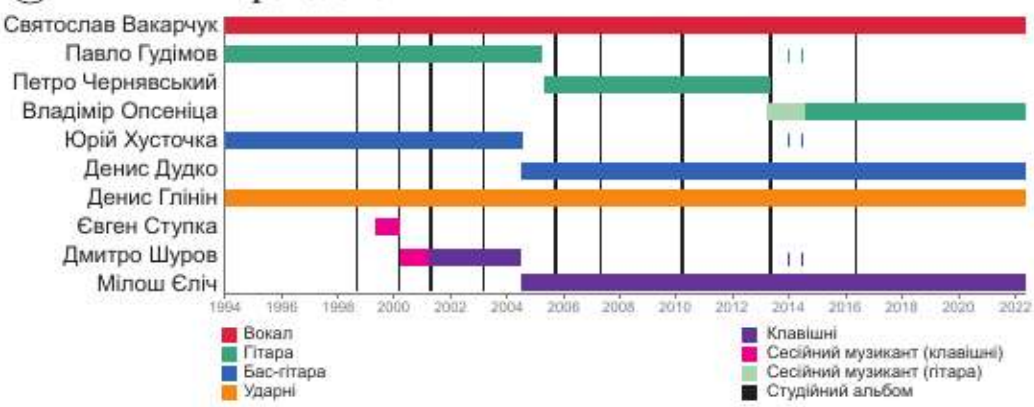

Джерело: вікіпедія

67 **Перепиши речення, додаючи там, де потрібно, сполучники. Устав пропущені розділові знаки.**

1. Марафонська дистанція це 42,2 кілометра … вона приваблює людей різного віку. 2. Пробігти повний марафон здатний не кожен … за певної підготовки цю дистанцію може подолати навіть аматор. 3. Звісно найкраще починати з невеликих відстаней … бігати потрібно систематично … без цього ви не здобудете необхідного досвіду.

4. Для початківців пропонують напівмарафони завдовжки 21 кілометр … вони спробували свої сили і визначилися … зможуть подолати вдвічі більшу дистанцію. 5. Багато аматорів дуже пишаються своєю першою спробою … вони стверджують … після марафону деякі труднощі їм здаються смішними. 6. А ще марафонський біг об'єднує однодумців … кожен має свою мету свою історію.

68 **Поєднай фрагменти в складні речення за допомогою сполучникового або безсполучникового зв'язку. Запиши. Підкресли граматичні основи. Обери два-три вислови й поясни, як ти розумієш їхні значення.**

1. Справжня щирість між незнайомими людьми виникає нечасто…	…тоді співрозмовник більше розповідатиме про себе.
2. У бесіді краще ставити запитання…	…загадкові відповіді кожен трактує по-своєму.
3. Спочатку висловіть свою готовність допомогти…	…часто у вас просто хочуть вивідати якісь таємниці.
4. Мудреці ніколи не дають прямих відповідей на ваші запитання…	…всі реагують на кожен ваш рух, на кожне слово.
5. Слова нічого не варті…	…вам охочіше допомогли з вашими проханнями.
6. Справжня влада – це здатність утримувати ініціативу…	…вони не підтверджені вчинками.

69 **Перепиши текст, розбивши його на речення. Устав необхідні розділові знаки. Підкресли граматичні основи в складних реченнях.**

З найдавніших часів цибулю вважають дуже корисним продуктом харчування тому що в ній багато вітамінів мінералів та антиоксидантів розкопки Помпеїв виявили масштабні цибулеві плантації що підтвердило важливість цієї рослини в житті наших предків збереглися стародавні записи Плінія Старшого у яких він описував цілющі властивості цибулі зауважуючи що цим овочем можна лікувати безсоння виразки в роті й навіть рани щоправда у цибулі є незначний недолік нарізання цього овоча спричиняє сльозовиділення тому деякі вчені працюють над виведенням сорту цибулі без хімічної речовини що змушує нас плакати.

70 **Доповни подані частини речень так, щоб утворилися:**
1) складні речення зі сполучниковим зв'язком;
2) складні речення з безсполучниковим зв'язком;
3) складні речення зі змішаним зв'язком.

1. Підйом на гору виявився дуже важким…
2. У центрі містечка відкрили нову книгарню…
3. Уздовж річки в'ється стежина…
4. Цей сорт винограду любить сонце…
5. Шину велосипеда знову доведеться міняти…
6. Текст пісні з'явився не випадково…

УРОКИ 16–17

СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ. СМИСЛОВІ ЗВ'ЯЗКИ МІЖ ЧАСТИНАМИ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ

На цих уроках ти навчишся:
- виокремлювати складносурядні речення;
- визначати смислові зв'язки між частинами складносурядних речень.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

■ **Складносурядне речення (ССР)** – це складне речення, яке складається з кількох частин, рівноправних за змістом і поєднаних сурядним зв'язком: *На сизих луках скошено отаву, і літо буйне в береги ввійшло* (М. Рильський). *Лиш храм збудуй, а люди в нього прийдуть* (Л. Костенко).

СКЛАДНОСУРЯДНЕ

має кілька граматичних основ	частини поєднані сурядними сполучниками: *і, та, й* *а, але, зате, проте, однак* *або, чи* *не лише.., а й…* *не тільки.., але й…*

■ **Важливо відрізняти прості речення, ускладнені однорідними членами речення (ОЧР), від складносурядних із тими самими сполучниками:**

Дощ сильнішає і починає дрібно шелестіти по листю. (Просте з ОЧР.)

Дощ сильнішає, і листя дрібно шелестить. (Складносурядне.)

■ **При однорідних членах речення перед одиничними сполучниками *і (й), та* (зі значенням *і*) коми НЕ ставимо, а в складному реченні – ставимо.**

■ Схематичне зображення складносурядного речення:

Один засіває поле[1], *а інший збирає плоди*[2].

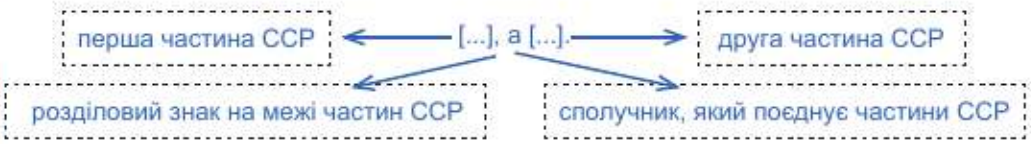

71 **Опиши кожну зі світлин складносурядним реченням. Зроби висновки про те, наскільки доречно використовувати такий вид речень для опису фото.**

А

Б

В

Г

72 **Створи з будь-яких із поданих фрагментів п'ять складносурядних речень. Запиши їх. Підкресли граматичні основи.**

1. Я занадто багато часу проводжу в соцмережах…	…а це підтверджує негативний вплив соцмереж на мозок.
2. Деякі автори створюють якісний контент…	…а хіба це може закінчитися добре?
3. Хочу взяти участь у розіграші…	…але це не велика біда.
4. У своєму дописі Катя припустилася помилки…	…щоб усі знали правду.
5. Олегу подобаються стендапи…	…бо комусь не пощастило.
6. Бути режисером важко…	…варто було піти після дев'ятої.
7. Вона мене заблокувала…	…зате можна отримати вигоду.
8. Я не встиг відповісти на повідомлення…	…і мені навіть не дуже соромно.

73 **Випиши з поданого тексту складносурядні речення. Підкресли в них граматичні основи, обведи кружечками сполучники сурядності. Виконай завдання.**

Інстинкт провини – це потреба знайти просту та зрозумілу причину того, чому відбулося щось погане. Я не/щодавно відчув дію цього інстинкту, коли приймав душ. Викрутив кран гарячої води, але... нічого не/сталося. Проте за кілька секунд мене обпекло гарячою водою – і в той момент я згадав не/злим тихим словом свого сусіда. Це ж він, мабуть, на повну увімкнув холодну воду, а вся гаряча потекла в мій душ! Насправді звинувачувати було нікого, бо ніхто свідомо не/збирався мені нашкодити, ніхто навмисно не/був не/уважним чи ***не/дбалим***. Крім, очевидно, мене самого, коли в мене не/вистачило терпіння повертати ручку крана не/різко, а поступово. Для більшості людей доволі природно звинувачувати когось у лихих намірах, і нам подобається в це вірити. ***Буцімто*** щось відбувається, тому що хтось хоче, аби це щось відбувалося. Інакше світ здається не/передбачуваним, заплутаним і лячним.

Інстинкт провини примушує нас перебільшувати важливість певної особи чи групи людей, а інстинктивне бажання знайти винних позбавляє здатності розвивати реальне світосприйняття, що базується на фактах. Цей інстинкт руйнує наш фокус уваги – і ми намагаємося звинуватити когось у своїх бідах. Він блокує нашу здатність пізнавати – і ми перестаємо шукати логічні пояснення ситуації, дивитися в інших напрямках.

(Із кн. Ганса Рослінга, Улі Рослінг, Анни Рослінг-Роннлюнд «Фактологія. 10 хибних уявлень про світ, і чому все набагато краще, ніж ми думаємо»)

ЗАВДАННЯ

1. Придумай і запиши заголовок до поданого тексту.
2. Створи конспект тексту.
3. Наведи приклад ситуації з власного життя, коли ти звинувачував / звинувачувала когось у своїх невдачах, хоча причина була очевидно іншою.
4. Поясни значення виділених слів.
5. Випиши слова, які пишемо з НЕ разом або окремо, знімаючи скісну риску. Поясни їхній правопис.
6. Знайди в тексті слова за поданими лексичними значеннями:
   а) вроджена здатність до виконання певних дій;
   б) явище, яке обумовлює або породжує інше явище;
   в) задум, бажання зробити що-небудь;
   г) страшний, той, що лякає;
   д) закономірний, розумний, послідовний.

74 **Перепиши подані прості речення, об'єднавши їх (де це можливо) у складносурядні.**

Гора Вухатий Камінь розташована в карпатському масиві Чорногори на Франківщині. Вона має висоту 1864 метри над рівнем моря. На вершині гори і на її схилах є виступи чудернацької форми. Деякі

місця стали сакральними для наших предків. Людська фантазія вбачає в гірських формах і частини людського тіла, і фрагменти різних будівель. Місцеві мешканці назвали гірські скульптури «церквами». По дорозі до вершини на вас чекають чарівні Дзембронські водоспади. Стежка вестиме через давній ліс, порослий мохом та папороттю.

75 **Доповни подані частини, перетворивши їх на складносурядні речення. Спробуй поєднати їх в один текст.**

1. Я дуже люблю грати в настільні ігри… 2. Особливо мені подобається створювати щось своїми руками… 3. Мої друзі не завжди проводять вільний час із користю… 4. Нещодавно мені запропонували вести власний блог… 5. Розвивати соціальні навички дуже важливо… 6. Варто навчитися толерантно спілкуватися з іншими…

76 **Перебудуй речення з однорідними членами на складносурядні.**

1. Старовинні вулиці Одеси вражають історією і дивують вишуканою архітектурою. 2. Фасади деяких будинків та вигляд чудернацьких балкончиків стали символом архітектурної свободи. 3. Тунель казок зачаровує історією та фантазією не лише дітей, але й дорослих. 4. Одеський оперний театр приваблює мешканців та гостей міста своїм винятковим дизайном і захопливим репертуаром. 5. А ще кожен турист мріє відвідати катакомби і поблукати грандіозною мережею підземних лабіринтів. 6. Вони охоплюють територію міста та передмістя.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Смислові зв'язки між частинами складносурядного речення

Частини ССР можуть бути поєднані різними смисловими зв'язками.

1. Одночасність подій	*Природа тут особлива, і люди навколо дуже привітні.*
2. Розділове значення	***Чи то*** *праця задавила молодую силу,* ***чи то*** *нудьга невсипуща його з ніг звалила* (Т. Шевченко).
3. Зіставлення	*Розумний розсудить,* ***а*** *дурень засудить.*
4. Протиставлення	*Свічки одразу ж погасли,* ***зате*** *калина леліла в сонячному промінні* (Гр. Тютюнник).
5. Причина – наслідок	*Вітер дмух –* ***і*** *хатка бух!*
6. Допустове значення	*Діамант малий,* ***але*** *краса в ньому велика.*

77 **Прочитай текст, виконай завдання.**

Я народився в холодному місці, 20-го дня холодного місяця лютого, на найхолоднішій Північній Горі в Канаді. По батьківській та материній лінії всі в моєму роду були моряками. Моєму батькові досить було мати при собі складаного ножа й таке-сяке дерево – і він міг повернутися додому після кораблетрощі біля берегів безлюдного острова. Батько був гарний знавець човнів, але стара глиняна ферма його не відпускала і була замість якоря. Утім батька не брав переляк від легких поривів вітру, і він ніколи не ховався за спини інших на старих добрих морських пікніках.

Мене ж море зачарувало ще змалечку. Я вийшов на човні до затоки в товаристві інших хлопчаків ще восьмилітнім, а потім іще не раз мав усі шанси потонути. Юнаком я обійняв важливу посаду кока на рибальській шхуні, однак довго на камбузі мене не протримали через протест команди одразу ж після першого приготовленого мною пудингу. Мене випхали в три шиї, перш ніж у мене з'явився шанс засяяти як кулінарний митець. Наступним щаблем у моїй кар'єрі стала щогла вітрильника, який прямував у закордонне плавання. Так я дійшов до командування кораблем «по вантах і реях» і аж ніяк не по салонному паркету.

(Із кн. Джошуа Слокама «Навколосвітня подорож вітрильником наодинці»)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту всі складносурядні речення і, користуючись коментарем експерта, зазнач поруч типи смислових зв'язків між їхніми частинами.
2. Знайди й випиши з тексту фразеологізми. Поясни їхні значення. Який фразеологізм узятий із життя моряків?
3. Знайди в тексті умисну тавтологію. З якою метою автор її використав?
4. Випиши з тексту всі слова з подвоєними приголосними. Поясни їхній правопис.
5. Знайди в тексті слова за поданими лексичними значеннями:
   а) високий стовп, вертикальна або похила конструкція на судні;
   б) судно з вітрилами;
   в) вітрильне судно з двома або більше щоглами і косими вітрилами;
   г) пристрій для утримання на місці суден у вигляді металевого стержня;
   д) невелике веслове судно.
6. Які із зображених об'єктів ти можеш назвати словами з попереднього завдання? Поясни всі можливі варіанти.

А

Б

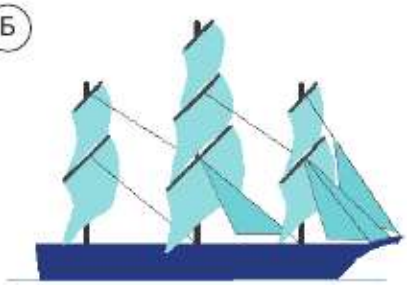

В

Г

Фото: Коневатзе; джерело: вікіпедія

78 **Прочитай відгук перекладача Антона Санченка про роман Джошуа Слокама. На основі фрагмента з книжки та слів перекладача зроби припущення стосовно того, про що йдеться в романі. Запиши свої припущення, використовуючи складносурядні речення.**

«Читання Слокама дуже гарно перелаштовує мислення з катастрофічного на позитивне. Після цього тексту починаєш на письмі систематично пропускати частку НЕ. Бо нічого НЕможливого у світі, виявляється, немає. Хто хоче творити – шукає засоби, хто не хоче – причини... Якщо вже людині вдалося самотужки обійти довкола Землі з сорока доларами в кишені...»

Джерело: сайт «UABOOK»

79 **Користуючись коментарем експерта, поясни смислові зв'язки між частинами складносурядних речень. Перепиши, устав пропущені розділові знаки. Перебудуй одне з речень на вибір у речення з прямою мовою за схемою: *«П, – а: – П»*.**

1. Фраза в кіно на останній хвилині дає несподіваний слід і не залишила вільного місця ти у моєму житті (*С. Вакарчук*). 2. Ми жили всі так ніби то був сон і можна бути вічно молодим а залишився тільки цей альбом... (*Кузьма Скрябін*). 3. Усе іде але не все минає над берегами вічної ріки (*Л. Костенко*). 4. Або ми ціною життя здобудемо волю або ми залишимось жити на колінах (*П. Загребельний*). 5. Пройшла гроза і ніч промчала і знову день шумить кругом (*М. Рильський*). 6. Час летів немов на крилах і мов сон життя минало (*Леся Українка*).

80 **Перебудуй подані речення в складносурядні так, щоб у них з'явилися вказані в дужках смислові зв'язки.**

1. Клітина – елементарна одиниця всього живого, тож її вивчення є ключовим для розуміння сутності життя. (*Одночасність дій.*) 2. Навчишся керувати емоціями, тоді емоції не керуватимуть тобою. (*Розділове значення.*) 3. Більшість захоплено допомагала готувати зустріч, дехто ж тихенько відсиджувався, втупившись в екрани телефонів. (*Зіставлення.*) 4. Музична школа продовжила набір учнів та учениць, щоправда, на деякі спеціальності групи вже були закриті. (*Протиставлення.*) 5. Прогнозують різке похолодання, так що доведеться брати із собою в дорогу теплий одяг. (*Наслідок.*) 6. Ніхто не зупинявся навіть на хвилину, хоч рухатися вгору ставало важче. (*Допустове значення.*)

81 **Опиши подану діаграму, використовуючи речення з такими смисловими зв'язками: а) зіставлення; б) протиставлення; в) причина – наслідок.**

ЗАГАЛЬНА ПОТУЖНІСТЬ РЕАКТОРІВ ТА ЯДЕРНА ЧАСТКА У ВИРОБНИЦТВІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ В КРАЇНАХ СВІТУ

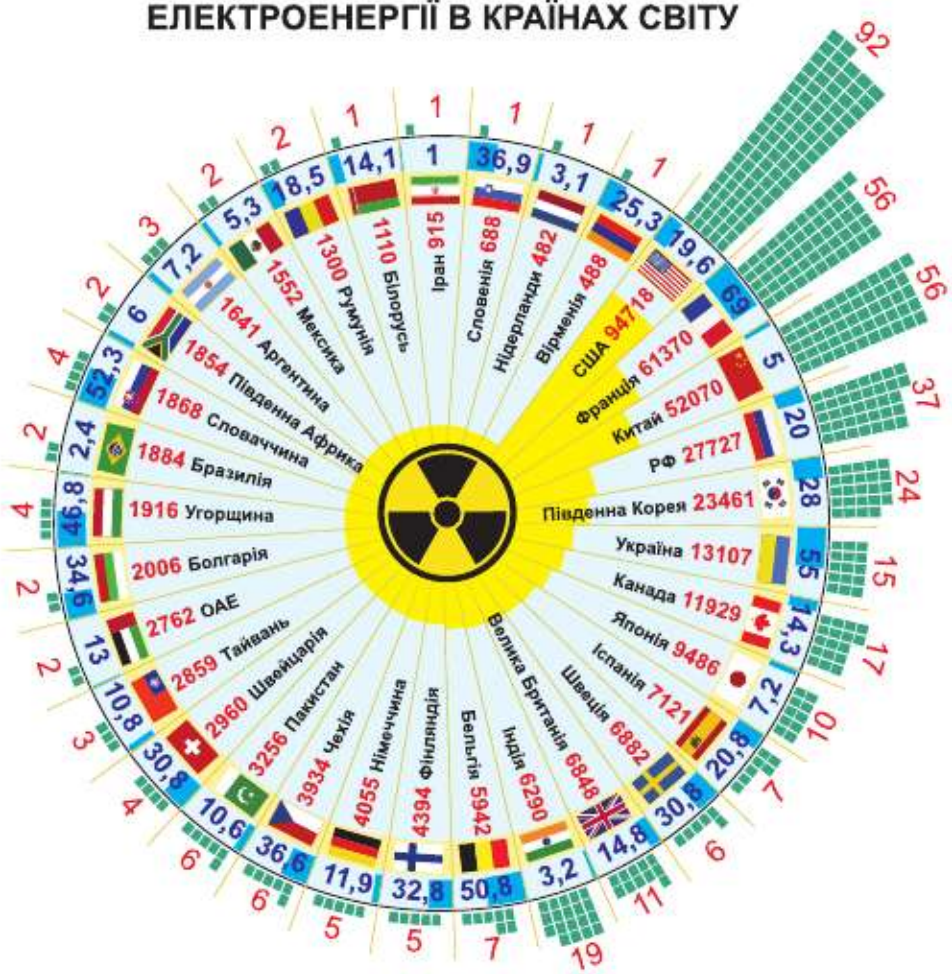

Джерело: аналітичний портал «Слово і діло» («Ядерна енергетика: яку частку у виробництві електроенергії займає у країнах світу», 12 грудня 2022 р.)

УРОКИ 18–19

ФЕЙКИ. ОЗНАКИ ФЕЙКІВ. ПРИЧИНА ПОЯВИ. ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ

На цих уроках ти

- пригадаєш, що таке фейки;
- потренуєшся відрізняти фейки від правдивої інформації.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Фейк – це неправда, представлена як факт. У часи активної комунікації в соцмережах фейки є поширеним явищем, оскільки через них легко нав'язати людям певне сприйняття інформації, спотворити бачення подій, зманіпулювати ними тощо.

Ознаки фейків:

- емоційність повідомлення, ефект шоку від новини;
- відсутність покликання на будь-яке джерело;
- узагальнена згадка про поважні джерела («британські вчені», «міжнародні експерти»);
- використання категоричних тверджень без наведення аргументації («українці завжди сваряться»);
- характерні для конспірологічних теорій вислови («всесвітня змова», «ви ніде про це не прочитаєте», «від нас приховують інформацію»);
- подання нав'язуваних ідей як очевидних («абсолютно зрозуміло», «очевидно»);
- розмитість трактувань та оцінок («певною мірою», «по суті», «як правило»).

Джерело: проєкт Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті»

82 **Досліди постер, пов'язаний із поширенням фейків. Виконай завдання.**

ЗАГРОЗИ

- нав'язування матриці сприйняття події, моделі реагування на подію;
- формування стереотипу «Я знаю про подію все» (насправді я знаю тільки те, про що уривками дізнався/дізналася з інших джерел);
- знецінення критичного мислення («Навіщо мені аналізувати факти? За мене це зроблять інші»);
- сприйняття споживачами інформації, скандальних фактів, подій як елементів «розваги», а не того, що вимагає критичного осмислення;
- знецінення думки експертів як носіїв достовірних, ексклюзивних даних;
- руйнування усталених морально-етичних норм споживачів інформації у зв'язку з різкими кардинальними змінами у ставленні до вагомих подій/персон.

Джерело: проєкт Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті»

ЗАВДАННЯ

1. Поясни, як ти розумієш цей постер.
2. Яка інформація в ньому тобі видається найважливішою? Чому?
3. Чи траплялися у твоєму житті ситуації, коли ти повірив / повірила фейковій новині? Наведи приклад. Як ти дізнався / дізналася, що це неправда?
4. Поясни, як ти розумієш зв'язок між поширенням фейків і знеціненням думки експертів. Наведи приклади.
5. Про які канали перевірки фейків тобі відомо?
6. Чому, на твою думку, кількість фейків у соцмережах невпинно зростає?

83 **Зроби припущення про те, які з поданих нижче новин можуть бути фейковими. Поясни свою думку, використовуючи інформацію з коментаря експерта. Перевір свої припущення за допомогою додаткових джерел.**

А

Наука та медицина 22 квітня 07:01

В Антарктиді помітили єгипетську чаплю – унікальні фото

Б

Наука та медицина 17 червня 15:30

Астрофізики зробили моторошний прогноз щодо кінця Всесвіту

В

Наука та медицина 10 березня 21:50

50% сучасних людей генетично походять з України – дослідження

Г

Наука та медицина 08 червня 07:53

Секретний океан. Революційне відкриття: що ховається під поверхнею Землі

84 **Опрацюй одну з поданих статей на вибір. Законспектуй її з використанням схем і таблиць.**

Стаття 1

МЕДІАЛАЙФХАК

ЩО ТАКЕ ФЕЙКИ ТА ЯК ЇХ ВИКРИВАТИ?

Джерело: сайт ГО «Інтерньюз-Україна» («Що таке фейки та як їх викривати?», 17 липня 2020 р.)

Стаття 2

8 дієвих способів розпізнати фейкову інформацію

Фейки ширяться в інформаційному просторі сотнями щодня. Навіть людина з достатньо розвиненим критичним мисленням може легко попастися на неправдиву інформацію, коли читає «по діагоналі», просто ...

Додано:
Natali Yesina

Джерело: портал «Громадський простір» («8 дієвих способів розпізнати фейкову інформацію», 30 серпня 2021 р.)

85 **Проаналізуй подані тексти і визнач, фейки це чи ні. Спирайся на конспект, створений під час виконання попереднього завдання.**

1. З 1 червня «Укрзалізниця» тестує перші платні туалети. Працівників уже почали попереджати, що в частині потягів вирішено запровадити оплату за відвідування вбиральні. Розраховують, що за пів року вдасться зібрати 17–18 мільйонів гривень. Авторитетні джерела повідомляють, що нововведення запрацює одразу після погодження з Кабміном.

2. Український скульптор Микита Зігура до Дня Незалежності України створив 80-метрову тінь легендарного літака АН-225 «Мрія».

3. Ліна Костенко отримала найвищу нагороду Франції – Орден почесного легіону.

4. Відкриття! Білі гриби (а також підосичники, лисички, трюфелі) можна вирощувати в горщику або на присадибній ділянці!

5. Пам'ятайте, що нервові клітини не відновлюються – упродовж життя ми тільки втрачаємо їх.

6. Британські вчені винайшли аромакомпозицію, яка притягне удачу у ваше життя. Замовити можна тут.

Джерело: сайт проєкту «НотаЄнота» (антифейкові інтелектуальні ігри)

86 **Обери 5 фактів із будь-якої добірки від «НотаЄнота» і з'ясуй, фейки це чи ні. Перевір себе за допомогою автоматичних відповідей на сайті. Зроби висновок: чи вдалося тобі навчитися відрізняти фейки від правди?**

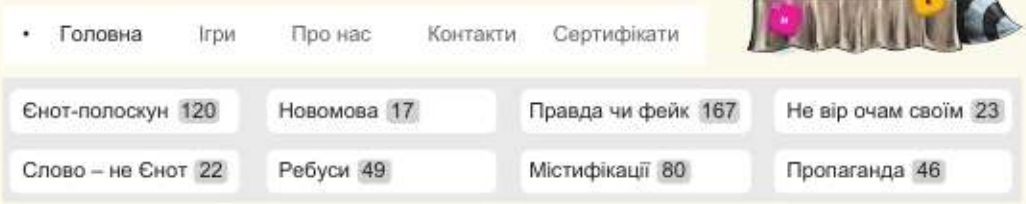

Джерело: сайт проєкту «НотаЄнота»

87 **Ознайомся з одним із запропонованих джерел, які допомагають перевіряти інформацію. У чому цінність цього ресурсу? Поділися міркуваннями з однокласниками та однокласницями.**

«По той бік новин» – сайт незалежної інформаційної кампанії з медіаграмотності, фактчекінгу та розвитку критичного мислення, яку впроваджує Інститут розвитку регіональної преси з 1 серпня 2018 року: https://behindthenews.ua/

«Детектор медіа» – сайт української громадської організації та однойменного інтернет-видання: https://detector.media/

Vox Ukraine – незалежна аналітична платформа «Вокс Україна»: https://voxukraine.org/

«Ґвара Медіа» – незалежне суспільно-політичне видання Харкова, яке допомагає читачам дізнатися щось нове та корисне, а також навчає розпізнавати фейки: @gwaramedia

УРОКИ 20–21

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ МІЖ ЧАСТИНАМИ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ

На цих уроках ти
- навчишся правильно ставити розділові знаки у складносурядних реченнях.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

■ Між частинами складносурядного речення, як правило, ставимо **КОМУ**:

Жде спрагла земля плодотворної зливи[1], *і вітер над нею гуляє бурхливий*[2] (І. Франко).

■ **ТИРЕ** ставимо, якщо відбувається швидка чи несподівана зміна подій:

Війнув вітер – і листя здійнялося хмарою.
Іще одна-єдина мить – і дальній потяг прошумить (В. Сосюра).

■ **Кому** або **тире** можна ставити залежно від інтонації, якщо між частинами є причиново-наслідковий зв'язок (можна підставити сполучник *тому*):

Із саду почувся шум – і всім стало лячно.
Порівняйте: *Із саду почувся шум, **тому** всім стало лячно.*

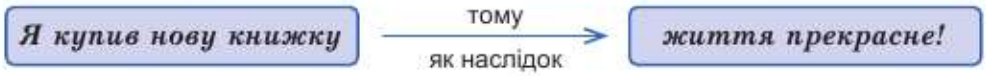

Я купив нову книжку – і життя прекрасне!

■ **КРАПКУ З КОМОЮ** ставимо між частинами складносурядного речення, пов'язаними переважно протиставними (*а, але, проте, однак* та ін.), зіставним *(а)*, рідше єднальними *(і, та)* сполучниками, якщо ці речення поширені або всередині них уже є коми:

Осінній вітер в лузі свище,
Вербу хитаючи тонку;
А я схиляюся ще нижче
Себе побачити в струмку (Т. Осьмачка).

■ Коми між частинами складносурядного речення **НЕ ставимо**, якщо:

а) в реченні є спільний для обох його частин другорядний член або члени, зокрема спільний відокремлений член, а також спільне вставне слово, звертання, частка:

***Тут** гралися діти і каталися велосипедисти.*

***За винятком двох-трьох школярів**, учні класу регулярно відвідували заняття і ніхто не пропускав їх без поважних причин. **На щастя**, буря скінчилася швидко й люди не постраждали.*

ХИТРИНКА **Кому між частинами ССР не ставимо, якщо його частини мають спільне вставне слово, другорядний член або частку.** *Щодня я публікую нові дописи і мої підписники їх коментують.*

б) ці частини об'єднані питальною, спонукальною або окличною інтонацією:

Хто був той цар і як йому наймення? (Леся Українка).

Хай завжди буде мир і хай завжди лунає дитячий сміх!

Як навколо все розквітло і як стало по-весняному гарно!

в) ці частини є односкладними називними або безособовими реченнями (головні члени цих речень мають бути цілком однорідними за значенням):

Тиша і спокій. Легко і весело.

88 **Перепиши речення, підкресли граматичні основи. Усно поясни вживання розділових знаків у поданих складносурядних реченнях.**

1. Розмальовування, або розпис, камінців як вид мистецтва виник давно, однак лише нещодавно він став дуже популярним завдяки соціальним мережам. 2. Технологія розфарбовування доволі проста – і навіть маленькі діти доволі швидко досягають у ній успіхів. 3. Берете гладенькі камінці, обираєте фарби, додаєте дрібку фантазії – і вже через годинку-дві перед вами лежать твори мистецтва, приємні для ока. 4. Звісно, не всі камінці годяться для розмальовування і не будь-яка фарба довго триматиметься на цьому матеріалі. 5. Дехто, освоївши технологію розпису на камінні, починає поєднувати різні матеріали; а деякі майстри полюбляють виготовляти масштабні композиції, використовуючи камінці різних розмірів.

89 **Розкажи про свій графік, утворивши за зразком складносурядні речення, у яких не треба ставити кому між частинами. Використай подані слова.**

З р а з о к. ***Щоранку*** *мама готує сніданок і я їй допомагаю.*

Щоранку, щовечора, щосуботи, дуже часто, напрочуд рідко, інколи, тільки.

90 **Придумай і запиши продовження складносурядних речень так, щоб між їхніми частинами треба було поставити тире.**

1. Здійнявся сильний вітер…
2. Дощ закінчився…
3. Настала весна…
4. Ще мить…
5. Пролунав раптовий дзвінок…
6. Телефон упав на землю…
7. Несподіваний поштовх у спину…
8. Один ковток гарячої кави…

91 **Допиши до поданих частин складносурядних речень продовження так, щоб можна було поставити кому, тире, крапку з комою або не поставити жодного розділового знака.**

З р а з о к: *Сплеснула риба…*

Сплеснула риба, а вдалині почувся голос чайки. *(Одночасність дій.)*
Сплеснула риба – і по воді пішли дрібні хвильки. *(Причиново-наслідковий зв'язок.)*
Сплеснула риба, злякавши сонну жабу; а над ставом прошурхотів вітерець. *(Частини речення поширені й віддалені за змістом.)*
Десь оддалік сплеснула риба і загуркотів моторний човен. *(Є спільна для обох частин обставина.)*

1. Почався осінній дощ…
2. З неба впала зірка…
3. Потяг прибув раніше…

92 **Перепиши речення, розставляючи розділові знаки. Побудуй до кожного з них схему.**

1. Кожному з нас властиво вірити в дива і цим уміло користуються шахраї добре знайомі з людською психологією. 2. Під час криз і потрясінь усі стають уразливішими до маніпуляцій і кількість пропозицій швидко розбагатіти різко зростає. 3. Мабуть вам уже приходило повідомлення про величезний приз і ваше серце радісно билося від думки про несподівану нагоду придбати бажане. 4. Нинішні шахраї використовують найсучасніші технології наприклад розсилаючи нешкідливі на перший погляд листи а ви клюнувши на цей гачок потрапляєте в базу потенційних жертв. 5. Пошир цей лист 100 разів серед своїх друзів та знайомих і до тебе обов'язково прийде успіх! 6. Так ви відчиняєте двері до наступного небезпечнішого кроку і тоді чекайте повідомлень про якесь термінове рішення пов'язане з порятунком допомогою або виграшем.

93 **Склади й запиши складносурядні речення за поданими схемами.**

1. […], і […].
2. […] – і […].
3. _._._. […] і […].
4. […]; а […].

94 **Визнач у кожній підгрупі «зайве» речення (розділові знаки пропущено). Поясни свій вибір.**

1. З'явиться новий телефон і всі кинуться його купувати. Я мрію про новенький піджак і мама обіцяла його купити. Лише один неправильний рух і ти не виступиш цього разу.

2. Мені подобається дистанційка але дехто віддає перевагу навчанню офлайн. Цукерберг постійно опиняється в центрі скандалів і розробники деяких сервісів не хочуть із ним працювати. Щороку вплив соцмереж зростає і їх розробники примножують статки.

3. Зійде сонце і місто засяє по-новому. Невдовзі в Україні з'явиться надшвидкісний потяг і можна буде доїхати з Києва до Львова за 25 хвилин. Провідник видає постільну білизну і пасажири готуються до відпочинку.

95 **Запиши до кожної запропонованої теми по одному складносурядному реченню, що відповідатиме поданій схемі.**

Тема 1. Сучасний транспорт

Спільний другорядний член […] єднальний сполучник […].

Тема 2. Фільми, які вийшли в прокат

Спільне вставне слово […] єднальний сполучник […].

Тема 3. Перемоги України

[…], протиставний сполучник […].

Тема 4. Жарти, які вплинули на мій настрій

[…] єднальний сполучник […]?

Тема 5. Хобі, які дивують

[…], розділовий сполучник […]!

Тема 6. Відпочинок мрії

[…], єднальний сполучник […].

УРОК 22

СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти

- узагальниш вивчене про складносурядне речення.

96 **Порахуй кількість складносурядних речень у музичних уривках, заповни таблицю статистики.**

Вид сполучника в реченні	Кількість речень
Єднальні –	
Протиставні –	
Розділові –	

1

Впустила
Милого мила, а інша вхопила.
Боліло
До холодів, а тоді відпустило.
(KAZKA)

Гурт «Казка». Джерело: Ninja Music

2

Як тобі сказати?
Без тебе не можу спати,
І місяць по кімнаті
Розкинув сатин.
(Христина Соловій)

3

Я стою горою, а ти така маленька...
(«Карна»)

Фото: Mytko.ua; джерело: вікіпедія

4

А ти не можеш знати,
як я тебе люблю.
Ти лягаєш спати,
і я не дихаю до ранку.
(Vivienne Mort)

Фото: Володимир Панкевич; джерело: вікіпедія

97 **Перепиши текст, розбивши його на речення та поставивши необхідні розділові знаки. Виділи маркером складносурядні речення. Виконай завдання.**

Під земною корою є цілісінький незвіданий світ і цікавий він не лише геологам відстань від поверхні до центру Землі становить близько 6373 км але жодна людина не бачила ядра нашої планети ми заледве дослідили будову земної кори і можемо уявити глибини Землі завдяки сукупності логічних суджень аналізу позаземних об'єктів скажімо метеоритів звукових хвиль гірських порід та мінералів температура внутрішнього ядра Землі спричиняє тиск на поверхню саме так виникають тектонічні сили здатні рухати острови і навіть континенти.

(Із кн. Сари Стенб'юрі «501 факт, який треба знати з... географії»)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту ключові слова.
2. Поясни за допомогою словника значення слова *тектонічний*.
3. Поміркуй, наскільки достовірними є знання вчених про ядро Землі.
4. Якби тобі запропонували подорож до ядра Землі, які небезпеки могли б на тебе чекати? Уклади перелік імовірних небезпек із 3–4 пунктів, використовуючи складносурядні речення.
5. Пошукай інформацію про фантастичні твори (романи, оповідання, кінофільми, комікси), у яких описані подорожі в глибини нашої планети. Підготуй коротку презентацію знайденої інформації.

98 **Знайди спільний другорядний член речення, вставне слово або частку в кожному з поданих речень. Прокоментуй розділові знаки.**

А Невдовзі відкриють міжміське сполучення і я зможу поїхати хоч на край світу.

Б Щодня ховається сонце і на небосхилі з'являється місяць.

В Здається, підготовка до іспитів може бути цікавою й не обов'язково заучувати напам'ять нудні підручники.

Г Восени починається навчальний рік й учні йдуть до школи.

Д На подвір'ї бавляться діти і статечно розмовляють дорослі.

Е Лише вітерець повівав і шелестіло листя.

99 **Перепиши речення, розставляючи пропущені розділові знаки. Підкресли граматичні основи. Обери одне з прислів'їв і поясни, як ти його розумієш, навівши приклади із життя.**

1. Говори стовпу а він стоїть.
2. Корінь навчання гіркий а плід його солодкий.
3. Добро плодить добро а зло породжує тільки зло.
4. Було б пшоно а каша буде.
5. Є в глечику молоко та голова не влізе.
6. Лінивий двічі робить а скупий двічі платить.

100 **Перепиши оголошення, виправляючи помилки. Додай до поданого тексту 3–4 складносурядні речення з описом дачі.**

Новий домік на 3 поверхи, в номерах є душ та санвузел. Дача знаходиться на березі Дністра в Старої Ушиці. Дуже гарний вид на Дністер! Є частна парковка, горяча вода, зона барбекю. Кухня зі всім необхідним для приготуваня їжі.

101 **Перекажи анотацію до фільму, використовуючи складносурядні речення з різними смисловими зв'язками між частинами. Виконай завдання.**

«Хлопчик, який приборкав вітер» (2019, Велика Британія)

Звідки у хлопчика з бідного малавійського села взявся хист до електротехніки й ремонту побутової техніки? Завдяки спостереженням і допитливості Вільяму вдалося набути знання і вміння, які допомогли йому врятувати село від посухи й голоду. З підручних матеріалів він побудував вітряк і добув воду. Про нього дізнався весь світ. Вільям отримав стипендію в Африканській академії лідерства та закінчив Дартмутський коледж у Гановері (США) у 2014 році. У 2013 році журнал TIME визнав Камквамбу одним із «30 людей до 30 років, що змінюють світ». Той, хто прагне знань за будь-яких умов, здатний змінити світ і зробити його кращим.

Джерело: освітній портал «Знайшов»
(Анна Печерна «7 мотиваційних фільмів для підлітків про підлітків», 13 січня 2024 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши речення, яке передає головну думку тексту.
2. Чому, на твою думку, фільм має таку назву?
3. Які ще фільми про людей, що змінили життя у своїй громаді (місті, селі), ти знаєш? Запиши щонайменше дві назви.
4. Чи відомі тобі українські рейтинги, які відзначають досягнення людей віком до 30 років? Знайди приклади за допомогою додаткових джерел.
5. Чому *малавійське село* написано в тексті з малої літери, а *Африканська академія лідерства, Дартмутський коледж* – з великої?
6. Поясни правопис слова *електротехніка*. Наведи ще два аналогічні приклади.

УРОК 23

ТРЕНУВАЛЬНІ ТЕСТИ 2. СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

Варіант 1

В іграшкових вікнах замість шибок – восковий папір, за ним – свічечки, так що церква була освітлена, ніби в ній вечірню правлять.

Від бібліотеки відчинено широкі двері, а перед порогом поставлено для гетьмана фотель.

Цілий фронтон вертепу вироблений гарно, добре майстрами ґзимси виточені пілястри та вирізані невеличкі вікна.

За ним – крісла для тітки Лідії і Войнаровського і далі, трохи збоку, сиділа Мотря краєм ока поглядаючи на двері.

Посеред широких сіней на підвищенні стояв вертеп, як церква з трьома банями, розмальованими й позолоченими.

(Богдан Лепкий «Мотря»)

1. Зміст первинного тексту буде відновлено, якщо речення розташувати в послідовності, запропонованій у рядку

А ○◇△□△ В ○△△□◇

Б ○◇△□△ Г ○□◇△△ Д ○△□◇△

2. Пунктуаційну помилку допущено в реченні, позначеному

А △ Б ○ В △ Г □ Д ◇

3. Складносурядними є речення, позначені

А △○ Б ○□ В △□ Г □◇ Д ○◇

4. Чотири граматичні основи є в реченні, позначеному

А △ Б ○ В △ Г □ Д ◇

5. Граматичну помилку допущено в реченні, позначеному

А △ Б ○ В △ Г □ Д ◇

6. Сурядні сполучники є в усіх реченнях, ОКРІМ

А △ Б ○ В △ Г □ Д ◇

Варіант 2

□ Однак у Біллі була одна риса, що завадила йому стати справді легендарним бейсболістом.

○ Біллі Бін був надзвичайно обдарованим спортсменом, і всі його тренери пророкували хлопцеві величезне майбутнє.

◇ Він на жаль не вмів програвати, а кожен промах щоразу спричиняв занадто бурхливі неконтрольовані емоції.

⏢ Правда, найбільших успіхів спортсменові вдалося досягнути в бейсболі, потрапивши в головну лігу США і здобувши там найвищий показник – 500 балів.

△ У старших класах він був найкращим гравцем баскетбольної команди, а у футболі Біллі став віртуозним нападником.

1. Зміст первинного тексту буде відновлено, якщо розташувати речення в послідовності, запропонованій у рядку

А ○□△⏢◇ В ○△⏢□◇

Б ○◇⏢□△ Г ○□△◇⏢ Д ○⏢◇□△

2. Пунктуаційну помилку допущено в реченні, позначеному

А □ Б ○ В ◇ Г ⏢ Д △

3. Складносурядними є всі речення, ОКРІМ

А □○ Б ○◇ В ◇△ Г ⏢□ Д △⏢

4. Простим є речення, позначене

А □ Б ○ В ◇ Г ⏢ Д △

5. Граматичну помилку допущено в реченні, позначеному

А □ Б ○ В ◇ Г ⏢ Д △

6. Сурядні сполучники є в усіх реченнях, ОКРІМ

А □ Б ○ В ◇ Г ⏢ Д △

УРОК 24

ПОДІЇ ТА ФАКТИ. ПРАВДИВІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ. ДЕЗІНФОРМАЦІЯ

На цьому уроці ти

- дізнаєшся, що таке дезінформація;
- потренуєшся оцінювати тексти щодо правдивості інформації;
- пригадаєш ознаки текстів, які містять дезінформацію.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дезінформація – це неправдива, оманлива або маніпулятивна інформація, навмисно поширювана для досягнення певної мети. Дезінформація може впливати на сприйняття подій та ставлення до них. На відміну від дезінформації, **факти** – це підтверджена доказами інформація, перевірені та доведені твердження про події, явища, людей тощо.

Щоб не стати жертвою дезінформації, важливо дотримуватися простих порад.

1. Перевіряйте інформацію за кількома джерелами.

2. Звертайте увагу на якість джерела: чи це авторитетне видання, хто є автором публікації, коли вона з'явилася тощо.

3. Не довіряйте сенсаціям та «чутливим» новинам. Якщо новина звучить занадто емоційно («прорив у науці», «винахід, який змінить життя», «завтра планета змінить свій курс» і под.), імовірність того, що вона неправдива, дуже велика.

4. Не поширюйте інформацію, яку не перевірили. Натрапили на зворушливе фото й напис на зразок: «Цю жінку ніхто не привітав зі святом. Підтримайте її вподобайкою»? Найімовірніше, це неправда. Шукайте докази, але не поширюйте, аби не стати джерелом дезінформації для інших.

102 Опрацюй інформацію. Виконай завдання.

Фрагмент А Переглянь відео, скориставшись QR-кодом.

Фрагмент Б

Джерело: Центр протидії дезінформації

🌹🌹🌹Будь ласка, не йдіть, не даруючи їм трохи любові! Хай Бог береже ці родини військових 💙💛🙏

12,4 тис. 171 коментар 122 поширення

Іван Іван
Усілякої опіки такій чудовій родині! Здоров'я, щастя і сили духу!

Алевтина Бійська
І навіть тут ставлять вподобайки та пишуть коментарі...

Ольга Гайдук
Ага, ще й щемлива назва, спекуляція словами «військові», «українські».

Через те, що ми такі бідні, з нами ніхто навіть не привітався. 🥰❤️🙏

12,1 тис. 648 коментарів 124 поширення

Валентина Ірванська
Красунчики, ви не бідні, ви здорові, гарні, а багаті бояться жити, бо є чого!

Іван Іван
Ви Красунчики! Дай Боже здоров'я і мирного неба над головою!

Остап Лаєнко
Люди! Цю сторінку просувають у вигляді реклами. Тому стільки лайків і коментарів. Схаменіться! Хто буде рекламувати прості фото? Це все генерує ШІ.

Джерело: фейсбук-сторінка Олександра Третяка https://www.facebook.com/tretyak.rivne

ЗАВДАННЯ

1. Що спільного між інформацією у фрагментах А і Б?
2. Для кого може бути найбільш корисним відео А?
3. Чи траплялися тобі описані у фрагменті Б фото? Чи вдається тобі розпізнавати таку дезінформацію? Як ти на неї реагуєш?
4. Як ти розумієш поняття *інформаційна стійкість*?
5. Проаналізуй коментарі до фрагмента Б. Які з них дають об'єктивну оцінку зображення? Хто з користувачів став жертвою дезінформації?

6. Запиши діалог між двома людьми, один із яких розуміє, що натрапив на дезінформацію, а інший щиро вірить написаному. Мета діалогу – переконати співбесідника, що не варто поширювати такі дописи.

103 **Знайди додаткову інформацію в перевірених джерелах і допиши фрагмент статті, який переконав би читачів у тому, що поширювані російськими джерелами наративи – це дезінформація.**

Нарбут – «великий російський художник»? Як росіяни знову привласнюють нашу культуру

Розповідаємо сьогодні про те, як росія продовжує привласнювати українську культурну спадщину. Цього разу москвити назвали Георгія Нарбута «великим російським художником». Зокрема, російський дизайнер Олександр Шиманов створив шрифт «Суржик» і назвав своїм натхненником Нарбута, посилаючись на нього як на «великого російського шрифтовика».

Джерело: вікіпедія

Джерело: «По той бік новин», незалежна інформаційна кампанія з медіаграмотності, фактчекінгу та розвитку критичного мислення, яку впроваджує Інститут розвитку регіональної преси з 1 серпня 2018 року («Нарбут – "великий російський художник"? Як росіяни знову привласнюють нашу культуру», 5 грудня 2024 р.)

З'ясуй і розкажи в дописаному фрагменті статті, хто такий Георгій Нарбут насправді, які факти з його життя важливі для протидії дезінформації, чому шрифти є важливими в цьому контексті. Зістав власні міркування з висловленими в статті.

104 **Оціни правдивість поданих нижче матеріалів. Дай відповіді на запитання.**

1

А Чи є правдивою інформація на цьому зображенні? Як можна це перевірити?

Б Доведи свою думку, посилаючись на авторитетні джерела.

В Кому і з якою метою може бути вигідно поширювати цю інформацію?

Джерело: історичний онлайн-журнал «WAS.media»

2

Твердження 1	Твердження 2
Планета Меркурій найшвидше рухається навколо Сонця, тому римляни назвали її на честь найшвидшого з олімпійських богів – Меркурія.	*Пояснення є неправильним, тому що люди античної епохи не могли дізнатися справжню орбітальну швидкість планети. Вони могли спостерігати лише видиму її швидкість, яка не надто відрізняється від швидкості Венери. Цікаво, що аккадська назва Меркурія – Šihtu (стрибок) – відповідає особливостям його руху навколо Сонця. Але в нас немає жодних вказівок на щось подібне у зв'язку з богом Меркурієм.*

Джерело: «По той бік новин» («Чому планети: Меркурій, Венера, Марс, Юпітер і Сатурн названі саме так, як вони названі?», 3 жовтня 2023 р.)

А Яке з двох тверджень видається тобі правдивим? Чому?

Б Які авторитетні джерела можуть допомогти перевірити цю інформацію?

В Знайди й запиши цитату, яка підтвердить твою думку щодо правдивості наведеної інформації.

3

«Браво, Ріо де Жанейро! Неймовірна акція підтримки України! Уявіть, яка була витрачена праця. Щира вдячність вам, Бразиліє!» – пише один із користувачів. У підсумку: понад тисяча лайків і майже 6 тисяч поширень.

А Чи є правдивою інформація на цьому зображенні? Як можна це перевірити?

Б Доведи свою думку, посилаючись на авторитетні джерела.

В Кому і з якою метою може бути вигідно поширювати цю інформацію?

Джерело: допис користувача фейсбуку «Культурометр Одеса», 15 травня 2025 р.

УРОК 25

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ХРОНІКИ

На цьому уроці ти
- дізнаєшся, що таке хроніка;
- спробуєш створити власну хроніку;
- потренуєшся трансформувати інформацію з інфографіки в текст і навпаки.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Хроніка – це опис подій у часовій послідовності. Найчастіше це історичний або літературний твір, що зображує певний період життя родини або суспільства. Для хроніки характерний **хронологічний** виклад подій, тобто дотримання чіткої послідовності в часі. У сучасних засобах масової інформації також створюють твори в жанрі публіцистичної хроніки – тексти або відео, у яких подають короткий огляд подій.

105 **Опрацюй текст. Виконай завдання.**

Історична перемога: «20 днів у Маріуполі» отримали «Оскар» за найкращий документальний фільм

Стрічка «20 днів у Маріуполі» режисера Мстислава Чернова здобула премію «Оскар» як найкращий повнометражний документальний фільм. Це перший український фільм, який отримав «Оскар».

На сцену із Мстиславом Черновим піднялися фотокореспондент та продюсерка, які разом із режисером працювали в оточеному Маріуполі у 2022 році.

Мстислав Чернов. Берлінале-2025. Фото: Martin Kraft (CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons)

Євген Малолєтка, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (2024) за серію журналістських матеріалів про облогу Маріуполя (репортажі, фото та відеорепортажі, розслідування) та фільм «20 днів у Маріуполі». Фото: Reactor691 (CC BY 4.0, Wikimedia Commons)

Василіса Степаненко, продюсерка фільму, відзначена Національною премією України імені Тараса Шевченка (2024) за серію журналістських матеріалів про облогу Маріуполя та фільм «20 днів у Маріуполі». Фото: Олексій Пономарьов (CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons)

Чернов зі сцени заявив, що «20 днів у Маріуполі» – перший український фільм, що здобув «Оскар».

«Я вдячний. Але, напевно, я буду першим режисером на цій сцені, який би хотів не робити свій фільм. Я хотів би мати змогу обміняти це на те, щоб росія ніколи не нападала на Україну, ніколи не окуповувала наші міста; щоб росіяни не вбивали десятки тисяч моїх співгромадян. Я б віддав це, аби вони звільнили всіх заручників, солдатів, які захищали нашу землю, цивільних, які в їхніх тюрмах. Але я не можу змінити історію, не можу змінити минуле. Проте ми всі разом, ви і я, ми зараз серед найталановитіших людей світу. Ми можемо зробити так, щоб історію виправити, щоби правда перемогла. І щоби загиблі люди Маріуполя та ті, що віддали своє життя, – щоби їх ніколи не забули. Тому що кіно формує спогади, спогади формують історію», – сказав Чернов.

Що відомо про фільм «20 днів у Маріуполі»

Стрічка розповідає про перші тижні бойових дій у Маріуполі Донецької області під час повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року.

Кіно стало найкасовішим документальним фільмом в Україні, зібравши 500 тисяч гривень тільки за перший вікенд прокату.

Стрічка також перемогла в номінації «Найкращий документальний фільм» британської кінопремії BAFTA. А Мстислав Чернов отримав премію Гільдії режисерів США (DGA Awards) у номінації «Видатні режисерські досягнення в документальному кіно».

Джерело: інтернет-ЗМІ «Суспільне Культура» («Історична перемога: "20 днів у Маріуполі" отримали "Оскар" за найкращий документальний фільм», 11 березня 2024 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Чи можна назвати стрічку «20 днів у Маріуполі» хронікою? Доведи свою думку, цитуючи коментар експерта.
2. Що тобі відомо про премію «Оскар»? Запиши щонайменше три факти.
3. Які ще фільми, що отримали «Оскар», тобі відомі? Запиши дві назви.
4. Яку роль у тексті відіграють цитата й підписи до фото? Поясни, чи правильно вони оформлені (за потреби повернися до коментарів експертів у попередніх уроках).
5. Чому промову режисера на врученні премії називають історичною?
6. Переглянь відео промови Мстислава Чернова із субтитрами. Напиши короткий відгук про свої враження від побаченого й почутого.

Джерело: ютуб-канал «Суспільне Культура» («Я ХОТІВ БИ НІКОЛИ НЕ РОБИТИ ЦЕЙ ФІЛЬМ» – фільм «20 днів у Маріуполі» отримав Оскар 2024, 11 березня 2024 р.)

106 **Проаналізуй інформацію на інфографіках. Виконай одне із запропонованих завдань на вибір.**

СТАТУЕТКА «ОСКАР»

нагорода Американської кіноакадемії

СКУЛЬПТОР
Джордж Стенлі

ДИЗАЙНЕР
Седрік Гіббонс

ВИРОБНИЦТВО
Polich Tallix

1939 рік
статуетку стали називати «Оскар»

З 1945 року
поточний стандарт дизайну

Фігура лицаря

Меч хрестоносців

Виготовлена з бронзи з покриттям 4-каратним золотом

1929 рік – першу статуетку отримав німецький актор **Еміль Яннінгс** як найкращий актор за ролі у фільмах «Шлях усякої плоті» та «Останній наказ»

Бобіна кіноплівки з п'ятьма отворами, що символізують п'ять гілок кіноакадемії (акторів, режисерів, продюсерів, техніків та сценаристів)

Час виготовлення 50 статуеток – 3 місяці

Вага – 3,9 кг

Висота – 34 см

Джерело: сайт «New Voice» («Оскар 2025 вже сьогодні. Номінанти на 97-му премію Американської кіноакадемії», 2 березня 2025 р.)

РЕКОРДИ КІНОПРЕМІЇ «ОСКАР»

НАЙТИТУЛОВАНІШІ ФІЛЬМИ

«Титанік» (1997)
11 перемог із 14 номінацій

«Бен Гур» (1959)
11 перемог із 12 номінацій

«Володар перснів: Повернення короля» (2003)
11 перемог з 11 номінацій

НАЙКРАЩІ СЕРЕД АКТОРІВ

Кетрін Хепберн
4 нагороди «Найкраща акторка»

Денієл Дей-Льюїс
3 нагороди «Найкращий актор»

НАЙТИТУЛОВАНІША ПЕРСОНА

Волт Дісней
22 нагороди

НАЙКАСОВІШИЙ ФІЛЬМ

«Звіяні вітром»
(1939) найкасовіший в історії

$390 млн
касових зборів
($4 млрд за курсом 2022 року)

ФІЛЬМИ З УСІМА 5 НАЙБІЛЬШИМИ НАГОРОДАМИ

«Найкращий фільм», «Найкращий режисер», «Найкращий актор» / «Найкраща акторка», «Найкращий сценарій»

«Це сталося якось вночі» (1934)

«Пролітаючи над гніздом зозулі» (1975)

«Мовчання ягнят» (1991)

ЄДИНИЙ ІНОЗЕМНИЙ ФІЛЬМ, ЩО ПЕРЕМІГ

«Паразити» (2019)
Південна Корея у категорії *«Найкращий фільм»*

Фільм також отримав «Золоту пальмову гілку» на Каннському кінофестивалі

Джерело: сайт «New Voice» («Вірус співчуття агресору...», 3 березня 2025 р.)

Завдання 1

Перетвори інформацію з інфографіки на текст, занотуй його, записуючи всі числівники словами.

Завдання 2

Створи власну хроніку найвизначніших моментів в історії премії «Оскар», описавши в хронологічному порядку всі датовані на інфографіці події.

Завдання 3

Створи стрічку часу «Оскара» на основі змісту інфографіки та додаткових джерел. Познач щонайменше 20 ключових подій.

107 **Проаналізуй зміст інфографіки з попереднього завдання й попрацюй у парі з однокласником / однокласницею. Усно постав йому / їй усі запитання одного з блоків і запиши відповіді на них. Перевірте їх разом.**

Блок запитань 1

1. Із якого матеріалу виготовляють нагороду «Оскар»?
2. Чи правда, що «Титанік» здобув таку саму кількість нагород, як «Володар перснів: повернення короля»?
3. Чому бобіна на статуетці нагороди має п'ять отворів?
4. Скільки років минуло від вручення першої статуетки до присудження «Оскара» в номінації «Найкасовіший найкращий фільм»?
5. Які події зі згаданих в інфографіці відбулися після здобуття Україною незалежності?

Блок запитань 2

1. Чи можуть виробники виготовити 100 статуеток «Оскар» за 4 місяці?
2. Чи правда, що найбільшу кількість нагород «Оскар» отримав художник-мультиплікатор?
3. Скільки нагород разом мають два найтитульованіші актори?
4. Який із трьох найтитульованіших фільмів отримав «Оскара» першим?
5. Скільки всього номінацій згадано в інфографіці?

108 **Опиши відображені на графіку зміни, дотримуючись хронологічного порядку. Зроби власні висновки і дай оцінку подіям.**

Джерело: сайт суспільно-культурного мультимедійного україознавчого проєкту «Ukraïner»

УРОК 26

СВІТЛИНА ЯК НОСІЙ ІНФОРМАЦІЇ. ОЗНАКИ ФОТОШОПУ

На цьому уроці ти

- дізнаєшся про ознаки несправжніх зображень;
- потренуєшся визначати, які світлини є фейковими.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Зображення так само можуть бути носіями неправдивої інформації, як і тексти. Раніше для створення фейкових зображень найчастіше послуговувалися графічними редакторами (наприклад, фотошопом). В епоху штучного інтелекту створювати такі зображення можна значно швидше і простіше, тому поширення фейкових зображень набуло значного розмаху в соціальних мережах.

Щоб навчитися знаходити точну інформацію про зображення, варто опанувати кілька цифрових алгоритмів.

1 Пошук першоджерел (зокрема дати й часу першої публікації) за допомогою пошукової системи «Ґуґл» (Google reverse image search або TinEye):

2 Аналіз зображень або відео з метою виявлення випадків використання штучного інтелекту (наприклад, Deepware Scanner або HIVE допоможуть виявити, чи використовував автор застосунки із ШІ для створення певного зображення).

109 **За допомогою додаткових джерел та інформації з коментаря експерта уклади список корисних застосунків, які допомагають перевіряти зображення за різними параметрами. Для зручності оформ список у вигляді ментальної карти.**

МАПА ДУМОК ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

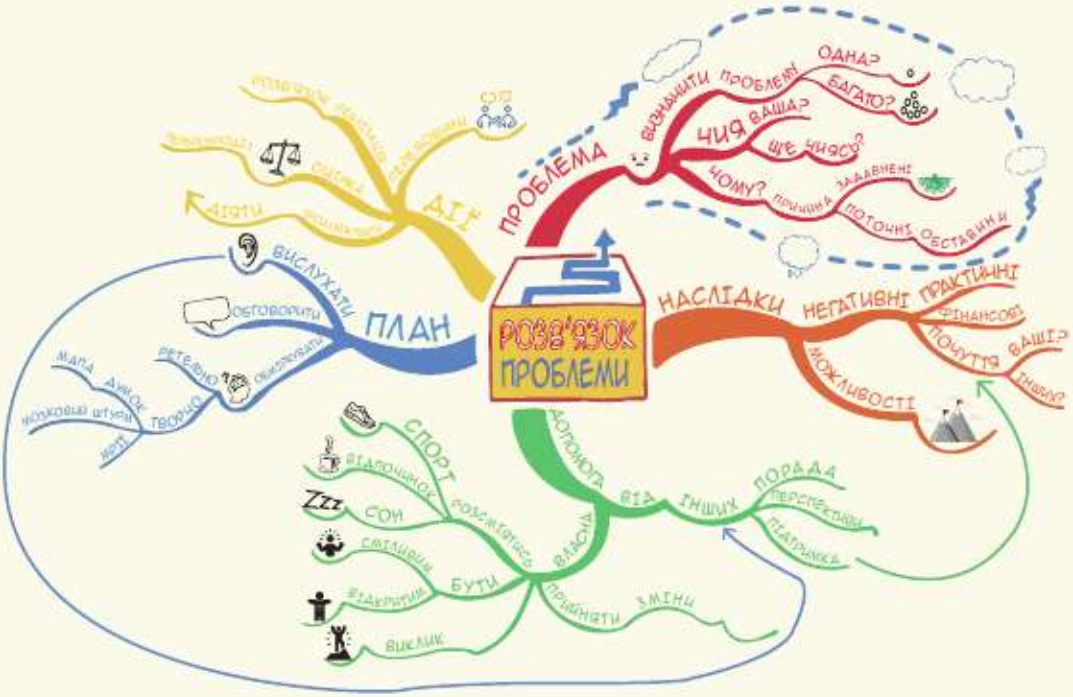

Ілюстрація з кн. Тоні Б'юзена «Мапа думок. Докладний посібник із вивчення і застосування найпотужнішого інструмента мислення у світі»
Джерело: платформа з розвитку кар'єри «Happy Monday» («Краще за конспект: як структурувати мислення за допомогою "мапи думок"», 30 липня 2021 року)

110 **Опрацюй статтю. Виконай завдання.**

«Ніхто не привітав мене з днем народження»: як користувачів соцмереж обманюють картинками, згенерованими ШІ, та як розпізнати фейк

В останній рік у соцмережах поширюється велика кількість ШІ-зображень із військовими, їхніми матерями чи дітьми, які набирають популярності. Наше видання розповідає, до чого тут обман та пропаганда і на що варто звернути увагу, аби відрізнити картинку, згенеровану штучним інтелектом, від справжньої.

Ми попросили людину, яка майже не користується соцмережами, але має власну сторінку й одного друга, переглянути стрічку, щоб перевірити, чи з'являться в неї такі зображення. Довго чекати не довелося, бо вже за 30 секунд у стрічці з'явилося штучне фото пораненого військового з тортом і підписом: «Сьогодні мені 56… Я сам

зробив собі торт. Жодних квітів, жодної душі поруч, жодного слова привітання... Може, хоч ти скажеш мені "З днем народження"?»

Фото українських військових із закликами привітати їх чи то з днем народження, чи то з весіллям, дописи про врятованих тварин, дітей або літніх людей ширяться соцмережами. Подібні картинки та відео, які намагаються видати за справжні, дають змогу окремим користувачам здобувати популярність, вводячи інших в оману.

Дослідники зі Стенфорда та Джорджтауна проаналізували 125 сторінок, кожна з яких публікувала щонайменше 50 ШІ-зображень. Вони виявили, що спамерські та шахрайські акаунти використовують такі зображення для клікбейту, спрямовуючи користувачів на зовнішні сайти. Наприклад, під фото милих будиночків додають покликання на сайт із нібито інструкціями з будівництва. Також ШІ-зображення використовують для штучного збільшення кількості підписників, викрадення акаунтів, збирання персональних даних або продажу товарів, яких не існує.

Зважаючи на ситуацію в Україні, такий контент використовують ще й для пропаганди. Центр протидії дезінформації попереджає, що сторінки зі світлинами, створеними ШІ, може використовувати росія в інформаційній війні проти України.

Зокрема, на сторінках із ШІ-зображеннями збирається велика аудиторія, яка не надто критично ставиться до побаченого в мережі та сприйнятлива до інформаційних маніпуляцій. Так ворог отримує майданчик для просування небезпечних для України наративів.

Центр протидії дезінформації

На що слід звертати увагу, аби не стати жертвою дезінформації?

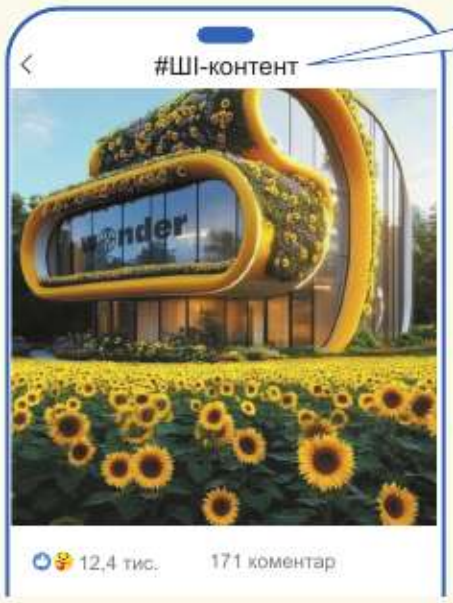

1 Позначка від автора. Можливо, автор сам залишив позначку про те, що зображення згенероване ШІ. Або ж можна скористатися спеціальними сайтами для перевірки.

2 Попередження від користувачів у коментарях. Багато людей уже навчилися відрізняти штучні фото від справжніх і повідомляють про це в коментарях.

Oxana Okhrimenko

Ця картинка створена штучним інтелектом!! !! !! Тобто це не справжнє фото, а поширює це неподобство рашка та її прибічники!! !! !! Люди, блокуйте такі сторінки!! !! !!

3 дн. Подобається Відповісти Поширити

3 Емоційні підписи під світлинами або на них

- «У мене день народження, а торта немає. Я сама собі картоплю зварила... Ніхто не привітав мене».
- «Я не розумію, чому люди соромляться ставити лайки під такими фотографіями».
- «Ця дівчина намалювала портрет своїх покійних батьків, але ніхто її не підтримав».
- «Через те, що ми такі бідні, з нами ніхто навіть не привітався».
- «Троє її синів загинули в боях. Будь ласка, не йдіть, не давши їй трохи любові».

4 Спотворення в зображенні. Зображення, створені штучним інтелектом, часто мають дивні елементи, тому будьте уважні до деталей: листя, освітлення, тіні тощо. Звертайте увагу на яскраві неправдоподібні деталі.

5 «Надреалістичність»: часто обличчя на фото, створених штучним інтелектом, мають аж надто ідеальний вигляд – гладенькі й ніби порцелянові.

6 Наявність на логотипах та дрібних зображеннях помилок, дивних назв і символів. Звертайте увагу на написи. Перевірте, чи такі назви існують насправді, чи немає в логотипах помилок або дивних символів.

Це нова реальність, де ми маємо задіювати критичне мислення ще більше, ніж раніше. Подивіться на зображення й запитайте себе: чи можна довіряти джерелу, на якому його опубліковано? Чи вказано автора, місце та дату зйомки? Що за місце це може бути? Що більше деталей бракує, то вища ймовірність, що з фото щось не так або воно підроблене.

Джерело: українське інтернет-видання про технології, IT та підприємництво «SPEKA» («"Ніхто не привітав мене з днем народження": як користувачів соцмереж обманюють картинками, згенерованими ШІ, та як розпізнати фейк», 19 лютого 2025 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту щонайменше три причини, з яких автори створюють і поширюють неправдиві зображення.
2. Який зв'язок між поширенням фейкових зображень і ворожою пропагандою в Україні? Наведи цитату з тексту, яка буде доречною у відповіді на це запитання.
3. Обери зі списку всі ознаки зображень, згенерованих штучним інтелектом, про які йдеться в тексті:
   - підписи, які викликають емоції: співчуття, сум, відчуття провини тощо;
   - переважання світлих відтінків;
   - помилки в логотипах;
   - велика кількість тварин на фото;
   - тіні, які падають не в той бік;
   - тексти про кохання.
4. Якої з ознак зображень, згенерованих ШІ, немає в переліку?
5. Створи список порад для людей, які мимоволі поширюють неправдиві зображення.
6. За допомогою додаткових джерел знайди інформацію, яка могла б доповнити цей текст.

111 Оціни подані зображення, спираючись на поради, викладені у статті з попередньої вправи. Поясни свою відповідь.

Алгоритм оцінювання

1. Чи можна довіряти інформації на фото?
2. Хто найімовірніше створив це фото – людина чи штучний інтелект?
3. З якою метою було поширено це фото?

Сьогодні мій день народження, але я не маю торта. Наварила картоплю... Мене ніхто не привітав з днем народження. 😭

Це ми з батьком зробили разом, але ніхто не оцінив!

Майбутнє України • Стежити
5 д.

Без їжі, вирощеної фермерами, не було б хліба на наших столах. Дякуємо всім фермерам світу!

Ukrainian News
1 р.

Ми трійнята, нам сьогодні три рочки, наші батьки пішли на війну, і бабуся приготувала нам кекси. Ми їй дуже вдячні!

Індустріальне Запоріжжя - zprz.city • Стежити
5 червня
Родина Алієвих з Оріхова знайшла нову домівку у Запоріжжі. Місто Придбало квартиру 133 квадратних метри для багатодітної сім'ї з вісьмома дітьми.

112 **Віднови цілісний текст за поданими фрагментами. Виконай завдання.**

А …З цього моменту ***лихоманка*** фей охопила світ…

Б …Серія фото отримала назву «Феї з Коттінглі»…

В …Один із найбільш відомих фейків було створено в 1917 році, коли 16-річна Ельза Врайт та її 9-річна кузина Френсіс Гріффіт зробили серію фото, на яких нібито були зображені феї…

Г …Ельза зауважила: «Цей жарт мав тривати дві години, а протримався 70 років»…

Д …У 1983 році вони зізналися, що ці фото – фейк. За збігом обставин, Конан Дойл писав статтю про фей.

Е …«Нині ці світлини можуть продати на ***аукціоні*** за 70 000 фунтів ($91 633)», – пише видання «The Guardian»…

Є …Усю сцену дівчатка змайстрували біля струмка в саду Ельзи за допомогою ***касетного фотоапарата***, кольорового паперу та шпильок…

Джерело: сайт суспільно-політичного інтернет-ЗМІ «Українська правда» («Візуальний обман століття: історичні фотофейки збираються продати за $ 90 тисяч», 1 квітня 2019 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Придумай заголовок до тексту.
2. Випиши всі власні назви, поясни їхній правопис.
3. Випиши числівники словами, провідміняй один із них на вибір.
4. У яких реченнях є однорідні члени? Поясни свою відповідь.
5. Поясни значення виділених слів. За потреби скористайся словником.
6. Перекажи зміст тексту одним реченням.

УРОК 27

СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти

- навчишся виокремлювати складнопідрядні речення з-поміж інших видів речень.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

СКЛАДНОПІДРЯДНЕ

має кілька граматичних основ	частини поєднані підрядними сполучниками або сполучними словами: *щоб, як, що, хоч, якщо, тому що, ніби, коли* та ін.

Складнопідрядне (СПР) – це складне речення, у якому одна з частин є головною, а інша – підрядною. До підрядної частини можемо поставити питання:

Гості спустилися сходами туди, *де починався сад.* (куди?)

ХИТРИНКА

Наявність у реченні підрядних сполучників є підказкою, що це речення складнопідрядне:

*Повідом, **якщо** приїдеш. Запізнився, **бо** будильник зламався.*

Підрядних частин може бути кілька. До них від головної частини ставимо питання:

Ти не дивуйсь, *що гаснуть зорі*, *як зійде ранок золотий* (Олександр Олесь). (чому? коли?)

У схематичному зображенні головну частину складнопідрядного речення позначаємо квадратними дужками […], а підрядну – круглими (…). Від головної частини до підрядної записуємо питання:

[…], (*де* …)? (що?)	*Ви підкажете, **де тут найближчий магазин?***

Підрядна частина завжди починається сполучником чи сполучним словом і може стояти:

у кінці складного речення:	[…], (*бо*…). (чому?)	*Люблю людей землі своєї, **бо й я землі своєї син*** (В. Сосюра).
на початку:	(Якщо…), […]. (за якої умови?)	***Якщо немає сили**, то й світ не милий.*
усередині:	[…, (де…), …]. (де?)	*Скрізь, **де не гляну**, сухі тумани розляглися* (Леся Українка).

На межі частин складнопідрядного речення, як правило, ставимо **КОМУ**: *Скажи, **хто прийде на зустріч**.*

Якщо підрядна частина стоїть усередині головної, її **виділяють комами з обох боків**: *Там, **де мовчить совість**, хизується багатослів'я.*

ХИТРИНКА

Щоб знайти в реченні головну частину, спробуй вилучити фрагмент перед комою (зазвичай саме там стоїть головна частина) – **залежна частина не може існувати без головної, вона позбавлена логіки.**

У реченні ~~*Добре подумай*~~, *щоб зробити правильний вибір* дві частини: речення *Добре подумай* може функціонувати самостійно, а частина *щоб зробити правильний вибір* – ні, тому вона є залежною.

113 **Обери серед поданих ті твердження, які стосуються складнопідрядних речень. Поясни свою думку, спираючись на коментар експерта.**

1. Речення має головну частину.
2. На межі частин немає сполучника.
3. На межі частин ужито єднальний сполучник.
4. На межі частин є сполучник мети.
5. Частини речення є рівноправними.
6. Речення має залежну частину.
7. Неможливо поставити запитання від однієї частини до іншої.

114 **Знайди головну частину в кожному з поданих речень. Поясни свою думку. Як ти розумієш значення виділених слів?**

Трохи більше ніж десять років тому у Львові з'явилася компанія, що за невеличкий проміжок часу взяла на себе функцію ***амбасадора*** свого міста.

Ревіталізовані приміщення фабрик є вигідними для всіх, оскільки це місця для освіти та відпочинку містян, джерело прибутків для бізнесу та податків до місцевих бюджетів.

Загалом є таке відчуття, що в поєднанні різного народжується ***синергія***.

Якщо вам цікаво детальніше ознайомитися з темою проєктування культурних центрів і перетворення старих будівель на культурні простори, радимо завантажити книжку «Проєктування культурних центрів: посібник».

Коли проводиш тут якусь презентацію, розумієш, що в цього місця є своя історія та ідентичність.

Восени 2016 року на території відкрився простір, де проводять дискотеки та вечірки.

ХИТРИНКА

Щоби правильно поставити питання, вимов УГОЛОС головну частину речення, потім промов питання і дай відповідь підрядною частиною:

Учора я поїхала на таксі, тому що спізнилася на метро.

Учора я поїхала на таксі ***з якої причини?*** *– Тому що спізнилася на метро.*

Цей прийом допоможе тобі ніколи не помилятися в питаннях.

115 **Доповни речення так, щоб їхні підрядні частини відповідали на подані в дужках питання. Переконайся, що підрядні частини мають граматичну основу.**

1. Мені відомо (*що?*), …
2. Останніми днями я відчуваю (*що?*), …
3. День у день мене переслідують суцільні невдачі (*з якої причини?*), …
4. Сьогодні я замалював три сторінки в альбомі (*із якою метою?*), …
5. На жаль, не всі розуміють важливість вибору (*якого?*), …
6. Серед останніх новин мене здивувала статистика (*яка?*), …
7. Під час поїздки в Карпати я завжди хочу (*чого саме?*), …
8. Обіцяю приїхати в гості до свого друга (*коли?*), …

116 **Визнач, які з поданих речень є складнопідрядними. Поясни свою думку. Виконай завдання.**

1. Я щойно прийшов на роботу, а вже змучився.

2. Живу я там, де завжди хочеться проводити багато часу.

3. У цій справі більше запитань, ніж відповідей, і це створює дискомфорт.

4. Я буду чекати доти, поки всі зійдуться.

ЗАВДАННЯ

1. Опиши ситуацію, у якій можна використати всі чотири речення.
2. Хто міг бути учасниками / учасницями цієї розмови?
3. Де могла відбуватися розмова?
4. Додай два складнопідрядні речення, які могли б доповнити її.

117 **З'єднай тільки ті частини, які разом утворять складнопідрядні речення.**

1. Просто зосередься на цьому...	...щоб отримати суперприз.
2. Твоя ідея настільки геніальна...	...коли впевнений / впевнена в собі.
3. У цій компанії є безкоштовна кава...	...аби підтвердити свою геніальність.
4. У наш час квіти дарують...	...якщо інших варіантів немає.
5. Я піду в школу...	...навіть не вагаючись.
6. Фотограф від бога робить знімки...	...і відкинь усі вагання.
7. Пристебніть паски безпеки...	...попри всю суворість буденності.

118 **Утвори складнопідрядні речення за поданими схемами, використовуючи слова з довідки.**

Д о в і д к а: *гендерна рівність, сам на сам, дамоклів меч, сторінка в соцмережах, прямий ефір, усього-на-всього.*

1. […], (що…)
2. […], (бо…)
3. […], (так що…)
4. […], (що…), (бо…)
5. (Щоб…), […]
6. […], (коли…)

УРОК 28

ПІДРЯДНІ СПОЛУЧНИКИ Й СПОЛУЧНІ СЛОВА У СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕННЯХ

На цьому уроці ти
- навчишся розрізняти підрядні сполучники і сполучні слова.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

■ ***Підрядні сполучники*** за будовою:
- ***прості***: *що, бо, як, чи, ніби, мов, хай* тощо;
- ***складені***: *тому що, через те що, дарма що, незважаючи на те що* та ін.

Сполучники НЕ є членами речення, вони поєднують підрядну частину складнопідрядного речення з головною.

■ ***Сполучні слова*** – це самостійні частини мови. Вони пов'язують підрядну частину з головною і водночас ***є членами речення***:

Хто питає, той не блудить. Сполучне слово *хто* виконує роль підмета.

■ Роль сполучних слів виконують:
- ***відносні займенники***: *хто (кого, ким, кому…), що (чим, чого, чому…), який (якого, якими…), чий (чийого, чиїй…), котрий (котрого, котрій…), скільки (скількох, скількома…);*
- ***прислівники***: *як, де, куди, коли, звідки, доки, відколи, навіщо* та ін.

■ Слова *що, як, коли* можуть виконувати роль і сполучників, і сполучних слів. Якщо слово *що* умовно можна замінити словом *який, яка, яке, які*, то це – сполучне слово:

Тут є все, що (*яке* – спол. слово) *серцю треба.*

Панас сказав, що (сполучник) *знову загляне.*

■ Сполучні слова (прислівники) *як, коли* можна замінити іншими прислівниками: *так, настільки* або словами *тоді як, у той час як* тощо:

*Поясни, як (**у який спосіб?**) працює цей прилад.*

*Звечора, коли (**тоді як, у той час як**) всі були зайняті, він вирушив у дорогу.*

119 **Прочитай текст. Випиши з нього всі складнопідрядні речення. Надпиши сполучні засоби (сполучники / сполучні слова). Виконай завдання.**

1. У сутіні довколишні горби підковами стягують Мукачево, що поступово поринає в ніч.

2. Цю ніч, глуху й тяжку, я перебув тут, аби першим ***стріти робників***.

3. Аби вони знали наперед, що тінь від моєї постаті буде повсякчасною на цьому березі.

4. Десятники збивали прибулих у робочі групи, роздавали ***струмент***.

5. Майстровий гримнув ціпком об залізну штабу і ***зуск*** голосів урвався...

6. Розпорядок тут складався так, що ти мав безнастанно звиватися в роботі.

7. Місили глину доти, доки не загусне, як тісто.

8. Я тяжко йшов до свого царства через глевку глиняну трясовину, розмочуючи її потом і кров'ю збитих ніг і стертих рук.

9. І коли судиться врешті прийти під священні ворота, я простягну святому Петрові глиняний свищик, зліплений у подобі жайворонка.

10. Цю пусту й милу поробку, бо нічого дорожчого в мене за душею немає.

(Із кн. Мирослава Дочинця «Криничар»)

ЗАВДАННЯ

1. Добери до виділених діалектизмів синоніми.
2. Випиши з тексту незнайомі слова і поясни їхні значення.
3. Знайди речення з пунктуаційною помилкою. Поясни, яке правило пояснює правопис необхідного розділового знака.
4. Випиши номери речень, ускладнених:
   а) відокремленим означенням;
   б) відокремленою обставиною;
   в) однорідними присудками;
   г) порівняльним зворотом.
5. Знайди речення, яке складається лише з підрядних частин. Поясни, як таке могло статися.
6. Яке слово ти вважаєш ключовим для цього тексту? Поясни свою думку й запиши міркування, використовуючи СПР.

120 **Перепиши пари складнопідрядних речень і визнач, якими сполучними засобами поєднані їхні частини – сполучниками чи сполучними словами. Підкресли граматичні основи. Обери одне з прислів'їв і поясни, як ти розумієш його значення.**

1. Лис, що любить довго спати, ніколи не спіймa курчати. Дурень завжди скаржиться, що люди погано його розуміють.

2. Ніхто не вродився вченим, як хліб не з'явився печеним. Життя біжить, як музика дзвенить.

3. Це буде тоді, коли жаби шерстю обростуть. Народ непереможний, коли він єдиний.

121 **Підготуй набір запитань для журналіста, який бере інтерв'ю в переможниці Євробачення Джамали. Використовуй складнопідрядні речення, частини яких поєднані за допомогою сполучних слів *де, куди, коли, звідки, який, чий, котрий, скільки.* Можеш скористатися довідкою з Вікіпедії.**

Основна інформація	
Повне ім'я	Джамаладінова Сусана Алімівна
Дата народження	27 серпня 1983 р.
Місце народження	Ош, Киргизька РСР, СРСР
Роки активності	2001 – дотепер
Громадянство	Україна
Національність	кримська татарка
Віросповідання	іслам
Професії	оперна співачка, авторка пісень
Освіта	Національна музична академія України імені П. І. Чайковського
Співацький голос	лірико-колоратурне сопрано
Інструменти	фортепіано
Мова	англійська, українська, кримськотатарська, російська
Жанр	фанк, соул, електро, поп, фолк
Magnum opus	1944
Псевдоніми	Джамала (Jamala)
Гурт	«Beauty band» (2001–2007)

ХИТРИНКА

Деякі сполучники є моносемантичними: вони вказують на єдиний можливий смисловий зв'язок між головною й підрядною частинами:

Моносемантичні сполучники	Указують на зв'язок
якщо, якби	умовний
бо, тому що, через те що, оскільки, адже	причиновий
хоч, дарма що, незважаючи на те що	допустовий
так що	наслідковий

122 **Перепиши речення, розставляючи пропущені розділові знаки та виправляючи лексичні помилки. Обведи сполучні засоби. Зверни увагу на їх розташування (на початку або всередині речення). Познач речення з моносемантичним сполучником.**

1. Експерти зазначають що неправильне користування електроприладами приводить до суттєвих втрат електроенергії.
2. Є спеціальні кампанії котрі допомагають вирахувати всі витрати необхідні для експлуатації квартири чи будинку.
3. Узимку самі більші витрати енергії здійснюються із-за вікон та дверей які неправильно встановлені або погано відрегульовані.
4. Дослідники прогнозують що на протязі найближчого десятиліття частка відновлювальних джерел енергії зросте.
5. Якщо ви ще не визначилися зі своєю майбутньою професією то зверніть увагу на процеси глобалізації які серйозно зачеплять усі області дотичні до енергетики.
6. А ще обов'язково враховуйте той факт що оточуючий світ стрімко змінюється.

123 **Перебудуй безсполучникові речення на складнопідрядні, використовуючи необхідні за змістом сполучні засоби.**

1. Сіятимеш розумне – розумне вродить.
2. Ластівки літають низько – незабаром буде дощ.
3. Зрубав дерево – посади два.
4. Кожен сподівається: завтра буде кращим за сьогодні.
5. Багато розмов – мало користі.
6. Любов подібна до сліз: вона народжується в очах, а потрапляє в серце.

124 **Перепиши подані прислівники, знімаючи скісні риски. Добери до них антоніми. Поясни правопис цих прислівників.**

у/зимку	у/вечері
у/день	у/перед
у/гору	в/останнє
на/жаль	на/весні
за/багато	далеко/далеко

УРОК 29

ВИДИ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ

На цьому уроці ти

- дізнаєшся про види складнопідрядних речень;
- навчишся розпізнавати різні види складнопідрядних речень.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

За значенням і будовою розрізняють три основні види складнопідрядних речень:

з підрядними з'ясувальними | **з підрядними означальними** | **з підрядними обста́винними**

Вид підрядної частини	Питання від головної частини до підрядної	Приклад речення
З'ясувальна	*хто? що? кого? чого? з ким? з чим?...*	Скажіть *(що?)*, ***де*** вихід.
Означальна	*який? чий? котрий?*	Це місце *(яке?)*, ***що*** годиться для встановлення намету.
Обставинна		
місця	*де? куди? звідки?*	Туристи підійшли туди *(куди?)*, ***де*** стояв автобус.
часу	*коли? доки? відколи? з якого часу? до якого часу?*	Усі вже поїхали на станцію *(коли?)*, ***коли*** це сталося.
умови	*за якої умови?*	Прийдемо в гості *(за якої умови?)*, ***якщо*** запросите.
причини	*чому? через що? з якої причини?*	Спали по черзі *(чому?)*, ***бо*** хтось мав підтримувати вогонь.
наслідку	–	Ставок обмілів, ***так що*** рибу ловили руками.
мети	*з якою метою? навіщо?*	Ми прийшли у світ *(з якою метою?)*, ***щоб*** зробити його кращим.
порівняльна	*як? подібно до чого?*	Зацвіла в долині червона калина *(як?)*, ніби засміялась дівчина-дитина (Т. Шевченко).
ступеня	*якою мірою? наскільки?*	Так місячно *(наскільки?)*, ***що*** хоч голки збирай.
способу дії	*як? у який спосіб? (яким способом?)*	Роби так *(у який спосіб?)*, ***щоб*** не довелося потім переробляти.
допустова	*незважаючи на що? усупереч чому?*	*(незважаючи на що?)* ***Хай*** поганий ківш, та без нього ще гірш.

ХИТРИНКА

Підрядні частини (з'ясувальні, означальні та обставинні) відповідають на ті самі питання, що й другорядні члени речення.

Другорядний член речення	Питання	Підрядна частина
означення	*який? яка? яке? які?*	означальна
додаток	питання непрямих відмінків	з'ясувальна
обставина	*як? де? куди? коли? звідки? за якої умови? з якої причини?* тощо	обставинна

125 **Прочитай текст, виконай завдання до нього.**

(1) Більшу частину дозрілої рослинної клітини становить вакуоля що наповнена рідиною під тиском. (2) Саме завдяки цьому тискові клітини й органи рослин зберігають свою форму. (3) Якщо клітини втрачають воду то ми спостерігаємо в'янення рослин. (4) Вода є не лише середовищем у якому взаємодіють різні біологічні молекули а й учасником хімічних реакцій. (5) Наприклад у процесі фотосинтезу який здійснюють рослини вода є однією з речовин із яких потім будуть побудовані молекули органічних сполук. (6) Процес травлення також відбувається за безпосередньої участі молекул води: вона потрібна для розщеплення великих молекул на дрібніші. (7) Насамкінець зазначимо що завдяки високій теплоємності води живі організми використовують її для терморегуляції. (8) ***Організми не замерзають на морозі миттєво й не перегріваються в спеку тому що містять велику кількість води.*** (9) А такий процес як випаровування поту супроводжується втратою значної кількості теплоти та охолодженням організму.

(Із підр. «Біологія. 9 клас»; авт. Р. В. Шаламов, Г. А. Носов, О. А. Литовченко, М. С. Каліберда)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши всі складнопідрядні речення (їх 6), постав у них пропущені розділові знаки. Намалюй до них схеми з питаннями.
2. Серед виписаних складнопідрядних речень знайди ті, у яких підрядна частина розташована всередині головної, і познач їх маркером.
3. Знайди безсполучникове речення й випиши його, перебудувавши на складнопідрядне.
4. Зроби висновки про те, яких речень у тексті більше: простих чи складних (безсполучникових, складносурядних, складнопідрядних). Чи властива, на твою думку, ця ознака всім текстам такого типу?
5. Запиши 5 ключових слів до тексту.
6. У виділеному фрагменті підкресли всі члени речення та надпиши частини мови.

126 **Перепиши речення, уставляючи пропущені розділові знаки. Постав питання від головної частини до підрядної.**

1. Скажи де був.
2. Якщо встигнеш то поїдемо.
3. Не читатиму бо не цікаво.
4. Вітер холодний хоча сонячно.
5. Пропонуй що краще подивитися.
6. Нас не попередили коли приїдуть.

127 **Трансформуй прості речення в складнопідрядні, перебудувавши виділений фрагмент на підрядну частину.**

З р а з о к: ***Через стривоженість*** *мама постійно перепитувала про моє здоров'я.* – *Мама постійно перепитувала про моє здоров'я,* ***бо дуже тривожилася.***

1. ***Попри складність*** мова програмування *JavaScript* посідає одне з перших місць за популярністю серед спеціалістів.
2. Майже 90% усіх вебсайтів працюють ***завдяки цій програмі.***
3. Вибір мови програмування для майбутнього спеціаліста – це ***найважливіше завдання.***
4. ***Через певні особливості*** на вивчення кожної мови програмування потрібен якийсь час.
5. ***Перед початком навчання*** добре вивчи попит на обрану мову.
6. Наступний етап – з'ясування всіх деталей, ***пов'язаних із нею.***

128 **Утвори з двох простих речень складнопідрядні, використовуючи доречні засоби зв'язку. Постав питання від головної частини до підрядної.**

Просте речення	Сполучник / сполучне слово	Просте речення
1. Буря не затихне.	що	Потяг затримується на пів години.
2. Диспетчерка повідомила.	щоб	Вітер не вщухне.
3. Пропоную піти в парк.	якщо	Він мені дуже не сподобався.
4. Більше не купуй цей торт.	поки	Покататися на роликах.
5. Екскурсію в замок перенесли.	бо	Пройдете весь курс тренувань.
6. Ви не купите цього сноуборда.	тому що	Сьогодні дуже спекотно.

УРОКИ 30–31

ІНТЕРВ'Ю

На цьому уроці ти
- потренуєшся аналізувати інтерв'ю;
- спробуєш записати власне інтерв'ю;
- проаналізуєш вивчені мовні теми в контексті жанру інтерв'ю.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Інтерв'ю – це розмова між тим, хто ставить запитання (його називають інтерв'юер), і тим, хто на них відповідає (зазвичай його називають респондентом). Найчастіше інтерв'ю є тематичними, тобто присвяченими певній проблемі або події. Мета такої бесіди – викласти погляди респондента на поставлені запитання.

Зазвичай інтерв'ю має форму діалогу.

Інтерв'ю може бути викладене у форматі тексту, аудіо- або відеозапису. Останнім часом популярності набули інтерв'ю у форматі подкасту.

Жанр інтерв'ю поширений у журналістиці, науці та інших сферах.

129 **Опрацюй фрагменти інтерв'ю. Виконай завдання.**

ВІЙНА ДОТЕПЕР
ІНТЕРВ'Ю

Василь Байдак про український гумор

Ukraïner > Теми > Інтерв'ю > Василь Байдак про український гумор

7 січня 2025

Український гумор у часи війни допомагає не лише долати страх, а й підтримувати національну ідентичність, балансуючи між трагедією та абсурдом. Він стає способом колективного переживання складного досвіду, трансформуючи біль у силу, а відчай – у надію. Завдяки іронії та сатирі народ знаходить нові форми самовираження й боротьби навіть у найскладніших обставинах.

Гість шостого випуску – Василь Байдак, один із найуспішніших українських стендап-коміків, що довго працював у жанрі абсурду, а нині зосередився на комедії спостереження. Також Василь постійно проводить збори й аукціони для потреб Збройних сил України та виступає перед військовими в зоні бойових дій.

– Остап Вишня, чия постать вплинула на розвиток української сатири, казав, що гумор – це синонім свободи. Що для тебе гумор?

– По-перше, він тримає мою менталку. По-друге, це те, [завдяки] чому мені класно жити. Мені важко уявити світ без гумору. Що важча ситуація навколо, то більше хочеться жартувати.

– Мова – основний інструмент гумору, так само гумор доводить володіння певною мовою. У тебе зміна мови пов'язана безпосередньо з твоєю творчістю. Розкажи, яким був цей процес, як ти ухвалював рішення і що на це впливало.

– Я народився [у Вінниці] в українськомовній родині, навчався в українськомовній школі, але в дитинстві російська мова асоціювалася з чимось крутим. Коли я переїхав до Харкова, то через КВК й оточення став російськомовним. У мене були сили опиратися, але я пішов легким шляхом. Коли приїжджав додому, то спілкувався українською з батьками та друзями. У голові тримав, що я просто росту в двох мовах. Після початку повномасштабної війни, усвідомивши важливість змін, почав переходити на українську. Спочатку було важко через звикання до русизмів, але поступово адаптувався, відмовився від російської мови в побуті та публічному житті. Це стало для мене свідомим рішенням, і зараз я задоволений своїм вибором.

– [Австрійський психіатр] Віктор Франкл, який вижив у нацистському концтаборі, написав книжку про сенси життя. Він стверджує, що гумор – потужна зброя, яка допомагає піднятися над будь-якою ситуацією, навіть у найскладніші моменти. Яку роль гумор відіграє сьогодні?

– Він відіграє важливу роль, особливо під час війни. 2022 року, коли люди відчували страх через напад, гумор допомагав заспокоїтися, знімав напруження. Завуальовані меседжі на сцені чи меми про російську армію показували, що все буде добре. Гумор завжди покращує будь-яку сферу, якщо контролювати меседжі. Це про комунікацію і зв'язок, який допомагає відкрити серця. Наприклад, спічрайтери Обами, Зеленського, як і інших політичних діячів, часто залучають коміків, щоб створювати промови, які допомагають краще сприймати інформацію. У британському стендапі «Вуса Гітлера» Річард Геррінг повертає вуса Чапліну, бо спочатку вони асоціювалися саме з ним. Так комік знищує культ сили Гітлера. Так само гумор висміює Путіна. Диктатори не терплять, коли з них сміються.

– Українці попередніх поколінь не могли навіть розповісти про те, як вони жартували під час минулих трагедій. Ми тепер віримо, що зможемо розказувати своїм дітям, яким був досвід життя під час війни, що він був наповнений не лише сльозами, а й жартами. Це важливо, щоб показувати реалії життя в таких умовах.

– Війна не тільки там, де стріляють, а й там, де люди можуть іти вулицею, усміхатися, але всередині бути спустошеними. Страх війни – це не лише фізична небезпека, а й емоційне напруження, коли не розумієш, де тебе може вдарити біль. Але є ті, кому все одно [байдуже до війни]. Це теж страшна реальність.

– Чи змушує тебе досвід проживання цього часу задумуватися про те, як українці переживали війни, голод, боротьбу за державність?

– Я точно став свідомим. Досвід війни змусив мене усвідомити сутність російського імперіалізму і його загрози. Я розумію, як росіяни насаджували свою мову, щоб у майбутньому захопити більше людей. Це немов розсипати зерна з вертольота по світу, а потім вони проросли, і ти кажеш: «Це моя пшениця».

Нині я працюю над тим, щоб спонукати людей відмовитися від російської мови, бо це стимулює розвиток української культури, літератури, театру і приносить якісні зміни. Я хочу, щоб українське процвітало.

Джерело: суспільно-культурний мультимедійний україознавчий проєкт «Ukraїner» («Василь Байдак про український гумор», 7 січня 2025 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуй графічне оформлення інтерв'ю і визнач:
   а) чому деякі фрагменти виділено;
   б) для чого в тексті інтерв'ю використовують квадратні дужки, на кшталт [у Вінниці];
   в) який фрагмент подано шрифтом сірого кольору; чому, на твою думку.
2. Знайди в тексті речення з непрямою мовою. Хто їх використовує – інтерв'юер чи респондент? З якою метою?
3. Обери зі списку ті мовні явища, які є в тексті інтерв'ю:
   - вставні слова;
   - прості речення;
   - неповні речення;
   - велика кількість займенників.

   Зроби припущення про те, чим вони є – ознаками жанру чи елементами авторського стилю.
4. Який фрагмент інтерв'ю тобі найбільше запам'ятався? Чи пов'язаний він із подіями твого життя?
5. Поясни думку *«Диктатори не терплять, коли з них сміються»* за допомогою власних міркувань і цитат з інтерв'ю.
6. Напиши есе на одну із запропонованих тем (на вибір), використовуючи в ньому інформацію з цього інтерв'ю.

   Тема 1. Мова – основний інструмент гумору.

   Тема 2. Мій гумор тримає у важкі часи.

   Тема 3. Я хочу, щоб українське процвітало.

130 **На основі тексту з попереднього завдання склади список із 10 запитань до того самого респондента. Запитання мають поглиблювати ту тему, яка тебе зацікавила.**

131 **Прослухай фрагмент інтерв'ю Вадима Карп'яка із Сергієм Жаданом. Дай відповіді на запитання за змістом.**

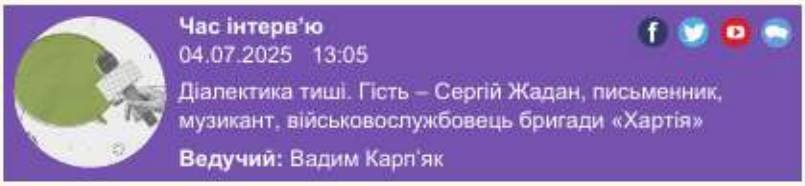

Джерело: сайт «Українського радіо» («Час інтерв'ю», «Діалектика тиші», 6 липня 2025 р.)

ЗАПИТАННЯ ЗА ЗМІСТОМ

1. Запиши назву проєкту, про який розповідає Сергій Жадан.
2. Чому Жаданові спочатку не хотіли давати дозвіл на переклад поезії Брехта?
3. У якому українському місті відбудеться показ вистави про Брехта і Курбаса?
4. Чи зустрічалися Брехт і Курбас?
5. Чому 1933 рік був знаковим для обох режисерів?
6. Що означає висловлювання Сергія Жадана про Брехта: *«Це людина, яка в часи великої війни бажала своїй країні поразки»*? Чому автор вважає цю постать актуальною сьогодні?

132 **Обери одного з респондентів і запиши 5 запитань, які ти б хотів / хотіла йому поставити. Попроси однокласника / однокласницю написати можливі відповіді від імені цього респондента. Спільно створіть повний текст інтерв'ю.**

А нікому не відомий дід Іван

Б жінка з моєї громади, яку мають знати всі

В той / та, на кого я хочу бути схожим / схожою

133 **Зроби припущення щодо того, на які запитання відповідала респондентка в інтерв'ю. Виконай завдання.**

Ірина Цілик про українське кіно

Ukraïner > Теми > Інтерв'ю > Ірина Цілик про українське кіно

6 лютого 2025

Фрагмент 1

– _____?

– Один із яскравих моїх досвідів – показ фільму в Мексиці, у місті Керетаро. Для мене це була нова реальність, а мексиканці стали однією з найтепліших аудиторій. Велика зала, забита людьми, які емоційно відреагували на моє кіно про Україну. Після показу мене годину не відпускали з Q&A (сесії запитань і відповідей. – *Ред.*). Найбільше надихає, коли молоді люди кажуть, що тепер хочуть побувати в Україні. Особливо мене вразила зустріч зі студентками коледжу в штаті Огайо. Це юні американки, які вивчають українську культуру. Їхня викладачка запросила мене на пару, де вони презентували свої проєкти. Одна [студентка] зробила омаж на роботи Марії Куліковської (мультимедійна художниця, архітекторка. – *Ред.*), інша створює вишиванку з відомими українськими висловами, ще одна працює з віршами [Вікторії] Амеліної. Тобто це вже не просто екзотичні, незрозумілі українці. Це вже наступна сходинка. Люди знайомляться з українською культурою трошечки глибше. Вони зачаровуються образами й символами.

Фрагмент 2

– _____?

– Кіно може і мусить, тільки ми за всі ці роки незалежності не встигли напрацювати масиву тих фільмів, який би міг розповідати українцям, хто ми є одне для одного в різних регіонах, але наскільки ми чимось схожі. Якраз глядацьке кіно мало би класно закривати ці лакуни. Навіть жанрове кіно могло би чудово задовольняти ці потреби. Воно могло б розповідати про сучасну Україну українцям, але якби це робилося зі смаком... Такого кіно дуже мало. І мені шкода, тому що з авторськими стрічками далеко не всі глядачі внутрішньо готові знайомитися. Класно, якщо вони взагалі приходять на покази, бо багато є тих, що не приходять ніколи, і для них існує тільки світ телебачення.

Фрагмент 3

– _____?

– Я б радила звернути увагу на українську кінокласику. Нещодавно відчула, що хочу передивитися фільми на кшталт «Вавилона ХХ» – колись, ще в інституті, він мене вразив, а зараз цікаво подивитися знову. Ще є «Людина з кіноапаратом» Дзиґи Вертова – це стрічка, яку я дивилася неодноразово. Варто згадати й науково-популярні фільми 1970-х, як-от «Я та інші» Фелікса Соболєва. Це класна стрічка, яку можна показувати навіть дітям. Вона про те, як працюють фокуси з несвідомим та впливами. Звісно, важливо дивитися й сучасне українське кіно. Проблема в тому, що багато глядачів навіть не чули про існування цілої низки стрічок, які вже є поза межами нашої бульбашки. ***Багато хто досі вважає, що українського кіно, за яке не соромно, не існує. Але воно є. Треба дивитися документальне, ігрове, анімаційне кіно.***

Джерело: суспільно-культурний мультимедійний україознавчий проєкт «Ukraїner» («Ірина Цілик про українське кіно», 6 лютого 2025 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Який із трьох фрагментів інтерв'ю був для тебе найцікавішим? Чому?
2. Що тобі відомо про респондентку? Знайди один факт із її біографії, який тобі видається важливим. Запиши його у формі складносурядного речення.
3. Чи погоджуєшся ти з виділеним у тексті твердженням? Вислови свою думку щодо порушеного питання.
4. Випиши із фрагментів усі власні назви й з'ясуй їхні значення: ким є згадані люди, де розташовані географічні об'єкти тощо.
5. Опиши свій досвід перегляду українського кіно: чи є в тебе улюблені стрічки, режисери, жанри; що тобі відомо про українські фільми тощо.
6. Запиши назви трьох фільмів, які б ти порадив / порадила переглянути одноліткам. Поясни свій вибір.

134 **Прослухай фрагмент інтерв'ю Ірини Славінської з Вадимом Міським. Дай відповіді на запитання за змістом.**

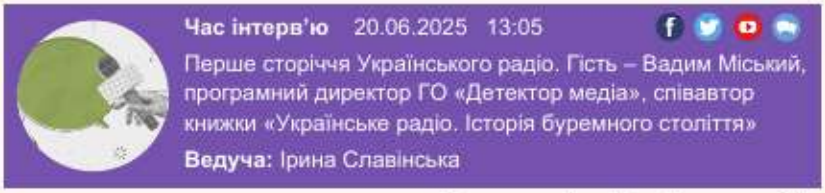

Джерело: сайт «Українського радіо»
(«Час інтерв'ю», «Перше сторіччя Українського радіо», 20 червня 2025 р.)

ЗАПИТАННЯ ЗА ЗМІСТОМ

1. Інтерв'ю присвячено виходу книжки:

Івано-Франківськ: Вавилонська бібліотека, 2025

Київ: Лабораторія, 2025

Чернівці: Meridian Czernowitz, 2021

2. На момент інтерв'ю історія українського радіо сягнула
- **А** 150 років
- **Б** 100 років
- **В** 80 років
- **Г** 50 років

3. Музей українського радіо відкрили у
- **А** 2025 році
- **Б** 2020 році
- **В** 2014 році
- **Г** 2004 році

4. Радіостанція «Дніпро» в часи Другої світової війни була розміщена в
- **А** прикордонних пунктах
- **Б** рухомому поїзді
- **В** статичній станції в Києві
- **Г** спеціальних електромобілях

5. Слова *«Фраза "Говорить Київ" лунала зі Львова»* означають, що
- **А** ведучі радіоефіру помилково називали інше місто
- **Б** автори називали інше місто, щоб заплутати ворога
- **В** радіо вимушено виїхало з Києва і вело трансляцію зі Львова
- **Г** згадувати Львів було небезпечно, тому називали столицю

6. Регіональний тур презентації книжки розпочався у
   - **А** Харкові
   - **Б** Львові
   - **В** Києві
   - **Г** Вінниці
7. Чому автор книжки називає радіо *інструментом спротиву та українізації*?
8. Про які трагічні події 1930-х років згадує в інтерв'ю Вадим Міський?

135 **Створи й запиши вигадане інтерв'ю з однією людиною зі списку (на вибір).**

А Сергій Параджанов – про бунт і мистецьку непокору.

Б Боб Марлі – про мир і музику.

В Вінсент Ван Гог – про мистецтво, невизнання, психічне здоров'я.

Г Марія Кюрі – про науку і працю жінок у лабораторіях.

Д Любомир Гузар – про сучасність, мораль і людяність.

Е Надія Суровцова – про те, як пережити важкі часи й не зламатися.

136 **Запишіть жартівливий подкаст на одну із запропонованих тем. Розподіліть ролі інтерв'юера й респондента з однокласником / однокласницею та створіть спільний запис.**

1. Катерина Білокур у шоу «Мої квіти – мої правила»:

«Коли питали, що я матиму з того малювання, я казала: "Внутрішній спокій і запрошення в Лувр"».

2. Соломія Крушельницька в шоу «Опера проти попси»:

«Колись я співала Верді. А тепер співала би в колабі із Джамалою».

3. Іван Пулюй у шоу «Промінь слави»:

«Відкрив "рентгенівські промені". Ніхто не сказав "дякую"».

4. Олександр Довженко в шоу «Кіношкола для тиктокерів»:

«Хочеш коротко й глибоко? Я так робив іще до появи інтернету».

УРОКИ 32–34

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ З'ЯСУВАЛЬНИМИ

На цих уроках ти

- навчишся виокремлювати та використовувати складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

■ **Підрядні з'ясувальні частини** складнопідрядних речень відповідають на питання непрямих відмінків і уточнюють (з'ясовують) у головній частині зміст слів, які означають різні вияви:

- сприйняття, мислення: *міркувати, згадувати, вирішувати;*
- мовлення: *говорити, відповідати, просити*;
- почуття: *радіти, бажати, щасливий, шкода*;
- стану: *упевнений, засмучений, зрозуміло.*

що? [...], (*як*...).	*Я* ***бачив****, як вітер підняв із землі хмару листя.*
чого? [...], (*як*...).	*Ніхто* ***не помітив****, як минув день.*
що? [...], (*як*...).	***Люблю****, як співають.*
що? [...], (*що*...).	*Усім* ***зрозуміло****, що вже пізно.*

■ Найчастіше підрядні з'ясувальні частини стоять після головної, поєднуючись із нею:

- **сполучниками** *що, як, щоб, ніби, наче, мов*;
- **сполучними словами** *хто, який, котрий, де, куди, коли* та ін.

у що? [...], (*що*...).	*І всі ми вірили,* ***що*** *своїми руками розіб'ємо скалу* (І. Франко).
що? [...], (*де*...).	*Буду шукати сама,* ***де*** *дорога моя* (Леся Українка).

ХИТРИНКА

У з'ясувальних СПР питання ставимо від присудка, вираженого **дієсловом** або **прислівником** (зрідка – прикметником). До речі, у таких реченнях ми завжди **з'ясовуємо: *що? / що саме?***

137 **Випиши з поданих уривків пісень складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними.**

…Так страшно, коли не знаєш,
що завтра…
(«Скрябін», «Місця щасливих людей»)

Кузьма Скрябін під час інтерв'ю після концерту в Житомирі, 2014. Фото: Rassell Moroz (CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons)

…Там журавлі летять у синю
даль і знають вони, де є моя
і де твоя печаль…
(«The Hardkiss», «Журавлі»)

Новий склад «The HARDKISS». Фото: RaftTone (CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons)

…Дивлюсь на себе в дзеркало
й не можу зрозуміти,
чому я такий гарний і чому
такий талановитий…
(«Тартак», «Стовідсотковий плагіат»)

…Я пам'ятаю, як приїхали-приплили,
вірші плели, очима кліпали, хворіли
музикою, кліпами ми і залишилися
лиш тими, ким були…
(«Бумбокс», «Ким ми були»)

ХИТРИНКА

Щоб розрізняти різні види підрядних частин, треба навчитися правильно ставити питання, адже можна втрапити в «пастку сполучників». Подивися на ці три речення:

1. Я бачу, ***де*** ти заховав телефон.
2. Мені імпонує той ресторан, ***де*** ми вчора обідали.
3. Завтра поїдемо туди, ***де*** ми були минулого тижня.

На перший погляд усі три речення належать до одного типу, але це не так:

що? [...], (*де*...).	1. Я бачу, ***де*** ти заховав телефон. *(СПР з підрядною з'ясувальною частиною.)*
який? [...], (*де*...).	2. Мені імпонує той ресторан, ***де*** ми вчора обідали. *(СПР з підрядною означальною частиною.)*
куди? [...туди], (*де*...).	3. Завтра поїдемо туди, ***де*** ми були минулого тижня. *(СПР з підрядною обставинною частиною місця.)*

138 **Розсортуй речення у дві колонки. Поясни свою думку.**

З'ясувальні	Означальні

1. Соціологи передбачили, що перемогу в цьому турі здобуде кандидат із Черкас.
2. Нотатник, що лежить на підвіконні, уже давно варто було викинути.
3. Уже відомо, що відбудеться завтра на Подолі?
4. Не забудь пояснити, що ти будеш використовувати замість планшета.
5. У тому піджаку, що в шафі, я не можу йти в кіно.
6. Чомусь мій тренер переконаний, що я зможу подолати дистанцію швидше.
7. Нагадай мені, що ми вирішили стосовно вечері.
8. Художник помітив, що сонце стало заходити раніше.

ХИТРИНКА

Як відрізнити сполучник ***що*** від сполучного слова ***що***?

1. **Що = який, яка, яке, які** ⟶ займенник (сполучне слово):

Мій рекорд в Інстаграмі – фото, що набрало 10 000 уподобайок.

*(**що** можна замінити на **яке**, тому в цьому реченні **що** – займенник.)*

2. **Що ≠ який** ⟶ сполучник:

Зненацька згадав, що треба купити води.

*(**що** НЕ можна замінити на **яке**, тому в цьому реченні **що** – сполучник.)*

139 **Утвори десять складнопідрядних речень із підрядними з'ясувальними частинами за поданими моделями, використовуючи словосполучення з довідки.**

Д о в і д к а: *термінові новини; шалений учинок; разом цікавіше; купити кота; клієнт із Харкова; стрибати з парашутом; йога просто неба; безпринципний продавець; медаль із паперу; салон меблів.*

говорити помічати передбачати розуміти згадувати бажати відомо видно жаль певен / певна радий / рада	⟶	що як щоб ніби мов наче який де куди коли

140 **Прочитай текст. Виконай завдання.**

1. Ти коли-небудь цікавився як можна створити персонажа для відеоігор? 2. На перший погляд здається що це доволі складне та рідкісне замовлення. 3. Насправді на сьогодні професія художника персонажів передбачає доволі чітку градацію в уміннях. 4. Тобі потрібно поєднувати художній талант зі знанням ***анатомії***, 3D-моделювання й добре орієнтуватися в популярних відеоіграх. 5. На наступному етапі доведеться визначитися який напрям тебе приваблює. 6. Це може бути ***концептуальне*** розроблення ідей або ж анімація руху чи ***дизайн*** характерів персонажів. 7. Сьогодні є чимало курсів та цілих шкіл цифрового мистецтва котрі навчають моделювання основ силуету скелетної анімації тощо. 8. Початківцям завжди радять щоб вони починали створювати ***портфоліо*** своїх робіт. 9. На відборі як правило цінують коли художник-аніматор має свій стиль і створює не просто персонажа а цілу реалістичну історію пов'язану з ним.

ЗАВДАННЯ

1. Визнач, хто міг бути замовником цього тексту. Дай розгорнуту відповідь за зразком: «Я вважаю, що замовником тексту міг / могла / могли бути... Моє припущення ґрунтується на таких фактах...».
2. Поясни значення виділених слів.
3. Випиши з тексту всі складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними частинами (їх 5). Постав у них розділові знаки, обведи кружечками сполучні засоби, намалюй до речень схеми.
4. Запиши якомога більше назв професій людей, які беруть участь у створенні відеоігор. Прокоментуй правопис цих назв.
5. Знайди інформацію про українську відеогру «S.T.A.L.K.E.R.». Напиши про неї відгук від імені користувача, використавши щонайменше п'ять складнопідрядних речень із підрядними з'ясувальними частинами.
6. Запиши коротке аудіоповідомлення (до 5 хв) про відеоігри у твоєму житті: чи маєш ти досвід гравця, яким іграм віддаєш перевагу тощо. Дай послухати однокласнику / однокласниці й отримай зворотний зв'язок щодо грамотності твого мовлення.

141 **До поданих головних частин додай підрядні з'ясувальні частини. Одне із цих речень не може мати поряд підрядної з'ясувальної частини. Визнач його.**

1. Згадалося чомусь, що...
2. Слідчий усе намагався з'ясувати, чи...
3. Гості ніяк не могли дочекатися, коли...
4. Подорожній підозріло цікавився, де...
5. Експерт не міг збагнути, як...
6. Нарешті туристи дісталися тієї ущелини, що...
7. Жоден із місцевих жителів не знав, звідки...
8. Лікар довго розпитував, скільки...
9. Цікаво було почути від письменника, які...
10. Ніхто з учнів не помітив, як...

142 **Напиши рекомендації для початківця-блогера, що планує брати інтерв'ю (за потреби скористайся інформацією з попередніх уроків). Поради мають складатися зі складнопідрядних речень із підрядними з'ясувальними частинами. Як підрядні частини використовуй подані нижче запитання.**

З р а з о к. *Як вас звати? – Насамперед тобі потрібно з'ясувати, як звати твого співбесідника.*

1. Чим ви займаєтесь?
2. Яке ваше улюблене заняття?
3. Як вам подобається відпочивати?
4. Звідки ви родом?
5. Які книжки (фільми) вам подобаються?
6. Хто ваш кумир?

143 **З поданих груп речень випиши лише складнопідрядні з підрядними з'ясувальними частинами. Устав пропущені літери та розділові знаки. Чому, на твою думку, речення об'єднані в групи?**

1

1. Не одлюби свою тр..вогу ранню той край де обрію хв..ляста каламуть (*В. Стус*).
2. У цьому світі де т..бе нема нема й д..рев (*І. Римарук*).
3. Врешті хіба я знаю де кінча..ться власне життя а чуже почина..ться (*М. Коцюбинський*).

2

1. Суть людини ро..кривається лише тоді коли її вчинками к..рує совість (*В. Сухомлинський*).
2. Коли світанок давні вірші ..ховає тоді повільно і свавільно шаленство зійде наче тісто... (*І. Римарук*).
3. Люблю коли хвилі юрбою шумлять (*В. Сосюра*).

3

1. Ч..кай на роль якою і почнеш найм..нуватись (*В. Стус*).
2. І ти залиш..ний в осерді серця збагнеш якої проби диво... (*В. Стус*).
3. Шматка з..млі немає під ногами в яку б ще міг упертися Антей (*Л. Костенко*).

144 **Опиши подану діаграму, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними частинами. Як головні частини можеш використати фрагменти з довідки.**

Д о в і д к а. *З діаграми видно, що… Зверніть увагу, як… Помітно, де… Порівняйте, скільки… Очевидно, що…*

Середній вік населення країн світу, 2017 рік

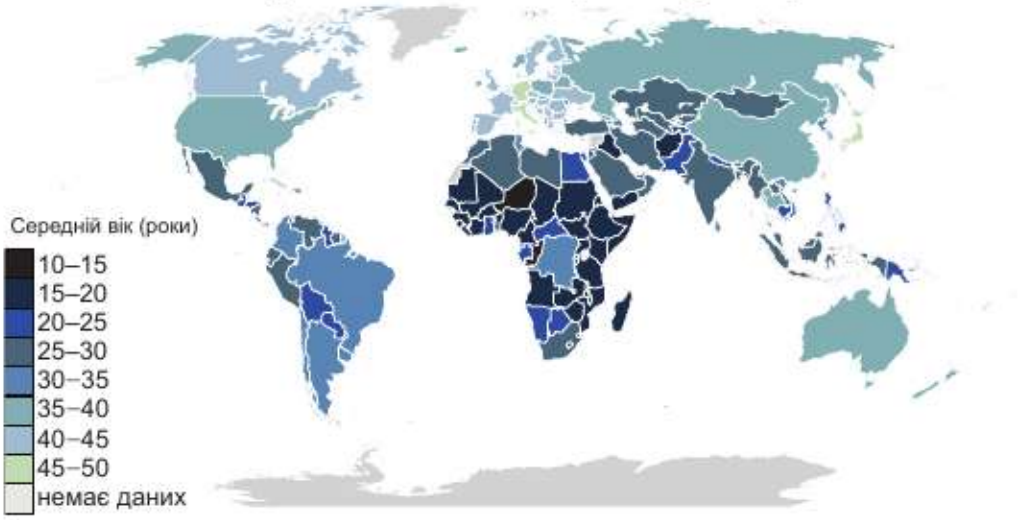

Джерело: вікіпедія

145 **Прослухай фрагмент радіовипуску. Перекажи почуте, використовуючи лише складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними частинами. Обери з поданих анотацій ту, яка стосується змісту аудіофрагмента.**

Анотація А

Який штраф загрожує торгівцям, які не мають жодних дозвільних документів? Що слід робити, куди звертатися у випадку, коли людина отруїлася? Чи можна довести зв'язок між отруєнням і споживанням вуличної їжі? Гість – Олександр Костюк, перший заступник начальника Головного управління Держпродспоживслужби в Рівненській області.

Анотація Б

Чим загрожує спонтанний перекус надворі в спеку? З точки зору дієтології вулична їжа – це суцільне зло, чи все ж є варіанти? Що варто обходити десятою дорогою? А як щодо напоїв, якими краще тамувати спрагу? Гостя – Оксана Скиталінська, лікарка-дієтологиня.

УРОКИ 35–36

ЧИТАННЯ. ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНЕ ЧИТАННЯ

На цих уроках ти
- дізнаєшся про різновиди читання;
- дізнаєшся про прийоми ознайомлювального читання;
- потренуєшся читати тексти різними способами.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Ні для кого не секрет, що читати можна по-різному: швидко, повільно, поверхово, вдумливо, із примусу чи для задоволення тощо. Виокремлюють кілька різновидів читання, які корисно розрізняти, щоб обирати найбільш ефективний залежно від мети. Порівняй:

Різновид читання	Мета	Приклад
Ознайомлювальне (читання-перегляд)	швидко отримати загальне уявлення про текст: його головну думку і ключові елементи	Я приходжу в книгарню обрати книжку, яку хочу купити: гортаю, аналізую обкладинку, зміст тощо.
«Сканування»	знайти у великому тексті інформацію за запитом: ім'я, дату, факт та ін.	Я розгортаю підручник з історії та шукаю дату підписання Акта злуки УНР та ЗУНР.
Вивчальне (ретельне) читання	глибоко опрацювати текст, ефективно засвоїти прочитане, оцінити інформацію	Я готуюся до уроку з фізики й опрацьовую новий параграф: виділяю незрозуміле, конспектую, запам'ятовую потрібне.
Читання для задоволення	отримати задоволення від процесу читання без фокусування на деталях	У вільний час я читаю оповідання, яке мені порадив друг, не поспішаючи, насолоджуюся цікавим сюжетом.
Критичне	оцінити текст за певними критеріями (розрізнити правдиву й неправдиву інформацію, визначити сильні та слабкі аргументи автора тощо)	Я натрапив / натрапила на статтю про відкриття, яке змінить світ, і намагаюся розібратися, чи можна довіряти цій інформації.

Ознайомлювальне читання (читання-перегляд) – це різновид читання, основна мета якого – отримати загальну інформацію про текст (тема, оформлення, ключові фрагменти тощо). Цей вид читання не передбачає занурення в деталі та глибокого аналізу змісту, але саме завдяки вмінню читати з ознайомлювальною метою можна швидко опрацьовувати різні тексти й ухвалювати рішення про подальшу роботу з ними.

Ми вдаємося до ознайомлювального читання, коли:

- переглядаємо вебсторінку, статтю, зміст книжки;
- читаємо обкладинку, анотацію, огляд;
- проглядаємо кілька сторінок тексту.

Уміння читати з ознайомлювальною метою дуже важливе, адже допомагає орієнтуватися у великих обсягах інформації, зокрема швидко оцінювати її та занурюватися лише за потреби.

146 **Визнач, який різновид читання буде найефективнішим для кожної з описаних ситуацій.**

Ситуація 1	Я читаю афішу, щоб з'ясувати, у якій залі кінотеатру демонструватимуть фільм «Мавка» о 18:00.
Ситуація 2	Я готую проєкт про Японію і шукаю в довіднику інформацію про площу території.
Ситуація 3	Я читаю вступ і висновок до наукової статті, щоб зрозуміти сутність описаного в ній дослідження.
Ситуація 4	Я читаю запис політичних дебатів і оцінюю силу доказів, наведених кандидатами.
Ситуація 5	Я гортаю підлітковий комікс, бо мені подобається, як розмовляють персонажі.
Ситуація 6	Я читаю блог про волонтера, бо мене надихає його досвід.
Ситуація 7	Я читаю інструкцію до досліду, щоб виконати його якнайточніше.

147 **Прочитай текст, дотримуючись інструкції. Виконай завдання.**

Інструкція

1. Прочитай текст швидко, зосереджуючись лише на ключових моментах.
2. Проаналізуй, що привертає твою увагу в тексті: шрифти, абзаци, окремі слова тощо.
3. Виконай завдання 1–3 після тексту. Яке з них було найважче виконати? Чому?
4. Прочитай текст вдумливо.
5. Перевір свої відповіді до завдань 1–3. Чи змінив би / змінила б ти в них щось тепер?
6. Виконай завдання 4–6.

Читацька грамотність – це не лише основа успішного навчання в школі, а й навичка, необхідна для подальшого дорослого життя. Особливо в наш час, коли інформація є найцінніш им ресурсом, а вміння швидко і якісно її опрацьовувати, робити висновки й адаптуватися відповідно до них – конкурентною перевагою на ринку.

Найчастіше на техніки (способи) ефективного читання можна натрапити на сайтах іноземних університетів. Це логічно з огляду на те, що саме студенти мало не щодня опрацьовують значну кількість інформації, часто складної для сприйняття. Під **ефективністю читання** розуміють здатність швидко вловлювати ідеї текстів, обирати, що варто й чого не варто читати, і запам'ятовувати головне. Саме тому в 2015 році в міжнародному дослідженні PISA до портрета вправного читача було додано вміння «сканувати» текст і «знімати з нього вершки» – дві найпоширеніші *техніки ефективного ознайомлювального читання*. Зупинімося на них докладніше.

ЩО ТАКЕ ВЕРШКИ І ЯК ЇХ ЗНІМАТИ З ТЕКСТУ?

«Знімати вершки з тексту» (англійською *skimming*) означає «швидко переглядати текст із метою осягнути його загальні ідеї та структуру». Тобто потрібно не читати всю інформацію, а звернути увагу на окремі елементи – ЗАГОЛОВКИ, ***виділення***, дати. А вже після цього визначити, які частини тексту варті того, щоб ознайомитися з ними детальніше.

«Сканувати» (англійською *scanning*) текст означає «шукати в ньому якусь специфічну інформацію – конкретне слово, визначення, дату». Тобто спочатку текст швидко переглядають і, коли натрапляють на шукане, ретельно перечитують окрему його частину. «Сканування» нагадує прокручування новинної стрічки чи стрічки в соцмережах.

Окрім цих різновидів швидкого читання, виділяють низку технік ефективного вдумливого читання, які допомагають ознайомитися з усім текстом, зробити висновки і якомога краще запам'ятати ідеї.

Наприклад, **критичне читання** (під час якого ми оцінюємо сильні й слабкі сторони, ідеї тексту), **інтенсивне читання** (підкреслюємо, робимо нотатки, перечитуємо), **техніка запитань** (ставимо запитання до різних аспектів тексту – структури, змісту, стилю).

ЧИТАННЯ І ПАМ'ЯТЬ

Ще у 2009 році PISA визначила **найбільш ефективні способи запам'ятовувати прочитане:**

- обговорювати прочитану інформацію з іншими;
- підкреслювати важливі частини тексту під час читання;
- узагальнювати текст своїми словами.

Найменш ефективними стратегіями стали:

- швидке прочитування тексту двічі;
- читання вголос;
- зосередження на легких частинах тексту.

Окрім того, важливою стратегією для узагальнення й запам'ятовування інформації є написання нотаток або конспектів. Але останні треба вміти писати правильно. Найбільш ефективний спосіб – переказувати текст своїми словами й перевіряти, чи всі важливі факти зафіксовано в конспекті. Менш ефективний – записувати головні ідеї з кожного параграфа й перечитувати текст кілька разів перед написанням конспекту. Зовсім неефективною в PISA названо стратегію виписування з тексту якомога більшої кількості речень.

Джерело: культурно-видавничий проєкт «Читомо» (Люба Войтович «Скролити не гріх: що таке ефективне читання і як його розвинути», 17 квітня 2020 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Запропонуй два варіанти заголовків до тексту.
2. Запиши короткий план тексту.
3. Яка інформація в тексті є для тебе найкориснішою?
4. Поясни, які елементи оформлення допомогли тобі прочитати текст швидко і зрозуміти головне. Чого, на твою думку, не вистачає в оформленні?
5. Випиши з тексту п'ять конкретних порад для покращення твого читання.
6. Уклади порівняльну таблицю кількох різновидів читання, згаданих у тексті.

148 На основі коментаря експерта й опрацьованого тексту з попередньої вправи визнач правдивість поданих тверджень.

1. Ознайомлювальне читання вимагає менше часу, ніж критичне.
2. Інтенсивне читання передбачає виділення в тексті потрібної інформації та створення на її основі конспекту.
3. Техніка читання вголос допомагає краще зрозуміти текст.
4. Коли пишеш конспект прочитаного, краще не додавати власних слів, а використовувати тільки ті, що були в тексті.
5. Щоби знайти в тексті інформацію за певним запитом (наприклад, дату), можна скористатися методом «сканування».
6. Читання-перегляд варто опанувати, щоб ефективніше опрацьовувати великі масиви інформації.

149 **Створи конспект на основі коментаря експерта й тексту вправи 147. Використай доречні елементи графічного оформлення та додай власні коментарі.**

150 **Опрацюй один із поданих змістів (на вибір). Зроби припущення про те, що це – книжка, газета, журнал тощо. Для кого цей ресурс може бути корисним? Опиши вік, стать, професії потенційних читачів. Перевір свої міркування за допомогою додаткових джерел. Чи вдалося тобі зробити правильні висновки на основі аналізу змісту?**

Ⓐ

ЗМІСТ

Вступ 7
Розділ 1. Де увага — там і енергія 13
ВПРАВА: Що ви хочете додати у своє життя? 22
Розділ 2. Щоденні ритуали 25
ВПРАВА: Створіть свій щоденний ритуал 34
Розділ 3. Щасливі стосунки 37
ВПРАВА: Фундаментальні принципи щасливих стосунків 46
Розділ 4. Шлях до почуттів задоволення та щастя через роботу 49
ВПРАВА: Куди ви вкладаєте свою енергію? 58
Розділ 5. Мислення достатку vs. мислення дефіциту 61
ВПРАВА: Сфокусована вдячність 68
Розділ 6. Чим ви «годуєте» своє щастя? 71
ВПРАВА: Проведіть інвентаризацію своїх харчових звичок 80
Розділ 7. Тренування розуму 83
ВПРАВА: Додайте щось нове у свій день 90
Розділ 8. Духовний шлях 93
ВПРАВА: Повернення до своєї істинної сутності 100
Розділ 9. Не забувайте веселитися! 103
ВПРАВА: Додайте більше веселощів у ваше життя 110
Розділ 10. Прийміть свою унікальність 113
ВПРАВА: Хо'опонопоно (ho'oponopono) 120
Розділ 11. Що далі? 123
Подяки 127

Джерело: Станіслав Арсьонов «Посібник зі щастя. Як наповнити своє життя достатком і радістю»

Ⓑ

Зміст

№ 3 (392) травень 2025

ЖИТТЯ СОЛДАТА

52

ДОВГА ДОРОГА ДОДОМУ: На четвертому році війни назвати хоч приблизну дату її закінчення не можуть ані військові, ані політики

ПОГЛЯД

БЛОКНОТ

КРАЇНА

ПЕНЕЛЬНИЙ ПАНДАРМ:

ЩО НАМ СКАЗАЛИ:

ЦЕ ВАС ЦІ ЛЮДИ:

СВІТ

ЗАДУМ

ГЕНА:

НАУКА І ТЕХНОЛОГІЇ

АРХІВ

КУЛЬТУРА

НАОСТАНОК

70

Джерело: журнал «New Voice» (№ 3 (392), травень 2025 р.)

151 **Відвідай бібліотеку або книгарню й оціни зміст двох книжок (на вибір) за схемою.**

Схема оцінювання змісту книжки

1. Яку структуру має книжка (розділи, частини, блоки тощо)?
2. Чи великі її структурні елементи за обсягом?
3. Для кого написана ця книжка?
4. Чого мені бракує, щоб вирішити, чи хочу я її прочитати?

152 **Визнач, яку із запропонованих книжок ти б хотів / хотіла прочитати. Поясни, що впливає на твій вибір: яка інформація приваблює, а яка відштовхує.**

А

Yakaboo Publishing, 2025

Б

Yakaboo Publishing, 2019

В

Yakaboo Publishing, 2020

Г

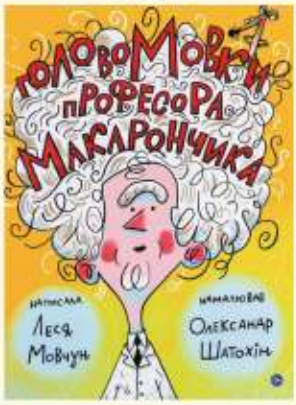

Yakaboo Publishing, 2022

153 **Обери онлайн-ресурс, на якому є статті, присвячені твоїй улюбленій темі (спорт, культура, історія тощо). Визнач, яку статтю ти б хотів / хотіла прочитати. Постав таймер на 3 хвилини. Читай упродовж цього часу, після чого запиши основні думки прочитаної статті.**

154 **Перепиши фразеологізми, поясни їхнє значення одним словом. Які з поданих фразеологізмів є синонімічними? Підкресли їх.**

указати на двері	укритися іржею	хапатися за живіт
ганяти бліх	гарячий серцем	давати відкоша
давати хропака	заморити черв'ячка	звестися на свічку
кувати вухналі зубами	кинути на зуб	убиватися в колодочки

155 **Перепиши дієслова, добери до них такі спільнокореневі, щоб відбулося чергування голосних або приголосних.**

З р а з о к: *терти – витирати*.

витекти	наголосити	допомогти
крикнути	зламати	крутити
дерти	скакати	зачепити
косити	жерти	їздити

УРОК 37

ВИВЧАЛЬНЕ ЧИТАННЯ. ПРИЙОМИ ОСМИСЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ТЕКСТУ

На цьому уроці ти

- порівняєш вивчальне й ознайомлювальне читання;
- навчишся застосовувати прийоми осмислення прочитаного тексту;
- потренуєшся у виборі та використанні ефективних технік читання залежно від мети.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Вивчальне (ретельне) читання – це різновид читання, основна мета якого – ґрунтовно опрацювати інформацію й ефективно засвоїти її. На відміну від ознайомлювального, вивчальне читання триває довше, потребує більше зусиль та застосування технік ефективної обробки інформації.

Вивчальне читання найчастіше застосовують із навчальною метою – дізнатися нову інформацію з підручника, посібника, енциклопедії, сайту тощо.

Поради для ретельного читання

1. Прочитай текст щонайменше двічі, не поспішаючи.

2. Під час читання використовуй умовні позначки для маркування інформації, наприклад:

*	– важлива інформація
СЛОВО	– ключове слово або деталь
✓	– це мені зрозуміло
⇄	– незвичне або незрозуміле слово
?	– цього я не розумію
!	– це відкриття для мене або щось важливе
(с)	– цитата, яка може знадобитися

3 Потренуйся використовувати власні позначки – роздрукуй текст для читання або скористайся статтею у старій газеті чи журналі. Результат має бути таким:

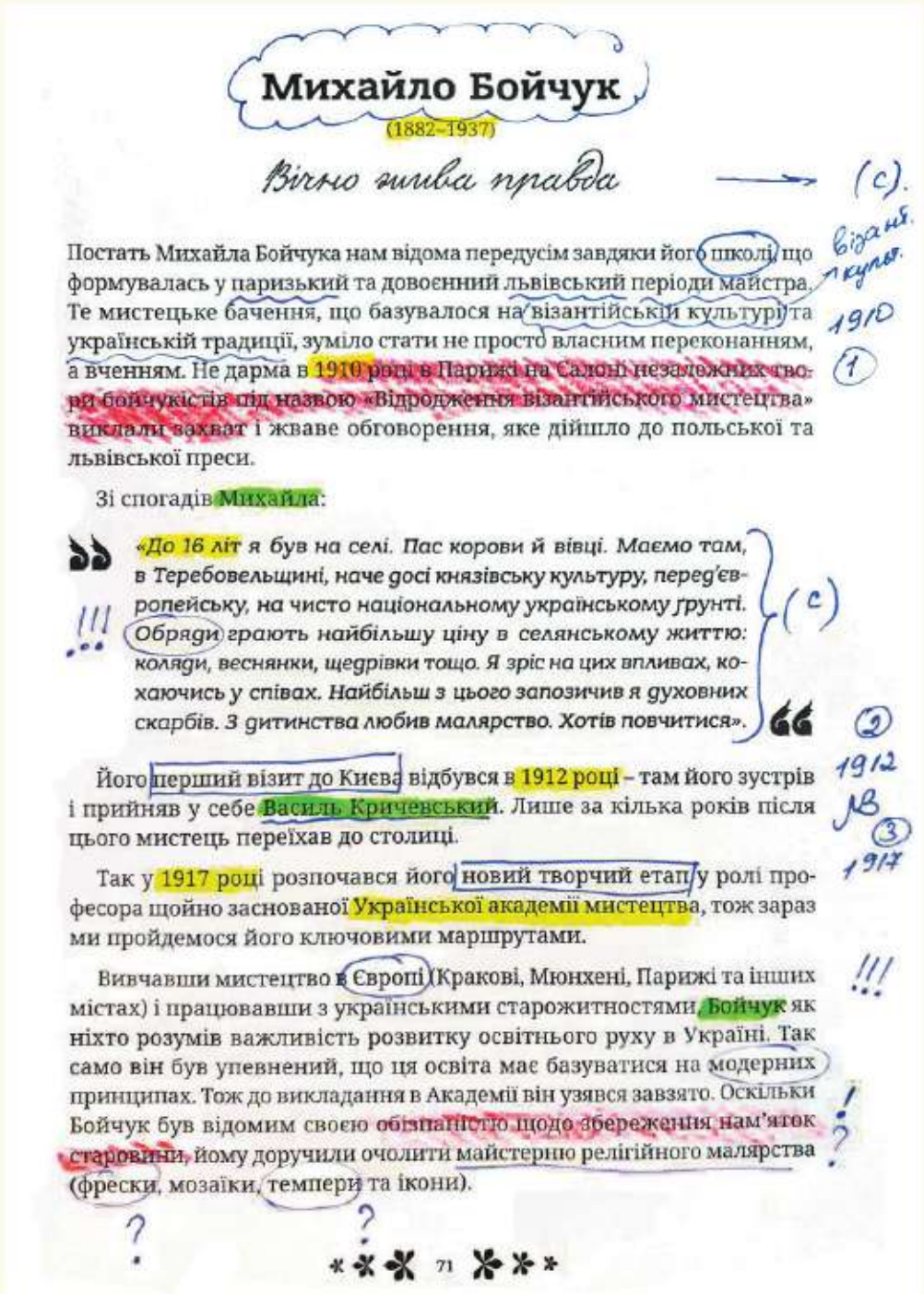

Михайло Бойчук

(1882–1937)

Вічно жива правда

Постать Михайла Бойчука нам відома передусім завдяки його школі, що формувалась у паризький та довоєнний львівський періоди майстра. Те мистецьке бачення, що базувалося на візантійській культурі та українській традиції, зуміло стати не просто власним переконанням, а вченням. Не дарма в 1910 році в Парижі на Салоні незалежних творів бойчукістів під назвою «Відродження візантійського мистецтва» викликали захват і жваве обговорення, яке дійшло до польської та львівської преси.

Зі спогадів Михайла:

> *«До 16 літ я був на селі. Пас корови й вівці. Маємо там, в Теребовельщині, наче досі князівську культуру, перед'європейську, на чисто національному українському ґрунті. Обряди грають найбільшу ціну в селянському житті: коляди, веснянки, щедрівки тощо. Я зріс на цих впливах, кохаючись у співах. Найбільш з цього запозичив я духовних скарбів. З дитинства любив малярство. Хотів повчитися».*

Його перший візит до Києва відбувся в 1912 році – там його зустрів і прийняв у себе Василь Кричевський. Лише за кілька років після цього мистець переїхав до столиці.

Так у 1917 році розпочався його новий творчий етап у ролі професора щойно заснованої Української академії мистецтва, тож зараз ми пройдемося його ключовими маршрутами.

Вивчавши мистецтво в Європі (Кракові, Мюнхені, Парижі та інших містах) і працювавши з українськими старожитностями, Бойчук як ніхто розумів важливість розвитку освітнього руху в Україні. Так само він був упевнений, що ця освіта має базуватися на модерних принципах. Тож до викладання в Академії він узявся завзято. Оскільки Бойчук був відомим своєю обізнаністю щодо збереження нам'яток старовини, йому доручили очолити майстерню релігійного малярства (фрески, мозаїки, темпери та ікони).

* * * 71 * * *

156 **Виконуй завдання крок за кроком, щоб опанувати один з алгоритмів вивчального читання. Зроби висновки про те, у яких ситуаціях він може бути корисним для тебе.**

Крок 1 **Активація фонових знань**

Зроби припущення щодо теми тексту за ключовими словами й ілюстраціями до нього.

Ключові слова: *вільний час, настрій, зміна діяльності, дозвілля.*

Ілюстрації:

Новий досвід катання на каяку

На кулінарному майстер-класі

Крок 2 **Загальне розуміння**

Прочитай текст. Визнач його тему. Запропонуй, як його можна поділити на фрагменти.

НЕ ЛИШЕ РОБОТА

Робота – це життя, але життя не обмежується роботою. Навіть якщо ваш улюблений день тижня – понеділок, вихідні краще присвятити не пов'язаним із роботою корисним і приємним заняттям. Що це може бути та чому це важливо – пояснимо на власному прикладі. Хобі – це улюблене заняття або розвага, що не стосується професійної діяльності людини. Простіше кажучи, те, чим нам подобається займатися у вільний від роботи час. Наприклад, у журналіста улюбленим заняттям може бути кулінарія, а от у професійного кухаря воно має бути зовсім інше. Малювання може бути хобі вчителя, а от художник, щоб відірватися від роботи, може захоплюватися, приміром, танцями. Це в жодному випадку не марнування часу. Мати улюблене заняття корисно! Це допомагає поліпшити настрій, розслабитися, покращити фізичну форму, розвинути м'які навички, розширити кругозір. Якщо ви досі не придумали, чим хочете займатися у вільний від роботи час, можливо, вас надихнуть хобі членів команди «Happy Monday».

Декорування дзеркал

Радить артдиректорка Анна Островська

Рішення зайнятися декоруванням дзеркал прийшло до мене, коли я шукала ідеї для розвитку своїх творчих навичок. Мені завжди хотілося створювати щось своїми руками. Також я люблю цікаві аксесуари для дому, із власним характером і настроєм.

Рукоділля

Радить менеджерка проєктів Катерина Жученя

Рукоділля супроводжує мене з дитинства, змінюються лише самі заняття. У 10 класі я все літо провела за вишиванням – приділяла йому по 6–8 годин практично щодня. Під час карантину захопилася картинами за номерами. Нині я тестую різні види рукоділля й досліджую, що мені сподобається більше. За останній рік я спробувала ліпити посуд із глини, створювати соєві свічки та мозаїчні картинки, декорувати квартиру різними виробами.

Полювання на новий досвід

Радить головна редакторка медіа Наталія Трофімова

Найбільшою моєю пристрастю, яку, напевно, теж можна назвати хобі, є постійне полювання на новий досвід. Хоч найменший. Тривалий час я працювала в щоденних газетах (хто знає, той розуміє), тому роками жила в режимі «робота – дім – серіал перед сном – робота». Я не бачила, як змінювалися пори року, майже не подорожувала, бо під час відпустки намагалася провідати батьків. У якийсь момент я зрозуміла, що життя проходить повз мене, зупинилася і, не змінюючи роботу, почала змінювати все інше.

Тепер я дуже рідко купую той самий шампунь чи зубну пасту – завжди пробую щось інше, постійно тестую різну незнайому їжу, усі можливі безпечні розваги, ходжу незнайомими маршрутами й за нагоди вивчаю щось нове.

Як з усього розмаїття обрати заняття для себе? Найпростіший (але не найшвидший) спосіб – просто пробувати. Шукайте, експериментуйте – і щось вам точно відгукнеться. Ну, і пам'ятаймо, що полювання на новий досвід – це теж хобі.

Також можна пригадати, що вам подобалося в дитинстві, та спробувати перенести цей досвід у своє доросле хобі.

Ще одна корисна порада: обирайте захоплення, не схоже на вашу професійну діяльність. Воно має робити ваше життя гармонійним і додавати те, чого вам бракує. Наприклад, якщо ваша робота передбачає сидіння перед комп'ютером, зверніть увагу на активний відпочинок і розваги на свіжому повітрі. Якщо вам доводиться під час роботи багато спілкуватися з людьми, імовірно, вам «зайде» хобі, яке передбачає усамітнення й тишу.

Хоча Генрі Форд і вважав, що найкраща робота – це високооплачуване хобі, бажаємо кожному знайти, окрім улюбленої роботи, іще хоча б одне заняття до душі. Переконані: чудові вихідні теж впливають на щасливість понеділків.

Джерело: платформа з розвитку кар'єри «Happy Monday»
(«Не лише робота: 10+ ідей корисних хобі від команди "Happy Monday"», 8 квітня 2025 р.)

Крок 3

Ретельне опрацювання

1. Запиши головну ідею кожного абзацу.
2. Випиши всі невідомі слова і з'ясуй їхні значення.
3. Визнач, якої думки щодо хобі дотримуються автори: хобі – це корисне заняття чи марнування часу? Доведи свою думку, використовуючи цитати з тексту.

Крок 4

Після прочитаного

1. Перекажи виділений фрагмент своїми словами, не підглядаючи в текст.
2. Допиши до тексту абзац про власне хобі.

157 **Опрацюй текст методом вивчального читання. Створи схематичний конспект на основі прочитаного. Виконай завдання.**

СИЛА ЗАХОПЛЕНЬ: науковий погляд на хобі

Компанія «Discovery» провела масштабне наукове дослідження під назвою «Сила наших захоплень», під час якого вчені розібралися у феномені хобі, вивчили його вплив, довели важливість та користь захоплень для психічного здоров'я людини.

Це жвава конячка, що відносить нас геть від дійсності, – химера, метелик, картина, нісенітниця – словом, усе, на що ми намагаємося сісти верхи, щоб поскакати від життєвих турбот і негараздів. Вона найкорисніша у світі тварина – і я абсолютно не бачу, як люди могли би без неї обходитися.

Лоренс Стерн

Слово «хобі» прийшло з англійської мови, і зовсім не випадково письменник Лоренс Стерн порівнює його з конем. Річ у тому, що наприкінці XIII століття словом *hobyn* називали маленьку конячку, схожу на поні.

До XVI століття це слово перетворилося на *hobby*, а коли до нього додалося слово «кінь» – *horse*, стало назвою маленької дитячої іграшкової конячки, виготовленої зі звичайної палиці, на яку надягали дерев'яний каркас кінської голови, – *hobbyhorse*. Завдяки їй дитина могла, не виходячи з дому, «скакати на коні» й отримувати задоволення.

Тривалий час термін *hobbyhorse* позначав суто дитячу забаву, і тільки завдяки Лоренсу Стерну, який у романі «Життя й думки Тристрама Шенді, джентльмена» (1760–1767) назвав цим словом улюблений відпочинок своїх персонажів, їхнє захоплення стало «конем дозвілля», або *hobby*.

Дослідження «Сила наших захоплень» охопило 13 000 респондентів у всьому світі. Опитування стосувалося хобі, і в анкетах люди розкривали суть своїх захоплень. Для трактування матеріалу були залучені троє експертів: психолог Нік Саутгейт, соціолог Стефанія Бейкер та візіонер Том Чатфілд.

Аналіз анкет показав, що переважна більшість респондентів, а саме 84% людей віком від 14 до 54 років, мають хобі, а 56% стверджують, ніби захоплені так сильно, що навіть мріють зробити кар'єру в цьому виді занять. 81% опитаних підтвердили, що хобі є одним із найважливіших занять у житті.

Було також з'ясовано, що хобі з'являються в юнацькому віці – приблизно в 16 років – і супроводжують нас усе життя.

Експерти визначили й призерів серед наших захоплень. Хобі-чемпіоном стали подорожі, срібна медаль належить захопленню дикою природою, на третьому місці опинився інтерес до науки і технологій.

До популярних хобі також належать: кулінарія, ознайомлення з екзотичними кухнями, перегляд кулінарних шоу та готування їжі.

Знаєш, так чудово, коли в тебе є хобі, коли є щось, що змушує тебе радіти, з нетерпінням чекати наступного тижня, прикрашає звично тужливі будні!

Сесілія Ахерн

Експерти також підготували вичерпні відповіді на запитання про користь від хобі.

1. Контроль над своїм життям. Респонденти підтверджували, що завдяки хобі вони зберігають контроль над життям. Половина людей, які мають хобі, краще справляються зі стресовими ситуаціями, натомість серед тих, хто не має жодних захоплень, таких лише чверть.

2. Зростання впевненості в собі. Виявилося, що серед опитаних 43% людей із хобі мають більшу віру в себе, швидше ухвалюють важливі рішення як на роботі, так і в побуті.

3. Набуття сенсу життя. З опитаних 91% підтверджують, що наявність хобі наповнює їхнє життя сенсом і вони отримують радість від тих чи тих досягнень під час дозвілля. Чоловік, захоплений мотоциклами, написав: «Насправді моя пристрасть до моторів означає свободу. Це наповнює мій день і змушує відчувати, що я маю мету».

4. Подолання самотності та зв'язок зі світом. Дуже важливий бонус хобі полягає в тому, що захоплення є своєрідним «соціальним клеєм», який зміцнює стосунки між людьми у спільнотах за інтересами. 64% респондентів підтвердили, що завдяки хобі вони мають міцне коло друзів, на яких завжди можуть покластися.

5. Хобі робить нас щасливими. Половина людей із захопленнями вважають себе щасливішими, а 60% – схильні до оптимізму.

Хобі – це свіже повітря життя, індивідуальна релігія та прояв нашої глибинної сутності. І нехай Генрі Форд одного разу сказав, що «найкраща робота – це високооплачуване хобі», нам не варто йому довіряти, бо щойно наше хобі стане роботою, воно відразу ж перейде зі сфери задоволення та захоплень у сферу примусу і правил.

Джерело: альманах про філософію, мистецтво та науку «Huxley»
(«СИЛА ЗАХОПЛЕНЬ: науковий погляд на хобі»)

ЗАВДАННЯ

1. Поясни, чи вдало, на твою думку, дібрано заголовки до текстів із цього та попереднього завдань. Чи могли б ці тексти мати однакові назви?

«Не лише робота»	«Сила захоплень»

2. Випиши з тексту «Сила захоплень» усі слова, які були для тебе незрозумілими, разом із їхніми лексичними значеннями.
3. Створи на основі прочитаного дві діаграми або таблиці, які ілюстрували б інформацію, подану в тексті «Сила захоплень».

Цитата з тексту	Візуальне оформлення (діаграма, таблиця, інфографіка тощо)

4. Зобрази стрічку часу, яка проілюструє, як з'явилося слово *хобі* в його сучасному значенні.
5. Пригадай правило, яке пояснює написання слова *хобі*. Які ще слова можуть доповнити його?
6. Оформ цитати, подані в тексті, як пряму мову.

158 **Обери один із матеріалів для відпрацювання власного набору позначок у тексті. Прочитай текст і промаркуй його відповідно до своєї системи (дивись коментар експерта).**

Матеріал для напрацювання системи позначок:

- ксерокопія параграфа з підручника історії;
- стаття з газети або журналу;
- роздрукована інформація із сайту.

159 **Опрацюй статтю про «читання з олівцем» і визнач, які зі згаданих у ній методів могли би покращити виконання попереднього завдання.**

Джерело: сайт громадської спілки «Освіторія» («"Читання з олівцем": сучасні техніки майстерної роботи з текстом»)

160 **Запиши подані слова у три колонки, уставляючи пропущені літери.**

Пропущено *и*	Пропущено *е*	Пропущено *і*

Інд..ча, зверш..ння, астроном..чний, еп..чний, серд..нько, хлоп..ць, печ..во, виш..нька, траг..чний, скош..ний, миш..ня, образл..вий, буряч..ння, танк..ст, автент..чний, такс..ст, свердл..ння, ієрат..чний, схудн..ння.

У виписаних словах підкресли другу від початку літеру – і прочитаєш початок висловлювання Ф. Вольтера: «...без великих труднощів».

УРОКИ 38–39

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ ОЗНАЧАЛЬНИМИ

На цих уроках ти
- навчишся виокремлювати складнопідрядні речення з підрядними означальними;
- потренуєшся використовувати складнопідрядні речення з підрядними означальними у власному мовленні.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

■ **Підрядні означальні частини** відповідають на питання *який? (яка? яке? які? якого? якої? яких?...)* і залежать від члена речення в головній, вираженого іменником або іншим словом у значенні іменника:

якому? [...], (*що*...).	*Я честь віддам титану* ***Прометею****, що не творив своїх людей рабами* (Леся Українка).

■ Підрядна означальна частина речення поєднується з головною:

сполучними словами *який* (*яка, яке, які*), *що, чий* (*чия, чиє, чиї*), *котрий* (*котра, котре, котрі*), *де, куди, звідки, коли*;

сполучниками *щоб, що, мов, наче* (*неначе*), *ніби* та ін.

■ У головній частині речення можуть бути вказівні слова *той* (*та, те, ті*), *такий* (*така, таке, такі*):

який? [...], (*де*...).	*Покажи* ***той парк****, де все сталося* (С. Жадан).
яке? [...], (*що*...).	*І водночас* ***відчуття таке****, ніби хтось тут є* (Ю. Андрухович).

■ На межі частин складнопідрядних речень із підрядною означальною частиною ставимо переважно **кому**:

Зусилля, які ми витратили на навчання, ніколи не будуть марними.

161 **Прочитай текст. Виконай завдання.**

Стівен Едвін Кінг – приклад успішного регіонального письменника, що не спокусився блиском фінансових та літературних столиць. Він більшу частину свого життя ***мешкає*** в місцевості, де народився. Це північно-західне узбережжя США, ***кордон*** із Канадою, частина так званої Нової Англії, яку британські колоністи заселили ще в XVII столітті. ***Очевидно***, що до Кінга ніхто нічого не знав про штат Мен. Це тепер ми розуміємо, що там чи не найжахливіше місце планети, на кшталт містечка Сент-Мері-Мід Агати Крісті чи похмурого іншого Стокгольму Стіґа Ларссона. Кінг має віллу у Флориді, проте й далі живе в Бангорі, котрий за розміром і населенням уп'ятеро менший за Білу Церкву.

(Із кн. Ростислава Семкова «Уроки короля жахів. Як писати горор»)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту 3–5 ключових слів.
2. Поясни, чому автор називає штат Мен найжахливішим місцем планети.
3. Добери синоніми до виділених слів.
4. Випиши з тексту складнопідрядні речення з підрядними означальними. Намалюй до них схеми.
5. Знайди в тексті два складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними.
6. Зміни останнє речення так, щоб отримати правдиве порівняння Бангора із твоїм містом / селом.

162 **Доповни подані головні частини підрядними означальними. Використай сполучники та сполучні слова, подані в довідці.**

1. Це був будинок (*який?*)...
2. Натовп вирушив у напрямку (*якому?*)...
3. Новина (*яка?*), ... вразила нас.
4. Мало хто знав про звичай (*який?*)...
5. Хтось нагадав про те місце (*яке?*)...
6. Мені потрібен такий засіб (*який?*)...

Довідка: *де, котрий, який, що, звідки, щоб.*

163 **Перебудуй прості речення з дієприкметниковими зворотами на складнопідрядні з підрядними означальними. Поясни пропущені розділові знаки.**

Зразок. *Квіти, **посаджені нашою бабусею**, милують зір своєю красою. – Квіти, **які посадила наша бабуся**, милують зір своєю красою.*

1. Дівчата та жінки одного села домовилися принести на майдан найкращі вироби створені своїми руками. 2. Дружини й дочки багатіїв узяли покривала вишиті золотом і сріблом. 3. У дідусів та бабусь обраних громадою для визначення найкращих майстрів очі розбігалися від побаченого. 4. А переміг п'ятирічний Петрусь приведений мамою Мариною. 5. Він приніс жайворонка власноруч вирізаного з дерева. 6. Кажуть діти виховані батьками в любові до праці то наш найбільший скарб (*За В. Сухомлинським*).

164 **Перепиши, уставивши пропущені розділові знаки. Добери до кожного речення відповідну схему. Визнач зайве речення.**

1. Що відкладаєш того не зробиш.

яке? *якого?* *що?*

[Що...], (того...). (Що...), [того...]. (Що...), [того...].

2. Що попові можна те дякові зась.

якого? *що?* *яке?*

[...], (те...). (Що...), [те...]. (Що...), [те...].

3. Хто вміє бути обережним той уміє уникнути небезпеки.

який?	який?	хто?
[Хто…], той (…).	(Хто…), [той…].	[Хто…], (той…).

4. Не смійся кума що дурень Хома.

з чого?	яка?	який?
[…], (що…).	[…], (що…).	(…), [що…].

165 **У кожній із поданих груп речень визнач і випиши лише складнопідрядні з підрядними означальними. Устав пропущені розділові знаки.**

1

1. Коли ще змалку навчав мене з письма святого батько то він мені казав напам'ять вивчить про Каїна та Авеля.
2. Чи пам'ятаєте коли я говорила оті слова…
3. Як я люблю оці години праці коли усе навколо затиха під владою чаруючої ночі…

2

1. Я його талан співацький так високо поважаю що співцем своїм придворним я зробить його бажаю.
2. Що минуло те вже не повернеться.
3. Якби я знав що є надія справжня що сила є пустиню перейти.

3

1. Ми з ним сиділи у садку вечірньою порою в той час як захід запалив пожежу за горою.
2. Хай буде мій милий щасливий як дрібна пташина в маю.
3. Так для сонечка пташка убралася мов цариця у свято врочисте.

(Із тв. Лесі Українки)

166 **Прочитай назви книжок і випиши складнопідрядні речення з підрядною означальною частиною. Обери одну з назв і спрогнозуй, про що йдеться в книжці.**

1. Астрід Ліндґрен «Усе про Карлсона, що живе на даху».
2. Джим Лоулесс «Іди туди, де страшно. І матимеш те, про що мрієш».
3. Джеймс Дашнер «Той, хто біжить лабіринтом».
4. Джона Берґер «Чарівні слова. Що казати і писати, аби досягти свого».
5. Ганна Улюра «366: Книжка на щодень, щоб справляти враження культурної людини».
6. Лоран Гунель «День, що навчив мене жити».
7. Кріс Андерсон «Заразлива щедрість. Ідея, яку варто поширювати».
8. Ніккі Гейлі «Якщо хочеш, щоб справу зробили…».

167 **Напиши коротке есе за картинкою з мережі, використовуючи лише складнопідрядні речення з підрядними означальними.**

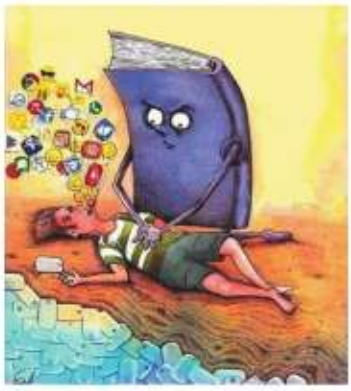

Фото: https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/unna2med.jpg

168 **Придумай жартівливі підписи до поданих фотографій, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними означальними.**

З р а з о к:

1

2

3

4

5

6

УРОК 40

ЧИТАННЯ ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ

На цьому уроці ти
- дізнаєшся, що таке читання для задоволення;
- поміркуєш про власний читацький досвід.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Читання для задоволення – це різновид читання, мета якого – отримати естетичну насолоду від тексту. Це тривале вільне читання, яке сприяє збагаченню словникового запасу і розвитку мовного чуття. Тож на цьому уроці найважливіше – твій настрій і любов до тексту.

169 **Намалюй свою ідеальну книжкову шафу. Які книжки тобі хотілося б там бачити? Що ще має там стояти? Створи письмовий опис цієї шафи з якомога більшою кількістю деталей. Використай запропоновані назви.**

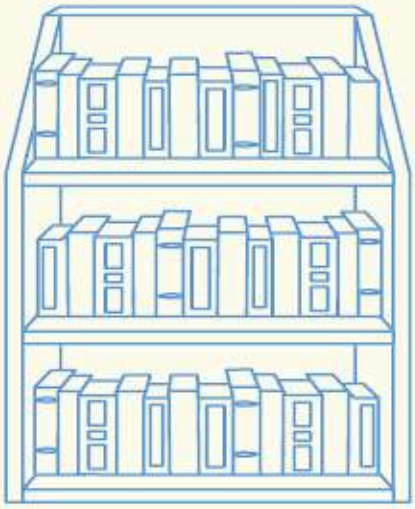

кармазиновий

пурпуровий

бразолійний

теракотовий

смарагдовий

барвінковий

170 **Заповни анкету читача. Обміняйтеся анкетами з однокласником / однокласницею і знайдіть у себе як читачів спільні риси.**

1. Моє улюблене місце для читання – це...
2. Коли я читаю, навколо має бути...
3. У мене є кілька читацьких звичок: ...
4. Найчастіше я читаю, коли...
5. Остання книжка, яка мені сподобалась, – ...
6. Мені б дуже хотілося почитати...
7. Коли я читаю для задоволення, я відчуваю...
8. Мені не дуже подобається читати, якщо я роблю це...
9. Колись я прочитав / прочитала про... і пам'ятаю це досі!
10. Загалом я думаю, що читання – це...

171 **Обери будь-яку книжку, яка тобі подобається, і запиши інформацію про неї у форматі сторінки з читацького щоденника.**

Початок і кінець читання:

Назва

Автор / авторка

Видавництво

Кількість сторінок

Жанр

Улюблений персонаж

Улюблена персонажка

Улюблена сцена

Улюблена цитата

☼ Із чим у мене асоціюється ця книжка
☼ Після прочитання захотілося...

...прочитати інші книжки:

...дізнатися більше про:

...із кимось обговорити:

Чи буду перечитувати? Так ○ Ні ○ Ще подумаю ○

Чи буду рекомендувати? Так ○ Ні ○ Ще подумаю ○

172 **Опрацюй статтю, виконай завдання.**

Що порадити дітям, які не люблять читати: 5 книжок і 30 чарівних запитань

Джерело: сайт громадської спілки «Освіторія Медіа»

ЗАВДАННЯ

1. Які з порад видалися тобі найбільш дієвими?
2. Яка із запропонованих книжок тобі найбільше подобається? Чому?
3. Що ти можеш порадити тим, хто не отримує насолоди від читання?
4. Чи вважаєш ти читання актуальним за часів штучного інтелекту?
5. Укладі власний список книжок, які має прочитати кожен український підліток.
6. Яку книжку ти б порадив / порадила прочитати іноземцю, який ніколи не читав українських авторів?

173 **Прослухай фрагмент подкасту. Перекажи зміст почутого й наголоси на тих ідеях, які знайшли в тебе найбільший відгук. Поясни одну з ідей подкасту (на вибір): 1) «*Читання – це самотня діяльність*»; 2) «*Читання – це хоробрість зустрітися із собою*».**

БОГДАНА НЕБОРАК про досвід щоденного читання та український модернізм | РОЗМОВИ З СЕНСОМ

Джерело: ютуб-проєкт київської книгарні «Сенс» «Розмови з Сенсом» («БОГДАНА НЕБОРАК про досвід щоденного читання та український модернізм»)

174 **Попрацюйте разом з однокласниками й однокласницями. Створіть проєкт ідеального книжкового клубу для своєї школи. Не стримуйте фантазії й опишіть усе, що мало би бути в такому клубі.**

Орієнтири для створення проєкту

1. Де мають відбуватися зустрічі клубу? Намалюйте це місце.
2. Які теми мають охоплювати книжки, котрі цікаво обговорювати?
3. Як довго мають тривати зустрічі?
4. Кого з відомих людей можна запросити у ваш клуб?
5. Які активності можуть відбуватися під час зустрічей?
6. Де і хто публікуватиме анонси зустрічей? Запропонуйте приклад такого анонсу, який привабить нових учасників та учасниць.

УРОКИ 41–42

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ МІСЦЯ

На цих уроках ти

- навчишся виокремлювати та використовувати складнопідрядні речення з підрядними місця.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Підрядна частина місця вказує на місце або напрям дії, про які йдеться в головній частині речення, і відповідає на питання обставини місця *де? куди? звідки?*

З головною частиною речення вона поєднана **сполучними словами** *де, куди, звідки*. У головній частині цим словам можуть відповідати вказівні слова *тут, там, туди, усюди, звідти, кудись, скрізь*.

Підрядні частини місця можуть стояти:

після головної частини:	[Там…], (*де*…).	*Там є захист,* ***де*** *є право.*
перед головною частиною:	(*Де*…), […].	***Де*** *троянди, там і колючки.*
усередині головної частини:	[…, (*куди*…), …].	*Усюди,* ***куди*** *сягало око, були гори.*

175 **Прочитай текст. Виконай завдання.**

А У Карпатах є чимало мальовничих місць які приваблюють мандрівників. Наприклад гора Хом'як що дивує декого своєю кумедною назвою одна з найпопулярніших вершин. Розташування неподалік від відомих курортів робить її чудовим варіантом для поєднання активного й пасивного відпочинку.

Б Найпопулярніші одноденні туристичні маршрути стартують там де закінчується село Татарів. Для кількаденного маршруту можна почати з гори Хом'як і рухатися на південний захід де видніється Синяк одна з наймальовничіших гір масиву Ґорґани. Любителям стрімкіших та складніших походів радять рухатися туди звідки долинає шум Женецького Гуку одного з найвищих водоспадів Карпат. Де починаються схили гори Хом'як пастухи з давніх-давен випасають отари овець.

В Піднявшись від підніжжя ви потрапите у хвойні ліси а сама вершина Хом'яка безліса і вкрита камінням. Щодо назви гори побутує легенда про велетенського хом'яка котрий запасав зерно й охороняв пасовища та посіви від негоди і шкідників.

ЗАВДАННЯ

1. Запропонуй три варіанти назви до цього тексту.
2. Поясни, як ти розумієш фразу про активний і пасивний відпочинок.
3. Визнач речення, яке є «зайвим» у цьому тексті. Поясни свою думку.
4. Заповни таблицю даними про наявність і кількість певних видів складних речень у кожному з абзаців.

	Абзац 1	Абзац 2	Абзац 3
Складносурядні речення			
Складнопідрядні речення з підрядними означальними			
Складнопідрядні речення з підрядними місця			

5. Визнач абзац, у якому є складнопідрядні речення з підрядними місця. Перепиши його, розставляючи необхідні розділові знаки.
6. Знайди й випиши речення, у якому потрібно поставити три коми й одне тире. Підкресли в ньому граматичні основи. Намалюй схему.

176 **Перепиши, замінивши виділені другорядні члени речення підрядними частинами місця.**

1. Провідник обережно пройшов ***краєм урвища***.
2. Команда розмістилася ***на лівому березі мальовничого озера***.
3. Намети довелося ставити в один ряд ***біля кущів ялівця***.
4. Рюкзаки поскладали біля наметів ***на узвишші***.
5. Сонце повільно згасало й опускалося ***за вершину гори***.
6. Унизу, ***в кінці ущелини***, протікав гірський струмок.

177 **Перепиши речення, уставляючи пропущені розділові знаки. Добери відповідні їм схеми.**

1. Злітає ластівка угору над осокорами летить де чашу вечора прозору по вінця налива блакить (*Л. Дмитерко*).

куди? *де?* *звідки?*

(…), [де…]. […], (де…). […, (де…), …].

2. Куди у мріях мандрував поет туди сягли ми неймовірним летом (*Л. Дмитерко*).

куди? *звідки?* *де?*

(Куди…), [туди…]. (Куди…), […]. [Куди…], (туди…).

3. А де корабель наш пробіг дорога там довга й широка біліє як мармур як сніг… (*Леся Українка*).

звідки? *куди?* *де?*

[де…], (…). (де…), […]. (де…), [… там…].

178 **До поданих фрагментів добери головні частини, щоб утворилися складнопідрядні речення з підрядними місця.**

1. ...де народжується мрія.
2. ...куди б тебе не привела дорога.
3. ...де панує справжня свобода.
4. ...звідки долинають звуки музики.
5. ...де колись панував морок.
6. ...куди прагне потрапити кожен.

179 **Користуючись картами, уклади маршрут подорожі з України до Барселони, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними місця. Можеш використовувати подані в довідці фрагменти речень.**

Довідка

1. Найзручніше почати подорож звідти, ...
2. Першу зупинку можна зробити тут, ...
3. По дорозі з ... можна зупинитися там, ...
4. Непогано було б заїхати туди, ...
5. Звідси, ... , планую повернутися...
6. Усюди, ... , мені дуже важливо...

РОЗРІЗНЯЙ

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Складнопідрядні речення з підрядними

місця:

де? [...там], (*де*...).	*Найцікавіше почнеться там,* ***де*** *ніхто не чекає.*
куди? [...], (*куди*...).	*Митник заглянув,* ***куди*** *ніхто не сподівався.*
куди? [...], (*звідки*...).	*Ми пройшли вперед,* ***звідки*** *було видно море.*

з'ясувальними

чого? [...], (*де*...).	*Ніхто не знав,* ***де*** *таємничий острів.*
що? [...], (*куди*...).	*Запитай у водія,* ***куди*** *він їде після Миколаєва.*
що? [...], (*звідки*...).	*Швидко з'ясуйте,* ***звідки*** *йде сигнал.*

означальними

яка? […], (*де*…).	*Недалеко гора,* ***де*** *щодня гримить грім.*
яке? […], (*куди*…).	*Це було містечко,* ***куди*** *ніхто не хотів їхати.*
яку? […], (*звідки*…).	*Зверни увагу на станцію,* ***звідки*** *ми вирушаємо.*

180 **Підготуй інструкцію щодо виступу перед великою аудиторією. Використовуй складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними та місця. Скористайся поданими початками речень.**

Обов'язково розраховуй, де…
У презентації скрізь, де…
Стеж, звідки…
Не дивися, куди…
Не забудь, де…
Особливо там, звідки…

181 **Перепиши й познач у кожній із поданих груп речень складнопідрядні з підрядними місця. Устав необхідні розділові знаки.**

1

1. І де б я не був за далекою даллю тебе Україно завжди пізнаю… (*А. Малишко*).
2. Внизу над самим Дніпром розкинувся Поділ (*І. Цюпа*).
3. Під небом соковитим і дзвінким де ходить вітер теплий і рум'яний вони будують променистий дім (*М. Рильський*).

2

1. Куди вітер дме туди й гілля хилиться.
2. У домі де немає господині немає світла.
3. Там де їси сіль не розбивай сільнички.

(*Нар. тв.*)

182 **Перепиши, установивши відповідність між реченнями за подібністю синтаксичного значення виділених фрагментів простих і складних речень. Логіку такого поєднання показано у зразку. Устав пропущені розділові знаки.**

З р а з о к

Ми чекаємо ***вдома.*** (де?) ⟷ *Приятелів мало,* ***де щастя впало.*** (де?)

Просте речення	Складне речення
1. Потяг ***до Варшави*** *на щастя відправився вчасно.*	***Де багато слів*** *там як правило мало діла.*
2. ***Щоки*** *через обурення надуватимете не зараз.*	*Гарна та сім'я* ***де поважають одне одного.***
3. Зустріч призначили ***біля вежі.***	*Риба шукає* ***де глибше*** *а людина* ***де ліпше.***

183 **Прослухай подкаст і перекажи його зміст, використавши щонайменше по два складнопідрядні речення з підрядними частинами: а) з'ясувальними; б) означальними; в) місця.**

Джерело: епізод «Інформаційна та медіаграмотність для протидії мові ворожнечі та дискримінації» подкасту «Інфодетокс» (платформа NV, 29 квітня 2025 р.)

184 **Перепиши, з'єднуючи, де потрібно, НЕ зі словами. Поясни написання частки НЕ.**

Не хотіти; не вгамовний; не волячи; не зліченний; не перший; не тільки; не года; не званий гість; не весело, а сумно; не спростований досі факт; не внесений вазон; не настанний; не озорий; не відповідаючи; не ми; не збагненний; не врожай; не друг, а ворог; не до смаку; не добачати; не в'янучі квіти; бланк не заповнений; не біж; не осідланий кінь; не втямки; не відповісти; не письменний; не знайко; не порядок, а анархія; не винно; зовсім не оброблена земля; не стільки.

У словах, які пишемо з НЕ разом, підкресли четверту від початку букву – і прочитаєш закінчення висловлювання Ж. Ж. Руссо: «Правдиве серце – ...».

УРОКИ 43–44

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ ЧАСУ

На цих уроках ти

- навчишся виокремлювати та використовувати складнопідрядні речення з підрядними часу.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Підрядна частина часу вказує на час або тривалість дії, про яку йдеться в головній частині, і відповідає на питання обставини часу *коли? відколи? як довго? з якого часу? з яких пір? до якого часу? доки?*

Підрядна частина часу поєднується з головною ***сполучниками*** *як, як тільки, після того як, у той час як, тільки-но, ледве, щойно* та ***сполучними словами*** *коли, відколи, поки, доки, щойно* та ін.

У головній частині цим словам можуть відповідати ***вказівні слова і словосполуки*** *тоді, поки, доти, з тих пір, до того часу, щойно* та ін.:

Тоді *пізнаєш ціну часу* (коли?), ***коли*** *його не вистачає.*

Доти *втрачатимеш* (до яких пір?), ***доки*** *не навчишся відпускати.*

До того часу (доки?), ***поки*** *не перестанеш боятися, не зрушиш із місця.*

Підрядна частина може стояти:

після головної частини:	доки? [...], (*поки...*).	*Не пізнаєш смаку,* ***поки не розкусиш.***
перед головною частиною:	коли? (*Коли...*), [тоді...].	***Коли сонечко пригріє,*** *тоді й весна прийде.*
усередині головної частини:	до яких пір? [... , (*допоки...*), ...].	*Надійся,* ***допоки живий,*** *лише на краще.*

185 **Опрацюй розклад подій фестивалю «Книжковий Арсенал». Виконай завдання.**

XIII Міжнародний фестиваль
КНИЖКОВИЙ АРСЕНАЛ

укр | eng НОВИНИ

РОЗКЛАД ПОДІЙ

Всі категорії | Всі сцени | Шукати...

Четвер, 29 травня

17:00–17:30	Офіційне відкриття фестивалю	Головна сцена
18:00–19:00	Дискусія «Валерій Курінський: переклад як спосіб буття»	Видавнича сцена

18:00–19:00	Читання-гра «Крилаті історії». Представляє Олена Рибка	Майстерні	
18:00–18:30	Відкриття виставки та майстерні від школи каліграфії «Арт і Я»	Зал С 2.5	
18:30–20:00	Дискусія «Письмо на війні»	Літературна сцена	
18:30–19:30	Інтерпретація однозначного: читання текстів учасників і учасниць Літературної лабораторії для підлітків Мистецького арсеналу	Лекторій	
18:30–19:30	Дискусія «Література як засіб культурної дипломатії: розмова з лауреатами премії Drahoman Prize»	Лекторій	
18:30–21:00	Воркшоп «Каліграфія в ритмі серця. Різні інструменти» з Анною Кізімою	Зал С 2.5	
19:00–20:00	Презентація книжки «Українська мітологія та імперіалізм у фентезі-серії “Двоповня”»	Видавнича сцена	
19:30–20:30	Презентація книжки «Дипломатична кухня: за лаштунками світової політики». Відкрита зустріч з авторами Дмитром Кулебою і Володимиром Ярославським	Авторська сцена	
19:30–20:30	Презентація книжки «Як зобразити історію?». Презентація «часострічок» від видавництва «Портал»	Майстерні	
20:00–21:00	Дискусія «Переклад досвіду: чи мови достатньо?»	Літературна сцена	
20:00–21:00	Дискусія «Історії українських митців. Як наблизити визначні імена до сучасних українців»	Лекторій	
20:00–21:30	Перформанс «Журналістика оживає на сцені». Live Magazine, спеціальний український випуск	Вулична сцена	

Джерело: сайт XIII міжнародного книжкового фестивалю «Книжковий Арсенал»

ЗАВДАННЯ

1. З'ясуй і запиши значення слів *дискусія*, *інтерпретація*, *презентація*, *воркшоп*, *перформанс*. Чи можна замінити якісь із них українськими відповідниками?
2. Опиши будь-які події з розкладу фестивалю, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними часу (наприклад: *Дискусія «Історії українських митців» відбувається тоді ж, коли й перформанс «Журналістика оживає на сцені»*). Запиши 3 такі речення.
3. Яка з локацій фестивалю має найбільш насичений розклад 29 травня?

4. О котрій годині відбувалася найбільша кількість подій?
5. Співвіднеси подані анотації з тими подіями фестивалю, яких вони стосуються.

Анотація 1	Служба на бойових позиціях, очікування рідних, життя в окупації, самотність у прифронтовому місті – війна витворила безліч досвідів, які по-справжньому «передати» й «перекласти» неможливо. То як нам розуміти одне одного? І що робити із «внутрішнім перекладом», коли твої власні досвіди постійно змінні? Чи впорається мова з цим перекладом?
Анотація 2	Завдяки репортажам, розказаним наживо зі сцени місцевими та міжнародними репортерами, фотографами та художниками, є шанс пережити особисті й гострі історії з фронту та за його межами, які іноді мають щасливий кінець. Ніяких записів, перемотування чи миттєвого відтворення, усе відбувається тут і зараз: жива ефемерна газета.
Анотація 3	Наше буття у світі ще ніколи не залежало від того, якими нас бачитимуть і як читатимуть, такою мірою, як сьогодні. Що це означає – бути амбасадором країни з давньою історією та міцною європейською культурною традицією, яка, втім, багатьом зарубіжним аудиторіям досі здається новонародженою? Переклад української літератури в часи її переосмислення в усьому світі – це робота чи служіння?

6. Знайди неточність у розкладі. Поясни свій вибір.

186 **Визнач, у яких ситуаціях ти найчастіше маєш справу зі складнопідрядними реченнями з підрядними часу. Підтвердь свою думку власними прикладами.**

Ситуація 1	Я читаю новини / статті, у яких подано хронологію подій.
Ситуація 2	Я опрацьовую текст інструкції щодо виконання певного завдання (зібрати меблі, запустити новий пристрій тощо).
Ситуація 3	Я пишу пригодницьке оповідання.
Ситуація 4	Я слухаю українську музику.

187 **Опрацюй текст. Випиши з нього всі складнопідрядні речення з підрядними часу. Постав питання, намалюй схему до кожного. Виконай завдання.**

КОЛИ ЗАКОН НАБУВАЄ ЧИННОСТІ: ПРАВИЛА І ТЕРМІНИ

В Україні законопроєкти проходять процедуру трьох читань. Коли закон пройшов усі процедури та його ухвалили народні депутати, тоді настає завершальний етап прийняття законопроєкту, який має чітко ***регламентовані*** терміни.

Відповідно до Конституції України (стаття 94, частина п'ята) закон України набирає чинності через десять днів із дня його офіційного ***оприлюднення*** (якщо інше не передбачено в самому законі), але не раніше дня його опублікування.

Перше читання законопроєкту – це обговорення структури законопроєкту, його основних принципів, положень і критеріїв. Коли перше читання завершено, розпочинається другий етап. Це постатейне обговорення законопроєкту та його ухвалення. Після того як цей етап успішно пройдено, фахівці мають ухвалити законопроєкт загалом. Це завершальний етап. Він має чітко регламентовані терміни: 5 днів – підготовка апаратом Верховної Ради України всіх необхідних документів, їх підписання головою парламенту та передача на підпис Президентові України. Як тільки пакет документів затверджено, Президент України має 15 днів на своє рішення. Він може або підписати закон, або повернути його для повторного розгляду зі своїми пропозиціями та запереченнями. За відсутності рішення Президента закон вважають схваленим, і він має бути обов'язково підписаний.

ЗАВДАННЯ

1. На основі аналізу тексту зроби висновки про вживання складнопідрядних речень із підрядними часу: у якому контексті вони є необхідними? Чи можна було б замінити їх на якісь інші конструкції?
2. Відтвори інформацію, подану в тексті, у вигляді схеми.
3. Перебудуй виписані складнопідрядні речення з підрядними часу так, щоб у них змінився сполучний засіб (напр.: ***Коли*** *я побачила кота, мій настрій змінився.* – *Мій настрій змінився* ***тоді, як*** *я побачила кота*).
4. Поясни написання слів *законопроєкт*, *Конституція України*, *Верховна Рада України*, *Президент України*.
5. Запиши лексичне значення виділених слів.
6. Знайди в тексті слова за поданим лексичним значенням:
   а) офіційно встановлений порядок здійснення чогось;
   б) заява про незгоду з ким-, чим-небудь;
   в) відтинок, проміжок часу, визначений для чогось;
   г) член органу державної влади, обраний виборцями.

188 **Продовж жартівливі висловлювання так, щоб утворилися складнопідрядні речення з підрядними часу. Підкресли члени речення. Намалюй схему для кожного з речень.**

1. Коли Wi-Fi зникне...
2. Коли українці переможуть на «Євробаченні» вп'яте поспіль...
3. Коли ти виспишся...
4. Коли всі в класі нарешті почнуть виконувати домашні завдання...
5. Коли в шкільній їдальні будуть подавати суші...
6. Коли оцінки за іспити ставитиме штучний інтелект...

189 **Доповни діалоги складнопідрядними реченнями з підрядними частинами часу. Створи власний діалог, у якому буде три таких речення.**

А – Коли зайде директор, _____!
– Не перебільшуй. Але _____, сховай телефон.
– Я нічого не ховаю! _____, я вже здав свою роботу.

Б – _____, мене накрило почуття провини.
– За що?
– Як тобі сказати... _____, я дивилася серіал.
– Ну, зате _____, принаймні будеш в курсі подій серіалу.

190 **Допиши складнопідрядні речення з підрядними частинами місця і часу, використовуючи додаткову інформацію про визначні місця, зображені на світлинах.**

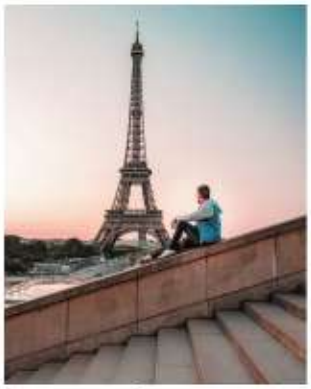

Я хочу побувати там...

Зустрінь мене, коли...

Я обіцяв / обіцяла прилетіти...

У дитинстві я мріяв / мріяла потрапити туди...

Мене завжди охоплює страх...

Я хочу побувати там...

Я перестану витріщатися на цей шедевр архітектури тільки тоді...

Дуже дивно бачити фотографів там...

191 **Заповни таблицю трансформацій власними прикладами за зразком речень із підказок.**

П і д к а з к и. 1. На столі стоїть ваза з квітами, зів'ялими від холоду. → На столі стоїть ваза з квітами, що зів'яли від холоду.
2. Спілкуючись із мамою, не забудь запитати про її справи.
→ Коли спілкуєшся з мамою, не забудь запитати про її справи.

Що було?	Що стало?	Приклад
просте речення з відокремленим означенням	СПР з підрядною означальною частиною	
просте речення з відокремленою обставиною	СПР з підрядною обставинною частиною (часу)	

192 **Добери з довідки відповідні закінчення до поданих ірландських прислів'їв. Намалюй схеми і визнач вид підрядної частини. Обери 2 прислів'я й поясни, як ти розумієш їхні значення.**

1. Тут казанкові й кінець...
2. Де багатство...
3. Де купують зайве...
4. Кіт найбільше тоді винен...
5. Там рот перестає хвалити...
6. Відмовляють завжди там...
7. Не всяке поле родить...
8. Не до мишей...
9. Тоді хліба наїсися...

Довідка: *...там і лихо; ...коли все тебе дратує; ...коли хата горить; ...де без кінця просять; ...коли дно продірявилось; ...там продають необхідне; ...де густо посіяно; ...коли в піч заглядаєш; ...де рука перестає давати.*

193 **Перебудуй прості речення на складнопідрядні, замінивши виділені фрагменти на підрядні частини часу.**

Зразок. ***Під час роботи за комп'ютером*** *треба дбати про поставу.* – ***Коли працюєте за комп'ютером,*** *дбайте про свою поставу.*

1. ***На початку XVII століття*** постала потреба пристосувати український правопис до вимови.

2. ***З появою «Енеїди» Івана Котляревського*** ця проблема майже зникла.

3. ***Після виходу «Записок про Південну Русь» Пантелеймона Куліша*** в 1856–1857 рр. відбулася реформа українського правопису.

4. ***Під час проведення цієї реформи*** правопис почали називати «кулішівкою».

5. ***З приходом радянської влади на Східну Україну*** було прийнято чергову редакцію «кулішівки».

6. ***Лише після проголошення незалежності України*** ми отримали змогу виправити умисні помилки, допущені в радянській редакції правопису.

УРОК 45

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ УМОВИ

На цьому уроці ти

- навчишся виокремлювати та використовувати складнопідрядні речення з підрядними умови.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Підрядна частина умови вказує на умову, за якої стане можливим те, про що йдеться в головній частині. Відповідає на питання *за якої умови?* Приєднується до головної частини **сполучниками** *якщо, якби, коли, аби, як, раз.*

Підрядна частина може стояти:

після головної частини:	*за якої умови?* [...], (*якщо...*).	*Я піду на зустріч,* ***якщо встигну доробити проєкт.***
перед головною частиною:	*за якої умови?* (*Якщо...*), [то...].	***Якщо ти вимкнеш телефон,*** *то зможеш відпочити від соцмереж.*
усередині головної частини:	*за якої умови?* [.., (*якщо...*), ...].	*Ми,* ***якщо буде гарна погода,*** *підемо кататися на велосипедах.*

На межі частин складнопідрядного речення з підрядною частиною умови ставимо **кому**: *Якби не було хмар, то ми б не знали ціни сонцю.*

Зрідка ставимо **тире** (так само, як і з іншими видами підрядності):

1) за умови більш різкого зіставлення частин: *Жили б усі без горя – коли б мали силу й волю.*

2) коли підрядна частина стоїть перед головною, з метою виразнішого змістового та інтонаційного виділення: *Як захочеш пити – струмок знайдеш.*

ХИТРИНКА

Як відрізнити сполучник *коли* від сполучного слова (прислівника)?

Коли = **якщо** й позначає **умову** → сполучник:
Коли *тобі сумно, чашка кави змінить настрій на краще.*
Якщо *тобі сумно, чашка кави змінить настрій на краще.*

Коли ≠ **якщо** і вказує на **час** → сполучне слово (прислівник):
Я перестану накручувати себе тоді, ***коли*** *настане 30 серпня.*
Коли *я перестану накручувати себе? – Коли настане 30 серпня.*

Є вказівка на **конкретний час**, а **не на умову події**, тому це – сполучне слово (прислівник).

ХИТРИНКА

Сполучники **якщо**, **якби** ЗАВЖДИ вказують на те, що перед вами складнопідрядне речення з підрядною частиною УМОВИ:

***Якщо** прийдеш, то поговоримо. Погуляли б, **якби** не дощ.*

Сполучники / сполучні слова **коли**, **як** можуть приєднувати різні за семантикою підрядні частини:

підрядна з'ясувальна частина	що? [...], (коли...).	*Обов'язково скажи, **коли** повернешся з поїздки.*
підрядна означальна частина	який? [...], (коли...).	*Усім сподобався епізод, **коли** головний герой затанцював.*
підрядна частина часу	коли? [...тоді], (коли...).	*Прийдіть тоді, **коли** буде відчинено.*
підрядна частина умови	за якої умови? [...], (коли...).	*Гуляти не підемо, **коли** буде вітряно.*

194 **Прочитай текст. Виконай завдання до нього.**

Коли дивишся крізь об'єктив, то бачиш ніби більше. Він, як збільшувальне скло, проявляє кожен рух і жест. Якщо довго спостерігати, ти починаєш бачити те, чого не бачать інші. Хто на кого як дивиться, хто хвилюється, хто боїться, хто літає у хмарах... Ти знаєш усіх, у кого з'являються ямочки. Помічаєш, коли вони усміхаються. Знаєш, хто які має очі й руки, – ти все бачиш крупним планом. Що найцікавіше – тебе самого не бачить ніхто. Одразу, коли вони звикають, ти ніби зникаєш. Тоді ти можеш просочитися куди завгодно. Ти не маєш обличчя та емоцій, але знаєш деталі обличчя кожного з них і знаєш усі їхні емоції.

Шукаючи кадр, я люблю спостерігати за найменшими деталями. Як вони рухаються, як усміхаються, як у їхніх очах з'являється блиск, сум, очікування. Неначе в рапіді, я бачу всіх надзвичайно красивими і справжніми – жодного напруження й масок, понтів і комплексів. Вони справді красиві – усі й кожен.

Дивлюся крізь об'єктив на Маркеля. Він на мене злий і не хоче бачити. Що ж, його можна зрозуміти, з адекватної точки зору я поліз не у свою справу... але так дістало дивитися, як він мучиться...

А я той, хто дуже добре знає, як воно...

(Із кн. Ольги Войтенко «Незручні відчайдушні виродки»)

ЗАВДАННЯ

1. Визнач, представникам яких професій (зазнач 2–3) може належати поданий текст.
2. Перерахуй усі деталі в поведінці та зовнішності людей, які помічає головний герой крізь об'єктив.
3. Випиши з тексту ті слова і фрази, які описують емоції та внутрішній стан людей.
4. Знайди в тексті сленгові слова, поясни їхні значення. З якою метою автор їх використовує?
5. Випиши з тексту складнопідрядні речення з підрядними частинами часу й умови. Які сполучні засоби є для цих речень спільними, а які – відмінними?
6. Випиши з тексту прості речення, ускладнені:
   а) порівняльним зворотом;
   б) однорідними присудками;
   в) відокремленою обставиною.

195 **Дай відповіді на подані запитання так, щоб утворилися складнопідрядні речення з підрядними частинами умови.**

Що б ти робив / робила, якби:

- тобі запропонували обрати будь-який навчальний заклад у світі?
- ти був власником / була власницею великого замку?
- ти мав / мала можливість подорожувати в часі?
- тобі дозволили не ходити до школи?
- усі навколо перестали прибирати за собою?
- тебе запросили на зйомки кінофільму?
- на Землі почався льодовиковий період?
- ти був винахідником / була винахідницею?
- на кілька тижнів зник інтернет?
- ти став / стала зіркою шоу-бізнесу?

196 **З'єднай частини народних прикмет, утворивши складнопідрядні речення з підрядними частинами умови (додай відповідні сполучники і сполучні слова, устав потрібні розділові знаки).**

кішка вмивається	буде дощ
велика кількість жолудів на дубі	чекай гостей
ластівки літають низько	літо буде родючим
знайти підкову	осінь буде погожою
багато павутиння	буде сильний вітер
сонце заходить червоно	на вас чекає добробут
птахи звили гніздо біля вашого дому	мандрівка буде вдалою
перед далекою дорогою почався дощ	буде несподівана удача

197 **Склади складнопідрядні речення з підрядними умови за поданими схемами.**

1. (Коли б…), […].
2. […], (як…).
3. […, (коли…), …].
4. (Якби…), […].
5. (Якщо…), [то…].
6. (Аби…), [то…].

198 **Перебудуй безсполучникові речення на складнопідрядні з підрядними умови. Знайди «зайве» речення. Поясни, як ти розумієш значення поданих прислів'їв.**

1. Посієш упору – збереш зерна гору.
2. Любиш кататися – люби й саночки возити.
3. Гірко заробиш – солодко з'їси.
4. Багато слів – мало діла.
5. Віз ламається – чумак розуму набирається.
6. Не навчив батько – не навчить і дядько.
7. Мир у світі таки буде – його хочуть усі люди.
8. Вовків боятися – в ліс не ходити.
9. З миру по нитці – голому сорочка.
10. Перемелеться лихо – добро буде.
11. Поспішиш – людей насмішиш.
12. Проспиш весною – заплатиш зимою.

199 **Перебудуй прості речення у складнопідрядні, замінивши виділені фрагменти на підрядні частини умови.**

З р а з о к. ***За прибуття всіх учасників*** *розпочнемо захід у призначений час.* – ***Якщо прибудуть усі учасники,*** *розпочнемо захід у призначений час.*

1. ***Лише після завершення полірувальних робіт*** можете починати лакування деталей.

2. ***Без належного ґрунтування*** дерев'яний виріб може розсохнутися і взятися тріщинами.

3. ***Погано висушені*** деталі спричиняють труднощі в обробці та подальшому зберіганні.

4. ***За необхідності термінової обробки*** можете скористатися спеціальними насадками до шліфувальної машини.

5. ***Дотримання послідовності всіх процесів*** забезпечить якість та естетичний вигляд вашого виробу.

6. ***Прагнучи освоїти будь-яку справу***, звертайте увагу на всі дрібні моменти.

УРОК 46

ВТОРИННІ ТЕКСТИ. АНОТАЦІЯ

На цьому уроці ти
- потренуєшся читати й аналізувати анотації;
- навчишся писати анотації.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Анотація – це короткий текст, у якому дуже стисло передають зміст книжки, статті, фільму чи іншого твору. Зазвичай обсяг анотації – 3–7 речень. Головна мета цього тексту – допомогти читачеві / слухачеві / глядачеві вирішити, чи варто опрацьовувати повний текст / переглядати відео тощо.

Ось, наприклад, анотація до книжки Лесі Вороніної «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9»:

> Чи доводилося вам потрапляти в дивні й загадкові обставини? Ось ви біжите знайомою вулицею і раптом, провалившись крізь люк, опиняєтесь у секретному штабі Таємного Товариства Боягузів. Ваша рідна бабуся виявляється геніальною винахідницею, що створила часоліт, а Землю от-от мають захопити хижі космічні прибульці – синьоморди, які хочуть заразити людей вірусом страху. І порятунок людства залежить тільки від вас! Головне – зуміти здолати свій страх, і тоді найпотужніша зброя перетвориться на порох, а підступні космічні завойовники стануть безпорадними. Адже зрештою ви здобудете універсальний ЗАСІБ ВІД ПЕРЕЛЯКУ № 9. Перша книжка серії «Про таємні товариства».

200 Опрацюй анотації. Співвіднеси їх із назвами відповідних книжок, поясни свій вибір.

1. Перша книжка про те, як коти захопили інтернет і нашу увагу. Неписане правило: щоб аудиторія не заснула під час презентації, додай кілька слайдів із котиками. Та чому котики нас так зворушують? Чому зараз їх люблять, а в середні віки асоціювали з темрявою і нещастям? І взагалі, як коти стали онлайн-фетишем? Ви дізнаєтеся про те, як котики в японців стали символами удачі, а фізичні особливості зробили цих тваринок унікальними, а отже – відомими. І все це написано з ретельністю науковиці, яка на прикладі котів простежує, як культура впливає на технології та як технології формують культуру. Для всіх, хто цікавиться історією інтернету, онлайн-культурою, мемами.

2. Це продовження історії кота Бучика. Він розповідає про відрядження до Львова, про свої враження, нові знайомства й пригоди. Кіт Бучик – справжній друг. Відданий, кмітливий, безстрашний. Попри небезпеку, страх, біль неминучих втрат він упевнений у перемозі, робить усе можливе для її наближення. Особиста історія Бучика – частина історії нашої країни. Разом із читачами Бучик дорослішає, стає сильнішим. А ми із захватом спостерігаємо за його пригодами, за його друзями й побратимами. Для дітей віком від шести років.

3. Майже кожній дитині хотілося б мати вдома котика. Пухнастого чотирилапого друга. Але слід пам'ятати, що коти – це живі істоти, які потребують догляду й турботи і, якщо захочуть, можуть наробити чимало шкоди. Ця книжка розповість усе про догляд за котиком, розкаже про переваги й недоліки його життя у вас удома. Але будьте певні: розваги та веселощі з вашими улюбленцями варті того! Якщо хочете дізнатися все про котиків – ця книжка для вас!

4. У сиротинці Шерлока на друзів знову чекають пригоди. Сібіуда та його помічник – хижий Кіто хочуть помститися команді детективів. На головного героя чекає нелегкий двобій із котом, який опанував бойові мистецтва. Але як собаці перемогти в поєдинку? На щастя, у лісі на нього чекає мудрий старий майстер із кількома цінними порадами.

А Штепанка Секанінова «Коти чудові, але...»

Б Жузеп Луїс Бадаль «Хопі. Кіто-воїн»

В Елізабет Вайт «Універсальна теорія котиків в інтернеті»

Г Олена Фінберг «Кіт Бучик у місті Лева»

	А	Б	В	Г
1				
2				
3				
4				

201 **Обери одну із запропонованих книжок і напиши до неї анотацію. У додаткових джерелах знайди іншу анотацію на це видання й порівняй зі своєю. Що тобі вдалося спрогнозувати в сюжеті?**

«Фоліо», 2025

«Фоліо», 2024

«Фоліо», 2024

202 **Опрацюй анотацію та відгуки про книжку. Виконай завдання.**

Анотація

Пенні шістнадцять, тож, як і в багатьох підлітків, її життя не таке просте, як видається. Дівчина захоплюється фотографією, має найкращого друга Еліота, та не може порозумітися з однолітками. Про свої розчарування, конфузи, стосунки з хлопцями та панічні атаки вона чесно й відверто розповідає у своєму блозі під ніком «Дівчина онлайн».

А тоді весь світ наче змовляється проти неї. І Пенні разом із родиною та Еліотом утікає на Різдво до Нью-Йорка, де раптово закохується. Це найромантичніше Різдво в її житті, проте невдовзі дівчина опиняється в епіцентрі мережевого скандалу...

Дебютний роман британської фешн-блогерки, ютуберки та письменниці Зої Заґґ «Дівчина онлайн», який вийшов у листопаді 2014 року, побив рекорд за перший тиждень продажів. На сьогодні авторка написала про Пенні вже три книжки, які, безсумнівно, завоюють визнання й українських читачів.

Відгуки

Юліана 3 грудня

437 0

Хороша підліткова книжка.
Нещодавно познайомилась із книжкою «Дівчина онлайн». Мені сподобалося видання, воно дуже якісне, вдалий шрифт, приваблива обкладинка, і ця трилогія має дуже гарний вигляд на книжковій полиці. ***Захоплюючий*** сюжет. Було цікаво спостерігати за життям 16-річної Пенні. Дуже радує те, що з'являються цікаві підліткові історії. Це дуже класно, що такі підліткові книжки перекладають і їх стає все більше та більше. Сюжет зворушливий, романтичний і ***заворожуючий***. Чесно кажучи, всі три частини «проковтнула» непомітно. Ця книжка однозначно ***відноситься*** до книжок для легкого читання. Щиро рекомендую до прочитання!

Юрко 11 січня

191 0

Книжка про любов, дружбу та популярність. Головна героїня – нічим не примітна дівчина. Вона не є першою красунею у школі, не є найрозумнішою в класі, але щось має в собі особливе, бо я зразу відчув симпатію до милої й простої Пенні. У Пенні є найкращий друг. І на їхню долю випадає безліч випробувань. Вони й потраплять в іншу країну, і подолають страх перед польотами в літаку. А ще їх чекає справжнє кохання і взаємна симпатія. Антигероєм, чи, точніше, антигеройкою, є дівчина, яка знайома з Пенні ще з дитинства. Вона мріє про шалену популярність і готова йти до неї по головах. Історія читається ***залпом***, бо текст написаний просто, грамотно й цікаво. Героям співпереживаєш, антагоністи бісять, ну а фінал, за традицією, подарує позитивні емоції й ***посмішку***.

Джерело: національна книжкова платформа України «УАКАВОО»

ЗАВДАННЯ

1. Яку інформацію з анотації підтверджують відгуки читачів? Наведи приклади, цитуючи коментаторів.
2. Проаналізуй виділені у відгуках слова. Чи є в них помилки? Якщо так, відредагуй і поясни.

3. Знайди всі складносурядні речення і перевір правильність розділових знаків.
4. Визнач, у якому з текстів:
   а) є елементи біографії авторки;
   б) є оцінка зовнішнього вигляду книжки;
   в) зібрано найбільше фактів із життя Пенні;
   г) подано лише суб'єктивні враження від книжки.
5. Напиши альтернативну анотацію до книжки «Дівчина онлайн».
6. Визнач, для яких читачів ця книжка може бути найбільш цікавою (вік, стать тощо).

203 **Опрацюй анотації до фільмів, які написали дев'ятикласники й дев'ятикласниці. Виконай завдання.**

Шаблон (від учительки):

Цей фільм _____ (дати характеристику, описати, який він)!

_____ (назва фільму). *Він* _____ (дати характеристику), тому що... *Рекомендую / не рекомендую.*

Цей фільм крутий!
Його назва: «Один удома».
Весела комедія про хлопчика, який самотужки захищає дім від грабіжників. Багато смішних моментів і святковий настрій! Рекомендую! Ідеальний фільм для всієї родини.

7 дн. Подобається Відповісти

Це неперевершений фільм!
«Хобіт»
Фільм розповідає про подорож Більбо Беггінса, що вирушає у грандіозний похід, метою якого є відвоювання втраченого королівства гномів Еребор у зловісного дракона Смауга. Несподівано з хобітом налагоджує контакт чарівник Гендальф Сірий. Так Більбо знаходить себе, приєднуючись до компанії тринадцяти гномів, очолюваних легендарним воїном Торіном Дубощитом. Їхня подорож проляже через Дикий Край, через зрадницькі землі, населені гоблінами й орками, смертоносними варгами та гігантськими павуками, народом, що змінює шкури, і чарівниками.

12 дн. Подобається Відповісти

Цей серіал мені дуже сподобався!
«Слід»
Сюжет серіалу обертається навколо спецагентства, яке розслідує злочини. Я рекомендую цей серіал тим, кому подобаються закручені сюжети.

14 дн. Подобається Відповісти

Цей фільм фантастичний!

«Той, хто біжить лабіринтом» – це історія про хлопця на ім'я Томас, який опиняється в загадковому місці, оточеному величезним лабіринтом. Разом з іншими підлітками він намагається знайти вихід і зрозуміти, хто їх туди помістив. У фільмі багато пригод, небезпек і напружених моментів, від яких неможливо відірватися. Мені дуже сподобалися герої, особливо їхня сміливість і дружба. Рекомендую всім, хто любить екшн і таємниці!

18 дн. Подобається Відповісти

ЦЕЙ ФІЛЬМ МЕНІ СПОДОБАВСЯ.

«Гаррі Поттер», усі частини. Протягом восьми фільмів Гаррі разом зі своїми друзями долає численні випробування, розкриває таємниці, знаходить друзів і ворогів та бореться з Волдемортом, який хоче знову заволодіти світом магії. Це історія про дружбу, сміливість, вибір та самопожертву. Фільм мені сподобався найбільше.

19 дн. Подобається Відповісти

ЦЕЙ ФІЛЬМ СУПЕРОВИЙ!

Назва фільму: «Інтерстеллар».

Він крутий, тому що це поєднання космічних пригод, глибоких емоцій і наукової фантастики, яка змушує замислитися про час, людство й нашу планету. Рекомендую всім, хто любить фільми, які захоплюють розум і серце!

21 дн. Подобається Відповісти

ЦЕЙ ФІЛЬМ ДРАЙВОВИЙ!

«Бійцівський клуб». Він крутий, тому що змушує переосмислити своє ставлення до тих чи тих речей. Задуматися про те, ким ти є, чи хочеш бути тим, хто ти зараз, і чи хочеш займатися тим, чим займаєшся. Примушує ставитися до речей простіше і не шкодувати за тим, чого вже немає. Рекомендую для перегляду, особливо зараз, коли багатьом довелося залишити свої будинки, багато цінних для себе речей і частину себе у місцях, яких, можливо, вже немає.

25 дн. Подобається Відповісти

Мій найулюбленіший серіал – «Дуже дивні справи». Там 4 сезони, але цього року вийде п'ятий. Там у таємній нібито лабораторії створювали монстрів, і головні герої цього серіалу з ними билися. Але наприкінці четвертого сезону вбили мого улюбленого персонажа. Сподіваюся, у новому, п'ятому, сезоні в них усе буде добре, і мій Едді зможе вижити.

27 дн. Подобається Відповісти

«Інтерстеллар» – це науково-фантастичний фільм режисера Крістофера Нолана, який досліджує тему виживання людства в космосі. Історія розгортається навколо групи астронавтів, які вирушають крізь космічний портал у пошуках нового дому для людства, адже Земля стає непридатною для життя. Фільм майстерно поєднує емоційний драматизм, реалістичні наукові концепти, як-от чорні діри й теорії відносності, із захопливою візуальною подачею, ставлячи перед глядачем питання про час, простір і природу людських зв'язків.

27 дн. Подобається Відповісти

ДУЖЕ РЕКОМЕНДУЮ

Я рекомендую фільм «Зоряні війни», особливо оригінальну трилогію (епізоди IV, V і VI), оскільки в ній представлені знакові персонажі, епічні космічні битви та захоплива історія, що відбувається в далекій галактиці.

30 дн. Подобається Відповісти

Джерело: вебсервіс «Linoit»

ЗАВДАННЯ

1. Запиши список фільмів, які обрали учні та учениці для написання анотацій.
2. Який із анотованих фільмів/серіалів, на твою думку, найпопулярніший? Чи бачив / бачила ти його?
3. Обери дві анотації до одного фільму. Порівняй їх.
4. Яку з анотацій ти б оцінив/оцінила найвищим балом? Аргументуй свою відповідь.
5. Створіть з однокласниками та однокласницями таку саму онлайн-дошку анотацій до улюблених фільмів і серіалів.
6. Обери будь-яку анотацію, написану однокласником/однокласницею, й оціни за такими критеріями:
   а) грамотність тексту;
   б) розкриття сюжету (є факти: імена, події тощо);
   в) зазначено, кому буде цікаво подивитися цей фільм.
7. Попрацюй із характеристиками, які в шаблоні запропонувала додати вчителька. Випиши всі прикметники, якими учні та учениці описали фільми, доповни список власними прикладами.

УРОКИ 47–48

КОМПЛЕКСНА ПІДСУМКОВА РОБОТА №1

УСНА ВЗАЄМОДІЯ

Переглянь відео з ютуб-каналу «BBC News Україна» і виконай завдання.

Три прості техніки, які допоможуть краще вчитися

1. Чи правдивими є твердження з огляду на зміст відео (ТАК чи НІ)? (3 б.)

1. Книжку Барбари Оклі «Навчитися вчитися» переклали українською мовою.
2. У дитинстві Барбара обожнювала математику.
3. Наш мозок краще фіксує матеріал, який ми читаємо з паперових носіїв, а не з екрану.
4. Найскладніші завдання потрібно залишати на кінець іспиту.
5. Найчастіше розв'язки складних завдань з'являються після відпочинку.
6. Найефективніший спосіб запам'ятати матеріал – прочитати його кілька разів.

2. Накресли в зошиті таблицю й заповни її фактами відповідно до змісту почутого. (3 б.)

1	У яких сферах досліджень працювала Барбара Оклі?	_____ _____
2	Як називають два режими функціонування нашого мозку під час навчання?	_____ _____
3	Які назви методів запам'ятовування згадано у відео?	_____ _____

3. Відповідно до змісту відео напиши, які проблеми найчастіше виникають в учнів (зазнач щонайменше три). (3 б.)

4. Перекажи почутий текст від імені учня, який має проблеми з навчанням, але переглянув це відео і знає, як діяти далі, щоб підвищити свою успішність. (3 б.)

РОБОТА З ТЕКСТОМ

(1) Уперше пристрій на ім'я Бадді був продемонстрований на Bett-2022, міжнародній виставці освітніх технологій, як емоційний штучноінтелектуальний робот для навчання дітей. (2) За привітним обличчям Бадді ховається система, котра призначена для налагодження реальних зв'язків із людиною. (3) Розробники зазначають, що, маючи зріст лише 60 см, великі блискучі очі та променисту усмішку, цей милий компаньйон приносить новий емоційний досвід у кожну взаємодію. (4) Коли ви будете спілкуватися з Бадді, це сприятиме розвитку емпатії. (5) Він виражає повний спектр емоцій, від щастя до втоми, роблячи комунікацію природною та цікавою. (6) Ви можете спровокувати Бадді, якщо обійматимете або дражнитимете його. (7) Наприклад, Бадді зовсім не любить, коли люди тицяють пальцями йому в очі, проте він обожнює, коли його гладять по голові!

(8) Робот використовує штучний інтелект для поєднання зору, обробки мовлення та керування жестами. (9) Це все потрібно, аби Бадді міг взаємодіяти з людьми природним чином. (10) Бадді не просто чарівний і милий, він є універсальним помічником, який допомагає, навчає, розважає та об'єднує людей. (11) Компанія-розробник «Blue Frog Robotics» спеціалізується саме на створенні соціальних роботів, які задовольняють критичні потреби у сферах освіти, інклюзії, догляду за людьми старшого віку та готельному бізнесі. (12) Зараз Бадді закупило Міністерство освіти Франції. (13) Його використовують там, де доступ до освіти обмежений, – у лікарнях. (14) Такі роботи-друзі допомагають дітям в ізоляторах навчатися дистанційно, а також залишатися на зв'язку з родиною та приятелями. (15) Окрім виконання цих функцій, Бадді здатний залучати учнів/учениць до інтерактивного навчання, а ще він може надавати індивідуальну підтримку дітям з аутизмом.

За матеріалами сайтів громадської спілки «Освіторія» та компанії «Blue Frog Robotics»
(232 слова)

1. **Придумай і запиши два варіанти заголовка до поданого тексту.** (2 б.)
2. **Випиши ключові слова до тексту.** (2 б.)
3. **Напиши про головні переваги робота Бадді (зазнач щонайменше дві).** (2 б.)
4. **Зміст якого речення візуально доповнили б зображення, подані нижче?** (2 б.)

А

Б

В

Фото: сайт компанії «Blue Frog Robotics»

5. Виконай тестові завдання. (3 б.)

1. Бадді – це
А перший у світі робот на основі штучного інтелекту
Б емоційний робот на основі штучного інтелекту
В робот, який призначений для навчання та лікування
Г перший робот з інтелектом, який уміє розмовляти

2. Спілкуючись із Бадді, ви
А добре працюватимете
Б розвинете емпатію
В добре розважитеся
Г опануєте нову професію

3. Усі твердження є правдивими, ОКРІМ
А Комунікація з Бадді є природною і цікавою.
Б Бадді зовсім не любить, коли люди дражнять його.
В Роботів Бадді вже закупило Міністерство охорони здоров'я Франції.
Г Робот дає змогу спілкуватися з рідними та друзями на відстані.

6. Продовж речення. (1 б.)
Бадді не лише навчає, а й...

ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЯ

1. Установи відповідність між реченнями й назвами ускладнювальних компонентів. (4 б.)

1 Маючи зріст лише 60 см, цей милий компаньйон приносить новий емоційний досвід у кожну взаємодію.	**А** відокремлена обставина
2 Бадді не просто чарівний і милий, він є універсальним помічником.	**Б** відокремлене означення
3 Окрім виконання цих функцій, Бадді здатний залучати учнів/учениць до інтерактивного навчання.	**В** відокремлений додаток
4 Наприклад, Бадді зовсім не любить, коли люди тицяють пальцями йому в очі.	**Г** однорідні члени речення
	Д вставне слово

2. Перетвори речення з прямою мовою на речення з непрямою. (2 б.)
«Наш новий помічник зменшує відчуття дистанції й відчуження між маленькими пацієнтами і їхніми родинами», – розповідає лікарка-педіатриня Сесіль Буланже з Тулузи.

3. Знайди в тексті й випиши складносурядне речення, підкресли граматичні основи, намалюй схему до нього. (2 б.)

4. Знайди в тексті й випиши приклади складнопідрядних речень із підрядними частинами: 1) означальною; 2) з'ясувальною; 3) місця; 4) умови. (4 б.)

ПИСЬМОВА ВЗАЄМОДІЯ

1. Напиши допис-оголошення для своїх однолітків у соцмережі про заклик доєднатися до команди розробників різноманітних додатків для робота Бадді від компанії «Blue Frog Robotics», у якому лаконічно розкажи про цього робота, перспективи його розвитку. Не забудь зазначити вимоги до кандидатів. (6 б.)

2. Порівняй інформацію з відео про теорію Барбари Оклі та з тексту про робота Бадді. Запиши свої міркування щодо можливості використати дослідження Барбари Оклі для удосконалення робота Бадді. (6 б.)

ТВОРЧИЙ ПЕРЕКАЗ

На цих уроках ти

- потренуєшся переказувати прочитане;
- попрактикуєшся в доповненні інформації додатковими деталями.

204 **Прочитай текст. Виконай завдання до нього.**

СТРАШКОМЕН

Забудь про Бетмена, Супердівчину та Людину-павука. З'явився новий герой – Страшкомен. Його суперсила полягає в тому, що він блискуче вміє тікати, гнаний смертельним жахом. Коли Страшкомен зустрічається з негідником – його мов вітром здуває. Його гасло: «Біжи й рятуйся!».

У тобі теж живе страшкомен чи страшковумен, які допомагають розпізнавати небезпечні ситуації. Це потрібно, щоб ти не намагався / не намагалася перетнути завантажене шосе, підстрибуючи на одній нозі, чи щоб тобі не стрельнуло в голову запитати в кремезного хлопця: «Чи отримуєте ви якісь переваги від своєї тупості?»

Є люди, які бояться вітру (анкраофобія), танцювати (хорофобія) і навіть розплющувати очі (оптофобія). От їм прокидатися доволі страшно!

Знаєш, чого бояться майже всі люди? Не бути прийнятими групою собі подібних. Майже кожен боїться, що його дражнитимуть та ігноруватимуть. Тому багато хто прикидається крутим, носить брендовий одяг, купує дорогий комп'ютер чи телефон або навіть починає курити. І все це щоби бути особливим в очах своїх друзів. Бренди заробляють купу грошей на страху людей бути неприйнятими.

Не бійся свого страшкомена.

Більшість дітей і дорослих вважає, що боятися не круто. Але хіба ти сам / сама вибираєш переляк, коли на тебе гавкає голодний бульдог? Чи коли ти робиш презентацію? Ні, це стається не тому, що ти так забажав / забажала.

Тож краще бути чесним / чесною із собою і визнати, що ти боїшся. І тоді твій страшкомен швидше заспокоїться. І ти зможеш розібратися, які саме думки тебе лякають. І приймеш той факт, що нервозність під час презентації – це частина процесу, і немає нічого страшного в тому, щоб хтось її помітив. Бо всі люди подеколи нервуються. Я, наприклад, щотижня виступаю перед слухачами і щоразу нервуюся.

Якщо ти наважуєшся показати, що боїшся, – це якраз добре. Цим ти допомагаєш не тільки собі, а й іншим. Багато людей – боягузи, але не наважуються показати страх і невпевненість, бо думають, що тільки вони таке відчувають і що іншим це здається недолугим. Якщо тобі вистачить духу розповісти, як ти почуваєшся, вони подумають: «О, [твоє ім'я], як і я, теж відчуває невпевненість; на щастя, я не сам / не сама. Якщо він чи вона на це наважився / наважилася, то і я наважуся розказати, що іноді буваю невпевненим / невпевненою в собі».

(Із кн. Ваутера де Йонґа «Суперсили для мозку. Ментальний фітнес для дітей»)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту ключові слова та фрази.
2. Склади детальний план тексту.
3. Знайди в тексті слова за поданими лексичними значеннями:
   а) короткий заклик, що виражає головну ідею, мету чи прагнення;
   б) надмірний, ірраціональний страх перед певним предметом чи явищем;
   в) незграбний, невмілий, той, що має дивний або безглуздий вигляд;
   г) погодитися з кимось або чимось, усвідомити й промовити вголос правду.
4. Напиши переказ тексту після повторного прочитання.
5. Допиши свій варіант продовження (7–10 речень).
6. ШІ намалював три ілюстрації до слова «страшкомен». Напиши, яка з них найбільше пасує до твого тексту, і поясни чому.

205 **Випиши всі слова, які є синонімами (у тебе може утворитися один або кілька синонімічних рядів). Розташуй назви за шкалою від найбільш нейтрального прояву певної якості або стану до найбільш сильного. Які з поданих слів були б доречними у твоєму переказі з попереднього завдання?**

Страх, жага, цікавість, переляк, тривога, зарозумілість, паніка, обережність, нервозність, острах, неспокій, хвилювання, напруження, жах, загроза, ризик, шок, печаль, туга, занепокоєння, прагнення, захоплення, ейфорія, піднесення, обачність, збентеження, гордість, небезпека, жадання, зажура, горе, розважливість, пиха, потрясіння, смуток, розгубленість, розсудливість, сум, стрес, скорбота, бажання, журба, ностальгія, удар, пристрасть.

206 **Прочитай текст. Виконай завдання.**

У невеликій кав'ярні на розі вулиці працював автомат із кавою, який мріяв бодай раз у житті пригостити когось безкоштовно. Він слухав тисячі розмов людей, бачив їхні усмішки й сумні очі, але ніхто ніколи не дякував йому по-справжньому.

Одного вечора до кав'ярні забіг хлопець у пошарпаній ***піксельній*** куртці. Він тремтів від холоду й довго порпався в кишенях, шукаючи дрібні гроші. Автомат завмер: у хлопця не вистачало лише кількох копійок. І тоді машина вперше в житті вирішила порушити правила: замість звичного холодного «клац» пролунало тепле «дзинь» – і в руках хлопця з'явилася паперянка із кавою.

Хлопець здивовано розсміявся й прошепотів: «Дякую, друже». Автомат відчув себе справжнім героєм.

(Із кн. Оксани Сайко «Кав'ярня на розі»)

ЗАВДАННЯ

1. Перекажи історію від імені кавового автомата або від імені хлопця. Зроби висновки про те, які цікаві деталі з'явилися у твоєму тексті.

Оповідач	Нові деталі в тексті

2. Поясни значення виділеного в тексті слова.
3. Знайди в тексті слова за поданими лексичними значеннями, поясни їхній правопис:
   а) застигати на місці, припиняти будь-які рухи;
   б) трястися від холоду, страху, хвилювання тощо;
   в) частувати їжею або напоями, виявляючи гостинність.
4. Запропонуй альтернативне закінчення поданого тексту: що могло статися, якби кавовий автомат...
5. Запиши лексичне значення слова *герой*. Хто є героєм у цьому тексті? Запропонуй якнайбільше різних аргументованих відповідей на це запитання (письмово).
6. Створи рекламу, яку можна було б розмістити на описаному в тексті кавовому автоматі.

207 Прослухай фрагмент радіовистави за оповіданням Гната Хоткевича «"Caprice" Шуберта», виписуючи ключові та складні для тебе слова. Виконай завдання.

01:00 - 01:59

Класична література. Радіотеатр

Гнат Хоткевич «"Caprice" Шуберта» (радіодрама)

Ведуча: **Наталія Коломієць**

Джерело: українська культурно-просвітницька радіостанція «Радіо Культура» («Класична література. Радіотеатр», 30 серпня 2025 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Де відбуваються події? Запиши згаданих у прослуханому уривку учасників подій.
2. Чому, на твою думку, радіовистава має таку назву?
3. У чому особливість мовлення диктора? Який стиль тексту?
4. Обговоріть з однокласниками й однокласницями виписані слова. З'ясуйте значення невідомих слів. Знайдіть ті слова, які повторюються у ваших записах.
5. Зробіть припущення про те, як далі розгортатимуться події, зважаючи на фінал оповідання: *«З тих пір і я не можу байдуже слухати "Caprice" Шуберта. Вже багато літ пройшло, а все хвилюють і непокоять мене ці звуки: нагадують наболілу душу»*.
6. Перекажи текст від третьої особи, змінивши три ключові образи. Запиши свій текст.

УРОКИ 51–54

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ ПРИЧИНИ, НАСЛІДКУ

На цих уроках ти
- навчишся виокремлювати складнопідрядні речення з підрядними причини і наслідку;
- потренуєшся використовувати складнопідрядні речення з підрядними причини й наслідку у власному мовленні.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Підрядна частина причини

- Вказує на причину того, про що йдеться в головній частині, й відповідає на питання *чому? з якої причини? через що?*
- Приєднується сполучниками *бо, тому що, через те що, оскільки, адже, позаяк, зважаючи на те що, з тієї причини що, з огляду на те що* та ін.
- Найчастіше стоїть:

після головної частини:	чому? [...], (*бо*...).	*Не копай іншому яму,* ***бо*** *сам у неї впадеш.*
перед головною частиною:	чому? (*Через те що*...), [...].	***Через те що*** *сонце піднялося високо, тінь стала меншою.*

- **Кому** ставимо переважно перед складеними сполучниками *тому що, через те що, зважаючи на те що, з тієї причини що, з огляду на те що:*

Вакцинація є ефективною, ***через те що*** *імунна система виробляє захист проти інфекції.*

Вода є універсальним розчинником, ***з огляду на те що*** *її молекула має полярну будову.*

Космічні телескопи краще встановлювати на орбіті, ***зважаючи на те що*** *земна атмосфера спотворює зображення.*

ХИТРИНКА

Аби легше розрізняти види підрядних частин, запам'ятай одразу ті питання, які містять назви видів обставинних частин:

із якої причини? — обставинна частина причини;
із якою метою? — обставинна частина мети;
за якої умови? — обставинна частина умови;
у який спосіб? — обставинна частина способу дії.

208 **Проаналізуй уривки з українських пісень. Які з них є складнопідрядними реченнями з підрядною причини? Поясни свою відповідь. Виконай завдання.**

1. Але я вільний, бо живий *(«Вільний», «Океан Ельзи»)*.
2. Цінуй, друже, кожну хвилину, бо її ти не поставиш на повтор *(«Один день потому», Skofka, DOVI)*.
3. Справа в тому, що у мене немає дому *(«У мене немає дому», «Один в каное»)*.
4. Дивлюсь на себе в дзеркало й не можу зрозуміти, чому я такий гарний і чому такий талановитий *(«Стовідсотковий плагіат», «Тартак»)*.
5. Ти плачеш, бо світ горить *(«Бо ти моя Азовсталь», TARABAROVA, Макс Пташник)*.
6. Не шукай мене, бо я на морі *(«А я на морі», «Mad Heads»)*.

Макс Пташник. Live-виступ 2024 р. Фото: Олег Береза; джерело: вікіпедія

Світлана Тарабарова на церемонії відкриття пісенного конкурсу «Євробачення 2017» в Києві. Фото: Mykola Swarnyk; джерело: вікіпедія

«Mad Heads» на матчі «Динамо» – «Чорноморець» 25 серпня 2012 р. Фото: ТОВ «Динамоманія»; джерело: вікіпедія

ЗАВДАННЯ

1. Обери два складнопідрядні речення з підрядною причини й випиши з них:
   а) головні частини; б) підрядні частини; в) сполучники.
   Оформ відповідь як таблицю.
2. Перепиши будь-яке речення з підрядною причини, замінивши сполучник на синонімічний.
3. Обери початок будь-якого складнопідрядного речення з підрядною причини з переліку й запропонуй три власні варіанти підрядних частин так, щоб усі утворені складні речення були складнопідрядними з підрядною причини.

209 **Прочитай текст. Виконай завдання.**

Їдальня одного з найповажніших університетів країни. Іноземний студент-японець який вивчає українську мову та літературу несе тацю з наїдками до столу. Бачить улюбленого викладача що вже закінчив трапезу і збирається до виходу. Японець підходить, широко всміхається, ставить тацю на стіл і люб'язно цікавиться: «Пане професоре, ви вже нажерлися?» ЩО ТУТ НЕ ТАК?

Професор обідав. Їв. Чи він жер? Можливо він жер адже це синонім до слова «їсти». Правда саме так негоже казати про улюбленого викладача бо слово «жерти» позначене негативною емоцією. Чи хотів студент його образити? Аж ніяк тому що він просто вивчив нове слово. Він навіть знав що воно синонім до «їсти» і хотів похвалитися своїм багатим словниковим запасом. Японець на жаль не знав що слово «жерти» зневажливе й вульгарне. А ще воно має певний нюанс значення через те що «жерти» це їсти жадібно й багато. Звісно це викладача не стосувалося а навіть якщо стосувалося то запитувати «Ви нажерлися?» неввічливо (*За Анастасією Левковою*).

ЗАВДАННЯ

1. Поясни кількома реченнями, чому японський студент не зовсім вдало похвалився своєю обізнаністю із синонімами до слова *їсти*. Використай щонайменше два складнопідрядні речення з підрядними причини.
2. Запиши 4–5 прикладів синонімічних пар, у яких одне зі слів має зневажливе значення.
3. Випиши з тексту складнопідрядні речення з підрядними:
   а) означальними (2 речення);
   б) з'ясувальними (2 речення);
   в) причини (4 речення).
   Устав у виписаних реченнях пропущені розділові знаки.
4. Знайди в тексті односкладне називне речення.
5. Знайди в тексті неповне речення.
6. Знайди в тексті речення зі звертанням.

210 **Продовж речення, щоб утворилися складнопідрядні з підрядною частиною причини. Використовуй сполучники, подані в довідці.**

Д о в і д к а: *бо, тому що, через те що, оскільки, адже, зважаючи на те що.*

1. Волога земля, тіло людини або тварини добре проводять електричний струм...

2. Бажаючи швидко висушити одяг, ми кладемо його не жмутом, а розправляємо...

3. Будь-який газ доволі легко стискається...

4. Верхній шар води у водоймі прогрівається швидше...

5. У тепловому двигуні лише частина енергії витрачається на виконання роботи...

6. Альтернативні джерела енергії створюють не випадково...

211 **Склади історію до однієї з поданих фотографій, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними частинами причини.**

212 **Перепиши речення, замінивши виділені слова підрядними частинами причини.**

1. У народі жінок часто називають берегинями ***через їхнє дбайливе ставлення до родини й оселі***. 2. Наші предки особливо шанували свято Івана Купала ***за надзвичайну, чудодійну силу води в цей день***. 3. Навесні вони топтали ряст, ***бажаючи оздоровитися і з'єднатися з природою***. 4. У слов'ян богиня Лада завжди була в пошані ***за її прихильне ставлення до щасливих подружніх пар***. 5. ***З віри в перемогу світла над темрявою*** виникло свято, відоме зараз під назвою Коляда.

213 **Перепиши речення, уставивши пропущені розділові знаки. Визнач у кожному блоці зайве речення. Поясни свій вибір.**

1

1. Скульптор дедалі більше переконувався в тому що мусить негайно виїхати *(О. Гончар)*.
2. Зараз ви пишете гарно тому що не бачите за своїм твором нічого крім самого твору *(Гр. Тютюнник)*.
3. Климко й не боявся ночей тому що барак майже ніколи не спав увесь *(Гр. Тютюнник)*.

2

1. Основу такої спеціалізації очевидно створює значення слова через те що воно коригує вживання слова у відповідних граматичних функціях *(І. Вихованець)*.
2. І жалкує він гірко що скупо та мало він писав у листах до старої своєї *(А. Малишко)*.
3. Не хотілось думати що прийдеться шукати нового юнгу *(М. Трублаїні)*.

214 **Перетвори подані безсполучникові речення на складнопідрядні з підрядними причини, ставлячи відповідні розділові знаки. Підкресли всі граматичні основи.**

З р а з о к. *Твій телефон не працює: він розрядився ще вчора. – Твій телефон не працює, бо він розрядився ще вчора.*

1. Легені – дуже складний і важливий людський орган: вони виводять відходи вуглекислого газу та замінюють їх свіжим киснем.

2. Біль у м'язах має пояснення: від навантажень у м'язовій тканині накопичується молочна кислота.

3. Іноді наш мозок швидко втомлюється: він просто не отримує потрібної кількості кисню та поживних речовин.

4. Фізична активність упродовж дня дуже важлива: завдяки цьому наш організм краще відновлюється та справляється зі стресом.

5. Продукти з надлишком цукру, солі чи насичених жирів слід уживати дуже обережно: вони можуть спричиняти різні недуги.

6. Викривлення хребта дуже часто діагностують ще в юному віці: більшість дітей веде сидячий спосіб життя.

215 **Обери одну з поданих ситуацій і розкрий її, доповнивши деталями, у формі діалогу, використавши складнопідрядні речення з підрядними причини.**

1. Ти кудись запізнився / запізнилася.
2. Тобі доводиться в чомусь відмовити другові / подрузі.
3. Твій учинок не сподобався твоїм рідним.
4. Ти хочеш запросити когось на прогулянку.
5. Твою помилку не хочуть пробачити.
6. Ти не зможеш відвідати якусь подію.

216 **Розглянь картину. Опиши зображені події, висуваючи власні гіпотези. Використай щонайменше 5 складнопідрядних речень з підрядною причини.**

З р а з о к. *Вершники тікають, бо часу до заходу сонця лишилося дуже мало.*

Микола Пимоненко
«Весілля в Київській губернії»
Джерело: вікіпедія

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Підрядна частина наслідку

- Вказує на наслідок дії, про яку йдеться в головній частині, і не відповідає на питання.
- Приєднується сполучником *так що: Деяка реклама містить маніпуляції, **так що** уважно все перевіряйте.*
- Завжди стоїть після головної частини:

[...], (*так що...*).	*Наполегливість – це важлива риса, **так що** вперто йди до поставленої мети.*

- **Кому** ставимо перед складеним сполучником *так що.*

Якщо поставити кому всередині складеного сполучника *так що*, значення речення зміниться. Порівняйте:

Подув сильний вітер, так що з дерев обсипалося майже все листя.
У підрядній частині вказано на наслідок того, про що йдеться в головній.

Подув сильний вітер так, що з дерев обсипалося майже все листя.
У підрядній частині вказано на спосіб дії (*як саме?*).

217 **Обери з-поміж поданих складнопідрядні речення з підрядною наслідку (розділові знаки пропущено). Поясни свою відповідь, якщо можливі кілька варіантів.**

1. Учні сміялися так що оператору довелося зупинити зйомку.
2. Ми вийшли без парасольок тому що небо було ясним.
3. Баскетболіст натренувався так що б'є рекорди щодня.
4. Напруга в мережі «стрибала» так що презентація «зависала».
5. Вона мовчала через те що образилася на почуте.

218 **Прочитай текст. Виконай завдання до нього.**

Ще в студентські роки Рудольф Дізель достеменно знав, що буде займатися термодинамікою. Ідеї французького інженера Карно про двигун внутрішнього згоряння стали дуже популярними, так що юнак у вільний від роботи час почав працювати над своїм винаходом. Рудольф зробив десятки креслень, виконав тисячі розрахунків, намагаючись створити транспортний двигун, що працював би на аміаку. Однак усе було не те й не так, аж поки зовсім випадково не прийшло осяяння.

Перебуваючи у справах в Аугсбурзі, Дізель потрапив під сильну зливу, так що мусив ховатися в найближчій будівлі – місцевому музеї. Саме там він натрапив на цікавий експонат – запальничку, виготовлену невідомим німецьким майстром на початку XIX століття. Це був скляний циліндр із поршнем, який стискав повітря, примушуючи загорітися ґніт. Дізеля осяяло: адже саме такий принцип можна використати в новому двигуні! На теоретичне обґрунтування в дослідника пішло майже чотири роки, так що 1892 року він нарешті подав заявку на винахід «нового раціонального теплового двигуна».

Чимало німецьких інженерів стверджували, що ідею такого пристрою неможливо втілити в життя. Створення практичного зразка теж забрало чимало часу, і 1897 року Рудольф Дізель продемонстрував новий двигун. У чергу по новинку вишикувалися ділки з бізнесу, а винаходом зацікавилися не лише в Німеччині, а й в Англії та Америці.

(За матеріалами статті Надії Артонкіної)

ЗАВДАННЯ

1. Визнач, які з поданих тверджень є правдивими.
   - **А** Рудольф Дізель обрав професію випадково.
   - **Б** Свій винахід Дізель зробив завдяки французькому інженеру.
   - **В** Винахідник потрапив під дощ у польському місті.
   - **Г** Запальничка, яка посприяла винаходу Дізеля, мала форму піраміди.
   - **Д** Винаходом Рудольфа Дізеля користуються донині.
2. Запропонуй три різні заголовки до тексту.
3. Випиши з тексту всі складнопідрядні речення з підрядною частиною наслідку.
4. Підкресли у виписаних реченнях граматичні основи.
5. Намалюй схеми до виписаних речень, позначаючи головні й підрядні частини та сполучники.

6. Пригадай 2–3 винаходи, важливі для розвитку науки, і запиши про кожен із них складнопідрядне речення з підрядною наслідку за зразком.

З р а з о к. *У XX столітті винайшли комп'ютер, так що процес обробки даних у багатьох сферах значно пришвидшився.*

219 **Продовж речення так, щоб утворилися складнопідрядні речення з підрядною частиною наслідку.**

1. Клімат у цьому регіоні надзвичайно дощовий...
2. Гірські річки мають швидку течію...
3. Рівень забруднення повітря в містах перевищує норму...
4. Залізнична мережа в цій країні розвинута слабко...
5. Біля моря дуже вигідно будувати вітрові електростанції...
6. Літо й осінь цього року були дуже посушливими...

220 **Проаналізуй стрічку часу. Опиши події, використовуючи складнопідрядні речення з підрядною наслідку. Виконай завдання.**

Буремні 1990-ті

1990

2–17 жовтня
Студентська Революція на граніті – акція протесту в центрі Києва. Вимагали перевиборів до Верховної Ради України. Понад 100 молодих людей оголосили голодування.

22 січня
Народний Рух України організував акцію «Живий ланцюг». Щонайменше 500 тисяч осіб взялися за руки вздовж 770 кілометрів траси Київ – Львів.

16 липня
Верховна Рада УРСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України.

1991

10 січня
В обіг уведено нову валюту – купонокарбованці, які замінили радянські карбованці. На банкнотах було зображено українські пам'ятки й пам'ятники архітектури.

1 грудня
Понад 90% учасників Всеукраїнського референдуму підтримали незалежність України.

24 серпня
Верховна Рада України ухвалила Акт проголошення незалежності України. Текст документа написали Левко Лук'яненко, В'ячеслав Чорновіл, Михайло Горинь.

1992

29 квітня
Перший матч збірної України з футболу відбувся на стадіоні «Авангард» в Ужгороді.

28 січня
Верховна Рада України затвердила державні символи України: Прапор – синьо-жовтий, Гімн – «Ще не вмерла України...», Малий герб – тризуб.

15 червня
Розпочав мовлення перший український приватний телеканал. Показували іноземні фільми та серіали, продубльовані українською мовою. Серед найпопулярніших – комедійний серіал «Альф».

За матеріалами журналу «Локальна історія»

ЗАВДАННЯ

1. Поясни назву стрічки часу. Чи вважаєш ти її доречною?
2. Обери найважливішу, на твою думку, подію зі стрічки часу й поясни її наслідки для сьогодення, використавши складнопідрядне речення з підрядною наслідку (наприклад: *10 травня було підписано новий документ для підприємців, так що сьогодні ми всі маємо змогу працювати офіційно*).
3. Які події зі стрічки не були тобі відомі раніше?
4. Поговори зі старшими (родичами або знайомими) про події, відображені у стрічці часу. Що вони пам'ятають? Запиши їхні спогади, використовуючи лише складнопідрядні речення з різними видами підрядних частин.
5. Поясни правопис власних назв зі стрічки часу, згрупувавши їх відповідно до правил. Оформ відповідь у вигляді таблиці.
6. Провідміняй письмово словосполучення *сімсот сімдесят кілометрів*.

221 Опиши подані фото, використовуючи складнопідрядні речення з підрядною частиною наслідку. Перебудуй утворені речення на складнопідрядні з підрядною причини.

222 **Із пар простих речень утвори складнопідрядні з підрядними наслідку.**

1. У тропіках температура повітря висока. Вода швидко випаровується.

2. У горах повітря розріджене. Непідготовленим туристам важко дихати.

3. На екваторі сонце стоїть майже вертикально. Клімат там дуже спекотний.

4. Улітку над океанами формуються циклони. У прибережних районах часто йдуть дощі.

5. Україна багата на родючі чорноземи. Тут добре розвинуте землеробство.

6. Річки Дніпро та Дністер – одні з найповноводніших в Україні. На них вигідно будувати гідроелектростанції.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Складнопідрядні речення з підрядними частинами причини і наслідку мають дещо спільне – причиново-наслідкові зв'язки між головною й залежною частинами. Порівняйте:

Ця територія розташована в сейсмічно активній зоні (причина), ***так що*** *тут часто трапляються землетруси* (наслідок). – *Тут часто трапляються землетруси* (наслідок), ***тому що*** *ця територія розташована в сейсмічно активній зоні* (причина).

223 **Трансформуй подані речення з підрядною частиною причини в складнопідрядні речення з підрядною частиною наслідку за зразком. Поясни всі наявні розділові знаки в поданих реченнях.**

З р а з о к. *Ми підвищили температуру,* ***так що*** *хімічна реакція пришвидшилася. – Хімічна реакція пришвидшилася,* ***тому що*** *ми підвищили температуру.*

1. Такі мутації ні на що не впливають, так що вони зовсім не шкідливі для людини.

2. Нам відомі генотипи батьківських організмів, так що схему схрещування можна оформити швидко.

3. Через незрілість системи травлення дитина не здатна споживати деякі продукти, так що новонароджені отримують корисні речовини з материнського молока.

4. За низької температури хаотичний рух молекул зведений до мінімуму, так що всі молекули впорядковані в кристалічну структуру.

5. Вода – майже не стискувана рідина, так що вона виконує опорну функцію в рослині.

6. Вісім амінокислот – незамінні компоненти в організмі людини, так що в збалансованому раціоні мають бути різні білкові продукти: м'ясо, риба, бобові тощо.

224 **Напиши, використовуючи інформацію з плаката, порадник для своїх однолітків, який складатиметься зі складнопідрядних речень з підрядними причини і наслідку.**

- ☑ Напрацьовуй корисні звички.
- ☑ Починаючи справу, чітко уявляй собі її фінал.
- ☑ Думай про інших.
- ☑ Тренуй силу волі.
- ☑ Намагайся зрозуміти своїх ворогів.

- ☑ Складай план на день, тиждень, місяць.
- ☑ Дотримуйся складеного плану хоча б наполовину.
- ☑ Борися з бажанням відкласти заплановане.
- ☑ Розбивай великі справи на кілька дрібних.
- ☑ Систематично займайся спортом.

225 **У кожній із поданих груп прикметників допущено по одній помилці. Знайди їх і випиши, виправивши помилку.**

1. Важчий, кращий, ближчий, дорожчий, товщий, вущий, довший, вищий, дужчий, нижчий.

2. Законний, осінній, ранній, здоровенний, зміїнний, телефонний, лимонний, нездоланний, страшенний, нездійсненний, настінний.

3. Невисокий, невдалий, незабутній, нещадний, нещирий, неновий, недерев'яний, нездоровий, невідповідний, не батьківський.

4. Маріїн, Надіїн, Марусин, Толін, Сергіїв, Микитин, Сашків, Маринчин, свекрушин, мамин, татів, хом'яків, бабусин.

5. Дощовий, нульовий, плечовий, баржовий, гуашовий, кульовий, особовий, бузковий, гайовий.

6. Світло-синій, темно-коричневий, жовтогарячий, англо-український, далеко-глядний, жовто-зелено-синій, фізико-математичний.

7. Ближній, вчорашній, давнішній, домашній, зовнішній, колишній, природній, самобутній, синій, дорожній.

УРОК 55

ВТОРИННІ ТЕКСТИ. ПЕРЕДМОВА

На цьому уроці ти
- потренуєшся працювати з передмовами як вторинними текстами;
- створиш власну передмову;
- оцінюватимеш передмови однокласників та однокласниць за визначеними критеріями.

Передмова – це короткий текст, який передує основному (статті, роману, збірці віршів тощо). У ній пояснюють, ким і коли написаний основний текст, як виник його задум, які особливості він має, які думки інших авторів про цей текст тощо. Передмова допомагає краще зрозуміти твір / твори, яким вона передує. Вона налаштовує читача на прочитання та розуміння тексту.

Передмову може написати:
- сам автор;
- критик (наприклад, літературознавець);
- видавництво та ін.

226 **Прочитай передмову. Виконай завдання.**

Коли вивчаєте фізику – починаєте бачити красу. Навіть можете пояснити, чому, наприклад, небо блакитне. Або як виникає блискавка. Для людини, яка цього всього не знає, блискавка – страхітливий спалах. А фізик бачить у ній електричне, теплове, звукове, магнітне та оптичне явища. І природу кожного з них він може пояснити. Адже фізика навчає зі складних явищ виділяти прості, а потім досліджувати їх у зручніших умовах.

Знання з фізики – це ваші зір і слух. Органи чуття, що дають змогу бачити й чути те, чого не помічають інші. Але навіть фізик не відразу може все пояснити, адже він не просто сторонній спостерігач, йому потрібно встановити зв'язки з усіма елементами системи. Тоді дослідникові стає зрозуміло, як ця система працює або чому не працює.

Виявляється, що економічні процеси описують ті самі диференціальні рівняння, що й низку фізичних явищ. Тому багато фізиків успішно опановують економіку. А з 15 лауреатів Нобелівської премії з економіки 13 закінчували фізфак. Та навіть якщо ви не плануєте вступати на фізичний факультет і присвячувати своє життя науці, знання з фізики дають вам змогу значно краще й упевненіше орієнтуватися в цьому світі.

Наше знайомство із цим дивовижним світом почнемо з фундаментального розділу фізики – механіки. Дізнаємося про природу механічного руху, збагнемо основи динаміки й рівноваги, вивчимо тиск, закони збереження імпульсу та енергії, а також багато іншого. І говоритимемо про це просто й зрозуміло.

(Із кн. Павла Віктора «Фізика. Том 1. Основи і механічний рух»)

ЗАВДАННЯ

1. Поясни, яку функцію виконує наведена передмова:
   а) інформаційну (розкриває зміст і структуру книжки);
   б) мотиваційну (надихає прочитати основний текст);
   в) аналітичну (оцінює основний текст на основі думок експертів та даних).
2. Намалюй обкладинку книжки, у якій може бути така передмова.
3. Зроби припущення щодо змісту книжки.
4. Напиши 3–4 речення-гіпотези про те, які розділи будуть у цій книжці, використовуючи складнопідрядні речення з підрядною причини.

   З р а з о к. *Автор починає саме з механіки, тому що цей розділ є основою фізики.*
5. Запропонуй, як можна доповнити передмову, аби вона зацікавила саме тебе.
6. Напиши передмову в такому самому стилі до видання «Загадкова хімія на кухні».

227 **Проаналізуй обкладинки книжок. Зроби припущення про те, якими можуть бути передмови до кожної з них (хто автор / авторка, про що йдеться в книжці, яка мета передмови). Свою думку аргументуй.**

А

Б

В

Г

228 **Прочитай фрагмент передмови. Виконай завдання.**

Гра у слово

У цій книжці багато героїв та героїнь. Та один із найважливіших серед них – будинок «Слово». Це будівля, зведена в Харкові 1929 року спеціально для українських письменників, що мешкали в тодішній столиці. В умовах тоталітарного радянського режиму письменникам, з одного боку, давали «пряника» у вигляді добрих житлових умов, а з іншого – за ними, зібраними під одним дахом, стало набагато легше наглядати. Ну, і карати, звісно, куди ж без цього?

Хвильовий, Семенко, Курбас, Поліщук, Куліш, Тичина, Підмогильний і десятки, десятки інших імен зробили «Слово» абсолютно культовим будинком. Спочатку їм було весело й цікаво в цій споруді, там утворилося жваве, насичене середовище. А пізніше, в тридцятих і далі, комусь випало бути заарештованим у «Слові», хтось у ньому застрелився, інші пережили, перетремтіли там дні, тижні, місяці й роки, сповнені жаху й очікування гуркоту у двері.

(Із передмови Олега Коцарева до кн. Дмитра Скочка «До слова»)

ЗАВДАННЯ

1. Перекажи своєму однокласникові / однокласниці, як ти зрозумів / зрозуміла передмову. Поміркуйте разом, про що ця книжка.
2. У додаткових джерелах знайдіть інформацію, яка допоможе доповнити вашу відповідь на попереднє запитання. Запишіть спільну думку трьома реченнями.
3. З'ясуй і запиши значення всіх невідомих слів, які є в тексті.
4. Які емоції в тебе виникають після прочитання такої передмови?
5. Які ще книжки, фільми, комікси, у котрих важливу роль відіграють споруди, тобі відомі?
6. Напиши власну передмову до однієї з книжок, назва якої є у твоїй відповіді на попереднє запитання.

229 **Попрацюй у команді з однокласниками та однокласницями. Створіть плакат «Передмова як навігатор до тексту», використовуючи власні приклади та матеріал, поданий у цьому підручнику. Під час презентації використовуйте складнопідрядні речення з підрядною причини.**

З р а з о к. *Передмова потрібна, бо...*

230 **Обери будь-яку книжку з домашньої бібліотеки. Прочитай передмову до неї. Напиши свої враження про цей текст: чи вдалося автору тебе зацікавити, що йому вдалося добре, а що ні.**

УРОКИ 56–57

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ МЕТИ

На цих уроках ти
- навчишся виокремлювати складнопідрядні речення з підрядними мети;
- потренуєшся використовувати складнопідрядні речення з підрядними мети у власному мовленні.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Підрядна частина мети

- Вказує, з якою метою виконують дію, про яку йдеться в головній частині, і відповідає на питання *з якою метою? навіщо?*
- Приєднується сполучниками *щоб, аби, для того щоб, задля того щоб, заради того щоб* та ін.: ***Щоб*** *прийти до справжнього знання, треба спершу відчути сумнів* (Сократ).
- Може стояти:

після головної частини:	навіщо? [...], (*аби*...).	*На те щука в річці,* ***аби*** *карась не дрімав.*
перед головною частиною:	з якою метою? (*Щоб*...), [...].	***Щоб*** *рибку їсти, треба у воду лізти.*
усередині головної частини:	з якою метою? [.., (*щоб*...), ...].	*Друзі,* ***щоб*** *довго не чекати, вирушили потягом.*

- Складені сполучники *для того щоб, заради того щоб, задля того щоб* можуть бути розділені між головною і підрядною частинами, тому кому можемо ставити перед складеними сполучниками і всередині них.

Порівняйте: *Розробники нової моделі спростили навігацію* ***для того, щоб*** *користувачі могли швидше опанувати прилад. – Розробники нової моделі спростили навігацію,* ***для того щоб*** *користувачі могли швидше опанувати прилад.*

231 **Проаналізуй зображення. Визнач тип речення. Прокоментуй лексичну помилку, про яку йдеться. Який порядок частин у цьому реченні? У яких випадках ти використовуєш речення цього типу в житті? Наведи два приклади.**

Щоб отримати водійське посвідчення, треба здати іспит.

ЩОБ ОТРИМАТИ ВОДІЙСЬКЕ ПОСВІДЧЕННЯ, ТРЕБА СКЛАСТИ ІСПИТ!

232 **Утвори з поданих частин лише складнопідрядні речення. У складнопідрядних реченнях з підрядною мети підкресли всі члени речення.**

1. Я розгорнув підручник…	А	…щоб мати презентабельний вигляд.
2. Вона мовчала з дуже розумним виглядом…	Б	…аби здаватися людиною з планом.
3. Ми швидко зібралися після уроків…	В	…щоб уникнути серйозної розмови.
4. Він виклав фото з книжкою…	Г	…для того щоб справити правильне враження.
5. Зачиняйте за собою двері…	Д	…коли зовсім закінчується фантазія.
6. У наш час щось дарують…	Е	…тому що того вимагали обставини.

233 **Прочитай текст, виконай завдання.**

Щоб заговорити іншою мовою, треба спілкуватися з носіями цієї мови. Однак це не завжди легко організувати, тому радимо розпочати з простіших, але не менш ефективних завдань. Для того щоб краще читати певною мовою та розуміти її, потрібне «віртуальне занурення». Тобто ви мусите оточити себе іноземною мовою, щоб вона лунала звідусіль.

Перше що слід зробити це знайти онлайн-радіо з трансляцією обраною вами мовою. Потім ви можете відшукати свої улюблені серіали, продубльовані цією мовою. Дізнайтеся оригінальні назви цих серіалів у вікіпедії (переклад у колонці ліворуч). Пошукайте дубльований серіал в онлайн-магазині та зрештою купіть чи завантажте серіал з опцією альтернативного вибору мови.

Так само ви можете знайти іноземні видання своїх улюблених книжок, журналів, коміксів. Або замість покладатися на дубляж чи іншомовні версії цих відео та програм з якими ви вже знайомі пошукайте найпопулярніші серіали та фільми обраної країни. Попросіть ***партнерів*** з вивчення мови або вчителів, щоб вони порадили цікаві фільми чи програми.

Є також численні онлайн-джерела, які дають доступ до ***контенту*** іншими мовами. Ваше головне завдання – зробити все можливе, щоб навколо вас лунало якнайбільше іноземної мови.

(Із кн. Бенні Льюїса «Вільно за 3 місяці. Як заговорити будь-якою мовою незалежно від віку та місцезнаходження»)

ЗАВДАННЯ

1. Запиши дві найважливіші поради щодо вивчення іноземної мови від Бенні Льюїса.
2. Поясни, чому автор книжки зосереджує увагу на перегляді улюблених кінофільмів іноземною мовою.

3. Який твій досвід вивчення іноземної мови? Додай до цього тексту власну пораду, використовуючи складнопідрядне речення з підрядною мети.
4. Поясни лексичні значення виділених слів іншомовного походження. Запропонуй українські відповідники.
5. Знайди й випиши два речення, побудовані за схемою: [.., (...) , ...]. Устав у них пропущені розділові знаки.
6. Знайди і випиши чотири складнопідрядні речення з підрядними частинами мети.

234 **Перепиши тексти оголошень, виправляючи помилки. Придумай кілька оголошень, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними мети.**

Підлітки вже вільно бовтають англійською, а ти досі підбираєш кожне слово?

Щоб виправити цю прикрість записуйся на 28-денні курси!!!

Записуйся
на нашу секцію
баскитболу,
аби тренуватися
з професійними гравцями!

Перші три уроки бесплатні!

Хочиш стати айтішником, щоб тебе найшли в гуглі?

Записуйся на курс, бо вчителі в нас найлучші!

ПРИХОДЬ
В ТЕАТРАЛЬНИЙ КРУЖОК,
ЩОБ НАВЧИТИСЯ
КРАСИВО ГОВОРИТИ
НА СЦЕНІ.

БУДЕШ ГРАТИ ГЛАВНУ
РОЛЬ В СПЕКТАЛІ
ВЖЕ ПІСЛЯ ДЕСЯТИ
ЗАНЯТЬ!
ПОСПІШИ!

235 **Склади з поданих частин поради для приготування піци. Якщо маєш свої секрети вдалого рецепту, поділися ними з однокласниками та однокласницями.**

1. Щоб приготувати смачну піцу,	**А** ...вода має бути підсолодженою й теплою. Але не гарячою!
2. Аби зберегти структуру тіста та утворити хрусткий бортик,	**Б** ...важливо звернути увагу на тісто, соус, начинку і температуру випікання.
3. Для того щоб дріжджі активувалися,	**В** ...потрібні якісні борошно та дріжджі.
4. Заради того щоб тісто вийшло смачним,	**Г** ...треба додавати лише якісну оливкову олію.
5. Щоб піца мала великі дірочки й була пухкою,	**Д** ...тісто треба формувати вручну, без качалки.

236 **Придумай жартівливі продовження до поданих фрагментів речень, використовуючи підрядні частини мети.**

1. Квіти з'явилися на нашій планеті...
2. Берег моря покритий піском...
3. Місяць обертається навколо Землі...
4. Дерева скидають на зиму листя...
5. У цапа на голові гострі роги...
6. Шини в колесі накачують повітрям...

237 **Запиши коментарі до поданих зображень за зразком, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними мети.**

З р а з о к. *Мікрофон створили для того, щоб записувати звук.*

238 **Перепиши речення, замінивши виділені фрагменти підрядними частинами мети.**

1. Мандрівник чемно запитав екскурсовода про історію фортеці ***задля підтримання розмови***.

2. Хор виконав відому пісню у двох варіаціях, ***бажаючи вразити присутніх***.

3. Усі кинулися ***ховатися від дощу*** на найближчу зупинку.

4. Дерев'яний журнальний столик стоїть у вітальні ***для краси***.

5. Комісія запросила учасників відбору ***на фінальне інтерв'ю***.

6. Мої друзі несподівано прийшли ***попрощатися перед від'їздом***.

239 **Переглянь відеоекскурсію музеєм математики «Кубоїд». Прокоментуй будь-який 2-хвилинний фрагмент, використовуючи складнопідрядні речення з підрядною мети.**

Музей математики «Кубоїд» – спільний проєкт Національного центру «Мала академія наук України» і «Natural Math Alliance».

240 **Утвори складнопідрядні речення за поданими схемами, запиши типи речень.**

Схеми:

1. […], (так що…).

з якою метою?
2. […], (аби…).

за якої умови?
3. […], (якщо…).

для чого?
4. […], (щоб…).

що?
5. […], (який…).

чому?
6. […], (оскільки…).

УРОК 58

ВІДГУК

На цьому уроці ти
- потренуєшся писати відгуки;
- проаналізуєш відгуки, написані іншими.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Відгук – це короткий текст, у якому читач / глядач / слухач описує свої враження від опрацьованого матеріалу. Найчастіше відгуки пишуть на прочитані книжки та переглянуті фільми. Для цього існують навіть окремі майданчики: групи в соцмережах, сайти, колонки в періодичних виданнях.

Щоб написати змістовний відгук, зосередься на ключових питаннях: **що? коли? як?**

Що	**Коли**	**Як**
я прочитав (прочитала) / переглянув (переглянула) / купив (купила)?	я це зробив / зробила?	я оцінюю цей досвід?

Наприклад: *Учора додивилася легендарний фільм «Пірати Карибського моря» в українському перекладі. Надзвичайно сподобалося виконання головної ролі актором та український дубляж цього персонажа! Насміялася від душі. Шкода тільки, що сюжет обірвався якось несподівано.*

241 **Опрацюй відгук та коментарі до нього. Виконай завдання.**

Мирко Левченко
2 год

Фільм «Термінал» (2004). Коли аеропорт стає домом, а чекання перетворюється на життя... Уявіть собі: ви прилітаєте до Америки з квитком в один бік, а вам кажуть, що вашої країни більше не існує. Саме так починається неймовірна подорож Віктора Наворскі у фільмі Стівена Спілберга «Термінал» – історія, яка могла б здатися абсурдною, якби не була заснована на реальних подіях. Том Генкс створює образ персонажа, який здається водночас наївним і мудрим, безпорадним і надзвичайно винахідливим. Віктор перетворює холодний міжнародний термінал на справжній дім – із друзями серед прибиральників і охоронців, з роботою (збирає візки за 25 центів), з власною валютою (жуйки!) і навіть із любовними стосунками. Спостерігати, як він вивчає англійську з телевізора, майструє меблі з аеропортних крісел і знаходить тисячу способів вижити в бетонній коробці, – справжня насолода.

Але найцікавіше у фільмі – це контраст між людськими стосунками і бюрократичною машиною. Поки чиновник Діксон (його блискуче зіграв Стенлі Туччі) намагається будь-якими способами позбутися «проблемного» мешканця терміналу, прості працівники аеропорту стають для Віктора справжньою родиною. Індійський прибиральник Гупта, охоронець, працівники магазинів – усі вони бачать у ньому насамперед живу людину.

Фільм тонко показує, як абсурдні правила можуть перетворити людське життя на жах, але водночас доводить, що доброта завжди знайде спосіб пробитися крізь найжорсткішу бюрократію. Коли Віктор нарешті розкриває таємницю своєї подорожі до Америки – історію про батьківське завдання та банку з автографами джазових музикантів, стає зрозуміло, що справжня подорож була не географічною, а емоційною.

«Термінал» – це кіно про те, що дім не завжди там, де ти народився, він там, де тебе приймають. Й іноді, щоб знайти себе справжнього, треба опинитися в найнесподіваніших обставинах. Після перегляду хочеться вірити: навіть у безвихідній ситуації завжди можна знайти світло – треба лише не втратити здатність дивуватися світу і бути відкритим до людей.

Ганна Новак

Фільм захопливий! Гра акторів бездоганна!!! Щоразу дивлюся його із задоволенням)

10 дн. Подобається Відповісти Поширити

Переглянути 17 відповідей

Олександр Шевченко

А яка країна зникла? Югославія?

17 дн. Подобається Відповісти Поширити

Переглянути 9 відповідей

Настя Настя • Стежити

Мій улюблений актор цього разу якось не дуже вписався. Розчарована. Могла бути вічна класика, а вийшло що вийшло.

9 дн. Подобається Відповісти Поширити

Переглянути 34 відповідей

Джерело: фейсбук-сторінка «ВРАЖЕННЯ UA / Література українською, читання, книги та фільми, серіали»

ЗАВДАННЯ

1. Розбий текст відгуку на частини й узагальни, про що вони (наприклад, частина 1 – сюжет фільму, частина 2 – суб'єктивні враження тощо).
2. Хто з коментаторів не поділяє думку автора відгуку?
3. Які сильні риси фільму можна виділити, скориставшись інформацією з відгуку й коментарів?
4. Які слабкі риси фільму, судячи з відгуку й коментарів?
5. Чого не вистачає в текстах, щоб скласти повне враження про фільм?
6. Чи надихнули тебе відгук і коментарі на перегляд фільму? Чому?

242 Напиши відгук на будь-який переглянутий фільм / серіал (15 речень) за схемою «Що? Коли? Як?». Дотримуйся об'єктивності, дай поради майбутнім глядачам та глядачкам.

243 Напиши відгук на книжку, якої ти не читав / не читала. Скористайся інформацією на обкладинці та в анотації. За допомогою додаткових джерел перевір, чи вдалося тобі передбачити повороти сюжету та інші деталі.

244 **Проаналізуй відгуки на товари в інтернет-магазині. Які з них можна вважати вдалими? Виправ усі помилки в текстах. Поясни. Напиши власний відгук про товар, яким користуєшся. Зроби це так, щоб він був максимально корисним для потенційних покупців.**

1

Марина 06 жовтня

Перепробувала кучу різних методів, пасток, гелі, спреї від тарганів, викинувши стільки грошей на це все.
А цей гель вже на наступний день показав мегарезультат. Нанесла ввечері по інструкції, на ранок по квартирі лежали таргани, деяких ще досі плющило, і все далі їх ставало менше. Наразі їх нема, за два тижні все, але за інструкцією наносила ще два рази.
В квартирі є кішка, вона не чіпала гель (але це можливо індивідуально для кожної кішечки).

Переваги: 100% ефективність, дійсно здивував результат.

Недоліки: Нема.

Петро 09 лютого

Дуже дієвий засіб від тараканів, взагалі дуже скептично відношусь, так як проблему з тараканами маю не один рік. Перепробували різні способи боротьби з ними. Єдине, що допомагало, – це виклик спеціальної служби, але через рік два ця зараза поверталася. За допомогою цього засобу нам вдалося їх вивести. Спеціаліст дуже швидко зв'язалася з нами і допомогла підібрати отруту по нашій проблемі. Як я зрозумів, їх є декілька видів, якщо у Вас багато цих «тварин» це один засіб, а якщо тільки замітили зальотних від сусідів, як у нас, то треба трохи інший. Там є якійсь компонент який їх приманює і вони дохнуть. Взагалі дуже швидко зв'язалися все пояснили, а головне результат, мені подобається. Дякую.

Люда 14 березня

Заказала цей засіб, так як побачила багато позитивних відгуків. Використовувала по інструкції. Нанесла гель у місцях, де найчастіше з'являлися таракани. Перші результати помітила вже слідуючого дня, комах стало значно менше. Повністю зникли приблизно через неділю.
Запаху майже нема, що для мене важно, бо в квартирі є діти. Зручний у використанні, економічний.

Переваги: бистрий результат, простота застосування, невелика витрата.

Недоліки: потрібно наносити повторно через певний час для профілактики.

2

Наталя 10 грудня

Засіб дуже специфічний на запах, різкий, їдкий. Посуд промивали багато разів проточною водою, але запах залишався. Брали для миття дитячого посуду, але точно ним мити нічого не будемо.

Єгор 11 грудня

Дуже гарний засіб. Вже рік користуюсь, дуже задоволений якістю.

Переваги: гарний запах, не пересушує руки.

Недоліки: хотілось би об'єм пляшки побільше.

Олег 15 лютого

Користуюся цим засобом приблизно місяць. Добре справляється з жиром, навіть у холодній воді. Для миття достатньо невеликої кількості, тому пляшки хватає надовго. Запах легкий, не різкий, після ополіскування майже зникає.

З недоліків: якщо посуд сильно грязний, треба наносити його двічі. Вопшем, покупкою задоволений.

245 Проаналізуй відгуки покупців на будь-який товар в інтернет-магазині (на вибір). Зроби висновок про те, чи: а) є відгуки об'єктивними; б) є емоційні коментарі; в) можна з них дізнатися про позитивний досвід користувачів; г) можна з них дізнатися про негативний досвід використання.

УРОКИ 59–62

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ ПОРІВНЯЛЬНИМИ, СТУПЕНЯ, СПОСОБУ ДІЇ

На цих уроках ти

- навчишся виокремлювати складнопідрядні речення з підрядними порівняльними, ступеня, способу дії;
- потренуєшся використовувати складнопідрядні речення з підрядними порівняльними, ступеня, способу дії у власному мовленні.

Підрядна частина порівняльна

- Пояснює зміст головної частини за допомогою порівняння й відповідає на питання *як? подібно до кого / чого?*
- Приєднується сполучниками *як, мов (мовби, немов, немовби, немовбито), наче (неначе, неначебто), ніби (нібито): Гуркочуть брили грому в скалах, **мов** неба колеться горіх* (Д. Павличко).
- Може стояти:

після головної частини:	*подібно до кого?* [...], (*немов...*).	*Лапатий кленовий листок прощальний кружляє танок, **немов одчайдушний козак танцює веселий гопак*** (В. Сторожук).
перед головною частиною:	*подібно до чого?* (*Немовби...*), [...].	***Немовби день чекає ночі**, я так побачення чекав* (П. Середюк).
усередині головної частини:	*подібно до кого?* [.., (*мов...*), ...].	*Колись я тут, **мов схимник серед піль**, шукав себе у слові на відлюдді* (І. Гнатюк).

- Підрядна порівняльна частина буває неповною, із пропущеним присудком (на це вказують наявні підмет або обставина, яка може залежати лише від присудка):

В рідних степах сизогрива пшениця хлюпа, як хвилями тихий Дунай (Д. Луценко). *Так для сонечка осінь убралася, мов царица у свято врочистеє* (Леся Українка).

Увага! Не плутайте підрядну порівняльну частину з порівняльним зворотом:

Порівняльні звороти

*Говерла, **як весільний коровай**, стояла на столі Карпат широких* (П. Воронько).

***Мов горда думка**, котиться ріка* (М. Рильський).

246 **Прочитай текст, виконай завдання.**

Доводилося вам їздити пізньої весни чи раннього літа по Україні? Міряли ви її безмірні шляхи зелених та рівних степів, де ніщо не забороняє вашим очам виміряти їх і вздовж, і вшир, і впоперек? Де одні тільки високі могили нагадують вам про давнє життя людське, про бої та чвари, хижацькі заміри та криваві січі. Де синє небо, побратавшись із веселою землею, розгортає над нею своє блакитне, безмірно-високе, безодньо-глибоке шатро. Де тоне ваш погляд у безкрайому просторі, як ваша душа у безмірній безодні того світу та сяйва, синьої глибини та сизо-прозорої далечизни?..

Ось ранок, ясний та погожий ранок після короткої ночі. Тихо, ніщо не шерхне, ніщо не писне... Ось зразу шугнуло світом, наче хто торкнув головешку. Вітрець легенький дихнув; поблизу у траві засюрчав коник; десь далеко ударив перепел. А там над шляхом понеслась-полилася, наче срібний дзвіночок, жайворонкова пісня... Рушився більший вітрець і пішов-похилив, по траві котячи непримітну хвилю, вираючи срібною росою... Крайнебо, мов кармазином вкрите, мигоче, пашить, мов личенько сором'язливої дівчини. Зраділа земля, усміхнулись високі могили срібною росою. Закурілись положисті долини пахучим туманом. Жайворонки, як не перервуться, щебечуть. Перепели хавакають та падьпадьомкають, а неугавні коники завели у траві таке сюрчання, аж у вухах ляскотить... І ваше серце, тріпаючись, як пташка під сіткою, підспівує світові. Яка-то радість його огортає, яке нестямно-хороше почування його колише! Ваше тіло щипає привітний холодок, ваші очі веселить краса світова, вашу душу чарує його щастя.

Мовчить цар землі, зачарований світовою красою, він наче дрімає. Ось десь узявся невеличкий кібчик і, виголошуючи свою голодну пісню, високо знявся над вашою головою. Серед прозорого світу чорніє його блискуче пір'я, широко розпросторені крила ледве тремтять у чистому повітрі. Здається, хтось спустив його на непримітній ниточці з самого неба і держить над землею. Ось щось злегка луснуло, наче перервалася нитка з тим кібчиком на одному місці...

(За Панасом Мирним)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту незнайомі слова. За допомогою тлумачного словника з'ясуй їхні значення.
2. Опиши своїми словами пейзаж із тексту. Що тобі вдалося відтворити, а що ні?
3. Випиши з тексту речення з такими характеристиками:

   а) складнопідрядне речення з підрядною означальною, приєднаною сполучним словом *де*;

   б) складнопідрядне речення з підрядною умови, приєднаною сполучником *як*;

   в) прості речення, ускладнені порівняльними зворотами;

   г) складнопідрядні речення з підрядними порівняльними, приєднаними сполучниками *як*, *мов*, *наче*.

247 **Утвори складнопідрядні речення з підрядними порівняльними, з'єднуючи частини за зразком.**

З р а з о к. *Хмари пливуть + мультиплікатор = На небі пливуть хмари, ніби талановитий мультиплікатор створює анімацію для «DreamWorks».*

1. Поїзд метро їде + равлик =
2. Водій маршрутки підспівує + радіо =
3. Собака граційно стрибає + балерина =
4. Актор театру грає мімікою + вітер =
5. Учасник економічного форуму на конференції + електричний струм =
6. Іноземні інвестиції + скринька Пандори =
7. Сучасні підлітки + нестримні єдинороги =
8. Новенькі серіали + чипси =

248 **Утвори речення, перетворивши порівняння з прислів'їв на складнопідрядні речення з підрядними порівняльними.**

З р а з о к. *Вискочив як Пилип з конопель. – Іван увірвався в кабінет так раптово, мов Пилип вискочив із конопель.*

1. Носиться як дурень з писаною торбою.
2. Обдерли як липку.
3. Плаває як вареник у маслі.
4. Крутиться як білка в колесі.
5. Заробив як кіт наплакав.
6. Упав як сніг на голову.

249 **Продовж речення, додавши підрядні порівняльні частини.**

1. Кіт дуже уважно дивився мені в очі...
2. У ранковому трамваї було тісно...
3. Телефон зненацька голосно задзвонив...
4. Холодильник виявився порожнім...
5. У залі хтось голосно засміявся...
6. Мій диван ефектно стояв посеред кімнати...

250 **Створи мініопис однієї з картин Тараса Шевченка (на вибір). В описі має бути щонайменше три складнопідрядні речення з підрядними порівняльними.**

Т. Шевченко «Мис Тюкарагай на півострові Мангишлак» Джерело: сайт taras-shevchenko.com.ua

Т. Шевченко «Видубицький монастир»
Джерело: сайт taras-shevchenko.com.ua

Т. Шевченко «На пасіці»
Джерело: сайт taras-shevchenko.com.ua

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Підрядна частина ступеня, способу дії

- Вказує на спосіб або ступінь дії, про яку йдеться в головній частині, й відповідає на питання *як? у який спосіб? (яким способом?) якою мірою? наскільки?*
- Приєднується сполучними словами *як, скільки, наскільки* або сполучниками підрядності *що, щоб, мов, наче, ніби*. У головній частині можуть бути слова *так, такий, стільки, настільки:*

Роби ***так, щоб*** *не довелося потім переробляти. Уже* ***настільки*** *розвиднілось,* ***що*** *видно було постаті людей* (Г. Тютюнник).

- Може стояти:

після головної частини:	у який спосіб? [...*так*], (*щоби*...).	*Задирай голову* ***так, щоби*** *шапка не злетіла.*
перед головною частиною:	у який спосіб? (*Як*...), [*так*...].	***Як*** *Хома працює,* ***так*** *йому і дякують.*
усередині головної частини:	у який спосіб? [...*так*, (*як*...), ...].	*Саме* ***так, як*** *це колись бувало, ми улюблені пісні співали.*

251 **Прочитай текст, виконай завдання.**

(1) Рішучість – це риса, яка притаманна лише деяким людям. (2) Тібо Морріс у книжці «Майстер емоцій» описує кілька способів, що дають змогу кожному з нас стати рішучішими. (3) Можна, наприклад, скористатися «Правилом 5 секунд». (4) Виявляється, наш мозок працює так, що найважливіші рішення приймає упродовж кількох перших секунд з моменту появи певної ідеї.

(5) Практично застосовувати це правило можете, якщо почнете з дрібниць. (6) Познайомтеся з людиною, яка зацікавила вас на якомусь заході. (7) Напишіть важливе повідомлення, яке відкладали

кілька разів. (8) Поставте запитання, яке не наважувалися озвучити раніше. (9) Намагайтеся скорочувати час від появи ідеї до її втілення так, щоб між ними минало щоразу менше часу (бажано до 5 секунд).

(10) Тренуйтеся, звісно ж, стільки, на скільки вистачить терпіння. (11) Однак дотримуйтеся цього правила щонайменше тиждень, налаштовуючи мозок на проживання позитивних емоцій. (12) Уникайте типових помилок початківця:

1) починайте з чогось не дуже складного і переконайтеся, що завдання вам під силу;

2) робіть усе так, щоб ви проживали ситуацію успіху, відчували задоволення від своїх дій;

3) намагайтеся впроваджувати одночасно стільки змін, скільки зможете довести до успішного завершення.

ЗАВДАННЯ

1. Заповни таблицю, визначивши вид кожної підрядної частини, яка є в тексті.

Номер речення	Вид підрядної частини

2. Випиши з тексту складнопідрядні речення з підрядними ступеня, способу дії. Підкресли в них граматичні основи. Намалюй схему до кожного речення.
3. Знайди в тексті вставні слова. Прокоментуй розділові знаки в цих реченнях.
4. Знайди в тексті дієприслівниковий зворот. Прокоментуй розділові знаки.
5. Запиши визначення поняття *рішучість*, спираючись на отриману інформацію.
6. Наведи приклади ситуацій зі свого життя, у яких тобі хотілося би бути більш рішучим / рішучою.

252 **Установи відповідність між реченнями і видами підрядних частин. Намалюй схеми до всіх речень. Зроби висновок.**

1. На те щука в річці, щоб карась не дрімав *(Нар. тв.)*.

2. Жодна мета не настільки висока, щоб виправдовувати негідні засоби для її досягнення *(А. Ейнштейн)*.

3. Кращий момент, щоб посадити дерево, уже минув *(Китайська мудрість)*.

4. Кожного з нас хоча б раз просили, щоб ми допомогли.

А означальна
Б з'ясувальна
В ступеня дії
Г мети
Д порівняльна

253 **Доповни подані фрагменти, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними ступеня і способу дії.**

1. Актор говорив так переконливо...
2. У залі було настільки холодно...
3. Наша команда працювала так старанно...
4. Прожектори світили настільки яскраво...
5. Свято вразило нас так...
6. Оплески лунали так довго...

254 **Поєднай фрагменти з таблиці так, щоб утворилися складнопідрядні речення з підрядними ступеня і способу дії. Виділи вказівні слова та сполучні засоби.**

1. У пустелі випадає так мало опадів…	…що річки тут ніколи не пересихають.
2. Клімат екваторіального поясу настільки вологий…	…що їх недостатньо для розвитку густої рослинності.
3. Рівень води в Амазонці під час повені підіймається настільки…	…що він лежить там більшу частину року.
4. На вершинах деяких гір у Карпатах утворюється так багато снігу…	…що її вистачить для заміни кількох теплових електростанцій.
5. Атмосфера Землі має таку будову…	…наскільки не піднімається в жодній іншій річці світу.
6. Тропічні ліси так вражають різноманітністю видів…	…наче хтось відрами ллє воду з неба.
7. Літні дощі на Поліссі бувають такими рясними…	…ніби це багатошаровий захисний щит.
8. Енергії вітру в гірських регіонах виявилося стільки…	…що біологи всього світу мріють тут побувати.

255 **Опиши подані зображення, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними ступеня і способу дії. Скористайся підказками.**

Павутина, велика, ловити.

Колібрі, крихітний, вмістити.

Мурашка, сильна, нести.

Більше, читати, знати.

Пейзаж, дивовижний, захоплювати.

Довго, чекати, втомитися.

256 **Перепиши фрагмент пісні. Устав пропущені розділові знаки. Намалюй схеми речень.**

Я так млію за тобою
Як ніколи ніхто не млів
Так ся дивлю за тобою
Що й не мушу казати слів.
Так сумую за тобою
Як за волею в клітці птах
І чекаю і не знаю
Чи ж то правда в твоїх очах.
(«Я так хочу», «Океан Ельзи»)

257 **Запропонуй по два приклади речень до кожної зі схем. Поясни, чим відрізняються ці речення.**

1. […], (так що…). 2. […так], (що…).

258 **Перепиши відгуки глядачів після концерту у філармонії та визнач вид підрядності.**

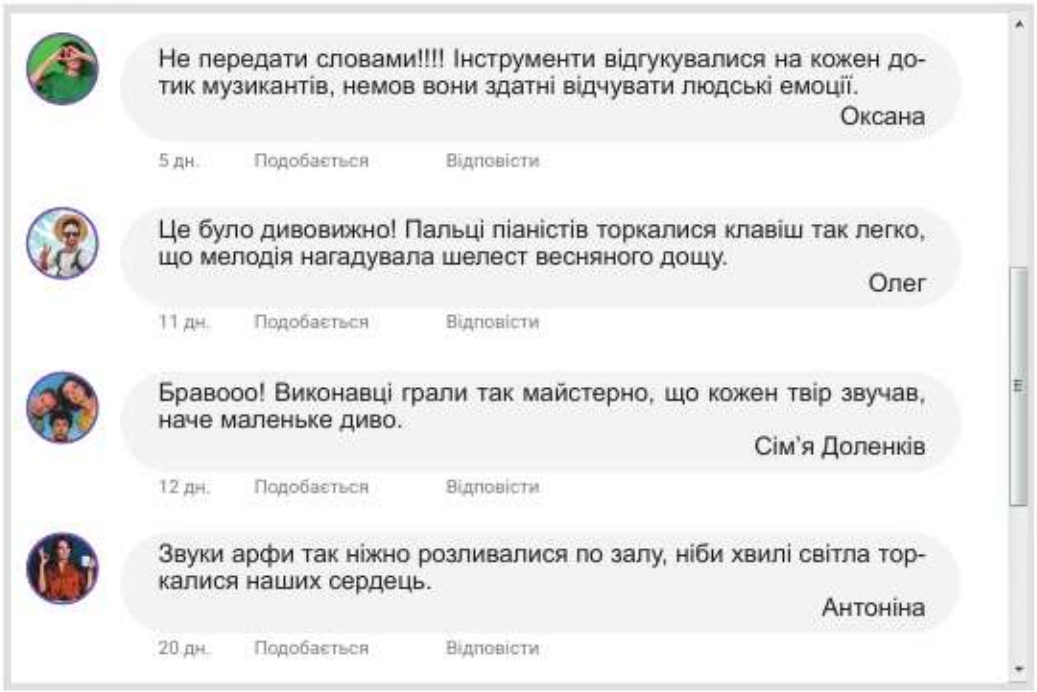

259 **Переглянь відео. Виконай завдання.**

Джерело: ютуб-канал українського регіонального суспільного телеканалу «Суспільне Херсон» («Гурт "B&B Project": як музика поєднала бандуристку з Херсона та…», 1 жовтня 2021 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Заповни таблицю.

Ключові слова відео	
З якою метою знято відеосюжет?	
Імена учасників гурту	
Рідне місто музикантів	
На яких інструментах грають виконавці?	
Мета творчості гурту	
Найважчий твір, який виконували музиканти	

2. Запиши свої враження від гурту, використовуючи складнопідрядні речення з підрядними порівняльними, ступеня і способу дії.

260 **З'єднай частини прислів'їв, визнач вид підрядних частин у складнопідрядних реченнях. Перепиши, поставивши необхідні розділові знаки.**

Усе знав...	...а правди не сховати.
Такий скупий...	...то й пропало.
Що більше куєш залізо...	...що взимку снігу не допросишся.
Як не крути...	...то воно гарячіше.
Як собаку годують...	...що рук не чує.
Так наробився...	...так і маєш.
Як дбаєш...	...так він і гавка.
Як з воза впало...	...як у воду дивився.

261 **Перевір текст, згенерований ШІ. Чи дотримався він усіх критеріїв промпту? Яких помилок припустився? Перепиши текст так, щоб у ньому були два складнопідрядні речення з підрядними порівняльними і три – з підрядними ступеня і способу дії.**

Згенеруй текст для 9 класу про малювання як хобі, використай 4 складнопідрядні речення з підрядними порівняльними.

Малювання – це не просто хобі, а цілий світ, що відкриває безмежні можливості для самовираження. Коли я беру до рук пензель, я ніби стаю чарівником, який створює щось із нічого. Я змішую фарби на палітрі, і вони лягають на полотно так, мов я пишу історію без слів. Кожен мазок передає мій настрій, і малюнок стає мені таким рідним, як найкращий друг. Процес занурення у творчість так захоплює, що час летить швидше, ніж швидкісний поїзд.

Запитайте: _

УРОК 63

РОЗПОВІДЬ-СПОГАД

На цьому уроці ти
- потренуєшся читати й аналізувати розповіді-спогади;
- спробуєш написати власну розповідь-спогад.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Розповідь-спогад – це вид розповідного тексту, у якому автор відтворює події минулого. Особливістю цього тексту є те, що в ньому поєднано саму розповідь про події й особисті враження автора від неї.

Мовні особливості:

- використання дієслів у формі минулого часу (*ходив / ходила, бачив / бачила, сталося, трапилося, бувало*);
- уживання займенників *я*, *ми*, які допомагають передати особистий досвід;
- значна кількість складнопідрядних речень, які розкривають перебіг подій.

262 **Прочитай фрагмент спогадів Євгена Чикаленка. Виконай завдання.**

У Києві найняв помешкання на Маріїнсько-Благовіщенській, бувшій Жандармській, вулиці в будинкові 91 і з осени 1900 року з родиною оселився в Києві. Цей будинок був поряд із будинком, у якому жила родина Старицьких, через дім від М. Лисенка, через два – від родини Косачів (Олена Пчілка та дочка її Леся Українка) і майже насупроти будинку О. Кониського; недурно цю вулицю неофіціяльно звали тоді «Українською».

По переїзді до Києва я, можна сказати, з головою впірнув в українську громадську діяльність і з такою інтенсивністю і запалом, що тепер не можу згадати послідовно всього пережитого мною за мій київський період життя. А тут, на еміґрації, у мене нема ніяких матеріялів, та нема вже їх і вдома.

(Із кн. «Євген Чикаленко. Спогади (1861–1907)»

ЗАВДАННЯ

1. За допомогою додаткових джерел з'ясуй, ким були люди, згадані в тексті. Уклади таблицю з інформацією.
2. Намалюй схематично згадані вулиці, познач на них будинки, використай назви з тексту.
3. Знайди на сучасній карті Києва вулицю, про яку йдеться в уривку. Що нині на місці згаданого будинку?
4. Яким є стиль тексту? Які слова для тебе незвичні? Чому, на твою думку, автор їх уживає?

5. Випиши з тексту мовні особливості, які вказують на те, що це розповідь-спогад.
6. Що тобі відомо про період, описаний у фрагменті спогадів? Кого міг зустріти на вулицях Києва автор? Чим він міг займатися у згаданий період?

263 Прослухай фрагмент розповіді з радіоефіру, дай відповіді на запитання.

Джерело: ютуб-канал «Публічна бібліотека ім. Є. Чикаленка» (відео із серії радіоефірів «Євген Чикаленко: Людина, що творила Україну», 16 червня 2025 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Як ти розумієш використану в розповіді метафору – *«матеріальна тканина історії»*?
2. Хто такі Симиренки й Леонтовичі, про яких згадує гостя ефіру?
3. Чому, на думку пані Надії, Євген Чикаленко вважав, що *«без газети український народ не стане народом»*?
4. Чи правда, що Євген Чикаленко народився в тому році, у якому помер Тарас Шевченко?
5. Який сенс гостя ефіру вкладає в слова *«він народився на перетині культур»*?
6. Хто належав до улюблених авторів Євгена Чикаленка?

264 Проаналізуй фрагмент карти. Уяви, що ти виріс / виросла в цьому районі. Напиши розповідь-спогад про те, як тут минуло твоє дитинство (15 речень).

265 **Опрацюй текст. Скористайся поданими порадами й запиши на диктофон 2–3 розповіді-спогади від близьких людей. Перекажи коротко, про що тобі вдалося дізнатися.**

ПІТИ ЗА ВЛАСНИМ КОРІННЯМ: ЩО РОБИТИ, ЩОБ ДОСЛІДИТИ РОДОВІД

Драматичне XX століття великою мірою стерло родинну українську пам'ять. За радянських часів знати, хто твій предок, особливо якщо він «неправильного» походження, було часом смертельно небезпечно. Тому багато українців досі не знають історії своїх родів. Російсько-українська війна, що триває нині, ситуацію не покращила: через неї родинні архіви багатьох сімей тепер недоступні або знищені. А втім, саме вона спонукає сьогодні багатьох українців замислитися про свій рід та своє коріння.

ЯК ЦЕ ПРАЦЮЄ?

Крок 1. Поговоріть зі своїми близькими й далекими родичами

Розпитувати варто не тільки батьків, дідусів і бабусь, а й тіток, дядьків, двоюрідних бабусь і дідусів, інших, більш далеких, родичів. Важливо дізнаватися не лише, коли хтось із ваших предків народився, взяв шлюб і пішов із життя, а й де саме це відбувалося.

«Збирати усні спогади треба достатньо кмітливо, тому що не всі люди готові говорити. Є люди, які готові просто завалити вас інформацією, розказати все про всіх, і це найкласніший випадок. Але дуже часто люди закриті в силу якихось своїх травм, неприємних історій. І тут, можливо, допоможуть непрямі запитання, – радить Ігор Розкладай. – *Питати про все, що стосується кухні, навчання, одягу, дозвілля: "А що ти робив / робила в дитинстві?", "У що ти грався / гралася?". Тобто шукати запитання, які людину розслабили б, і вона могла б розповісти попутно якусь важливу інформацію, що стосується безпосередньо вашого інтересу».*

Крок 2. Дослідіть свій сімейний фотоархів

Ігор Розкладай радить не забути підписати всі родинні фото, якщо це ще не зроблено. А Віктор Долецький – шукати ці фото так само і в далеких родичів.

Крок 3. Намалюйте початкове родове дерево

Намалюйте або створіть за допомогою якогось із онлайн-шаблонів своє початкове родове дерево – починаючи від себе і до найстаршого родича, якого пригадають ваші рідні.

«Коли ти вивчаєш історію родини, то так чи інакше змушений читати про якісь історичні події. Ти розумієш, у яких умовах перебували твої предки, у яких умовах вони жили й так далі. Це виводить врешті на зовсім інший рівень розуміння історії країни й історичних процесів, і навіть причиново-наслідкових зв'язків того, що ми зараз маємо», – підсумовує Ігор Розкладай.

«Загалом дослідження роду – це як ремонт. Його не можна завершити, а можна тільки зупинити, – усміхається дослідник. – *Ви самі вирішите, наскільки далеко готові йти».*

Джерело: суспільно-політичне видання «Рубрика»
(«Піти за власним корінням: 10 кроків, щоб дослідити родовід», 18 квітня 2023 р.)

УРОКИ 64–65

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ ДОПУСТУ

На цих уроках ти
- навчишся виокремлювати складнопідрядні речення з підрядними допустовими;
- потренуєшся використовувати складнопідрядні речення з підрядними допустовими у власному мовленні.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Підрядна частина допусту

■ **Виражає твердження**, усупереч якому відбувається дія в головній частині, і відповідає на питання *незважаючи на що? усупереч чому?*

■ **Приєднується сполучниками** *хоч (хоча), дарма що, незважаючи на те що, попри те що, хай (нехай)* або сполучними словами *як не, куди не, скільки не, що не* та ін.:

***Незважаючи на те що** сестри жили далеко від центру, вони обожнювали свій район* (І. Роздобудько).

■ Може стояти:

після головної частини:	*незважаючи на що?* […], (*хоч*…).	*Надворі ще була весна, **хоч висока трава в степу була вже готова під косу*** (І. Нечуй-Левицький).
перед головною частиною:	*незважаючи на що?* (*Скільки… не…*), *а* […].	***Скільки вовка не годуй, а** він усе одно в ліс дивиться.*
усередині головної частини:	*незважаючи на що?* […, (*хоч*…), …].	*А серце його, **хоч засліплене жадобою власті**, все-таки не було ще настільки глухе на голос сумління…* (І. Франко).

Для підсилення в складнопідрядних реченнях із підрядною частиною допусту (допустовою) часто використовують парні сполучники: *хоч.., а (але, зате, проте, однак), хай.., а (але, зате проте, однак):*

***Хоч** на землі вже мало вітряків, **зате** на ній багато донкіхотів!* (Г. Чубай).

Якщо підрядна допустова частина приєднана складними сполучниками *незважаючи на те що, попри те що, дарма що,* то кому ставимо перед сполучником, а не всередині нього:

*Нам удалося зберегти команду, **попри те що** всі пройшли через важкі випробування.*

266 **Прочитай текст, виконай завдання.**

Англійська знать XVII століття не цуралася науки, хоча в ті часи науку досить часто асоціювали з алхімією. Наприклад, король Карл II навіть помер від надмірної цікавості до алхімії, адже вже в наш час у його волоссі виявили ртуть у концентрації, не сумісній із життям. Кузен Карла II, принц Руперт, він же герцог Рупрехт фон дер Пфальц, уславився своєю пристрастю до наукових дивинок. Саме він привіз до Лондона скляні виливки у формі крапель із довгими викривленими хвостиками. Піднісши їх у дар королю Руперт розповів що це недавній німецький винахід і що міцність скляних крапель перевищує міцність сталі. Майже все сказане було правдою, хоча спосіб виробництва крапель принц Руперт від короля приховав. Тепер ми розуміємо що мовчав принц лише задля більшої таємничості…

Карл II віддав отримані краплі на аналіз у Королівське наукове товариство і з цього моменту почалася слава крапель Руперта.

Міцність не бачених доти скелець здивувала англійських науковців. Краплі Руперта витримували навіть удари сильного коваля, попри те що на сталі кувалди і молота залишалися вм'ятини. «Хіба може скло бути таким твердим і міцним?» – дивувалися придворні мудрагелі.

Щоправда, міцність скляних крапель Руперта була нерівномірною. Незважаючи на те що ширша частина краплі витримувала будь-який удар, хвостик відрізнявся високою вразливістю. Найдивніше, що руйнування хвостика призводило до миттєвого розпаду всієї краплі з розлітанням навсібіч найдрібніших осколків!

Члени Королівського наукового товариства розіслали листи із запитанням про природу незвичайного скла в усі доступні мережі. Популярність незвичайної іграшки серед лондонської знаті стала зростати. Принц Руперт зробив непоганий бізнес, то продаючи дивовижні скляні краплі за шалені гроші, то зміцнюючи політичні зв'язки за допомогою незвичайних подарунків.

Незабаром ситуація стала прояснюватися…

За матеріалами сайту Центру хімічного матеріалознавства та нанотехнологій Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

ЗАВДАННЯ

1. Знайди у додаткових джерелах інформацію про краплі Руперта і з'ясуй, у чому секрет цих скляних виробів. Запиши свою відповідь, використовуючи складні речення з підрядними допустовими.
2. З'ясуй значення слова *алхімія*.
3. Випиши з тексту речення з такими характеристиками:
   а) складносурядні;
   б) складнопідрядні з підрядними з'ясувальними.
   Устав у них пропущені розділові знаки.
4. Прокоментуй написання великої і малої літери у сполученнях слів *Королівське наукове товариство, німецький винахід, лондонська знать, принц Руперт*.
5. Знайди в тексті пряму мову і прокоментуй, чи правильно розставлено розділові знаки при ній.
6. Випиши з тексту три складнопідрядні речення з підрядними допустовими. Виділи в них сполучні засоби.

267 **Продовж подані речення. Спробуй поєднати їх в одну розповідь.**

1. Хоча день.., ...
2. Дарма що сонце.., ...
3. Скільки ми не.., ...
4. Куди друзі не.., ...
5. Незважаючи на те що погода.., ...
6. Нехай прогулянка.., ...

268 **Утвори складнопідрядні речення з підрядними допусту, з'єднавши подані частини.**

1. Я сідаю на модну дієту...		кажуть бабусі біля будинку.
2. Зі своєї румунської відпустки я приїхав задоволений...	незважаючи на те що	мій найшвидший ланос потребує ремонту.
3. Танос отримає свою суперсилу...	хоч	зайві десять кіло ще нікому не заважали.
4. Цей фокус мені до снаги...	дарма що	зелена шапка Монатіка ще в ремонті.
5. Я стану президентом...	хай (навіть)	промені позитиву – дороге задоволення нині.
6. Я не зможу заснути...	нехай (навіть)	кавова машина завжди виграє в шахи.
7. Ти зможеш зірвати цей джекпот...		це найбільша помилка в житті.
8. Супермен урятує світ...		краще було б наварити борщу.

269 **З'єднай частини прислів'їв, поясни, як ти їх розумієш. Визнач граматичні основи.**

1. Хоч вовки кобилу з'їли,	аби інше.
2. Хоч близько,	та ми воза не дали.
3. Хай гірше,	а береги ламає.
4. Нехай річка й невеличка,	коли дурний.
5. Хоч мороз і припікає,	зате комарів немає.
6. Дарма що великий,	та слизько.

270 **Утвори до поданих зображень складнопідрядні речення з підрядними частинами допусту. Скористайся сполучниками та сполучними словами з довідки.**

Д о в і д к а: *хоч (хоча), дарма що, незважаючи на те що, попри те що, де не, скільки не, як не.*

271 **Напиши короткий допис-коментар до блогу про випадок зі свого життя, коли ти чогось досяг / досягла, щось здійснив / здійснила попри наявні перешкоди.**

З р а з о к

Три роки тому, коли я був у 8 класі, я вирішив навчитися грати на гітарі. Хоча це було дуже складно, я не зупинявся. Я знав, що маю старанно працювати. Попри те що часу було обмаль, я знаходив можливості для тренувань і зрештою досяг неймовірного успіху в цій справі. Зараз я збираю однодумців для створення свого рок-гурту!

17 4 коментар 2 поширення

Данило, 17 років

272 **Прочитай описи ситуацій. Запиши до них діалоги, у яких використай складнопідрядні речення з підрядними допустовими частинами.**

Ситуація 1

Ти звертаєшся до рідних із проханням оплатити твою закордонну поїздку на змагання з легкої атлетики, оскільки коштів на дорогу і проживання в тебе не вистачає. Ти довго готувався / готувалася до цих змагань, але шансів на перемогу, на думку рідних, у тебе небагато.

Ситуація 2

Твоя найкраща подруга попросила тебе проконсультувати її перед контрольною з фізики. У тебе обмаль вільного часу, однак ти погоджуєшся допомогти.

УРОКИ 66–67

РОЗПОВІДЬ ПРО СВОЮ ІДЕЮ

На цих уроках ти
- навчишся презентувати свої ідеї;
- потренуєшся правильно оформлювати презентаційні матеріали.

Необхідність розповісти про свою ідею – дуже типова ситуація, що виникає в більшості людей, які працюють на абсолютно різних посадах. Уміння чітко, зрозуміло й переконливо представити міркування допомагає досягти успіху й переконати колег, партнерів, інвесторів дослухатися до твоєї думки. Для того щоб розповідь була ефективною, важливо вміти грамотно комунікувати, знати базові правила письмового оформлення своїх пропозицій та скористатися кількома підказками.

Підказка 1

Аби твоя розповідь була чіткою, дотримуйся схеми:

- «гачок» (коротке й цікаве речення, яке одразу привертає увагу, окреслює суть проблеми);
- ідея (спосіб розв'язання проблеми);
- цінність (чому це важливо для інших, яку користь отримає громада, школа або друзі);
- заклик до дії (що робимо далі).

Приклад

«Гачок». У нашому селі багато підлітків, які ведуть власні блоги, але немає сучасного обладнання, на якому можна вчитися монтувати якісні відео та звук.

Ідея. Залучити підтримку місцевого бізнесу й відкрити простір для навчання відео- та звукомонтажу.

Цінність. Учні в громаді матимуть змогу опанувати цікаву професію та набути нових умінь.

Підказка 2

Під час використання візуальних матеріалів пам'ятай, що:

- обсяг тексту має бути мінімальним, головне – ключові слова й візуальні образи;
- зображення мають увиразнювати ідеї: фото або інфографіка допомагають краще запам'ятати суть;
- важливі чіткість і лаконічність: один слайд – одна думка.

273 **Послухай відеорозповідь підлітка з програми «UActive». Заповни карту його розповіді за схемою «"гачок" – ідея – цінність». Прокоментуй своє ставлення до почутого.**

Джерело: фейсбук-сторінка благодійного фонду «savED» («Історії випускників "UActive". Що може змінити участь у програмі "UActive"?», 7 квітня 2025 р.)

274 **Опрацюй історії про реалізовані підлітками проєкти. Обери ту, яка сподобалася найбільше, і запиши розповідь про неї, дотримуючись схеми *«"гачок" – ідея – цінність»*.**

1 Команда «Вільні» з деокупованого села Новокиївка створила Алею пам'яті полеглих героїв російсько-української війни й оновила історичний музей у своїй гімназії, щоб демонструвати там інтерактивну виставку про війну в Україні.

2 Підлітки із селища Лоцкине створили шкільний кінотеатр, на базі якого організували кіногурток «ФільмART». Там учні зможуть опанувати основи сценаристики, режисури, акторської майстерності, операторської роботи та монтажу. За цей час учні вже створили власний документальний фільм про історію села та громади під час окупації.

3 У селі Червона Долина новим місцем для дозвілля школярів став простір-їдальня в стилістиці кіновсесвіту Гаррі Поттера. Для цього місцеві підлітки облаштували залу на базі тимчасової школи в будинку культури за сприяння фонду «savED». Місцевий ліцей, де раніше навчалися діти, у 2022 році був знищений авіаударом росіян.

4 Учасники програми з Іванковичів облаштували молодіжний простір на базі сільського будинку культури. Саме в укритті цієї будівлі діти ховаються під час повітряних тривог, але відтепер в одному з приміщень з'явився осередок, де школярі планують проводити інтерактивні освітні зустрічі та неформальні заходи. Так підлітки прагнуть залучити інших своїх однолітків до активностей та впровадження змін у громаді.

За матеріалами проєкту «UActive» від БФ «savED»

275 **Обери один із «гачків» до підліткових історій. Доповни його так, щоб він більше привертав увагу до ідеї.**

А У нашому селі бібліотека – це шафа з підручниками 1990-х.

Б Якщо ти хочеш навчитися монтувати відео, мусиш їхати до міста. Це несправедливо.

В Щодня ми годинами сидимо в соцмережах, але не розуміємо, як це робити з користю.

276 **Сформулюй власну ідею для покращення життя підлітків у своїй школі або громаді. Розкажи про неї, дотримуючись схеми *«"гачок" – ідея – цінність»*. Створи один слайд для презентації ідеї.**

Вимоги до слайду:
- 5–7 слів;
- одне зображення із зазначенням джерела;
- максимум три кольори на слайді.

277 **Уяви, що в тебе є 30 секунд, аби презентувати свою ідею потенційному інвестору. Запиши текст презентації, потренуйся виразно читати його вголос. Запиши на диктофон і оціни, чи вдалося б тобі досягти мети за допомогою цієї презентації.**

278 **Презентуй свою ідею в кожному із запропонованих форматів.**

Формат 1: стаття обсягом 150–200 слів.

Формат 2: допис у соцмережах.

Формат 3: есе.

279 **Перепиши групи слів, уставляючи пропущені літери, визнач у кожній групі зайве слово.**

1	2	3
пр..сохлий	ро..казати	бе..печний
пр..краса	ро..питати	бе..хребетний
пр..пекти	ро..ступитись	бе..цінний
пр..чудовий	ро..мотати	бе..помилковий
пр..хилений	ро..ти	бе..тселер
пр..бережний	ро..крити	бе..компромісний

На цих уроках ти

- навчишся трансформувати прості речення в синонімічні їм складнопідрядні й навпаки.

УРОКИ 68–70

СИНТАКСИЧНА СИНОНІМІЯ В ПРОСТОМУ І СКЛАДНОПІДРЯДНОМУ РЕЧЕННЯХ

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Синтаксичні синоніми – це різні синтаксичні конструкції, які вживаємо для передачі тієї самої думки. Синтаксична синонімія може бути використана на різних рівнях:

1) у словосполученнях: *учнівський зошит – зошит учня, вітер з півночі – північний вітер;*

2) у простих реченнях: *Цей зошит належить мені. – Це мій зошит. Я не сплю. – Мені не спиться;*

3) у прямій та непрямій мові: *Сенека радив: «Частіше користуйся вухами, ніж язиком». – Сенека радив частіше користуватися вухами, ніж язиком;*

4) у простих і складних реченнях: *Гість вийшов, тихо зачинивши за собою двері. – Коли гість вийшов, то тихо зачинив за собою двері.*

ПРОСТЕ речення	СКЛАДНОПІДРЯДНЕ речення
Означення: *Хліб, спечений за бабусиним рецептом, був надзвичайно смачним.*	Підрядна частина **означальна:** *Хліб, який спекли за бабусиним рецептом, був надзвичайно смачним.*
Додаток: *«Водоканал» попередив про ремонтні роботи в центрі міста.*	Підрядна частина **з'ясувальна:** *«Водоканал» попередив, що в центрі міста виконуватимуть ремонтні роботи.*
Обставина місця: *На краю лісу починався зарослий кущами яр.*	Підрядна частина **місця:** *Там, де закінчувався ліс, починався зарослий кущами яр.*
Обставина часу: *Після закінчення школи більшість із нас захоче продовжувати навчання.*	Підрядна частина **часу:** *Коли закінчимо школу, більшість із нас захоче продовжувати навчання.*
Обставина причини: *Відвідувачка говорила крізь зуби через незадоволення.*	Підрядна частина **причини:** *Відвідувачка говорила крізь зуби, бо була незадоволена.*
Обставина мети: *Дехто вчиться грати на гітарі заради задоволення.*	Підрядна частина **мети:** *Дехто вчиться грати на гітарі, щоб отримати задоволення.*

Обставина умови: *За умови розуміння основ геометрії створювати інтер'єр кімнати доволі легко.*	Підрядна частина **умови:** *Якщо ви розумієте основи геометрії, створювати інтер'єр кімнати доволі легко.*
Обставина ступеня / способу дії: *Потяг несподівано почав гальмувати.*	Підрядна частина **ступеня / способу дії:** *Потяг почав гальмувати так, як ніхто не сподівався.*
Обставина допусту: *Попри сильну зливу загін уперто йшов уперед.*	Підрядна частина **допусту:** *Попри те що була сильна злива, загін уперто йшов уперед.*

280 **Поєднай синонімічні синтаксичні словосполучення.**

1 капелюшок сестри	**А** сестрин капелюшок **Б** капелюшок для сестри **В** головний убір сестри
2 яблучний пиріг	**А** яблучне тістечко **Б** пиріг із яблук **В** пиріг з яблучним смаком
3 коктейль із молоком	**А** напій із молочним смаком **Б** молочна суміш **В** молочний коктейль
4 футбольне поле	**А** майданчик для футболістів **Б** поле для гри у футбол **В** поле для гри в м'яч
5 сміх без причини	**А** смішний привід **Б** безупинний сміх **В** безпричинний сміх
6 бетонна перешкода	**А** міцна перешкода **Б** перешкода з бетону **В** перемичка з бетону

281 **Заміни підрядну частину складного речення на обставину в простому реченні.**

З р а з о к. *Ми хочемо купити квитки, щоб бути спокійними. – Ми хочемо купити квитки заради свого спокою.*

1. Нам час від часу доводиться діяти, щоб уникнути неприємних ситуацій. 2. Така модель автомобіля дуже популярна, бо вона має витривалий двигун. 3. Коли виступаєш перед незнайомою аудиторією, шукай очима приязні обличчя. 4. Як тільки твою участь буде підтверджено, одразу купуй квитки на потяг. 5. Сестра забігла в кімнату, аби попрощатися з нами перед від'їздом.

282 **Перетвори виділені фрагменти в простих реченнях на підрядні частини складнопідрядних речень.**

З р а з о к. *Хлопець пропустив автобус через неуважність. – Хлопець пропустив автобус, бо був неуважним.*

1. Вивчити будь-яку іноземну мову до снаги кожному з нас **за певних умов.**

2. Найкраще починати навчання **після визначення мети.**

3. Вивчити нову мову можна **задля пізнання іншого народу.**

4. Дехто опиняється в іншомовному середовищі **через життєві обставини.**

5. Досвідчені знавці радять шукати співрозмовників **серед носіїв мови.**

6. Головне – у жодному разі не зупинятися на обраному шляху **попри всі труднощі.**

283 **Випиши пари, у яких є синтаксичні синоніми. Поясни свою думку. Щодо змісту яких речень у тебе є критичні зауваження? Поясни.**

А	Сонце, що світить мільярди років, є головним джерелом енергії. – Сонце є головним джерелом енергії, бо воно світить мільярди років.
Б	Для розуміння еволюції важливо знати будову клітини. – Якщо хочеш зрозуміти еволюцію, треба знати будову клітини.
В	Попри складні умови, експеримент завершився успішно. – Хоч умови були складними, експеримент завершився успішно.
Г	Завдяки відкриттю ДНК медицина отримала нові можливості. – Медицина отримала нові можливості, коли було відкрито ДНК.
Д	Уночі в телескоп було видно планету з яскравими кільцями. – Уночі в телескоп було видно планету, яка мала яскраві кільця.

284 **За результатами виконання попередніх завдань заповни таблицю.**

Тип підрядної частини	Прийменник(и), який (які) найчастіше вживають у відповідних синтаксичних синонімах
Мети	*заради, для…*

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Прості речення з дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами можна трансформувати у складнопідрядні речення зі збереженням семантики зворотів:

*Гроші, **позичені в друзів**, можуть спричинити сварку.*

***Гроші, які ви позичили в друзів**, можуть спричинити сварку* або ***Якщо позичити гроші в друзів**, то це може спричинити сварку.*

***Захопившись соцмережами**, ми ризикуємо потрапити в інформаційні бульбашки.*

***Коли ми захоплюємося соцмережами**, то ризикуємо потрапити в інформаційні бульбашки.*

285 **Трансформуй прості речення у відповідні складні.**

1. Відвідуючи музей Сальвадора Далі, не забудь сфотографуватися з кумедними вусами. 2. Принеси мені чашку, розбиту твоїм котом. 3. Повернувшись із тренування, обов'язково відпочинь. 4. Оглядаючи панораму Києва, сконцентруйся на найвищих точках. 5. Долаючи довгу дистанцію, пам'ятай про правильний розподіл сил. 6. Я хочу перешити сукню, вигаптувану моєю бабусею.

286 **Перебудуй складнопідрядні речення на прості з дієприслівниковим зворотом.**

1. Дехто настільки захоплюється критикою, що повністю забуває про елементарну толерантність. 2. Деякі люди полюбляють роздавати всім поради, щоб постати в очах оточення дуже розумними. 3. Після того як комусь щось порекомендуєш, проаналізуй його / її реакцію на твої слова. 4. Якщо ти відчуєш розчарування співбесідника, зроби для себе правильні висновки. 5. Давай поради тільки після того, як спитаєш у співрозмовника дозволу. 6. Коли надміру захоплюєшся повчаннями, то не помічаєш нічого навколо себе.

287 **Визнач і випиши складнопідрядні речення з підрядними означальними, які можна трансформувати в прості речення з дієприкметниковими зворотами. Устав розділові знаки. Поясни, чому в деяких реченнях трансформація неможлива.**

1. Це був день який запам'ятали надовго. 2. Почалося все із дзвінка що розбудив усіх у домі. 3. Зрозуміло це не сподобалося насамперед тим хто не планував сьогодні вставати о 5-й ранку. 4. Тому проводжати юного спортсмена який зацікавився дивним видом спорту не вийшов ніхто. 5. Насправді це не зовсім спорт а дисципліна яка поєднує мистецтво руху й філософію подолання перешкод. 6. Ідеться про паркур який вигадав француз Давид Белль у середині 80-х років минулого століття. 7. Завдяки кільком кінофільмам котрі зняли за участю Давида паркур став шалено популярним серед підлітків Європи. 8. В Україну

прийшов на початку 2000-х і поширився серед молоді яка тренувалася у дворах і парках створюючи власний стиль. 9. Більшість вважає паркур не спортом а філософією яку створили для любителів свободи.

288 **Напиши власні приклади синтаксичної синонімії за поданими схемами.**

Тема 1 Спорт.

С х е м а: дієприслівниковий зворот + підмет + присудок ↔ сполучник *коли / як* + підмет + присудок + підмет + присудок.

Тема 2 Мистецтво.

С х е м а: підмет + дієприкметниковий зворот + присудок ↔ підмет + сполучне слово *який* + присудок + присудок.

Тема 3 Екологія.

С х е м а: підмет + присудок + обставина мети ↔ підмет + присудок + сполучник *щоб* + підмет + присудок.

Тема 4 Почуття.

С х е м а: прийменник *через* + підмет + присудок ↔ підмет + присудок + сполучник *бо* + підмет + присудок.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Подібність у синтаксичних значеннях простих і складних речень можна виявити за допомогою правильно поставлених питань.

Прості речення	Складні речення
чому? – обставина причини **1. *Через байдужість*** людей деякі справи неможливо виконати.	Ⓐ *Не маніпулюйте й не підлабузнюйтеся,* чому? – підрядна частина причини ***тому що це завжди видно неозброєним оком.***
всупереч чому? – обставина допусту **2. *Попри легкість завдань*** можете елементарно не встигнути.	Ⓑ *Не зловживайте чужим часом,* всупереч чому? – підрядна частина допусту ***хоча іноді проблема потребує термінового втручання.***
3. Не сприймайте що саме? – додаток ***зауваження*** як негативну критику.	Ⓒ *Чітко й конкретно повідомляйте,* що? – підрядна з'ясувальна частина ***що збираєтеся зробити для покращення ситуації.***
4. Часто прохання яке? – означення ***допомогти*** є життєвою необхідністю.	Ⓖ *Поруч, як не дивно, завжди знайдуться люди,* які? – підрядна означальна частина ***що люблять допомагати іншим.***
коли? – обставина часу **5. *Щоразу*** згадуйте про кілька простих порад.	коли? – підрядна частина часу Ⓓ ***Коли вам потрібна допомога,*** *формулюйте прохання якомога точніше.*

289 **Установи між виділеними фрагментами простих і складних речень відповідність за подібністю синтаксичних значень. Логіку такого поєднання показано на схемі.**

Прості речення	Складні речення
1. Проникливо звучить гімн *Афродіті*.	А Усі слухачі відчули зворушення, *що схвилювало її душу*.
2. Сапфо дуже точно передала *почуття*.	Б *Хоч яка пристрасть заволоділа Сапфо*, поетеса протистоїть їй.
3. *У пісні* звучить неймовірний голос поетеси.	В Поетеса знає, *що часу на підйом горою залишається дуже мало*.
4. Ніхто *відтоді* не спромігся на кращий твір.	Г Саме там, *де вивищується Лівадійська скеля*, чекає справжня краса.
	Д *Як тільки зазвучить пісня*, спалахне спогад про прекрасне минуле.

290 **Установи між виділеними фрагментами простих і складних речень відповідність за подібністю синтаксичних значень.**

Прості речення	Складні речення
1. Після народження дитина потрапляє *в* певне емоційне *середовище*.	А Учений, *щоб довести свою теорію*, використовував незвичні методи.
2. *Для розуміння* взаємодії дитини зі світом потрібно врахувати її чутливість.	Б Він помістив мавпенят у спеціальну кімнату, *де були м'які іграшки*.
3. Натяки на цю вразливість уперше дійшли з лабораторії *Гаррі Гарлоу*.	В На новому місці тварини кидалися туди, *де було щось добре знайоме*.
4. Гаррі, *описуючи свої дослідження*, вдався до колоритних образів.	Г *Коли мавпенят переселяли*, вони шукали іграшку, вкриту шерстю, схожу на матір.
	Д Тільки після цього вони заспокоювалися, *адже так почувалися в безпеці*.

291 **Установи між виділеними фрагментами простих і складних речень відповідність за подібністю синтаксичних значень.**

Прості речення	Складні речення
1. Найбільші таланти гинуть ***через неробство.***	А Іноді перед нами постає питання, ***чому примітивні маніпуляції мають такий вплив на людей.***
2. Найкращий спосіб ***пояснити*** – зробити самому.	Б Найчастіше підсвідомі впливи можливі, ***оскільки за ними стоїть небажання аналізувати.***
3. ***Попри важкі перші кроки*** важливо не зупинятися.	В Ми ігноруємо об'єктивну інформацію, ***хоча дуже часто вона в нас перед носом.***
4. Наполеглива праця робить ***турботи*** непомітними.	Г ***Що більше деталей можливої події ви помітите***, то меншою, як не дивно, буде її ймовірність.
	Д Піддослідні часто переконані, ***що саме деталі визначають правильність висновків.***

292 **Установи між виділеними фрагментами простих і складних речень відповідність за подібністю синтаксичних значень.**

Прості речення	Складні речення
1. Селіґман, ***проаналізувавши чимало випадків,*** виявив підвалини людської витривалості.	А Сотні досліджень засвідчують, ***що відновитися можна за рахунок певних стратегій.***
2. Труднощі, ***спричинені іншими,*** слабше впливають на нашу психіку.	Б ***Якщо емоції спрямовані всередину***, з ними важче боротися.
3. Ви зможете полегшити емоційний стан, ***працюючи над собою.***	В ***Як тільки приходить усвідомлення проблеми***, негайно починайте діяти.
4. У важкі періоди потрібно наважитися ***змінити*** стиль поведінки.	Г З часом обов'язково з'явиться розуміння, ***що нас оточують позитивні люди.***
	Д Тому, ***щоб уникнути розчарувань,*** стежте за відлунням подій.

УРОК 71

РОЗДУМ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

На цьому уроці ти

- ознайомишся з фрагментами художніх текстів, які містять роздуми;
- потренуєшся писати власний роздум у художньому стилі.

293 **Пригадай, що таке роздум, які його ознаки. За потреби скористайся додатковими джерелами. Запиши короткий конспект.**

294 **Прочитай фрагменти. Визнач, який із них містить елементи роздуму. Поясни свою думку. Усно перекажи один із фрагментів своїми словами.**

Фрагмент 1

Грецький човен знерухомів у музейній тиші. Тисячолітня історія мчала його водами Дніпра, посадила на мілину біля села Піщане на Черкащині… І нарешті, пришвартувала в Музеї історії на київському пагорбі. До Києва «негоціант з ольвійських передмість» так і не дістався, але доніс сюди солоний смак морського вітру, дух пригод та ще амфори, яких не встиг продати дніпровським скіфам.

(О. Пахльовська «Через сліпучу призму пекторалі», прикінцева стаття до «Скіфської одіссеї» Ліни Костенко)

Фрагмент 2

– Але що далі ти віддалятимешся від свого села, – вів далі Інженер, – то несподіванішими ставатимуть небезпеки. Ні я, ні хто інший не знає, що на тебе чекає там. Може статися так, що істоти, добре відомі й не страшні тобі, виявляться в дальніх лісах хижими й підступними. – Інженер замовк і довго м'яв своє жовте вухо, ніби намагався зібгати вушну раковину й сховати її в самому вусі. – Якби ж знаття, якби ж знаття… – Таким невпевненим і мало не розгубленим Лисий ніколи його ще не бачив. – Можуть зустрітися вовкулаки, мавки, лішаки – я розповідав тобі про них. Не знаю, чи зможеш ти їх розпізнати, не розгубитися. Дуже сподіваюся, що зможеш. Будь дуже обережний. Завжди, щокроку.

(Сергій Оксеник «Лісом, небом, водою»)

Фрагмент 3

У класі шестеро дівчат і тринадцятеро хлопців. Усі, крім одного білявого (із дивною, як для села, зачіскою: високо виголені скроні, а гривка на маківці заплетена в дреди), худого з горіховими очима та якимось неправильним обличчям (здавалося, що його нижня щелепа була зламана, а потім кривувато зрослася, бо ліва щока й частина підборіддя були наче трохи стесані – це не спотворювало його, радше робило суворим), сиділи парами. Він – сам за останньою партою біля стіни. Можна було сісти з ним або ж зайняти вільну парту під вікном. Тіна вибрала вікно.

(О. Рижко «Дівчина з міста»)

295 **Проаналізуй поданий фрагмент. Виконай завдання.**

Першим заходом Степана Радченка, коли він став тяжко багатим, було перемінити кімнату. Він тільки й чекав, щоб здати в архів своє обдерте мешкання, почуваючи до нього глуху ворожість за все, що в ньому пережив, бо кімната людини знає найінтимніші її пориви, підглядає її вагання, вбирає її думки і раз у раз виступає лукавим і гидким свідком минулого, завжди трохи паралізуючи волю й підтинаючи прагнення своїм вічним, настирливим: «Я тебе знаю!».

Отже, він підрядив комісіонера й виклав йому свої бажання: простора, світла й окрема кімната у великому будинкові десь у центральному районі. Конче парове опалення, без меблів, згоден на відчіпне. Пожилець буде тихий, самітний і акуратний.

(Із кн. В. Підмогильного «Місто»)

ЗАВДАННЯ

1. Чи можна назвати роздумом весь фрагмент?
2. Чи є в міркуваннях автора якісь припущення?
3. Якби тобі довелося опинитися в такій ситуації, якими були б твої міркування? Запиши власний роздум від імені цього персонажа.
4. Які слова з тексту для тебе не зрозумілі? Попрацюй у парі з однокласником або однокласницею, аби знайти значення всіх таких слів.

296 **Напиши власний роздум у художньому стилі на одну з поданих тем.**

Тема 1. Чому варто мріяти про неможливе?

Тема 2. Як навчитися бути собою у світі чужинців?

Тема 3. Я часто хочу, щоб...

297 **Проаналізуй фрагмент тексту. Вислови свої конструктивні зауваження авторові. Перепиши, відредагувавши цей текст.**

Я часто ловлю себе на думці, чому саме мить вибору така тяжка? Здавалося би варто лише простягнути руку і зробити крок і все вирішино. Та саме в ту мить в голові рождається тисяча «а що коли...». Вагання похожі на нічних мителіків: вони бються в серце, засліплені світлом бажаня. Я думаю якщо виберу перший шлях чи не пожалію? Якщо другий чи не зрадю самого себе?

І все ж таки, зупинившись на раздоріжжі, я понімаю – вагання це не слабкість. Це доказ того що я ціню своє майбутнє, що хочу прожить життя свідомо а не навманя. Можливо, не існує «правельного» вибору. Є лише той, який зроблю я сам. І тоді вагання перетворюються на кроки – не завжди уверенні, але мої власні.

УРОКИ 72–73

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З КІЛЬКОМА ПІДРЯДНИМИ ЧАСТИНАМИ

На цих уроках ти

- пригадаєш вивчене про складнопідрядні речення;
- потренуєшся визначати різні види підрядності в реченнях із кількома підрядними;
- потренуєшся створювати схеми складнопідрядних речень із кількома підрядними частинами.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

■ Складні речення з двома й більше підрядними частинами поділяють на складнопідрядні речення з:

1) послідовною підрядністю;
2) однорідною підрядністю;
3) неоднорідною підрядністю.

■ **Послідовна підрядність** – це така підрядність, за якої перша підрядна частина залежить від головної, а решта – послідовно одна від одної:

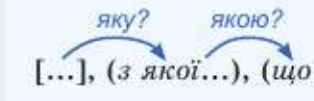

*Утомившись, вони забиралися на біле каміння й лячно зазирали звідти в прірву, **з якої** стрімко підіймався у небо чорний привид гори і дихав синню, **що** не хотіла танути на сонці* (М. Коцюбинський).

■ **Однорідна підрядність** – це така підрядність, коли дві й більше підрядних частин стосуються того самого слова в головній частині чи всієї головної частини і відповідають на те саме питання:

*Неприємно, **коли** п'явка впивається в жижку, **коли** гавкають на тебе чужі пси…* (О. Довженко).

■ **Неоднорідна підрядність** – це підрядність, за якої підрядні частини відповідають на різні питання (належать до різних видів підрядних частин) або ж стосуються різних членів головної частини:

***Якби** прибиральниця була говіркіша, вона розповіла б, **який** важкий характер у нашого директора.*

■ **Розділові знаки в складнопідрядному реченні з кількома підрядними**

1. На межі частин складнопідрядного речення **ставимо кому**:

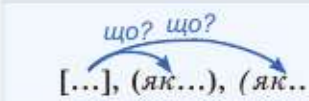

*Розкажи, **як** за горою сонечко сідає, **як** у Дніпра веселочка воду позичає* (Т. Шевченко).

2. Між однорідними підрядними частинами, які з'єднані неповторюваними сполучниками сурядності **і, й, та, або, чи,** **коми НЕ ставимо:**

що? що? […], (що…) і (…).	*Він не раз розказував,* ***що*** *тут здавна рибу ловили руками* ***і*** *ставки аж кишать дичиною.*
коли? коли? (*Коли*…) і (…), […].	***Коли*** *кінчається довгий день* ***і*** *гостра спека змінюється м'яким атласним літеплом, усюди запалюють електричні ліхтарі* (О. Гончар).

ХИТРИНКА

Схема складнопідрядного речення, у якому не ставимо коми між підрядними частинами, поєднаними сурядним сполучником, нагадує схему складносурядного речення, у якому також не ставимо коми через наявність спільного другорядного члена, який стосується обох частин складного речення. Порівняй:

Складносурядне речення:

У дворі *гралися діти і їздили велосипедисти.*

Складнопідрядне речення:

Це було місце у дворі, де гралися діти і їздили велосипедисти.

298 **Прочитай текст. Виконай завдання до нього.**

(1) Ви вже знаєте з вивченого на уроках фізики, що ні електричне, ні магнітне поле неможливо побачити. (2) Напевне, саме тому кожному, хто не знайомий із фізикою, здається ледь не ***магією*** те, що й електричне, і магнітне поля мають енергію. (3) Ми говоримо про енергію, яку можна перетворювати на роботу і яку успішно використовують у різних ***галузях***. (4) Ба більше, виявляється, що енергія магнітного поля легко перетворюється на енергію електричного поля і навпаки. (5) Згодом, коли ми почнемо вивчати електромагнітні хвилі, ви дізнаєтеся, що ці ***перетворення*** можуть відбуватися без жодних пристроїв або наукових приладів у просторі. (6) До речі, ми існуємо завдяки тому, що магнітне та електричне поля несуть енергію, яку Земля ***отримує*** від Сонця. (7) Як обчислити енергію електричного поля і де можна це використовувати, ми вже дізналися. (8) На цьому уроці аналізуватимемо дослід, із яким ми ознайомилися під час вивчення явища самоіндукції, коли джерело струму через ключ під'єднали до котушки із залізним осердям, до якої паралельно приєднали неонову лампу. (9) Ми помічали, що неонова лампа спалахувала після того, як коло вже було розімкнене. (10) Іншими словами, лампочка, не під'єднана до зовнішнього джерела струму, починала світитися за рахунок не відомої нам енергії. (11) Відповідь

на це запитання пов'язана з енергією магнітного поля, створеного в котушці в той час, коли вона була під'єднана до джерела струму. (12) Після від'єднання котушки від джерела магнітне поле котушки зменшується і в колі лампочки починає діяти струм самоіндукції. (13) Робота цього струму виконується за рахунок енергії магнітного поля, змушуючи лампочку світитися.

(Із кн. Павла Віктора «Фізика»)

ЗАВДАННЯ

1. На скільки змістових частин можна розділити поданий текст? Запиши ті речення, після яких ти зробиш абзаци.
2. Добери до виділених слів синоніми і запиши їх.
3. Визнач, які з поданих тверджень відповідають інформації з тексту.
   - **А** Електричне й магнітне поля невидимі для людського ока.
   - **Б** Енергією магнітного поля неможливо засвітити лампочку.
   - **В** Земля отримує енергію від Сонця завдяки наявності магнітного та електричного полів.
   - **Г** Під час експерименту неонова лампа гасла одразу ж після вимкнення джерела струму.
   - **Д** Магнітне поле котушки починає посилюватися після від'єднання від джерела струму.
   - **Е** Уривок узято з розділу фізики, присвяченого електродинаміці.
4. Випиши з тексту складнопідрядні речення:
   а) з однорідною підрядністю;
   б) з послідовною підрядністю;
   в) з неоднорідною підрядністю.
5. Знайди складносурядне речення. Поясни, чому на межі частин цього речення немає розділового знака.
6. Користуючись коментарем експерта, поясни, чому немає ком на межі частин складних речень № 3 і № 7.

299 Опиши подані фото, використовуючи складнопідрядні речення з послідовною підрядністю.

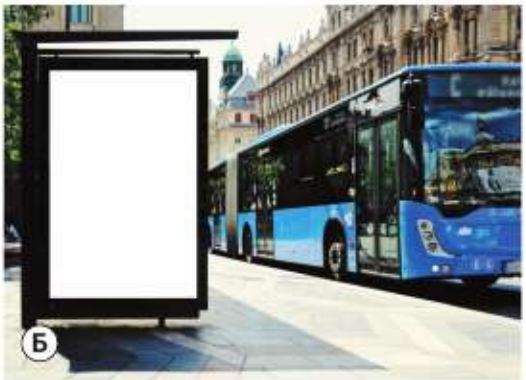

300 **Допиши до поданих фрагментів підрядні частини так, щоб утворити складнопідрядні речення з однорідною підрядністю. Постав необхідні розділові знаки.**

1. Вода була такою прозорою, …
2. Він занотував у щоденнику, …
3. Яскраві риби наближалися настільки швидко, …
4. На горизонті виднівся невідомий острів, …
5. Попереду чекали три дні, відірвані від реальності, …
6. Знання з географії могли значно спростити ситуацію, …

301 **Допиши до поданих фрагментів підрядні частини так, щоб утворити складнопідрядні речення з неоднорідною підрядністю. Постав необхідні розділові знаки.**

1. Мандрівники схаменулися, …
2. Туристи відчули, …
3. Ми зупинилися біля вершини, …
4. Гід розповів, …
5. Мені вдалося зробити фото, …
6. Ця подія справила таке враження, …

302 **Перебудуй і запиши подані речення так, щоб кома між підрядними частинами була не потрібна.**

1. Екологи зраділи, коли винайшли біорозкладні пакети, коли довкілля здобуло шанс на очищення від тонн пластикових відходів.

2. Науковці продемонстрували, як мікроскопічні нанороботи проникають у судини, як завдяки цьому ліки потрапляють просто до хворих органів.

3. Інженери кількох автомобільних корпорацій переконані, що незабаром у містах з'являться невеликі літальні апарати, що це розв'яже проблему заторів.

4. Сьогодні нікого не дивує квантовий комп'ютер, який іще недавно був фантазією футурологів, який, за прогнозами, міг з'явитися не раніше ніж через 20 років.

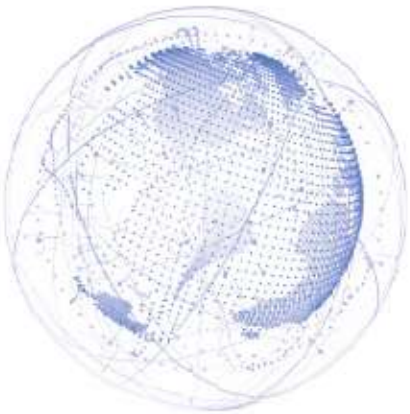

5. Голограми починають набирати популярності серед рекламодавців, тому що покупці звертають увагу на рухливі об'єкти, тому що це дає змогу демонструвати товари у тривимірному вигляді.

6. Навколо Землі літають тисячі супутників, щоб відстежувати зміни клімату, щоб прогнози погоди ставали точнішими в будь-якій точці планети.

303 **З поданих речень утвори складнопідрядні з кількома підрядними, поєднуючи підрядні частини сполучниками *і, або*. Постав необхідні розділові знаки.**

1. Необхідно зупинитися й відповісти на запитання перехожого. Ти дуже поспішаєш. У тебе зовсім немає часу.

2. Не говори й не смійся дуже голосно. Ти йдеш вулицею. Навколо тебе люди.

3. Переходь вулицю. Поблизу немає транспорту. Дорога добре проглядається в обидва боки.

4. Попереджай батьків про запізнення. Вони не будуть хвилюватися. Їм не доведеться розшукувати тебе по знайомих.

5. У гості приходь у призначений час. Інші запрошені не чекатимуть тебе. Господиня не хвилюватиметься.

6. Під час виступу стеж за реакцією аудиторії. Нікому не буде нудно. Ти відчуватимеш контакт зі слухачами.

304 **Перепиши подані речення, устав пропущені розділові знаки. Намалюй схеми.**

1. Часто лежачи над самісіньким морем під навислим каменем і дивлячись на фаланги хвиль на ясний горизонт здавалось мені що я опинилась у такій країні де ще не було чи вже нема людей.

2. Увечері коли видко було тільки міські вогні і будинки ховались у темряву мені спогадувались казки про чарівну гору повну червоного золота і дорогих самоцвітів.

3. Справді гори що темніли геть навколо затоки ставали неначе прозорі немов сотні ясних віконців одчинялись і розбризкували живе золото.

(За прозою Лесі Українки)

305 **Випиши прикметники, які треба писати з *нн*.**

Глиби..й, літ..ій, солом'я..ий, кі..ий, знаме..ий, весня..ий, ра..ій, екра..ий, грачи..ий, водя..ий, погоди..ий, осі..ій, земля..ий, страше..ий, де..ий, довжелез..ий, сріб..ий, двер..ий, анте..ий, океа..ий, хліб..ий, скля..ий, росли..ий, оваль..ий.

У виписаних прикметниках підкресли другу від початку букву – і прочитаєш ім'я та прізвище автора висловлювання: «Поразка – це наука. Жодна перемога так не вчить».

На цьому уроці ти

- пригадаєш, що таке академічна доброчесність;
- висловиш свої міркування щодо проблем, пов'язаних із академічною доброчесністю.

УРОК 74

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

306 **Опрацюй подані джерела інформації. Виконай завдання.**

Джерело 1

ЩО ТАКЕ АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ?

Ст. 42 Закону України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» (п. 1), і окремо прописує вимоги з дотримання академічної доброчесності для (науково-)педагогічних працівників, науковців (п. 2) і здобувачів освіти (п. 3). У своєму роз'ясненні для закладів вищої освіти (лист № 1/9-650 від 23.10.2018) Міністерство освіти і науки наголошує на необхідності створення атмосфери академічної доброчесності в кожному освітньому закладі, що передбачає розуміння всіма учасниками освітнього процесу сутності академічної доброчесності та необхідності дотримання її принципів. Подальші роз'яснення, які можемо вважати актуальними для всіх рівнів освіти, сфокусовані на порушеннях академічної доброчесності та конкретних пропозиціях щодо подолання «кризи академічної доброчесності» (визначення взяте з «Розширеного глосарію», рекомендованого цим же листом МОН).

(Н. Шліхта, І. Шліхта «Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителів», джерело – електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія»)

Джерело 2

Джерело: Проєкт сприяння академічній доброчесності «SAIUP»

ЗАВДАННЯ

1. Запиши визначення поняття *академічна доброчесність*, узагальнивши інформацію з обох джерел.
2. Які документи регулюють дотримання академічної доброчесності в освіті?
3. Як ти розумієш, коли відбувається порушення академічної доброчесності? Наведи 2 приклади.
4. Чи були у твоєму житті випадки, коли ти свідомо або несвідомо порушував / порушувала академічну доброчесність? Прокоментуй ці ситуації.
5. Чому поняття академічної доброчесності є важливим для царини освіти?
6. Уклади список із додаткових ресурсів, які допоможуть визначити місце та роль академічної доброчесності в житті підлітків.

307 **Проаналізуй список причин, які найчастіше провокують появу плагіату. Розташуй причини за пріоритетністю, обґрунтуй свою відповідь.**

1. Великий обсяг завдання (коли треба виконати велике завдання, часто виникає спокуса скопіювати готові фрагменти й видати за свої).

2. Неактуальність теми, над якою треба працювати (досліджувати тему нецікаво, легше використати чиїсь результати).

3. Нерозуміння того, як підійти до виконання завдання.

4. Нейтральне або толерантне ставлення до плагіату тих, хто перевіряє завдання.

5. Невизначеність або нерозуміння того, що саме є плагіатом.

308 **Обери ті явища, які, на твою думку, є порушеннями академічної доброчесності. Поясни свою думку.**

самоплагіат	обман	фальсифікація	цитування
переписування	доповнення	списування	хабарництво

309 **Проаналізуй ситуацію. Опиши свої почуття від прочитаного.**

Я брав участь у конкурсі есеїв. Два місяці працював над своїм текстом, шукав потрібні слова, вивчав словники й додаткові джерела. Нарешті створив цілісний текст, про який мріяв. Після оголошення результатів конкурсу я не знайшов свого прізвища в списку переможців. Але перше місце посіла моя однокласниця! Мені стало цікаво, яким був її текст. Я знайшов конкурсні роботи на сайті, відкрив її файл і... побачив там уривки з мого есею.

310 **Попрацюй у команді з однокласниками й однокласницями. Створіть постер на тему «Чи можна вважати використання штучного інтелекту порушенням академічної доброчесності: за і проти». Презентуйте його в класі.**

УРОКИ 75–76

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ ЗІ СПОЛУЧНИКОВИМ ЗВ'ЯЗКОМ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти

- пригадаєш усе вивчене про складні речення зі сполучниковим зв'язком.

311 **Прочитай текст, виконай завдання.**

(1) Життя – це подорож, ***сповнена непередбачуваних поворотів долі***. (2) Хоча ти зазнаєш на цьому шляху багато падінь, хвилювань, викликів, смутку та невдач, у жодному разі не знецінюй пройденого. (3) Інколи, коли все здається прекрасним, життя викидає всілякі коники або ж несподівано підсовує тобі свиню. (4) Щодо цього мудреці запевняють, що навіть після найтемнішої ночі настане світанок із дивовижними можливостями. (5) Головне не здаватися не опускати рук і діяти упевнено рухаючись до своїх мрій до успіху до кращої версії себе. (6) Пам'ятай, що навіть найменші кроки кудись та й ведуть нас. (7) Життя не дає швидких перемог і легких рішень, адже попереду на нас чекає чимало невідомого й непрогнозованого. (8) Інколи тобі здаватиметься, що ти працюєш тяжче за інших або розвиваєшся недостатньо швидко. (9) Це абсолютно нормально, бо кожен працює у своєму темпі. (10) Ти безперечно талановитий чи талановита і вмієш щось вдало робити дарма що потребуєш часом допомоги зі здавалося б простими речами. (11) До переважної більшості переможців успіх прийшов після того, як вони зробили не один крок! (12) Дотримуйся цієї стратегії та щодня пробуй щось нове, що допоможе тобі розкрити найкраще в собі!

(За матеріалами кн. Д. Брауна та Н. Кея «Розкрий найкраще в собі. Життєві навички для завзятих дітей»)

ЗАВДАННЯ

1. Придумай мотиваційний заголовок до тексту.
2. Випиши ключові слова.
3. Знайди в тексті фразеологізми, поясни їхні значення.
4. Заповни таблицю інформацією про кожне речення, вказавши його характеристики за будовою: просте (односкладне / двоскладне, ускладнене / неускладнене) складне (вид складного: складносурядне / складнопідрядне, вид підрядної частини).

№ речення	Характеристика за будовою

5. Випиши речення № 5, 10, уставивши в них необхідні розділові знаки та підкресливши граматичні основи. Виділи ускладнювальні компоненти і надпиши їх.
6. Допиши свої міркування щодо прочитаного, використавши складнопідрядні речення тих видів, яких немає в тексті.

312 **Продовж речення, щоб утворити складнопідрядні речення з різними підрядними частинами. У дужках зазнач вид підрядної частини.**

Учені довго працювали над проєктом...

що...
щоб...
поки...
де...
ніби...
так що...
тому що...
хоча...

313 **Зроби статистичний аналіз складнопідрядних речень у поданих уривках із книжки. Уклади таблицю за зразком (види підрядних частин можуть відрізнятися).**

Види підрядних частин	Загальна кількість речень в усіх уривках
з'ясувальні	
означальні	
обставинні причини	
обставинні мети	

Що робити із соцмережами під час навчання?

Варіант 1. Прибрати інші пристрої та гаджети, які не потрібні для виконання завдання. Найчастіше це мобільні телефони.

Варіант 2. Лишити телефон там, де ви працюєте, вимкнувши його, тобто убезпечити себе від того, щоб сповіщення вас турбували чи відвертали увагу.

Варіант 3. Виконувати завдання, паралельно реагуючи на сповіщення соцмереж, якщо ви аж такий вправний гуру мультизадачності.

Поміркуйте, які методи концентрації будуть ефективними для вас. Якщо ви ухвалили рішення змінити свої звички, зафіксуйте їх і домовтеся із собою щодо регламенту. Ви будете знати, навіщо це вам, і виконуватимете завдання якісніше.

(За кн. А. Пройдакова «Ну хто так робить?! Як навчити дитину вчитися»)

314 **Перероби безсполучникові речення на складнопідрядні.**

1. Сьогодні буде сонячно: зранку на небі не видно жодної хмари.
2. Зрубав дерево – посади замість нього два.
3. Кожен із присутніх розумів: узяти участь у цій справі доведеться всім.
4. Гарно зацвів цьогоріч абрикосовий сад – плодів дозріло мало.
5. Сьогодні в усіх свято – навколо чути сміх, жарти, гучну музику.
6. Дуже багато говорять – дуже мало роблять.

315 **Інформацію, подану на афішах, перекажи за допомогою складнопідрядних речень. Поясни значення виділених слів.**

Ⓐ Проєкт «ТРОП»

Ужгород, Закарпатський музей народної архітектури та побуту онлайн
Графік роботи простору: щодня, 10:00–18:00
Офлайн-виставка триває до 20 травня

Проєкт «ТРОП» – міждисциплінарна ініціатива громадської організації «Культурна платформа Закарпаття» у партнерстві із Закарпатською академією мистецтв. Мета – оцифрувати та представити українське **сакральне** дерево Карпат як культурне явище. Онлайн-частина передбачає створення понад 20 3D-моделей пам'яток **храмового** дереворізьблення з текстовими та аудіоописами, доступних на сайті проєкту.

Ⓑ Конференція «Витоки. Майбутнє»

2 жовтня, четвер
Івано-Франківськ, Promprylad
Початок реєстрації о 9:00
Початок події о 10:00

Публічну розмову присвятять темі збереження культурної спадщини, а участь у ній візьмуть **етнографи**, **фольклористи**, майстри традиційних ремесел, представники бізнесу та культурних інституцій.

Джерело: медіа про культуру «Сенсор»
(дайджест культурних подій з 29 вересня до 5 жовтня 2025 р.)

316 **З'єднай пари простих речень, щоб утворити складнопідрядні. Зазнач види підрядних частин. Увага! Не можна використовувати однакові типи СПР.**

1. Я піднявся на Говерлу. Я хотів побачити захід сонця.
2. Мама запізнилася на батьківські збори. На роботі почалася раптова перевірка.
3. Надворі було спекотно. Ртуть на термометрі наближалася до максимальної позначки.
4. На весілля мого брата орендували яхту. Того дня була погана погода.
5. Я не уявляю свого життя без телефона. Телефон дає можливість спілкуватись одночасно з друзями з різних країн.
6. Влітку я планую поїхати на Вінниччину. Там живе моя бабуся.
7. Мені відома ця істина. Треба цінувати друзів.
8. Зазвичай я підходжу дуже близько до води. У такі моменти я хочу якнайповніше відчувати свіжий бриз.

317 **Визнач типи складнопідрядних речень у мемах.**

Ⓐ

Такі ноги треба мати,
щоб гарантовано сподобатися дівчині.

Ⓑ

Цей вид ідеально пасує тим,
у кого вдома є коти!

318 **Систематизуй усе, що знаєш про складнопідрядні речення, в таблиці.**

Вид підрядної частини	Яке питання ставимо?	Сполучники	Сполучні слова
1. З'ясувальні			
2. Означальні			
3. Обставинні			
3.1. ...			
3.2. ...			
3.3. ...			
3.4. ...			
3.5. ...			
3.6. ...			
3.7. ...			
3.8. ...	питання немає		
3.9. ...			

319 **Перетвори виділені в простих реченнях фрагменти на підрядні частини складнопідрядних речень.**

1. Історія кожного народу сповнена таємничих загадок, ***не розкритих досі***. 2. У деяких переказах правда переплітається з легендами, ***спричиняючи серед істориків палкі дискусії***. 3. Найчастіше загадкові історичні епізоди виникають ***через брак достовірних джерел***. 4. Наприклад, життя одного з найвідоміших полковників козацької доби Івана Богуна містить чимало таємниць, ***цікавих для сучасних дослідників***. 5. Кажуть, він не програв жодної битви, ***незважаючи на нечисельність його загонів***. 6. Богуну приписують винайдення шипованих підків ***для зимових походів на ворога***.

УРОК 77

ТРЕНУВАЛЬНІ ТЕСТИ 3. СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

Варіант 1

□ Немає сумнівів у тому, що в тебе має бути час і на згадані розваги, але якщо такі заняття переважатимуть у твоєму щоденному графіку ти навряд чи зможеш досягти мети.

○ Якщо тобі вдасться в юному віці впоратись із цим завданням й усвідомити, чим саме ти хочеш і зможеш із натхненням займатися в майбутньому, то в тебе буде більше часу для розкриття власного потенціалу та самореалізації.

⏢ Китайський мудрець Конфуцій, який жив 2500 років тому, пропонував обрати собі роботу до душі, щоб не довелося працювати щодня.

△ Для цього зосередься й визнач, що тобі по-справжньому подобається робити, а відповіді на кшталт «нічого», «відпочивати від шкільної рутини», «тусити з друзями» не приймаються.

◇ Але задля правильного вибору тобі доведеться... попрацювати перш за все над пошуком самого себе, адже це завдання, яке є найважливішим у твоєму житті.

(Із кн. Юлії Данчук «Я: ким стати. Обираю професію. Путівник підлітка step by step»)

1. Зміст первинного тексту буде відновлено, якщо речення розташувати в послідовності, запропонованій у рядку

А ⏢○◇□△ В ⏢□○△◇

Б ⏢◇○△□ Г ⏢△○◇□ Д ⏢◇△○□

2. Пунктуаційну помилку допущено в реченні, позначеному

А □ Б ○ В ⏢ Г △ Д ◇

3. Складнопідрядне речення з неоднорідною підрядністю позначене

А □ Б ○ В ⏢ Г △ Д ◇

4. Чотири граматичні основи є в реченні, позначеному

А □ Б ○ В ⏢ Г △ Д ◇

5. Непряму мову використано в реченні, позначеному

А □ Б ○ В ⏢ Г △ Д ◇

6. Підрядна частина причини є в складному реченні, позначеному

А ⏢ Б ○ В △ Г □ Д ◇

Варіант 2

△ Щоправда, автор змушений приховати не лише назву цієї вулиці, а й утаємничити назву самого міста, адже кожен зрозуміє, що цього вимагають і розважливість, і правила доброго тону.

○ Дім, де мешкає родина про яку йтиметься в нашій повісті, стоїть на розі вулиці в центрі головного міста однієї з найменш помітних префектур Франції.

◇ Саме правила пристойності підказують нам, що, стаючи літописцем нашого часу, письменник роз'ятрює надто багато ран!..

□ Імена решти головних дійових осіб, зрозуміло, теж буде змінено, оскільки авторові хотілося б нагромадити тут якомога більше анахронізмів та суперечностей, щоб поховати істину під купою малоймовірних і невірогідних подробиць.

△ Повернімося до нашого дому, який називався «палац д'Егріньйонів» і який носить вигадане прізвище власника дому.

(Із творів Оноре де Бальзака)

1. Зміст первинного тексту буде відновлено, якщо речення розташувати в послідовності, запропонованій у рядку

А ○◇□△△ В ○△□△◇

Б ○□△◇△ Г ○△△◇□ Д ○△◇△□

2. Пунктуаційну помилку допущено в реченні, позначеному

А △ Б ○ В ◇ Г □ Д △

3. Складнопідрядне речення з однорідною підрядністю позначене

А △ Б ○ В ◇ Г □ Д △

4. Дві граматичні основи є в реченні, позначеному

А △ Б ○ В ◇ Г □ Д △

5. Граматичну помилку допущено в реченні, позначеному

А △ Б ○ В ◇ Г □ Д △

6. Підрядна частина мети є в складному реченні, позначеному

А △ Б ○ В ◇ Г □ Д △

УРОК 78

ВИСТУП. ФОРМИ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

На цьому уроці ти пригадаєш,

- що таке публічний виступ;
- як презентувати свій проєкт;
- як утримувати увагу аудиторії.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Публічний виступ – це усне виголошення тексту з метою переконати, проінформувати або надихнути слухачів та слухачок. Це може бути презентація проєкту на уроці, політична промова або виступ на врученні Нобелівської премії – ситуації, у яких ми вдаємося до публічного виступу, надзвичайно різноманітні. Зазвичай структура виступу є класичною:

- вступ (коротке представлення себе й теми, гачок для аудиторії);
- основна частина (презентація ідей, прикладів, фактів тощо);
- завершення (думка, яку слухачі мають запам'ятати).

Гарні публічні виступи вирізняються тим, що доповідачі використовують різноманітні прийоми для привернення та утримування уваги аудиторії. Наприклад, такі:

- зміна інтонації та темпу мовлення;
- зоровий контакт;
- короткі особисті історії;
- жарти;
- візуальні образи (фото, атрибути, слайди);
- запитання (риторичні або до аудиторії) тощо.

Якщо ти готуєш візуальний матеріал для свого виступу (наприклад, презентацію), скористайся простими порадами.

Як зробити якісну презентацію?

1. 1 слайд = 1 ідея. Не намагайся втиснути все в одну картинку. Краще зроби більше простих слайдів, ніж один перевантажений.
2. Мінімум тексту. Люди хочуть слухати тебе, а не читати. Ключові слова – так, абзаци – ні.
3. Великий шрифт, аби текст був читабельним.
4. Зберігай контраст: темний текст на світлому тлі, світлий – на темному. Жодних веселкових заставок.
5. Не зловживай анімацією, беззмістовними символами (наприклад, емодзі) – слайд має підсилювати ідею, а не відвертати увагу від неї.
6. Картинки дієвіші за слова. Фото, ілюстрації, піктограми – чудовий спосіб пояснити ідею без тексту.

320 Переглянь відео. Виконай завдання.

Джерело: ютуб-канал «TEDx Talks» (Віллл Стефен «Як здаватись розумним у своїй TED-доповіді», 11 квітня 2018 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Що тобі відомо про формат виступів TED? Про що розповідають люди на таких виступах? Наведи один приклад, скориставшись додатковим джерелом інформації за потреби.
2. Яка основна ідея цього відео?
3. Обери зі списку ті прийоми публічного виголошення інформації, про які згадує доповідач:
   - зміна темпу мовлення;
   - жестикуляція;
   - запитання до залу;
   - використання точних даних;
   - атрибути;
   - жарти;
   - дискусія з аудиторією.
4. Що допомагає цьому доповідачеві утримувати увагу слухачів та слухачок?
5. Які поради доповідача видаються тобі найбільш корисними?
6. Обери два прийоми, які будеш використовувати під час своєї наступної промови. Поясни свій вибір.

321 Пригадай дві ситуації, коли в тебе була потреба виступати публічно. Заповни в зошиті таблицю з власними прикладами.

Мене слухали... (опиши аудиторію)	Я розповідав / розповідала про...	Найкраще тоді мені вдалося...	Доведеться ще попрацювати над...

322 Запиши свої припущення щодо кожного із зображень: хто виступає, про що розповідає, де це відбувається, яка аудиторія.

323 Проаналізуй фрагменти виступів. Сформулюй власні конструктивні зауваження кожному з авторів: що йому / їй удалося, а над чим іще треба попрацювати.

Автор 1. Доброго дня всім! Мене звати Софія. Сьогодні я хочу розповісти про свій проєкт – «Шкільний сад». Ми з друзями висадили понад двадцять дерев і створили зелену зону для відпочинку. Це допоможе зробити шкільне подвір'я екологічним і гарним. Ми сподіваємося, що наш приклад надихне інші школи. Дякую за увагу!

Автор 2. Привіт! Я Ігор. Е-е-е... ну, я хотів би поговорити про... ну, про соцмережі. Вони, типу, важливі, бо всі ними користуються. Ну, там є багато плюсів і мінусів. Наприклад, можна швидко знайти інформацію. Але іноді вони забирають час... ну... і все.

324 **Проаналізуй слайди, використані під час виступів дев'ятикласників та дев'ятикласниць. Які з них ти вважаєш вдалими, а які потребують коригування? Поясни свою відповідь, скориставшись порадами експерта. Знайди і виправ помилки.**

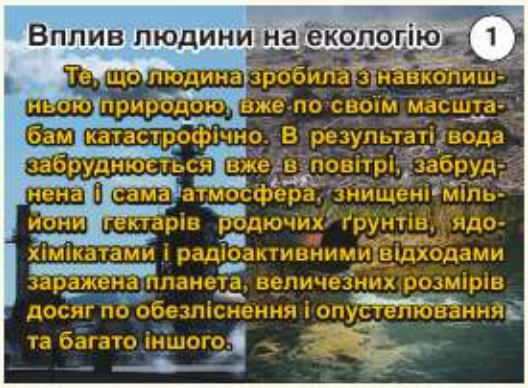

325 **Підготуй текст власного виступу на 5 хвилин на одну із запропонованих тем. Створи або намалюй два слайди, які ти міг би / могла б використати в цьому виступі.**

Тема 1	Ідея, яка може змінити моє місто / село.
Тема 2	Мій шлях до впевненості.
Тема 3	Якби я міг / могла змінити освіту – що б я зробив / зробила?

УРОК 79

БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти навчишся

- виокремлювати безсполучникові речення з-поміж інших речень;
- використовувати безсполучникові речення у власному мовленні.

■ **Безсполучниковим (БСР)** називаємо таке складне речення, частини якого об'єднані за змістом та інтонацією без допомоги сполучників чи сполучних слів: *День за горою погасав, затихло все в гаю густому* (Л. Глібов).

Як відрізнити БСР від інших типів речень?

Поетапна інструкція

1. Визнач, просте речення чи складне: для цього підкресли в ньому граматичні основи.

Жінка стрімголов бігла до магазину: через десять хвилин усі каси зачинялися.

Є 2 граматичні основи, тому речення складне.

2. У складному реченні знайди місце, де «склеєні» дві частини.

Жінка стрімголов бігла до магазину[1]: через десять хвилин усі каси зачинялися[2].

3. Бачиш там сполучник? Це НЕ БСР.

Жінка стрімголов бігла до магазину[1]: через десять хвилин усі каси зачинялися[2].

Сполучника на межі частин немає.

4. Бачиш там ЛИШЕ розділовий знак? Це БСР!

На місці з'єднання двох частин лише двокрапка, тому це БСР.

326 **Заповни таблицю. Додай власні приклади. За потреби скористайся коментарями експерта з попередніх параграфів.**

Характеристика	Тип речення	Приклад
Є сполучник сурядності		
На межі частин складного речення тільки розділовий знак		
На межі частин складного речення тире та єднальний сполучник		
У реченні одна граматична основа		
У реченні одна частина залежить від іншої		
Частини складного речення розділені тільки двокрапкою		
У реченні кілька граматичних основ, які розмежовані протиставними сполучниками		

327 **З'єднай лише ті частини, які разом утворять БСР. Запиши утворені речення, поставивши необхідні розділові знаки.**

1. Я часто бачу зранку...	...чи можемо ми прискорити процес?
2. Замовлена автівка знову запізнюється...	...це остання надія на світле майбутнє.
3. Робот Олеся вміє говорити українською мовою...	...остання радість цього літа.
4. Завтра відбудеться прем'єра цієї пісні...	...подумки я веду з нею діалог.
5. Ми чекаємо, зосередившись на головному...	...тому що це високотехнологічний пристрій.
6. Чашка з ранковою кавою вже стоїть на столі...	...це відбудеться дуже скоро.
7. Ця пропозиція зацікавила мене...	...люди поспішають на роботу.
8. Новим президентом школи стала дівчина...	...і спостерігає / спостерігаємо за всім довкола.

328 **Прочитай текст, виконай завдання.**

(1) У банків довга історія: перші з'явилися в Італії наприкінці XVI століття. (2) Слово «банк» походить від італійського *banko*, тобто «стіл». (3) Банки були потрібні купцям, адже перевезення грошей у ті часи стало небезпечною справою. (4) Купці залишали гроші в банку, взамін їм видавали спеціальний гарантійний лист (квитанцію). (5) З ним вони спокійно їхали в інше місто і там отримували гроші у відділенні банку. (6) Тогочасні банкіри перевозили гроші, тобто здійснювали трансфер (те, що сьогодні ми робимо електронними засобами), і надавали позики.

(7) Якщо в тебе є надлишок грошей, можеш позичити їх банку на якийсь час. (8) Взамін банк запропонує тобі відсотки: наприклад, ти позичиш 1000 грн на рік, банк пропонує тобі 3%. (9) Це означає, що за рік ти забереш із банку 1030 грн. (10) Ці 30 грн будуть твоїм прибутком від інвестиції – так називають кошти, виручені від вкладення власних ресурсів із метою прибутку. (11) Позичання банку грошей на конкретний термін за відсотки – це депозит. (12) Розмір відсотків депозиту залежить від того, як надовго ти позичаєш банку свої гроші, а також від економічної ситуації в країні та рівня інфляції.

(Із кн. Богуся Янішевського «Економіка. Те, про що тобі не розкажуть дорослі»)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту три терміни, якими користуються банкіри. Запиши, як ти розумієш значення цих слів.
2. Чому, на твою думку, автор назвав свою книжку «Економіка. Те, про що тобі не розкажуть дорослі»? Запиши свої міркування трьома безсполучниковими реченнями.
3. Знайди в тексті слова за поданим лексичним значенням:
   а) переказ іноземної валюти або золота з однієї країни до іншої;
   б) сума, яка становить різницю між доходом і витратами;
   в) гроші або цінні папери, адресовані через банк кредиторові;
   г) надмірне з огляду на потреби товарообігу збільшення кількості паперових грошей і швидке їх знецінення.
4. Виправ у поданих висловах лексичні помилки (там, де вони є).

згідно договору	діючий депозит
відсоток за депозитом	відповідно квитанції
бажаючі вкласти кошти	переводити гроші
курс валют	виручка з продажу
прибутковий бізнес	розпродажа сезону

5. Знайди в тексті чотири безсполучникові речення. Випиши їх. Підкресли в них граматичні основи.
6. Запиши поданий текст у вигляді діалогу між студентом і викладачем.

329 **Перепиши афоризми, розставляючи необхідні розділові знаки. Знайди серед поданих речень чотири безсполучникові. В усіх реченнях підкресли граматичні основи. Обери з-поміж афоризмів 2–3, які тобі сподобалися, поясни чому. З'ясуй, ким був автор обраного тобою афоризму.**

1. Коли про гірше чути ви не хочете воно на вас навалиться нечутно *(Вільям Шекспір)*.

2. Ненавидить простота простоту тримай від себе хама на версту *(Ліна Костенко)*.

3. Несправедливість не завжди пов'язана із якоюсь дією часто вона виникає саме з бездіяльності *(Марк Аврелій)*.

4. Тисячі шляхів ведуть до помилки і лише один до істини *(Жан-Жак Руссо)*.

5. Надмір породжує пересит пересит нудьгу нудьга ж душевну тугу *(Григорій Сковорода)*.

6. Терпіть кайдани то всесвітський сором забуть їх не розбивши гірший стид *(Леся Українка)*.

330 **Випиши зі свого підручника історії або географії шість безсполучникових складних речень. Підкресли в них граматичні основи.**

УРОК 80

СМИСЛОВІ ВІДНОШЕННЯ МІЖ ЧАСТИНАМИ БЕЗСПОЛУЧНИКОВОГО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти навчишся

- визначати смислові відношення між частинами безсполучникового речення.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Безсполучникові складні речення з **однорідними частинами**, які є рівноправними, можуть виражати такі смислові відношення:

Смислові відношення	Підказка
1) одночасність і послідовність дій, явищ: *Реве та стогне Дніпр широкий, сердитий вітер завива* (Т. Шевченко). *Минають дні, минають ночі, минає літо...* (Т. Шевченко)	Можемо підставити сурядні **єднальні** сполучники *і (й), та*
2) зіставлення (і протиставлення) змісту частин складного речення: *Не русалонька блукає – то дівчина ходить...* (Т. Шевченко)	Можемо підставити сурядні **протиставні** сполучники *але, однак, а*

331 **Прочитай текст, виконай завдання.**

Пампушки з яблучною начинкою готувати досить просто, результат перевершує очікування. У страві поєднано пухке, рум'яне та надзвичайно м'яке тісто із соковитими та ніжними карамелізованими яблуками.

Для тіста у великій мисці змішайте інгредієнти, вони мають бути сухими (борошно, цукор, сіль, дріжджі). Додайте м'яке масло, тепле молоко та замісіть тісто. Поки тісто підіймається, підготуйте начинку. Для цього помийте та просушіть яблука, видаліть серцевину – вона буде нам потрібна трішки пізніше. Коли масло з цукром розтануть на пательні, додайте яблука і смажте їх, помішуючи, 5 хвилин.

ЗАВДАННЯ

1. Запропонуй назву до поданого тексту, використовуючи наказовий спосіб дієслова.
2. Зроби висновок про завершеність тексту: чи потребує він доповнення? Поясни свою думку.
3. Знайди в тексті безсполучникові складні речення зі смисловими відношеннями одночасності або послідовності.
4. Знайди в тексті безсполучникові складні речення зі смисловими відношеннями зіставлення.
5. Які складнопідрядні речення використано в тексті?
6. Поясни правопис слів *рум'яне, інгредієнти, розтануть*.

332 **Опиши події, процеси та явища, які відбуваються з тобою й навколо тебе, використовуючи безсполучникові речення зі смисловими відношеннями одночасності. Запиши, ставлячи коми між частинами.**

З р а з о к. *Іде дощ, люди гуляють під парасольками.*

333 **Перетвори безсполучникові складні речення на складносурядні. Визнач одне речення, яке неможливо перетворити на складносурядне.**

1. Місяць викочувався все вище й вище; осяяні дерева дивилися на свої тіні *(М. Коцюбинський)*. 2. Думав, доля спіткається – спіткалося горе *(Т. Шевченко)*. 3. Місяць на небі, зіроньки сяють, тихо по морю човен пливе *(З нар. пісні)*. 4. Летять стежини до Дніпра, летять хмарки, летять дороги *(І. Драч)*. 5. Дивись: шумує день погожий, кипить зелена заметіль *(Б.-І. Антонич)*. 6. Перепілка бігла по стерні, воїн мчався полем на коні *(П. Воронько)*.

■ Безсполучникові складні речення з **неоднорідними частинами** за характером їх смислових відношень поділяють на такі види:

Смислові відношення	Підказка: можемо підставити підрядні сполучники
1) умови (одна частина вказує на умову, а друга – на наслідок): *Прийде вечір – усі вулиці аж гудуть піснями* (С. Васильченко).	**умови** *якщо, якби*
2) наслідку (одна частина вказує на причину, а друга – на наслідок): *Вітер війнув – листя з клена жовте, жовтаво-золоте полетіло* (П. Тичина).	**наслідку** *так що*
3) часу: *Вернувся він – уже смеркло* (Панас Мирний).	**часу** *коли*
4) пояснення (наступна частина пояснює попередню): *Здається, чую: лопають каштани, жовто-зелену викидають брость* (В. Стус).	**з'ясувальний** *що*
5) причини (наступна частина вказує на причину дії в попередній): *Далеко на сході стало червоніти небо: сонце сходило* (О. Маковей).	**причини** *бо*

334 **Перетвори безсполучникові складні речення на складнопідрядні. Укажи види підрядних частин в утворених реченнях.**

1. Туман розвіявся, на сході зарожевіло небо. 2. Ми від нього – воно за нами. 3. Кричи та клич – вітер і голосу не донесе. 4. Усі в білих капелюхах ходити не будемо: треба комусь і в картузах. 5. Не кожному в руки щастя йде – від багатьох воно тікає. 6. Я думав – покинули мене.

(З тв. Григора Тютюнника)

335 **Перепиши речення в порядку зростання кількості граматичних основ. Надпиши над частинами речень види смислових зв'язків. Устав пропущені розділові знаки.**

1. Розкажу тобі думку таємну, дивний здогад мене обпік: я залишуся в серці твоєму на сьогодні на завтра навік *(Л. Костенко)*. 2. Засвітить місяць засяють зорі земля потоне в сріблястім морі *(Олександр Олесь)*. 3. Прибіг Оксен бачить: старий сидить під грушею в садку підперши обличчя кулаками *(Гр. Тютюнник)*. 4. Був гарячий червневий день; сонце палило нестерпно; замовкли птахи; дерева стомлено опустили листя *(Ю. Збанацький)*. 5. Ідеш: волошки у житах березка в'ється по стеблині *(Олександр Олесь)*. 6. Можна все на світі вибирати сину вибрати не можна тільки Батьківщину *(В. Симоненко)*.

336 **З'ясуй, який смисловий зв'язок між частинами безсполучникових складних речень.**

Тест 1

Смислові відношення в БСР		*Приклади*
1. Частини речення виражають одночасність подій.	А	Письмо – це зв'язок між двома людьми, він здійснюється через аркуш паперу.
2. Друга частина виражає причину того, про що йдеться в першій.	Б	Чимало початківців-письменників вважають: читач повинен заслужити довіру на відвертість.
3. Перша частина виражає умову, за якої можлива дія другої частини.	В	Не буде довіри між автором і читачем – не буде особливого стану зацікавлення.
4. Друга частина доповнює або розкриває зміст першої.	Г	Найнудніше читати тексти без конкретного змісту: їхні автори пишуть занадто узагальнено й туманно.
	Д	Натомість тонкий гумор може врятувати будь-який текст, навіть науковий.

Тест 2

Смислові відношення в БСР		*Приклади*
1. Перша частина вказує на умову, за якої можлива дія другої частини.	А	Кожен із нас однаково не любить переписувати твір: він здається нам ідеальним.
2. Друга частина вказує на наслідок.	Б	Звісно, це непросто усвідомити: переписування є основою гарного письма.
3. Друга частина пояснює першу.	В	Налаштуєтеся на вдосконалення – швидше визнаєте обов'язковість багаторазового переписування.
4. Друга частина вказує на причину дії в першій.	Г	Звісно, є винятки з будь-якого правила, деякі з них підтверджують ці правила.
	Д	Нелогічно, багатослівно, складно написано – треба негайно позбуватися мовного мотлоху.

УРОКИ 81–83

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ В БЕЗСПОЛУЧНИКОВИХ СКЛАДНИХ РЕЧЕННЯХ

На цих уроках ти навчишся

- ставити розділові знаки на межі частин безсполучникового речення.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Кома	Крапка з комою	Тире
одночасність або послідовність дій (можна підставити *і*) *Тихесенько вітер віє, степи, лани мріють, між ярами над ставами верби зеленіють* (Т. Шевченко). […], […], […].	**поширеність частин складного речення** (у частинах БСР уже є розділові знаки): *На землю вже тихий скрізь вечір лягає; з високого неба вже місяць сіяє; затихла і пташка, і людська розмова, мовчить, не шепоче зелена діброва* (Б. Грінченко). […]; […]; […], […].	**1)** у першій частині – **час, умова** (можна підставити ***якщо... то, коли... то***): *Зима без снігу – літо без хліба.* *Зійде сонце – Катерина по садочку ходить* (Т. Шевченко).
		2) у другій частині – **протиставлення, зіставлення** (можна підставити ***а, але***): *Ще сонячні промені сплять – досвітні огні вже горять* (Леся Українка).

- **Двокрапку** або **тире** можна ставити, якщо:
  - у другій частині вказана **причина** (можна підставити ***бо***):
    Не повернуть минулого ніколи: воно пройшло і вже здається миттю (М. Рильський).
    Не жди ніколи слушної пори – твоя мовчанка може стать ганьбою! (Д. Павличко)
  - у другій частині йдеться про **наслідок** (можна підставити ***тому***):
    Віхола розпочалася з самого ранку: вийти з хати просто неможливо (О. Кобилянська).
    Защебетав соловейко – пішла луна гаєм (Т. Шевченко).
  - у другій частині – **доповнення** (можна підставити ***що***):
    Вірю: до скону віків не порушиться слово богинь! (Леся Українка)
    Бачу – за вікном сніг летить (М. Стельмах).

337 **Приєднай до поданого початку речення кожну з поданих частин. Запиши речення, які утворилися, постав розділові знаки.**

З р а з о к. *Забруднення світового океану пластиком становить небезпеку для всього людства* ***через масовість цього явища.*** *(Просте речення, коми не ставимо.)*

А *Забруднення світового океану пластиком становить небезпеку для всього людства…*

1. …оскільки невпинно знищує його екосистему.
2. …і екосистеми нашої планети.
3. …але ми все ще не звертаємо на це належної уваги.
4. …щорічно у світові океани потрапляє близько 8 млн тонн пластику.
5. …відповідальні громадяни б'ють на сполох.

Б *Люблю теплу весняну пори…*

1. …кидаю всі невідкладні справи і йду в поля далекі.
2. …у цей час народжуються нові мрії та сподівання.
3. …час пробудження природи від тривалого зимового сну.
4. …ласкаву, сонячну, повну радісних пташиних перегуків.
5. …коли з-під снігу виглядають перші блакитні проліски.

338 **Визнач, де двокрапка стоїть між частинами безсполучникового складного речення. Поясни свою відповідь.**

1. Граматику формують такі три розділи: морфологія, словотвір і синтаксис.

2. Ви знехтували найголовнішим принципом усіх винахідників: треба передовсім відкривати велике!

3. А десь на краєчку не зовсім круглої Землі сиділо дві істоти: минуле і майбутнє, розум і незнання, смуток і радість, гріх і невинність.

4. Поважати можна щось: ідею, думку, порив чи почуття.

5. Терези в руках різних богинь: Феміди, Юстиції або Астреї – часто символізують правосуддя.

339 **Визнач, де тире стоїть між частинами безсполучникового складного речення. Поясни свою відповідь.**

1. У Києві розташована одна із найдавніших православних святинь, унікальний монастирський комплекс – Києво-Печерська лавра.

2. Головна цінність Києво-Печерської лаври – мощі преподобних отців і знатних вірян, які сотні років зберігаються в підземних печерах.

3. Мандруючи Лаврою, варто побачити Троїцьку церкву 1108 року – одну з найстаріших на території.

4. Протягом століть Лавра пережила чимало набігів і війн, кілька разів була зруйнована – щоразу святиня відновлювалася, знову і знову.

5. Лавру сміливо можна назвати своєрідним українським Єрусалимом – місцем паломництва для мільйонів вірян.

340 **Проаналізуй гасла з безсполучниковими реченнями. Порадь редакторам, який розділовий знак доцільно використати в кожному з випадків. Обґрунтуй свою відповідь. Де можна натрапити на такі слогани?**

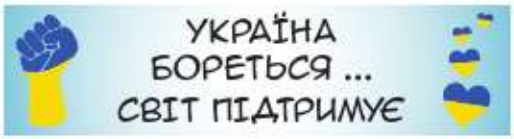

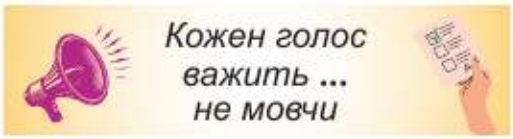

341 **Поєднай частини безсполучникових речень. Постав розділові знаки.**

1. Документи подано...	...співпраця розпочалася.
2. Контракт підписано...	...робота не завершена.
3. Терміни спливли...	...замовник підписав документи.
4. Звіт підготували...	...комісія розгляне.
5. Пропозиції надійшли...	...рішення ухвалено.
6. План не виконали...	...премію отримали.

342 **Прочитай тексти, виконай завдання.**

Благодійне кафе

(1) У Харкові відкрили перше в місті благодійне кафе «Благовіщенський курінь». (2) Тут готуватимуть страви польової козацької кухні [...] весь чистий прибуток передаватимуть на благодійні ініціативи. (3) Відомо [...] найлегше достукатися до серця будь-якої людини через їжу. (4) Гроші збирали за допомогою спільнокошту. (5) Власник нагадує [...] курені в Україні будували толоками, усією громадою, тому така ініціатива продовжує українські традиції.

Заслужена відзнака

(6) Відбулася церемонія вручення IX Національної кінопремії «Золота дзиґа» [...] серед головних переможців відзначили уродженку Луганської області – письменницю, поетку та сценаристку Любов Якимчук. (7) Вона разом із режисером Тарасом Томенком здобула нагороду в номінації «Найкращий сценарій» за стрічку «Будинок "Слово". Нескінчений роман». (8) Фільм також отримав відзнаку як найкращий повнометражний фільм року [...] (9) Тарас Томенко став лауреатом у категорії «Найкраща режисерська робота».

(За матеріалами газети «Порадниця»)

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуй безсполучникові складні речення, поясни розділові знаки, які треба поставити на місці пропусків. Заповни таблицю.

Номер речення	Пояснення (розділовий знак)

2. Запиши лексичне значення слів *курінь, толока, дзиґа, спільнокошт*. Яке / які з цих слів є історизмом / історизмами, яке / які – неологізмом / неологізмами?
3. Поясни, чому не потрібна кома в реченні *Фільм також отримав відзнаку як найкращий повнометражний фільм року*.
4. Поясни правопис сполучень слів *кафе «Благовіщенський курінь», IX Національна кінопремія «Золота дзиґа», стрічка «Будинок "Слово". Нескінчений роман»*.
5. Зроби припущення про те, де можна натрапити на такі тексти.
6. Напиши подібний текст лише з безсполучникових речень.

343 **Випиши всі безсполучникові речення, у яких ставимо тире (розділові знаки пропущено). Поясни свою відповідь, керуючись коментарями експерта.**

1. Темряву тривожили криками півні танцювали лебеді в хаті на стіні.
2. Заклинаю тебе будь навіки мені незвичайним!
3. Хапаймося за день не втрачаймо вічності.
4. Стан душі осіннього листопаду.
5. Це вже не сон це вже весна безсонна бродить як мана.
6. Ніч запропонувала дивну забаву змусила мільйон зірок шукати собі на землі люстерко.
7. Ми боїмося самоти у неї надто гостре жало.
8. Кілька кроків і навколо тебе вибухає веселий сміх!
9. І за одним плечем у тебе сонце.
10. Гострий, пекучий і незрозумілий дуже дивний смак має імбир.
11. Любов це насамперед відповідальність а потім уже насолода радість.
12. Європейські книжкові ринки дуже різні їх важко узагальнювати.

344 **Поясни, користуючись додатковими джерелами, значення поданих фразеологізмів, використовуючи безсполучникові складні речення. Прокоментуй історію походження цих стійких виразів.**

гордіїв вузол | варфоломіївська ніч | прокрустове ложе | дамоклів меч

345 **Перетвори всі сполучникові речення на безсполучникові, правильно обравши розділові знаки. Поясни відповідь.**

Про українських класиків зняли серіал «Плеяда»

1. Неочікуваних Івана Франка, Лесю Українку, Ольгу Кобилянську та безліч інших класиків покажуть в історично-художньому серіалі «Плеяда», офіційний тизер ***якого*** вже опублікували на ютуб-сторінці.

2. Творці намагалися додати справжніх пристрастей та прибрати «нафталін і пафос», ***тому що*** це ускладнює сприйняття історичної епохи.

3. Над серіалом працювали з 2017 року, ***так що*** скоро стрічка з'явиться на великих екранах.

4. Історична драма та історичне припущення – найскладніший жанр, ***адже*** це шалена відповідальність і виклик для всіх.

5. Надзвичайно приємно бачити таких живих, достовірних і не формалізованих по-шкільному головних героїв, ***бо*** це дуже надихає на читання й дослідження історії.

6. ***Якщо*** проєкт уже називають «початком другої культурної революції в Україні», ***то*** варто очікувати неймовірних результатів.

Джерело: сайт громадської спілки «Освіторія» («Про українських класиків зняли серіал "Плеяда"», 6 листопада 2019 р.)

Фото з фейсбук-сторінки «Проєкт Плеяда»

346 **Запиши прислівники у дві колонки.**

Пропущено ***нн***	Пропущено ***н***

Навмис..о, хиб..о, недав..о, стара..о, спросо..я, дріб..о, беззмі..о, безупи..о, задума..о, відмі..о, впевне..о, безуста..о, негада..о, беззако..о, щохвили..о, залюбле..о, попідвіко..ю, неска́за..о, нестрим..о, погоди..о, силь..о.

Підкресли в кожному слові четверту від початку букву – і прочитаєш ірландське прислів'я.

УРОК 84

БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти пригадаєш

- усе вивчене про безсполучникове складне речення.

347 **Прочитай текст, виконай завдання.**

Принади й небезпеки середньовічного дитинства

(1) Приземкуваті, з круглими невиразними обличчями, вбрані в дорослий одяг – такими постають діти на картині Пітера Брейгеля Старшого. (2) Він зобразив понад 200 ігор, у які бавилися діти різного віку. (3) Без усмішок і зосереджено. (4) Це наштовхнуло істориків мистецтва на думку, ніби картина ця не про дитячі ігри, а про реальне життя. (5) Утім зображення підказує, що в середньовіччі таки було дитинство, хоч і небезпечне. (6) Історикиня Каролін Ларрінгтон підрахувала: упродовж першого року життя на 1000 народжених помирало 200–300 дітей. (7) Ця статистика не може не вражати, і вона означає втрати ледь не в кожній родині. (8) Медицина була ще не розвинена – будь-яке ускладнення під час пологів могло забрати життя і матері, і дитини. (9) Навіть у разі щасливого народження на маля чигало багато небезпек: холод, погане харчування, усі можливі хвороби. (10) Зовнішній світ був загрозливим, водночас батьки піклувалися про своїх дітей і любили їх не менше, ніж сучасні батьки люблять своїх.

(За матеріалами журналу «Локальна історія»)

Пітер Брейгель «Дитячі ігри» (джерело: вікіпедія)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши номери всіх речень, які є безсполучниковими.
2. Запиши номери складнопідрядних речень.
3. Запиши номери складносурядних речень.
4. Запиши номери простих речень.
5. Доповни текст описом картини, використовуючи лише безсполучникові речення.
6. Поясни всі розділові знаки в безсполучникових реченнях.

348 **Поєднай частини безсполучникових речень – фрагменти відомих пісень. Перепиши, розставляючи розділові знаки. Перевір правильність поєднання частин за допомогою додаткових джерел.**

Початок речення	Закінчення речення
1. Місяць на небі…	…я люблю тільки тебе.
2. Знайте…	…я вільна, вільна.
3. Я повернув би час назад і сказав би так…	…я буду поруч з тобою.
4. Так у світі повелося…	…жуйку зможу донести.
5. Пакет не треба…	…зіроньки сяють…
6. Більше я не боюсь…	…Не будь така зухвала, знімайся у рекламі.
7. Я знайду сили…	…я люблю її волосся…
8. Казала мені мама…	…ми палені вогнями.

349 **Перепиши речення, устав пропущені розділові знаки. Підкресли граматичні основи. Обери два-три речення, які можна використовувати як афоризми, і поясни їх зміст.**

1. Вітри гули віолончеллю писали пальми акварель.
2. Уранці глянеш хочеться літати.
3. Було життя осяяне красою любов і честь цінилась над життя.
4. Вечірній обрій опустив завісу космічний цирк запалює вогні!
5. Іще трава зіщулиться і змерзне іще печальні скажуться слова.
6. Весна пливе під парусом акацій зима пливе під парусом снігів.
7. Довіра звір полоханий втече він любить тиху паморозь дистанцій.
8. Після дощів смарагдова діброва на білій ріні річка говірка.
9. Малі озерця блискають неслізно колише хмара втомлені громи.
10. Нема нам щастя мусить бути чудо.
11. Мене не можуть люди не почути душа в мені розгойдана як дзвін!
12. Лляний дідок пряде усмішку вусами цвіте ромен кружчатими обрусами…

(Із творів Ліни Костенко)

і/та → кома

Час біжить, **і** *його завжди не вистачає. – Час біжить, його завжди не вистачає.*

Якщо ж одну з частин БСР або й обидві «напхати» комами, то в ньому з'явиться крапка з комою:

Час, не озираючись назад, біжить, поспішає; нам, простим людям, його завжди не вистачає.

350 **Пошир подані безсполучникові речення ускладнювальними компонентами так, щоб на межі частин складного речення можна було поставити крапку з комою.**

1. Алеями парку поспішають перехожі, місто оживає разом із ними.

2. Ранкове сонце обережно золотить верхівки дерев, роса продовжує тремтіти на траві.

3. Лавки ще порожні, голуби повільно прогулюються повз них.

4. Центральний фонтан грає веселкою бризок, він ніби запрошує квапливих перехожих зупинитися.

5. Десь оддалік обізвався музикант, на деревах заметушилися галасливі горобці.

6. Парк повільно прокидається, його мелодії навіюють спокій.

351 **Перетвори сполучникові речення на безсполучникові, правильно розставляючи розділові знаки.**

З р а з о к. *Ми сьогодні запізнилися на перший урок, бо на перехресті були затори. – Ми сьогодні запізнилися на перший урок – на перехресті були затори.*

1. Я знаю, що ти мені зателефонуєш.

2. Зима цьогоріч була нетипова для України, тому що ні снігу, ні морозів не було!

3. Якщо ти не зрозумів, то перепитай.

4. Усі на канікулах, так що надворі тихо й безлюдно.

5. Думала, що на вечірці буде цікаво, але там виявилося зовсім нудно.

6. Час біжить, і його завжди не вистачає.

352 **Допиши до кожного з поданих початків продовження так, щоб утворилося безсполучникове речення з двокрапкою або тире між складовими частинами.**

1. За вікном автомобіля видно...

2. Мені набридає щодня прибирати...

3. Ми прощалися швидко й щемко...

4. Завтра на нас чекає справжнє відкриття...

5. При вході до школи відбувалося щось підозріле...

6. Сьогодні пропущу тренування в залі...

7. Яхту різко повело праворуч...

8. Увесь аеропорт звично шумів...

9. На площі біля вежі зібрався натовп...

10. Прогноз погоди на завтра не дуже втішний...

11. До картини підібрали гарне освітлення...

12. У кімнаті було жарко...

УРОК 85

ТРЕНУВАЛЬНІ ТЕСТИ 4. БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

Варіант 1

△ За словами науковця, саме скаутство сформувало в ньому характер та допитливість, без яких нічого робити в науці.

◇ До того ж буремні повоєнні часи дали Любомирові важливий урок, у будь-який момент ти можеш втратити все, окрім освіти.

□ Як не дивно, Романків ніколи не планував пов'язати життя з комп'ютерами: у рідному містечку Жовква на Львівщині його найбільше цікавили скрипка та вишкіл «Пласту».

△ Любомира Романківа визнали одним із найвідоміших працівників електронної корпорації IBM, віддавши їй понад 50 років свого життя.

○ Під час увімкнення комп'ютера починають працювати сім його патентів, під час набору однієї букви – ще сім.

(Із кн. Уляни Скицької «Наші на карті світу. Історії про людей, якими захоплюється світ»)

1. Зміст первинного тексту буде відновлено, якщо речення розташувати в послідовності, запропонованій у рядку

А △△○◇□ В △◇□○△

Б △○□△◇ Г △○△◇□ Д △△◇○□

2. Пунктуаційну помилку допущено в реченні, позначеному

А △ Б ◇ В □ Г △ Д ○

3. Безсполучникове речення, яке можна перебудувати на складнопідрядне з підрядною частиною причини, позначене

А △ Б ◇ В □ Г △ Д ○

4. Безсполучникове речення, яке можна перебудувати на складнопідрядне з підрядною з'ясувальною частиною, позначене

А △ Б ◇ В □ Г △ Д ○

5. Безсполучникове речення, яке можна перебудувати на складносурядне, позначене

А △ Б ◇ В □ Г △ Д ○

6. Граматичну помилку допущено в реченні, позначеному

А △ Б ◇ В □ Г △ Д ○

Варіант 2

Купони стали платіжним засобом в умовах економічної нестабільності, а ще вони виконали важливу роль, узявши на себе тягар інфляції.

На початку XX століття гривня стала офіційною валютою Української Народної Республіки, а згодом знову повернулася з історичного минулого 1996 року.

1992 року в Україні було введено купонокарбованці: така необхідність запровадження тимчасової національної валюти виникла після відновлення незалежності.

Перша згадка про гривню як грошову одиницю міститься в «Повісті минулих літ»: її назва походить від прикраси у вигляді обруча.

Згодом, стабілізувавши економічну ситуацію, було проведено грошову реформу – національною валютою в Україні стала гривня.

(Зі статті Данила Кравця в журналі «Локальна історія»)

1. Зміст первинного тексту буде відновлено, якщо речення розташувати в послідовності, запропонованій у рядку

А □△○△◇ В □◇○△△

Б □△○△◇ Г □○△△◇ Д □△◇△○

2. Пунктуаційну помилку допущено в реченні, позначеному

А △ Б ◇ В □ Г △ Д ○

3. Безсполучникове речення, яке можна перебудувати на складнопідрядне з підрядною частиною причини, позначене

А △ Б ◇ В □ Г △ Д ○

4. Безсполучникове речення, яке можна перебудувати на складнопідрядне з підрядною наслідковою частиною, позначене

А △ Б ◇ В □ Г △ Д ○

5. Безсполучникове речення, яке можна перебудувати на складносурядне, позначене

А △ Б ◇ В □ Г △ Д ○

6. Граматичну помилку допущено в реченні, позначеному

А △ Б ◇ В □ Г △ Д ○

На цьому уроці ти потренуєшся

- розрізняти інтонації для виявлення смислових акцентів у виступі;
- контролювати силу голосу й тривалість пауз для привернення уваги аудиторії;
- керувати власними емоціями під час виступу.

УРОК 86

ВИСТУП. ЕМОЦІЇ ТА ГОЛОС

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Голос та емоції промовця передають не менше ніж половину виголошеної інформації. Саме тому професійні промовці вивчають різні ораторські техніки, тренуються працювати із силою голосу, інтонацією, паузами тощо.

Під час виступу звертай увагу на:

- дихання (дихай глибоко; роби вдихи і видихи, якщо хвилюєшся; думай про дихання, аби впоратися із тремтінням у голосі);
- підготовку голосу (перед виступом зроби кілька вправ «для розігріву»: потренуйся промовляти різні звуки, переходити від низького до високого тону, чітко артикулюй слова (наприклад, у скоромовках));
- контроль темпу і пауз (дотримуйся помірного темпу, не поспішай, роби паузи перед ключовими словами для підсилення ефекту);
- жести й емоції (супроводжуй промовляння тексту невимушеними рухами рук, змінюй напрямок погляду, крокуй, проявляй доречні емоції).

353 **Прослухай записи і виконай завдання.**

Фрагмент 1 **Фрагмент 2** **Фрагмент 3**

ЗАВДАННЯ

1. Порівняй записи за критеріями в таблиці.

Критерії порівняння	Фрагмент 1	Фрагмент 2	Фрагмент 3
Темп мовлення (швидкий, помірний, повільний)			
Паузи (замало, є в достатній кількості, забагато)			
Емоційність (беземоційно, доречна емоційність, емоцій забагато)			

2. Який із трьох фрагментів видається тобі найбільш доречним для неформального виступу в молодіжному клубі? Поясни свою думку.

3. Озвуч поданий текст так, як вважаєш за потрібне. Запиши свій варіант на диктофон. Прослухай і визнач, чи вдалося тобі звучати так, як ти задумав / задумала.

Вітаю!

Мене звати _____, і сьогодні я хочу розповісти вам про продажі в Україні – не з позиції «купити-продати», а як про шлях змін, вибудовування комунікації, створення цінності.

354 **Прослухай виступи. Познач у таблиці в зошиті, які емоції ти почув / почула в голосі промовців.**

Виступ 1	Виступ 2	Виступ 3	Виступ 4

Джерело: ютуб-канал Української кіношколи (публічний виступ «Я – майбутнє України», 26 листопада 2024 р.)

Номер і тема виступу _____

Момент виступу	Емоція	Якими засобами передано (інтонація, гучність, темп тощо)
Початок виступу		
Середина виступу		
Кінець виступу		

355 **Опрацюй поданий текст. Продумай, із якою інтонацією, паузами, силою голосу його буде доречно виголосити для різних аудиторій: а) для однокласників і однокласниць; б) для батьків на зборах; в) на міжнародному конкурсі підлітків-ораторів. Попрацюй у парі з однокласником / однокласницею: по черзі виступіть із промовою.**

Знаєш, що спільного між альпіністом, який дереться на Говерлу, і тобою, коли ти готуєшся до іспиту, пишеш свій перший реп чи просто намагаєшся не відступати перед труднощами? Ви обидва підкорюєте вершину.

Підкорити вершину не означає стояти на снігу з прапором і робити селфі. Це означає продовжувати рух, коли вже не хочеться. Коли дихаєш важко, коли вітер б'є в обличчя, коли здається, що легше розвернутись і спуститися. Але саме в цей момент ти стаєш собою.

Кожен має свою Говерлу. Для когось це математика. Для когось – прийняття себе. Для когось – віра в те, що мрія взагалі здійсненна. І байдуже, наскільки висока твоя вершина, головне – йти до неї.

Не порівнюй свої маршрути з чужими. У кожного свій темп, свої шрами, свої вершини.

А коли піднімешся – озирнись. Не щоб похвалитися, а щоб побачити, як багато ти вже пройшов / пройшла.

Тож підкорюй. І нехай кожна твоя вершина відкриває небо трішки ширше.

356 **Проаналізуй будь-який публічний виступ українською мовою. Напиши короткий звіт про емоції та використання промовцем інструментів голосу. Зроби висновок, за потреби склади список рекомендацій.**

УРОК 87

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ З РІЗНИМИ ВИДАМИ СПОЛУЧНИКОВОГО Й БЕЗСПОЛУЧНИКОВОГО ЗВ'ЯЗКУ

На цьому уроці ти
- навчишся вирізняти складні речення з різними видами зв'язку;
- потренуєшся будувати схеми речень із різними видами зв'язку.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Частини складного речення можна поєднати за допомогою різних видів зв'язку: сурядного й підрядного, сполучникового й безсполучникового.

ХИТРИНКА

Для визначення складного речення з різними видами зв'язку треба:

1) знайти граматичні основи (їх має бути щонайменше три);

2) з'ясувати тип зв'язку між частинами складного речення – сполучниковий (сурядний / підрядний) чи безсполучниковий.

сурядний зв'язок підрядний зв'язок

Сонце опустилося за небокрай – і всі зрозуміли, що настав час прощатися.

357 **Прочитай текст, виконай завдання.**

Кіно для всієї родини

Сьогодні український споживач перенасичений передплатами на відеосервіси, адже серіали можна дивитися будь-коли, будь-де, для цього наявність телевізора не обов'язкова. У 1990-ті таких можливостей не було. Серіали – американські, мексиканські й навіть українські – переглядали по телевізору за розкладом, відклавши всі справи. Після десятиліть одноманітного, цензурованого радянського телебачення ті стрічки ставали справжнім ковтком свіжого повітря, а часом і розрадою в непрості часи.

«Район Беверлі-гіллз 90210»

Історія школярів Брендона та Бренди Волшів, які оселяються в Беверлі-гіллз, престижному районі Лос-Анджелеса, та їхніх новоспечених друзів. Попри легкий характер, у серіалі порушено болючі підліткові теми: наркотики, алкоголізм, зґвалтування, самогубства, насильство.

«Баффі – переможниця вампірів»

Школярка Баффі Саммерс переїжджає до міста Саннідейл, переповненого потойбічними створіннями. Дівчині доводиться рятувати цей світ. Не бракує тут і актуальних для старшокласників тем: взаємини

з батьками, друзями, любовні історії, вечірки. На хвилі успіху серіалу за його мотивами навіть створювали комікси й відеоігри, а популярність акторів била всі можливі рейтинги – воно й не дивно: така екзотика!

«Альф»

Дотепні пригоди іншопланетянина Альфа, який мешкає з пересічною американською родиною Таннерів. Завдяки перекладу Олекси Негребецького та колоритному дубляжу серіал став чи не найдієвішим українізатором російськомовних українців. 8 березня 2000 року відбувся прощальний «Альф-марафон» – 102 серії одну за одною транслювали весь день, а ефір переривався лише на випуски новин.

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуй речення, виділені кольором. Запиши, з яких частин вони складаються (із сурядних, підрядних чи поєднаних безсполучниковим зв'язком).
2. Перероби одне з речень у другому абзаці, аби воно стало складним реченням із різними видами зв'язку.
3. Запропонуй фінальне речення до цього тексту, яке буде складним реченням із різними видами зв'язку.
4. Випиши з тексту всі теми, які цікавлять підлітків, на думку автора. Чи погоджуєшся ти із цим списком? Якими темами його можна доповнити?
5. Поясни, як ти розумієш речення *Серіали – американські, мексиканські й навіть українські – переглядали по телевізору за розкладом, відклавши всі справи.* Чи був такий досвід у твоїй родині?
6. Поясни розділові знаки в реченнях: *Історія школярів Брендона та Бренди Волшів, які оселяються у Беверлі-гіллз, престижному районі Лос-Анджелеса, та їхніх новоспечених друзів. Попри легкий характер, у серіалі порушено болючі підліткові теми: наркотики, алкоголізм, зґвалтування, самогубства, насильство.*

358 **Обери пояснення до кожної зі схем.**

1. Схема складнопідрядного речення з однорідною підрядністю
2. Підрядна частина складнопідрядного речення
3. Схема складнопідрядного речення з неоднорідною підрядністю
4. Головна частина складнопідрядного речення
5. Схема безсполучникового речення
6. Схема складносурядного речення
7. Схема складнопідрядного речення із послідовною підрядністю
8. Схема складнопідрядного речення зі змішаною підрядністю

[ ]

(що…)

[ ], і [ ].

[ ] : [ ].

про що?
[ ], (як…), (як…).

коли? який?
(Коли…), [ ], (що…).

яка? що?
[ ], (яка…), (що…).

яка? якому?
[ ], (що…), (який…), (який…).

359 **Установи відповідність між реченнями з різними видами зв'язку та їхніми характеристиками.**

А складне речення із сурядним та безсполучниковим зв'язком

Б складне речення з підрядним та безсполучниковим зв'язком

В складне речення із сурядним та підрядним зв'язком

Г складне речення із сурядним, підрядним та безсполучниковим зв'язком

Д складне речення з кількома підрядними

1

Фото: Mykola Swarnyk

Пообіцяй мені, хай навіть не збудеться,
Що «завтра» негайно і невідворотно відбудеться!
(«Пообіцяй мені», «Один в каное»)

Я кличу жартома, і ти знаєш, що варто
Танути ніжно, як лід.
(«Голови», Alyona Alyona)

2

Фото: Тарас Боднар

3

Фото: @alyonaalyona

Забирай все, що твоє тут,
Я дарую тобі.
(«Забирай», Jamala ma Alyona Alyona)

Коли туману вже не стало,
А сонце пробивається крізь сни,
Не прокидайся, ще зарано,
Не прокидайся, трохи ще поспи.
(«Зорі запалали», «БЕZ ОБМЕЖЕНЬ»)

4

Фото: https://www.bezobmezhen.ua/

5

Фото: https://www.facebook.com/skryabinofficial

Можливо, треба було жити, як всі,
А я хотів інакшим бути завжди –
Так скучно плисти по течії з ними...
(«Місця щасливих людей», «Скрябін»)

Так буває – щось не вийшло,
А тобі личить шкідлива звичка.
(«Шкідлива звичка», Х. Соловій)

6

Фото: facebook.com/khristyna.soloviy

360 **Обери схему до кожного з речень. Додай до схем сполучники / сполучні слова, яких не вистачає. Уклади таблицю з відповідями. Визнач речення, яке є складним із різними видами зв'язку.**

Текст А

1. Американські інженери, які плідно працювали в останні два роки, розробили робота-лінивця, що буде стежити за змінами клімату.

2. Спостерігаючи за лінивцями, професор робототехніки Магнус Егерштедт вирішив сконструювати робота, аби той міг працювати у важкодоступних для людей місцях, використовуючи мінімальну кількість енергії.

3. SlothBot, який і є суперроботом, мало рухається й зазвичай змінює місцеперебування, коли йому треба підзарядитися через вбудовані сонячні панелі.

4. Також науковець планує створити більш досконалу модель SlothBot, яка зможе відстежувати наявність бджіл, метеликів та інших комах.

Текст Б

1. Бен Аффлек, що є відомим голлівудським актором, повернеться до ролі Бетмена в майбутньому сольному фільмі про Флеша, прем'єру якого заплановано на найближчу весну.

2. Прем'єра є однією з найбільш очікуваних у сезоні, в основу нової кінострічки буде покладено популярний сюжет «Флешпойнт», де Флеш опинився в альтернативному світі.

3. Режисер зауважив, що Аффлек матиме можливість глибше розкрити свого персонажа, який на перший погляд здається примітивним.

4. Актор не міг відмовитися від ролі, про яку мріяв, через існування інших фільмів, де Флеш уже стикався з Бетменом у виконанні Аффлека.

А *якої? яких?* [.., (...), ...], (...).

Б *який? якому?* [.., (...), ...], (...).

В *які? якого?* [.., (...), ...], (...).

Г *з якою метою?* [...], (...).

Д *який? коли?* [.., (...), ...], (...).

Е *яку?* [...], (...).

Є *який?* [...], [...], (...).

Ж *що? якого?* [...], (...), (...).

361 **Утвори речення з різними видами зв'язку, запиши, які синтаксичні зв'язки реалізовано в кожному з твоїх прикладів (наприклад, сурядний + підрядний).**

Після перегляду фільму ми були вражені тим…	…куди він подасться з філологічною освітою…	…бо до нього збіглася зграя котів.
Спитайте у знайомого студента…	…яким прекрасним був молодий Леонардо Ді Капріо…	…і навіщо він цю веремію починав.
Ведучий ранкової гімнастики весь ранок говорив про те…	…що тарілку після гречки треба мити відразу…	…але про це ніхто не здогадується.
Прочитана книжка дала йому життєво необхідні знання…	…начебто на Землю мають напасти велетенські іншопланетні видри…	…отака-от філософія життя.
Часом ми з моїм тхором ведемо серйозні бесіди про те…	…чи він передивився турецьких серіалів…	…принаймні так стверджував дід Петро.
По селу пішли чутки…	…наскільки повний його шлунок…	…із цим важко сперечатися.

362 **Запиши подані слова у дві колонки, уставляючи пропущені *и* або *е*.**

Пропущено *и*	Пропущено *е*

Напор..стий, схов..ще, дон..чка, свіч..чка, погодж..ний, ситц..вий, вогн..ще, трав..чка, він..чок, хвост..к, мам..на, зніч..ний, коз..ня, крас..нь, довж..лезний, вдумл..вий, тітч..н, враж..ний, нижч..нький, плет..во, сестр..н, вул..чка, пташ..ня, світл..ця, Ключнич..нко, п'ят..ро, Ільч..нко.

У виписаних словах підкресли третю від початку літеру – і прочитаєш мексиканське прислів'я.

363 **Перепиши словосполучення та сполучення слів, виправляючи помилки.**

зустріч з Володимиром Кличко	голос роздавався	швидкий грузовик
не хватило шестеро гривнів	сильна нагрузка	гуманітарний керівник
реакція являється важливою	іншомовний корабль	слідуюча зупинка
	постороннім вхід заборонений	рішити задачку
		скоросна дорога

УРОКИ 88–89

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ В СКЛАДНОМУ РЕЧЕННІ З РІЗНИМИ ВИДАМИ ЗВ'ЯЗКУ

На цих уроках ти
- потренуєшся ставити розділові знаки в складних реченнях із різними видами зв'язку.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

■ У складному реченні з різними видами зв'язку на межі частин ставимо ті самі розділові знаки, що й між частинами в складносурядних, складнопідрядних та безсполучникових реченнях:

Усі знають: часу залишається обмаль, щоб устигнути до вихідних.

■ **Коми не ставимо** між двома частинами, поєднаними сполучниками ***і (й), та (= і)***, якщо в реченні є спільна частина, приєднана безсполучниковим або підрядним зв'язком:

Туристи поспішали: навігація закінчувалася й останній теплохід от-от мав відпливати.

У залі було повно людей і шум ставав усе гучнішим, коли на сцену вийшов конферансьє.

спільна частина

364 **Перепиши речення, підкресли граматичні основи, постав розділові знаки, намалюй схему.**

Учора нарешті дійшов до фінального рівня у нашій команді були гравці з різних міст і кожен мав свій стиль але коли ми перемогли всі кричали однаково.

365 **Прочитай текст, виконай завдання (деякі розділові знаки пропущено).**

Відеоігрова культура в Україні зовсім не нова вона почала зароджуватися ще в останні десятиліття радянської доби коли 1978-го року у Львові створили першу радянську ігрову консоль промислового виробництва – «Палестра-02». У 1980-х з'явилася «Електроніка Відеоспорт» – клон американської версії. Пізніше стали популярними портативні відеоігри «Електроніка» («Вовк і яйця», «Веселий кухар») вони копіювали японську серію адже їхні сюжети були тотожні. Коштували вони дорого тому для більшості громадян залишалися радше бажаним подарунком, аніж повсякденною забавою. Радянська ідеологія стверджувала що ігри мають не лише розважати а й розвивати і це гальмувало розвиток ігрової індустрії.

У 1992 році уродженець Херсона запустив бренд «Dendy». Більшість ігор у які можна було грати на приставці належала до жанру аркад (динамічна гра з простими правилами й дедалі вищою складністю) або платформерів (гра у якій учасник стрибає між платформами й уникає перешкод). Діти обговорювали в школах як пройти «Super Mario». Ці знання об'єднували учасників у справжню спільноту кожен хто тримав у руках джойстик ставав її частиною. Чернівецький художник і стендап-комік Андрій Пілат згадує: «У мене була приставка на якій я днями й ночами грав. Мама не дозволяла. Але я знав чарівний ключ до дозволу – зробити уроки. Тому поки в мене була приставка я був відмінником».

Наприкінці 1990-х стався ігровий переворот на ринок вийшла «Sony PlayStation» яка працювала на компактдисках. Грали переважно в залах. Андрій Пілат згадує: «Ми завжди чекали коли в клуб зайде чиясь мама і з криками забере сина додому тоді ми могли дограти його залишок часу безкоштовно». Невдовзі нове тисячоліття принесло в більшість родин ПК і домашній комп'ютер став основною платформою для відеоігор які захоплюють ринок і дотепер.

За матеріалами журналу «Локальна історія»

ЗАВДАННЯ

1. Запиши кількість складних речень із різними видами зв'язку.
2. Випиши три будь-які складні речення з різними видами зв'язку, постав розділові знаки.
3. Намалюй схему останнього речення.
4. Намалюй часолінію (таймлайн) із важливих подій, описаних у тексті. Доповни її однією сучасною подією, яка була б доречною за змістом.
5. Обери ілюстрацію, яка найбільше відповідає тексту, поясни свій вибір, сформулювавши переконливий аргумент.

6. Який твій досвід взаємодії з відеоіграми? Що в тексті тобі «відгукується»?

366 **Утвори за поданими схемами речення на тему, пов'язану з текстом попередньої вправи. Правильно розстав розділові знаки.**

1. […], […] і […].
2. […], (хоч…).
3. […], а […], (ніби…).
4. […], і […], (щоб…).
5. […], але […], (бо…).
6. […]: […], (якщо…).
7. […] – […], (коли…).
8. […] і […], (незважаючи на…).

367 **Проаналізуй коментарі гравців. Прокоментуй, яких розділових знаків не вистачає і як можна покращити мовлення кожного з них.**

Гравець 1 [17:44]:
Я зібрав усі артефакти побудував базу й налаштував дрон але коли друг приєднався до гри він випадково натиснув «Самознищення» і ми дивилися, як усе згоряє.

Гравець 2 [18:21]:
Я думала що цей рівень буде легким проте гра підкинула нову пастку і тепер якщо помиляєшся хоч раз усе починається спочатку – більше жодних «save point».

368 **Розсортуй речення, заповнивши таблицю. З'ясуй значення невідомих слів і зроби припущення про тему тексту, з якого взято подані фрагменти.**

1. В Україні вибір консолі частіше визначав не маркетинг а те який клон продають у найближчому магазині.

2. Піратські консолі не мали регіональних обмежень і часто наші школярі грали в японські версії відеоігор які або не виходили офіційно в Європі або виходили з цензурою.

3. Сюжет залишався незрозумілим та це не заважало насолоджуватися процесом.

4. Показовою є історія однієї гри у якій через антипіратський захист неможливо було подолати головного антигероя підлітки ж годинами намагалися здолати його бо були переконані що просто не дотягують до фінального рівня.

5. Оригінальні ігри коштували 50–60 доларів майже такою самою була середня зарплата пересічного українця.

6. Головні виробники таки були змушені прийняти нові умови у 1994 році було укладено першу офіційну угоду про дистрибуцію гри в країнах СНД а в обмін на це компанія відмовилася від юридичних претензій до існування клону.

За матеріалами журналу «Локальна історія»

У реченні потрібні лише коми	У реченні потрібні коми та інші розділові знаки

369 **Напиши мікроісторію (5–6 речень), використовуючи лише складні речення з різними видами зв'язку.**

Теми (на вибір)

1. Мій досвід відеоігор.
2. Ситуація, коли щось пішло не за планом.
3. Момент моєї перемоги (або поразки).
4. Користь та шкода від відеоігор.

УРОКИ 90–91

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ В СКЛАДНИХ РЕЧЕННЯХ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цих уроках ти

- пригадаєш усе вивчене про розділові знаки в складних реченнях;
- потренуєшся ставити розділові знаки в складних реченнях.

370 **Обери один із розділових знаків і створи конспект виступу з поясненнями, коли ми ставимо в складних реченнях: 1) кому; 2) тире; 3) двокрапку; 4) крапку з комою.**

Використай у конспекті мем:

Можеш додати трохи гумору:

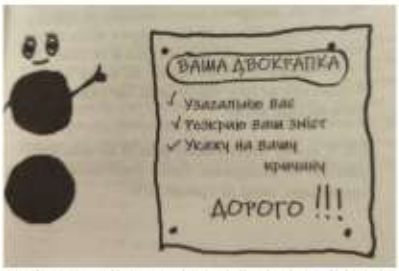

(Із кн. Ольги Дубчак «Бути українською. Речення і його знаки»)

371 **Прочитай текст, виконай завдання.**

(1) Структура нашого мозку ***унікальна*** розмір спеціалізованих ділянок та ефективність їх зв'язків визначають потенціал і рамки кожного з нас що дає змогу наприклад наперед прорахувати узявши до уваги будову мозку ***індивідуальні*** особливі реакції під час проходження певного курсу.

(2) Під час одного експерименту, у якому восьми- та дев'ятирічні діти виконували завдання з лічби, спробували вирахувати ефективність курсу на основі розміру тих структур мозку та їх зв'язків, які відіграють важливу роль у запам'ятовуванні. (3) ***Критеріями*** прогнозу були об'єм гіпокампа та його зв'язок із частинами префронтальної кори й смугастим тілом. (4) Слід зауважити, що розмір і зв'язки структур, які пов'язані з підрахунком, зокрема парієтальної та фронтальної кори, для ***прогнозування*** ефекту від курсу до уваги не брали.

(Із кн. Діка Свааба «Ми – це наш мозок»)

ЗАВДАННЯ

1. Добери синоніми до виділених іншомовних слів.
2. Запиши одним реченням, як ти зрозумів / зрозуміла мету експерименту.
3. Знайди й випиши сполучні слова, які поєднують частини СПР.
4. Випиши номери речень за такими характеристиками:
   а) просте речення;
   б) складне, складнопідрядне з послідовною підрядністю;
   в) складне, складнопідрядне з неоднорідною підрядністю;
   г) складне, з різними видами зв'язку – безсполучниковим і підрядним.
5. Перепиши перше речення, розставляючи розділові знаки.
6. Усно поясни розділові знаки в реченнях № 2–4.

372 **Проаналізуй підказки щодо розділових знаків у безсполучникових складних реченнях. Які з них є неповними або неточними?**

бо / тому що → двокрапка

*Ми сьогодні запізнилися на перший урок, **бо** на перехресті були затори.*	*Ми сьогодні запізнилися на перший урок: на перехресті були затори.*

що / що саме → двокрапка

*Я знаю, **що** ти мені точно зателефонуєш.*	*Я знаю: ти мені точно зателефонуєш.*

і → кома

*Весна налаштувала сонячні струни, **і** їх перебирає пустотливий вітерець.*	*Весна налаштувала сонячні струни, їх перебирає пустотливий вітерець*

Якщо.., то → тире

***Якщо** ти не зрозумів, **то** перепитай.*	*Не зрозумів – перепитай.*

.., так що → тире

*Усі на карантині, **так що** надворі тихо й безлюдно.*	*Усі на карантині – надворі тихо й безлюдно.*

а/але → тире

*Думала, на вечірці буде цікаво, **але** там виявилося страшенно нудно.*	*Думала, на вечірці буде цікаво – там виявилося страшенно нудно.*

373 **Постав розділові знаки у слоганах компаній. Поясни свій вибір.**

1. Не бійтеся змінюватися ми подбаємо про ваше волосся!
2. Тримаємо ціни у формі жодна не набере зайвого.
3. Ми працюємо ви відпочиваєте.
4. Немає відділень немає черг.
5. Гроші не ростуть на деревах вони ростуть у нас.
6. Мами довіряють діти обожнюють.

374 **Запиши речення до кожної зі схем.**

1. […], […].
2. […]: […].
3. […] – […].
4. […]; […].
5. […]; […]; […].
6. […]; […] – […].

375 **Уяви, що тебе запросили в команду з розроблення нового напряму ШІ. Твоє завдання – описати дві-три ідеї, які ти хочеш втілити за допомогою ШІ. В описі свого проєкту використай 5–6 складних речень із різними видами зв'язку.**

УРОК 92

КОМУНІКАТИВНІ НАМІРИ. ДОМОВИТИСЯ

На цьому уроці ти

- потренуєшся домовлятися зі співрозмовниками та співрозмовницями в різних комунікативних обставинах.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Часто, спілкуючись із кимось, ми маємо певну мету: переконати, заспокоїти, втішити, домовитися. У кожному з цих випадків нам знадобляться вміння чути й реагувати на сказане, переконливі аргументи, а також певний набір мовних інструментів – слів та фраз.

Уміння домовлятися надзвичайно важливе, особливо в ситуаціях, у яких учасники комунікації мають різні погляди. Найчастіше домовленості базуються на консенсусі – спільній прийнятній для всіх сторін позиції. Щоб бути вправним / вправною в такому діалозі, візьми до уваги кілька порад.

Як домовитися зі співрозмовником / співрозмовницею?

1. Уникай слова «ні» – спробуй перебудувати свою репліку, використовуючи схему з «так, якщо...».

– *Треба негайно надіслати листи.*

☒ – *Ні, ми не можемо цього зробити зараз.*

☑ – *Так, ми можемо їх надіслати, якщо ви зачекаєте пів години.*

2. Активно слухай співрозмовника: навіть якщо не погоджуєшся, слухай уважно, уточнюй деталі.

– *Ми винні в цій ситуації. Крапка.*

☒ – *Та не винні ми! Не кажи дурниць!*

☑ – *Чому ти так вважаєш? Можемо обговорити деталі? Навіщо така категоричність? Спробуймо розібратися в ситуації. Розкажи детальніше, чому ти так думаєш.*

3. Віддзеркалюй почуту думку, повторюючи або перефразовуючи її.

– *Ринок книговидання зазнав тотальної поразки в цьому році через брак інноваційних рішень.*

☒ – *Що?*

☑ – *Чи правильно я розумію, що, на твою думку, видавничий ринок цілковито залежить від нових рішень?*

376 **Попрацюйте в парі з однокласниками та однокласницями. Оберіть одну із запропонованих ситуацій. Розподіліть ролі: нехай хтось обере позицію співрозмовника 1, а хтось – 2. Створіть, запишіть та озвучте діалог із 16 реплік, у якому ви домовляєтеся щодо спільної позиції (використайте всі три поради з коментаря експерта).**

Ситуація 1. ***24 години без телефону.***

Чи варто брати участь у шкільному челенджі «День без гаджетів»?

Співрозмовник 1 за експеримент – хоче відпочити від екранів, довести, що може обійтися без телефона.

Співрозмовник 2 вважає ідею челенджу безглуздою – телефон потрібен для всього, навіть для навчання.

Ситуація 2. ***Фільтри й реальність.***

Чи треба публікувати фото «без фільтрів» у соцмережах?

Співрозмовник 1: «Реальні фото – справжня впевненість».

Співрозмовник 2: «Усі користуються фільтрами, це просто спосіб самовираження».

Ситуація 3. ***Тренд на доброту.***

У школі пропонують провести День без хейту під гаслом «Слово підтримки кожному».

Співрозмовник 1 підтримує ініціативу, бо вважає, що така акція може змінити атмосферу в школі.

Співрозмовник 2 ставиться до ідеї скептично, вважає, що це не спрацює, усі просто прикидатимуться.

377 **Проаналізуй подані висловлювання й визнач, які з них: 1) корисні для твого щоденного спілкування; 2) могли б доповнити діалог, створений під час виконання попередньої вправи; 3) небажані для використання, якщо мета спілкування – домовитися.**

1. Ти просто мене не розумієш, от і все.
2. Я більше не хочу про це говорити – і крапка.
3. Чого тобі не вистачає?
4. Якщо ми вислухаємо одне одного, то зможемо знайти спільне рішення.
5. Я хочу почути твою думку і висловити свою.
6. А слухати тебе вчили?
7. Здається, ця ситуація потребує обговорення.
8. Так ніхто не робить.
9. Я маю власне бачення щодо цього.
10. Хіба не зрозуміло, що це некоректно?

378 **Прочитай уривок із художнього тексту. Зроби припущення про назву твору й автора. Виконай завдання.**

Том узявся до роботи з повною серйозністю. Він повільно водив пензлем угору-вниз, крок за кроком оглядаючи кожен штрих. Справу він робив так, ніби це – найважливіше у світі завдання.

Невдовзі з'явився його друг Бен Роджерс.

– Гей, Томе! Ідеш купатися? – крикнув він.

Том і не глянув.

– Не можу, Бене.

– Як це не можеш?

– Не можу.

– То що ж ти робиш?

– Хіба не бачиш? – поважно відповів Том. – Фарбую паркан.

Бен на хвильку спинився, прикинувши щось подумки.

– Ти, мабуть, мусиш це зробити?

– Ну, не знаю, Бене. Не скажу, що мушу. Джим хотів був це зробити, але я не дозволив. А коли прийшов Сід – і йому не дозволив. Бо, бачиш, тітка Поллі дуже вибаглива щодо цього паркану. Вона хоче, щоб він був по-справжньому пофарбований.

– От як? – сказав Бен, у якого вже почало зникати почуття зверхності. – Може, я трохи спробую?

– Е ні, Бене. Я думаю, що тітка не дозволила б. Знаєш, вона надто обережна.

– Ну, хоч трошечки!

Том замислився, потім неохоче відступив.

І через хвилину Бен уже махав пензлем, а Том сидів у холодочку, ласуючи яблуком.

ЗАВДАННЯ

1. Чи вдалося персонажам домовитися?
2. Визнач, як саме Том вплинув на Бена – словами, інтонацією, мовчанням?
3. Які прийоми переконання використав Том?
4. Як би ти описав / описала його стратегію одним реченням?
5. Запропонуй для цієї ситуації альтернативний діалог, у якому персонажі не змогли домовитися.
6. Допиши таке завершення діалогу, у якому Том пошкодував би про свої методи переконання.

379 **Знайди в літературі один епізод, у якому персонажі намагаються домовитися. Проаналізуй, чи вдалося це їм, і запропонуй спосіб покращити діалог. Зачитай фрагмент уголос і прокоментуй.**

УРОКИ 93–94

ПРЯМА Й НЕПРЯМА МОВА. ПОВТОРЕННЯ

На цих уроках ти

- пригадаєш вивчене про пряму й непряму мову;
- повправляєшся правильно розставляти розділові знаки в реченнях із прямою мовою.

380 **Визнач, які з поданих речень містять пряму мову. Випиши з них слова автора.**

1. «Сьогодні в нас урок, на якому ми будемо досліджувати, як предмети тримаються на воді», – оголосила вчителька. 2. «Нам потрібні лід, шматок глини, папір і фольга?» – запитав голос із першої парти. 3. Учителька додала: «А ще плаский шматок дерева або лінійка і миска з водою, я все підготувала». 4. У підручнику написано, що треба зім'яти папір та фольгу в щільні кульки, обережно покласти кубик льоду, глину, дерево, фольгу і папір на воду. 5. «Ваше завдання на дошці, продовжуйте експеримент самостійно», – промовила вчителька й почала ходити класом, долучаючись до різних груп, аби допомогти.

381 **Опиши фото, використовуючи пряму мову.**

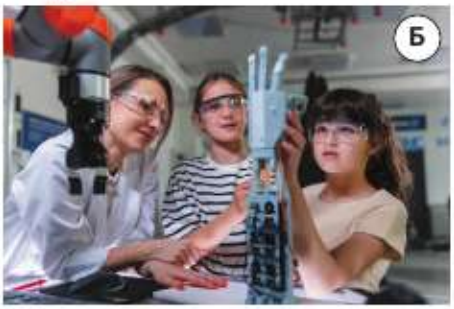

382 **Прочитай текст. Виконай завдання.**

Допомога людям – це як оренда за кімнату, яку ви сплачуєте тут, на Землі.
Мухаммед Алі

– Треба заробляти, а не волонтерити, – пробурчав Борис.

– Ви зараз нас чи себе в цьому переконуєте? – усміхнулася Яна. – Напевно, важко з роками відмовлятися від своїх поглядів?

Чоловік збирався відповісти, аж раптом автобус знову зупинився. Цього разу лише на хвилину, поки до салону заходив молодий хлопець із рюкзаком, який швидко обмінявся кількома словами з водієм і сів перед компанією. Він одразу відчув на собі чотири погляди. Далі пішли запитання, на які хлопець відповів, що він не просто мандрівник, а Олександр Ткачинський – голова громадської організації «Фундація регіональних ініціатив» у 2018–2019 роках.

– У скількох країнах ви побували?

– Відвідав уже 35 країн, більшість у Європі, також у Середній Азії, на Кавказі. Туреччина, Монголія, Китай, Лаос... Країни дуже різні, особливо із соціально-культурного погляду, тому є із чим порівняти.

(Із кн. Дмитра Афанасьєва «Хто, якщо не ми?»)

ЗАВДАННЯ

1. Як називають фрагмент на початку тексту, де наведено слова Мухаммеда Алі? Перепиши його у вигляді прямої мови.
2. Як називають оформлення слів співрозмовників у вигляді реплік, яке використовує автор тексту? Перебудуй перші два речення в непряму мову.
3. Знайди в тексті фрагмент із непрямою мовою. Запиши його у вигляді прямої мови.
4. Придумай 3–4 запитання до Олександра Ткачинського про його подорожі світом. Спрогнозуй можливі відповіді мандрівника. Запиши уявний діалог.
5. Поясни правопис сполучень слів *громадська організація «Фундація регіональних ініціатив», Середня Азія.*
6. Поясни, як ти розумієш словосполучення *соціально-культурний погляд.*

383 **Намалюй схеми до речень із прямою мовою. Перепиши абзац 5, розставивши пропущені розділові знаки.**

1. Журналіст запитав: «Чи вплинуло на вас те, що вам у дитинстві читали Шевченка?»

2. «Безумовно, це має вплив, це наша культура, ми всі – її частина», – відповів Андрій Хливнюк.

3. «Мені нещодавно посестра надіслала "Енеїду" з розбитого будинку на Донбасі, зачитану, затерту, хтось там жив і її любив, – додає співак, – тепер вона займає почесне місце в моїй бібліотеці».

4. «Шевченко родом із Наддніпрянщини, – прокоментував журналіст і додав: – А якими ви пам'ятаєте Черкаси періоду 1990-х, часу свого становлення?»

5. Черкаси дуже тепле місто. Там є творча інтелігенція. На мене сильно вплинуло те що я жив поряд із майстернями художників у сусідньому будинку Нарбут писав Афонін Недосєко. Такий контраст з одного боку 90-ті трешняк ти підліток і куриш за гаражами а з іншого багато цікавих інтелігентних людей пояснює Андрій.

За матеріалами сайту суспільно-культурного мультимедійного проєкту «Ukraïner»

384 **Перепиши так, аби цитати стали прямою мовою, розстав розділові знаки у фрагментах. Прокоментуй досвід Андрія Хливнюка. Наскільки він збігається з твоїм?**

– Фоззі з Фаготом казали, що обрали українську як мову своєї творчості, бо це було для них протестом, андеграундом – тоді більшість говорила російською. Як ви обрали для себе українську як мову творчості?

– Вона фірмово звучить у музиці. Я нею володів, це моя рідна мова. Ти обираєш мову як фарбу для вираження: емоційно навантажуєш твір, і якщо володієш кількома мовами, то обираєш, чи він буде м'якшим, чи жорсткішим. Як ти хочеш донести розпач чи ніжність ліричного героя. Рідною мовою послуговуватися легше, відповідно, і матеріалу виходить більше.

– Українська для вас була про ніжність?

– Так. У Черкасах у роки моєї юності ми всі розуміли, що після 30–35 років усі переходять на українську. А в підлітковому віці багато хто говорив російською, бо інформаційний простір був так насичений і це пропагувалося. У мене, правда, було більше уроків англійської, ніж російської, бо школа спеціалізована. Але дякую моїм вчителькам української, вони пристрасно любили свій предмет і прищепили нам цю любов.

За матеріалами сайту проєкту «Ukraïner»

385 **Установи відповідність між реченнями і схемами (розділові знаки пропущено).**

А «Хтось буде знищений, хтось десь асимілюється, – зітхає Андрій і додає: – Або буде жалкувати, чому ми не знайшли в собі сили, щоб допомогти одне одному і відбитися».

Б Виконавець зауважує: «Розділення може перетворити нас на залишки нації в еміграції».

В «Ми не повинні втрачати цю хватку, повинні бути як одне ціле, – коментує співак, – тоді ми зможемо зламати хребта окупанту».

Г «Усе наше суспільство повинно бути таким, як були Київ, Миколаїв, Харків, Херсон у перші дні війни», – пояснює Андрій.

1. «П», – а.

2. «П, – а, – п».

3. А: «П».

4. «П, – а: – П».

За матеріалами сайту проєкту «Ukraïner»

386 **Знайди помилки в перетворенні прямої мови на непряму. Запропонуй правильні варіанти. Поясни свою думку.**

Пряма мова	Непряма мова
А «Я не маю права мовчати, коли мій народ бореться», – сказав Андрій Хливнюк.	**А** Андрій Хливнюк сказав, що я не маю права мовчати, коли мій народ бореться.
Б «Пісня стала зброєю, але цього ми не планували», – додав він.	**Б** Він додав, що пісня стала зброєю, але ми цього не планували.
В Співак сказав: «Ми співаємо, щоб не втратити себе».	**В** Співак сказав, що вони співають, щоб не втратити їх.
Г «Я просто роблю те, що вмію, – співаю для своїх», – зауважив музикант.	**Г** Музикант зауважив, що я просто роблю те, що вмію, – співаю для своїх.

УРОКИ 95–96

СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ. ПОВТОРЕННЯ

На цих уроках ти
- пригадаєш вивчене про складносурядне речення;
- потренуєшся правильно ставити розділові знаки у складносурядному реченні.

387 **Прокоментуй жартівливий алгоритм, наводячи кумедні приклади зазначених видів речень.**

(За матеріалами кн. Ольги Дубчак «Бути українською. Речення і його знаки»)

388 **Прочитай текст, виконай завдання.**

(1) Настав день і вирва довкола пня розпросторилася. (2) Річка підхопила дерево й понесла на своїх хвилях а я кинувся за ним. (3) Я плив розмашисто і вільно як раніше залишаючи позаду біль і морок хвороби... (4) Ти Ріко вчила мене ще й незворотності кожної хвилини і я помалу навчився подячно приймати щоденні дари. (5) Ти вчила мене приймати себе таким яким я є бо я як краплина течу рікою свого роду. (6) Почав розуміти я все мине все перетече. (7) Ніщо не згладили роки а моя пам'ять не гірша за пам'ять твоєї води. (8) Та одного разу щось зламалося в твоєму поводженні і тобі стало тісно.

(Із кн. Мирослава Дочинця «Горянин»)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту всі складносурядні речення. Устав пропущені розділові знаки. Визнач речення, у яких:
   а) ставимо тире на межі частин ССР;
   б) не ставимо коми на межі частин ССР.
2. Запиши значення слів *вирва*, *розмашисто*, *морок*, *подячно*.
3. Запиши номер речення, ускладненого звертанням.
4. Запиши номер речення, ускладненого порівняльним зворотом.
5. У якому зі складних речень друга частина вказує на наслідок того, що відбулося в першій?
6. У якому зі складних речень друга частина пояснює першу?

389 **Опиши дані інфографіки, використовуючи складносурядні речення з такими смисловими зв'язками: а) зіставлення; б) протиставлення; в) причина – наслідок.**

А

НАЯВНІСТЬ ДРУЗІВ І ЛЕГКІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ		
Серед учнів, які мають багато друзів,	66%	ПОЧУВАЮТЬСЯ ЧАСТИНОЮ ГРОМАДИ
Серед тих, у кого мало друзів,	35%	
Серед тих, хто зовсім не має друзів,	37%	

Б

НАЙПОШИРЕНІШІ СПОСОБИ ВІДНОВЛЕННЯ				
70%	70%	41%	38%	31%
спілкування з друзями та родиною	прогулянки	контакт із колегами	творча діяльність	заняття спортом

За матеріалами дослідження благодійного фонду «savED»

390 **Придумай і запиши продовження складносурядних речень так, щоб між їх частинами треба було поставити тире.**

1. Здійнявся сильний шторм…
2. Веселка сховалася…
3. Настало літо…
4. Ще хвилина…
5. Пролунав різкий звук…
6. Планшет випав із сумки…
7. Несподіваний поштовх збоку…
8. Один ковток гарячого чаю…

391 **Прослухай фрагмент подкасту й перекажи його зміст, використовуючи лише складносурядні речення. Що виявилося найскладнішим у цьому завданні?**

Джерело: подкаст «Ukrainization» («(за)боронити мову: свічечка букви Ї», 27 серпня 2024 р.)

392 **Склади й запиши складносурядні речення за поданими схемами.**

1. […], і […].
2. […] – і […].
3. […] і […].
4. […]; а […].

393 **Запиши до кожної запропонованої теми по одному складносурядному реченню, що відповідатиме поданій схемі.**

Тема 1. Волонтерство.

Спільний другорядний член […] єднальний сполучник […].

Тема 2. Захист тварин.

Спільне вставне слово […] єднальний сполучник […].

Тема 3. Українські фільми.

[…], протиставний сполучник […]

Тема 4. Смішний випадок.

[…] єднальний сполучник […]?

УРОК 97

ЧУТИ СПІВРОЗМОВНИКА. УРАХУВАННЯ СИТУАЦІЇ СПІЛКУВАННЯ. КОНТЕКСТ

На цьому уроці ти
- потренуєшся слухати інформацію з різних джерел;
- навчишся аналізувати почуте з урахуванням контексту та ситуації спілкування.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Активне слухання – це процес, який складається зі сприймання, розуміння почутого та відповідної реакції на нього. Аби реакція була доречною, важливо розуміти, хто говорить, за яких умов, коли і з якою метою. Для того щоб стати активним слухачем, треба навчитися розуміти контекст ситуації й перевіряти, чи правильно ти розумієш почуте.

394 **Проаналізуй, як може змінюватися значення тієї самої фрази в різних контекстах. Запиши своє пояснення кожного з випадків або поясни відмінності, наводячи приклади.**

А

Фраза	Ситуація 1	Ситуація 2	Ситуація 3
Я радий / рада, що ти тут.	Подруга завітала в гості	Асистент зайшов у кабінет до керівника	Бізнес-партнери сваряться, заходить аналітик

Б

Фраза	Ситуація 1	Ситуація 2	Ситуація 3
Це не кінець.	Команда програла перший тайм	Хлопець повідомив дівчині про закінчення стосунків	Учениця 9-го класу запізнилася на перший урок на 30 хвилин

В

Фраза	Ситуація 1	Ситуація 2	Ситуація 3
Ти все неправильно розумієш.	Мама зайшла до кімнати, а ти дивишся серіал	Учитель пояснив тему, а ти завалив контрольну	Друг подумав, що ти глузуєш із нього

395 **Попрацюй у команді з однокласниками та однокласницями. Попросіть першого учасника або учасницю пошепки сказати другому / другій на вухо два речення про те, що сталося минулого вечора і які це викликало емоції. Передавайте інформацію одне одному. Останній учасник / остання учасниця має записати почуте на папері. Обговоріть, чи вдалося зберегти суть повідомлення.**

396 **Послухай запис. Опиши своє сприйняття ситуації, скориставшись запитаннями та завданнями нижче.**

Джерело: канал «Типовий журналіст» (опубліковано 28 червня 2015 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Який настрій людини, що виголошує промову?
2. Запиши 2–3 приклади невербальних сигналів (жести, положення тіла, вираз обличчя, куди спрямовано погляд).
3. Оціни тон голосу. Чи змінюється він під час промови?
4. Спробуй з'ясувати, хто цей промовець. Який має життєвий чи професійний досвід (наприклад: це політик / політикиня, громадський діяч / громадська діячка, студент / студентка)? Як змінився би сенс доповіді, якби промовець мав інший досвід?
5. Як би ви почали розмову з цією людиною, враховуючи її досвід і статус?
6. Які теми або форми спілкування були б доречними (товариські, офіційні)?

397 **Переглянь фрагмент відео. Запиши дві думки, які тобі не зовсім зрозумілі. Запропонуй запитання, які допоможуть уточнити інформацію.**

Джерело: подкаст Василя Байдака «ЦЕЙВО» (№ 24, «Ви полюбите математику після цього подкасту»)

398 **Попрацюй у парі з однокласником чи однокласницею. Спочатку нехай упродовж 2 хвилин один / одна з вас опише свій цінний життєвий досвід, після чого другий / друга перекаже почуте. Поміняйтеся ролями. Зроби висновки про те, наскільки точно кожному з вас удалося відтворити почуте. Де й чому, на твою думку, сталися збої?**

УРОКИ 98–100

СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ. ПОВТОРЕННЯ

На цих уроках ти
- пригадаєш вивчене про складнопідрядне речення;
- потренуєшся правильно ставити розділові знаки у складнопідрядному реченні.

399 **Обери з поданих лише ті характеристики, які стосуються складнопідрядних речень. Допиши біля них приклади, згадавши при цьому персонажів фільмів або серіалів.**

У реченні є головна частина	*Треба діяти обережно, якщо до справи причетна жінка* (Шерлок).
На межі частин сполучника немає	
На межі частин є сполучник причини	
На межі частин є єднальний сполучник	
На межі частин є сполучник мети	
На межі частин є розділовий сполучник	
На межі частин є складений сполучник	
Однорідна підрядність	
На межі частин є з'ясувальний сполучник	
Складові частини речення рівноправні	
У реченні є залежна частина	

400 **Прочитай текст, виконай завдання.**

(1) Ти ніколи не думав, чому магніти прилипають. (2) Деякі сили виникають між предметами, які торкаються один одного. (3) Деякі – між об'єктами, що перебувають на відстані. (4) Магніт не діє на папір, однак він може притягувати металеві вироби. (5) Багато магнітів виготовлені із заліза, але є й інші магнетичні матеріали. (6) Кожен магніт має ***північний та південний полюси***, а силові лінії завжди спрямовані ***з півночі на південь***. (7) Північний полюс одного магніту притягує південний полюс іншого, а однойменні полюси відштовхуються один від одного. (8) Земля – це ***гігантський*** магніт, який завдяки обертанню ядра створює магнітне поле навколо планети.

(Із кн. Енн Руні «Мій день зі STEM»)

ЗАВДАННЯ

1. Продовж поданий початок першого речення з тексту своїми трьома варіантами, використовуючи СПР із підрядною з'ясувальною частиною: *Ти ніколи не думав / не думала...*
2. Випиши номери складнопідрядних речень і зазнач їхні типи (наприклад: 1 – СПР із підрядною порівняльною частиною).
3. Які з речень не є складнопідрядними? Поясни свою відповідь.

4. Поясни правопис виділених слів.
5. Доповни текст одним складнопідрядним реченням.
6. Зроби висновок про те, що в тексті було для тебе новим, використовуючи складнопідрядне речення.

401 **Опиши свій робочий день, використовуючи лише складнопідрядні речення з підрядними частинами часу. Можеш скористатися довідкою.**

Довідка

1. Коли я прокидаюся...
2. У той час як лунає приємна мелодія...
3. Після того як я...
4. З тих пір як...
5. Як тільки мої рідні...
6. Тимчасом як перехожі...

402 **Перебудуй подані прості речення на складнопідрядні, замінивши виділені фрагменти підрядними частинами мети.**

1. ***Для віднайдення власної аудиторії*** початківцю потрібно чітко визначити тему свого блогу.

2. Стеж за сучасними тенденціями, ***залишаючись актуальним для читачів та глядачів.***

3. Не ігноруй критику, бери активну участь в обговореннях ***для залучення більшої кількості учасників.***

4. Розвивай навички кмітливого оповідача, ***відточуючи вміння утримувати увагу аудиторії.***

5. ***Здобути довіру прискіпливих підписників*** можеш, розміщуючи якісні фото й відео.

6. ***Зберегти натхнення й бажання творити*** завжди легше за допомогою спілкування з однодумцями.

403 **Розсортуй речення у дві колонки залежно від типу підрядної частини.**

З'ясувальні	Означальні

1. Метеорологи передбачили, що завтра на узбережжі почнеться шторм.
2. Планшет, що лежить на шафі, уже припав пилом.
3. Ти чув, що сталося вчора?
4. Нагадай, що ти взяв для презентації замість плаката.
5. У тій сукні, що висить у ванні, я не піду.
6. Василь веде подкаст, що змінює погляд на життя.
7. Нагадай мені, що ми вирішили.
8. Біолог помітив, що рослини ростуть повільніше через холод.

404 **Проаналізуй інфографіку. Вислови свої припущення, використовуючи складнопідрядні речення причини.**

А

За матеріалами українського аналітичного порталу «Слово і Діло»

Б

Джерело: сайт «Інтерньюз Україна»
(«Українські медіа: споживання новин і довіра у 2025 році», 23 вересня 2025 р.)

405 **Виконай тестові завдання.**

1. Складнопідрядним є речення

А Континентальні плити утворені здебільшого з граніту, а океанічні – з базальтових порід.

Б Південний полюс, що в Антарктиці, – це крайня південна точка планети.

В Водотривка порода не пропускає крізь себе воду, натомість водопроникна вбирає воду через пори.

Г Підвищена вологість сприяє ерозії, а вища температура швидше руйнує органічний матеріал.

Д Родючість ґрунту на різних географічних територіях різна – і це одне з пояснень відмінностей у харчуванні жителів різних країн.

2. Складнопідрядним із підрядною означальною частиною є речення

А Щоб не забувати ноутбук в аеропорту, я поряд з ним кладу один із черевиків.

Б Вважають, що вік Землі – чотири з половиною мільярди років.

В Звідки ж беруться ті неймовірні кольори, що ми бачимо під час сходу та заходу Сонця?

Г Якщо у вас є призма, ви можете розділити сонячне світло на окремі кольори.

Д Веселка виникає, тому що в природи є свої призми.

3. Складнопідрядним із підрядною з'ясувальною частиною є речення

А У національному парку Сноудонія в Уельсі є місця, де натовпи туристів протоптали стежки до 2 м завглибшки.

Б Кожна країна прагне розвитку, бо це дасть їй можливість підвищити якість життя населення.

В Знаю, що в Україні є величезна пустеля.

Г Товари, які закуповують в інших країнах, називають імпортом.

Д Ми отримали понад тисячу відповідей, і вони надійшли з понад сімдесяти п'яти країн.

4. Складнопідрядним із підрядною частиною мети є речення

А Аби втримати глядачів, прокатники почали пропонувати два кіносеанси за ціною одного.

Б З'явилося нове покоління амбітних режисерів, серед яких був Акіра Куросава.

В Режисер адаптував вестерн, хоча ніде не покликався на першоджерело.

Г Оскільки на той час спеціального обладнання не було, монтажери буквально різали плівку ножицями та склеювали потрібні кадри скотчем.

Д Фотограф Паркс став першим афроамериканцем, який зняв фільм для великої студії.

5. Складнопідрядним із підрядною допустовою частиною є речення

А Принципи мають приховану глибину, яку варто досліджувати.

Б Ключові елементи нового підходу чіткі й зрозумілі, хоч і суперечать усталеній практиці.

В Цінність роботи визначається кількістю зроблених висновків і відкриттів, а не витраченого на неї часу.

Г Треба вміти говорити про те, що не влаштовує.

Д Немає нічого важливішого, ніж удосконалення.

6. Складнопідрядне речення з підрядною частиною часу утвориться, якщо до частини *Конференція закінчилася...* додати закінчення

А коли голова виголосив висновки зустрічі.
Б тим, що присутні обрали найкращих спікерів.
В хоча не всі встигли виступити.
Г тому що предмет розмови було вичерпано.
Д так що тепер можна трохи відпочити.

7. У реченні *Щоб не плакать, я сміялась* підрядна частина

А допустова **В** наслідку **Д** часу
Б мети **Г** умови

8. Складнопідрядним із підрядною частиною умови є речення

А Хоч як я стараюся, зміни відбуваються повільно.
Б Природний добір пояснює нам, чому поразки трапляються так часто.
В Дружня бесіда – це візок, що полегшує мандрівникові дорогу.
Г Треба вдосконалювати свій характер так, щоб пристосуватися до нового середовища.
Д Якщо відгук на ваш продукт негативний, забудьте про цей напрям бізнесу.

9. У реченні *Джинсова тканина має синій колір, тому що з її лицьового боку сині нитки перекривають три чверті білих ниток* підрядна частина

А причини **В** мети **Д** ступеня і способу
Б наслідку **Г** допустова

10. У реченні *У світі зафіксували пандемію коронавірусу, так що навчальні заклади зачинили на карантин* підрядна частина

А причини **В** наслідку **Д** порівняльна
Б ступеня і способу **Г** допустова

11. У реченні *Далі шоколад доводять до необхідного стану, доки він не затвердне* підрядна частина

А причини **В** наслідку **Д** порівняльна
Б ступеня і способу **Г** часу

12. Складнопідрядним із підрядною частиною мети є речення

А Шанси вижити в людей у минулому були не дуже високими, тому боротьба за виживання була важливим складником життя.
Б Коли ви знайдете свій новий ринок, намагайтеся якомога ефективніше застосовувати принцип співрозвитку.
В Щоб привабити клієнтів, компанія активно використовує поштові листівки.
Г Якби ви вчились так, як треба, то й мудрість би була своя.
Д Урок полягає в тому, що покращення товарів і послуг завжди можна й треба прискорювати.

УРОК 101

БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ. ПОВТОРЕННЯ

На цьому уроці ти
- пригадаєш вивчене про безсполучникове складне речення;
- потренуєшся правильно ставити розділові знаки у безсполучниковому складному реченні.

406 **Проаналізуй фрагмент інтерв'ю. Випиши всі безсполучникові речення. Устав розділові знаки, яких не вистачає. Виконай завдання.**

– Як ти ставишся до хейту?

– По-різному. Якийсь мене веселить якісь коментарі дуже засмучують. Одного разу коли мені було 14 років я навіть заплакала. Хтось написав у коментарях дуже образливі слова про мене я не розуміла причини такого ставлення.

– Із чого почалася твоя блогерська кар'єра?

– Перший ролик на ютубі я записала 6 років тому. Це було відео про серіали моє ставлення до них. У дивний спосіб цей ролик потрапив до популярного пабліку кількість моїх підписників миттєво зросла від 5000 до 25 000.

– А чому взагалі в тебе виникло бажання вести блог?

– Я хотіла грошей. Насправді в той період була криза я хотіла фінансово допомогти батькам. Це стало певним рушійним чинником для моєї кар'єри.

– Розкажи про свої перші великі гроші.

– Це було тоді, коли в мене стало 100 000 підписників. Мені запропонували рекламну співпрацю я без роздумів погодилася. Я навіть пам'ятаю суму це було 958 доларів.

ЗАВДАННЯ

1. Зроби припущення про те, у кого взяли це інтерв'ю. Що тебе наштовхнуло на цю думку?
2. Якою була мотивація авторки почати вести власний блог?
3. Допиши до цього інтерв'ю ще одне запитання, яке було б безсполучниковим складним реченням.
4. Дай власні відповіді на ті запитання з інтерв'ю, які для тебе актуальні. Використовуй лише БСР.
5. Запиши всі числівники, які є в тексті, словами.
6. Які із запозичень у тексті можна замінити українськими відповідниками?

407 **Допиши до поданих мемів такі закінчення, щоб утворити безсполучникові складні речення з двокрапкою.**

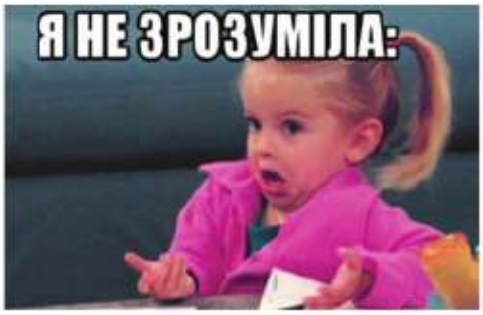

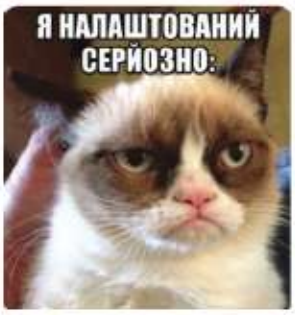

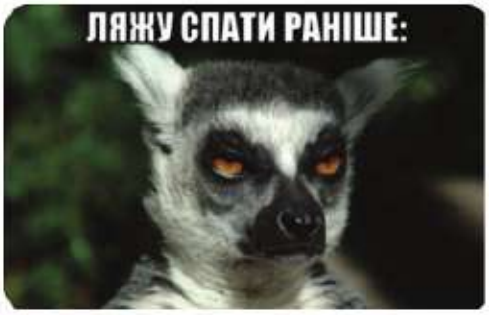

408 **Створи дев'ять безсполучникових складних речень із поданих граматичних основ (можна додавати будь-які інші слова).**

Телефон розрядився	Машина заглохла	Пташка пурхнула	Вікно відчинилося
Кіт утік	Молоко подорожчало	Вода закипіла	Долар подешевшав
Сонце зникло	Лід розтанув	Світло згасло	Таксі приїхало
Двері зачинилися	Дитина прокинулася	Книжка впала	Сусідка сміялася
Потяг рушає	Погода зміниться	Дерево зацвіло	Пролунав сміх
Шпалери відклеїлися	Гра починається	Дощ пройшов	Синиці прилетять

409 **Опиши інформацію, подану в інфографіці, використовуючи безсполучникові складні речення (щонайменше 7).**

Джерело: дослідження інформаційного агентства «Укрінформ» («Медіаспоживання українців: третій рік повномасштабної війни», 29 липня 2024 р.)

410 **Поясни, користуючись додатковими джерелами, значення поданих фразеологізмів, використовуючи безсполучникові складні речення. Прокоментуй історію походження цих стійких виразів.**

геростратова слава	нитка аріадни	ахіллесова п'ята	авгієві стайні

УРОК 102

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ З РІЗНИМИ ВИДАМИ ЗВ'ЯЗКУ. ПОВТОРЕННЯ

На цьому уроці ти
- пригадаєш вивчене про складне речення з різними видами зв'язку.

411 **Прочитай текст, виконай завдання.**

(1) Коли людина мандрує в далекі краї їй доводиться забувати чимало з того до чого вона звикла і пристосовуватися до нових життєвих обставин вона мусить відмовитися від колишніх ідеалів зректися колишніх богів а часто й законів моралі що досі керували її поведінкою. (2) Тому, хто має протеївську здатність пристосовуватися, така нова зміна може навіть бути за джерело втіхи; але для того, чиї звички вкоренилися, засвоєні змалку, гніт іншого оточення нестерпний; така людина страждає тілом і душею серед нових обмежень і ніяк не здатна їх збагнути. (3) Це страждання раз у раз дається взнаки, навіть штовхає людину на злочини й призводить до всілякого лиха, і тим, хто не може призвичаїтися до нових умов життя, краще повернутися до своєї країни.

(Із кн. Джека Лондона «У далекому краї»)

ЗАВДАННЯ

1. Знайди в додаткових джерелах значення вислову «протеївська здатність пристосовуватися». Чи довелося тобі проживати такий досвід?
2. Поясни правопис прислівників *змалку, раз у раз*. Запиши 5 схожих прикладів.
3. Запиши кількість частин, із яких складається кожне складне речення в тексті.
4. Поясни правопис крапки з комою в реченні 2.
5. Перепиши речення 1, поставивши 6 пропущених ком та одну двокрапку. Намалюй схему.
6. Визнач, у яких реченнях підрядні частини розташовані всередині головних.

412 **Перепиши поданий текст, розбивши його на речення й уставивши всі необхідні розділові знаки.**

Про користь розділових знаків

Чоловік загубив кому й почав боятися складних речень шукав фрази щоб простіші за нескладними фразами прийшли нескладні думки потім він загубив знак оклику й почав говорити тихо й рівно з однаковою інтонацією його вже ніщо не бентежило не радувало він до всього ставився без емоцій потім він загубив знак запитання й перестав запитувати жодні події не викликали його цікавості де б вони не відбувалися в космосі на Землі чи навіть у його власній квартирі ще через кілька років він загубив двокрапку й перестав пояснювати людям свої вчинки врешті в нього залишилися самі лапки він не міг висловити жодної власної ідеї весь час тільки щось цитував так він зовсім розучився думати й дійшов до крапки бережіть розділові знаки.

(За О. Каневським)

413 **Перепиши речення, уставивши пропущені розділові знаки. Познач складне речення із сурядним та підрядним зв'язком. Напиши можливе продовження історії про ШІ, зважаючи на реалії сьогодення. У своєму продовженні використай 3 складні речення з різними видами зв'язку.**

(1) Критики іноді звертають увагу на одну закономірність кожні тридцять років творці штучного інтелекту заявляють що от-от у нас з'являться суперрозумні роботи. (2) Потім дійсність це спростовує і загальний інтерес до теми штучного інтелекту спадає.

(3) У 1950-х роках науковці приголомшили громадськість ідеєю про появу машин зі здатністю виконувати дивовижні трюки піднімати будівельні блоки грати в шашки і навіть розв'язувати задачі з алгебри. (4) Публіка була вражена і невдовзі в популярних журналах з'явилися статті про робота, який варитиме обід на кожній кухні чи прибиратиме в будинку. (5) Але дійсність виявилась іншою шахові машини не могли виграти в експерта-людини й уміли грати тільки в шахи і ні в що більше. (6) У 1974 році під хор дедалі гострішої критики американський і британський уряди скоротили фінансування для штучного інтелекту настала перша «зима».

(Із кн. Мічіо Кайку «Фізика майбутнього»)

414 **Розстав подані набори розділових знаків у складних реченнях. Перепиши речення, знімаючи скісну риску. Визнач серед них зайве. Порядок розділових знаків у схемах може бути різним.**

1. , , ;

Травень цього року був спечний і сонце стояло майже по/серед неба пульсувало й прискало на всі боки промінням серце нашого світу котре жене по не/видимих артеріях золоту кров.

2. , , , :

Я махав дрібними весельцями одне ціле а друге бовтається на погано прибитих бляшках човник мій різав не/рушну воду а за/кормою добродушно вуркотіла вода.

3. , , , –

Владек ішов берегом вряди/години повертаючи в мій бік білу пляму обличчя він що хвилюється?

4. , , , , :

Коли так то даремно я із тих котрі не/порушно шанують закони дружби хоч кажучи по/правді мені трохи було боязко.

(За тв. Валерія Шевчука)

УРОК 103

ОФІЦІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ. ОБГОВОРЕННЯ

На цьому уроці ти
- попрактикуєшся комунікувати в ситуаціях ділового спілкування.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Офіційне спілкування відбувається в професійних, навчальних або громадських ситуаціях (наприклад, *учителька виступає на батьківських зборах, учень захищає свою наукову роботу, учнівська рада обговорює проєкт*). Воно відрізняється емоційною стриманістю, дотриманням норм етикету, ввічливості.

Мовні особливості офіційного спілкування:
- нейтральна, літературна лексика (*прошу уточнити, дякую за пропозицію, підтримую вашу думку*);
- формули ввічливості (*пане Олексію, Олексію Андрійовичу, перепрошую, будь ласка*);
- слова-зв'язки (*по-перше, по-друге, отже, власне, підбиваючи підсумки, на завершення*).

Під час обговорення важливо наводити власні аргументи, а також демонструвати вміння слухати.

415 **Опрацюй анотацію до наукової статті. Зроби припущення щодо того, яка корисна інформація з неї може доповнити коментар експерта в цьому уроці.**

ДІЛОВА КОМУНІКАЦІЯ. ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

УДК 316.472

ДІЛОВА КОМУНІКАЦІЯ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

DOI: 10.36994/2707-4110-2022-6-33-04

Дубас Р. Г., д. екон. н., професор, завідувач кафедри управління та адміністрування,

Липовенко А. Р., магістр, Університет «Україна»

Анотація. Ділова комунікація охоплює різноманітні напрями функціонування суб'єкта господарювання, зокрема: маркетинг, бренд-менеджмент, поведінка споживачів, реклама, зв'язки з громадськістю, корпоративне спілкування, залучення населення, управління репутацією, міжособистісне спілкування, залучення співробітників та керування подіями. Усе це тісно пов'язане зі сферою професійної або технічної комунікації.

Мета зовнішніх комунікацій – забезпечити ефективну взаємодію із зовнішніми стейкхолдерами, представленими групами та організаціями, зацікавленими в успішній роботі організації. Різновиди зовнішніх комунікацій: пресрелізи, зв'язки зі споживачами, постачальниками, конкурентами, державними, недержавними та громадськими організаціями, проведення рекламних кампаній та днів відкритих дверей. Ділова комунікація може також стосуватися внутрішнього спілкування. Вона сприяє корпоративному плануванню, яке має спонукати менеджерів різних рівнів до ефективної участі у плануванні та ухваленні рішень; розвитку й удосконаленню системи наукової інформації для керівництва з метою забезпечення менеджерів знаннями про корпоративні дії; підвищенню продуктивності праці шляхом використання обмежених ресурсів; удосконаленню системи формального й неформального спілкування в колективі.

Важливим аспектом під час здійснення комунікацій (внутрішніх або зовнішніх) є дотримання певних норм і традицій, сформульованих у відповідних етичних кодексах (етикетах, протоколах), що сприятиме формуванню позитивного іміджу підприємства (організації), а відповідно – його подальшому розвитку та успішності.

Ключові слова: етика, ділове спілкування, комунікації, ефективність, внутрішнє середовище, етичний кодекс.

Джерело: науковий журнал «Вісник Університету "Україна"» (серія «Економіка, менеджмент, маркетинг»; 2022 р., № 6 (33))

416 **Обери з поданих той варіант, який буде доречним під час офіційного спілкування. Поясни свій вибір.**

I. – Шановні колеги, переходимо до питання підготовки звіту.
– Пропоную почати з розподілу обов'язків.
– Дякую, підтримую. Можу взяти на себе відповідальність за оформлення.

II. – Ну що, може, почнемо вже, чи як?
– Та давайте швидше, бо я поспішаю.
– Потім якось розберемося.

III. – Привіт, народ! Є ідеї для проєкту?
– Перестань перебивати!
– Добре, роби, як знаєш.

IV. – Шановні, чи є зауваження до проєкту розкладу?
– Так, прошу уточнити час зустрічі у вівторок.
– Занотуємо, дякую за уточнення.

V. – Колеги, чи всі ознайомилися з оновленим положенням?
– Так, але прошу пояснити пункт щодо термінів подання заяв.
– Добре, я уточню й повідомлю завтра.

417 **Попрацюй у парі з однокласником чи однокласницею. Створіть і запишіть діалог, під час якого учнівська рада ухвалює рішення про те, які заходи провести в школі під час осінніх канікул. Підкресліть мовні конструкції, які роблять діалог офіційним.**

418 **Напиши письмове звернення до директора школи (5–7 речень) із проханням дозволити проведення благодійного ярмарку в кабінеті географії.**

УРОКИ 104–105

КОМПЛЕКСНА ПІДСУМКОВА РОБОТА № 2

УСНА ВЗАЄМОДІЯ (ГР 1)

Переглянь відео.

Джерело: телеканал «ВІТА ТБ» («10 найбільш затребуваних професій майбутнього», 25 січня 2023 р.)

1. Виконай тестові завдання. *(6 б.)*

1. Перше місце в рейтингу найбільш затребуваних професій майбутнього посідає професія

А дизайнера віртуального середовища проживання
Б проєктувальника інтерфейсів безпілотної авіації
В адвоката з робоетики
Г дизайнера людського тіла та 3D-моделювання

2. Користувачам нейроінтерфейсів допомагатиме адаптувати інформаційні потоки та структурувати необхідну інформацію

А менеджер космічного туризму
Б аналітик інформаційної безпеки
В куратор особистих даних
Г інженер із відновлення навколишнього середовища

3. У найближчі 5 років можливе зростання на 32% кількості таких фахівців, як

А фізіотерапевт
Б аналітик інформаційної безпеки
В дипломована медсестра
Г проєктувальник інтерфейсів безпілотної авіації

4. Основною причиною затребуваності дипломованих медсестер у найближчі 5 років є

А бурхливий розвиток телемедицини
Б попит на спеціалістів із реабілітації представників сидячих професій
В необхідність лікування нових вірусних захворювань та епідемій
Г старіння населення й необхідність поєднувати кілька медичних функцій

5. Проєктуванням віртуальних світів і створенням відповідних умов для кожної конкретної людини за її параметрами та бажаннями займатимуться такі фахівці, як

А куратор особистих даних
Б менеджер космічного туризму
В дизайнер віртуального середовища проживання
Г фізіотерапевт

6. Адвокат з робоетики виконуватиме таку роль у налагодженні контактів між людьми й роботами

А стежитиме за дотриманням моральних та етичних принципів у взаємодії
Б складатиме грамотний і продуманий інтерфейс для роботизованої техніки
В створюватиме алгоритми для підсилення безпеки сервера з інформацією про роботів
Г розроблятиме нові закони для регулювання відносин між людьми і машинами

2. За описами, поданими нижче, запиши назви професій майбутнього. *(3 б.)*

А Такі спеціалісти робитимуть приватні космічні мандрівки безпечними й захопливими. Їх поява пов'язана з бурхливим розвитком космічної галузі та будівництвом, можливо, перших космічних готелів.
Б Ці фахівці допомагатимуть людям створювати бажану зовнішність завдяки бурхливому розвитку біопротезування, пластичної хірургії та трансплантології.
В Ці спеціалісти займатимуться моніторингом і зіставленням проблемних випадків для підвищення безпеки серверів, де зберігається важлива цифрова інформація.

3. Розкажи про три найпопулярніші професії з переліку у відео, які тобі імпонують. Поясни, у чому полягає їх актуальність для майбутнього. *(3 б.)*

РОБОТА З ТЕКСТОМ (ГР 2)

Текст А

«Ким ти хочеш стати в майбутньому?» – часто запитують підлітків. І хоча питання здається простим, відповісти на нього не так уже й легко. За результатами всеукраїнського дослідження «Індекс майбутнього: професійні очікування та розвиток підлітків в Україні» стало відомо: лише троє з десяти дітей можуть точно сказати, ким вони хочуть бути в тридцять років. Незважаючи на таку сумну статистику, 94% молодих людей бажають здобути вищу освіту. Та й тут є проблема: закінчивши ЗВО, багато випускників не працюють за обраною спеціальністю. Так стається, коли підліток узагалі не знає, яка сфера діяльності його цікавить, коли робить вибір під тиском або ж просто не має достатньо повної інформації про ринок праці.

Варто пам'ятати: професія – це не тільки робота, це частина життя. Щоби зробити свідомий вибір, обов'язково треба враховувати, що тобі цікаво і що ти вмієш. Якщо ти добре знатимеш свої сильні сторони, здібності, візьмеш до уваги свої захоплення та мрії, то обрати майбутній фах буде значно легше. Також у виборі спеціальності слід ураховувати те, що необхідно світу, які професії затребувані, що буде актуальним у майбутньому. Наразі точно відомо: до 2040 року ринок праці дуже зміниться. Новітні технології, штучний інтелект витіснять чимало професій, але водночас з'являться нові, не менш потрібні спеціальності. Цікався сучасними тенденціями розвитку ринку праці – це полегшить ухвалення рішення.

У школах іноді проводять профорієнтаційні тестування – можна взяти до уваги і їх результати. Щоб спробувати різні види діяльності, можна також записатися в гурток, пройти стажування чи волонтерити. Це буде точно дієво, адже допоможе краще зрозуміти твої нахили до певної роботи. Важливо й говорити зі студентами різних навчальних закладів, знайомими дорослими, учителями, друзями, вони можуть допомогти обрати цікавий фах. Та пам'ятай: головне рішення – за тобою. Тож мрій сміливо, обирай свідомо й дій відповідально.

(277 слів)

1. Придумай і запиши заголовок до поданого тексту. *(1 б.)*

2. Визнач ключові слова тексту. *(2 б.)*

3. Визнач, чи правдивими є твердження з огляду на зміст тексту (ТАК чи НІ). *(3 б.)*

А Більшість підлітків в Україні бажає вступити до закладів вищої освіти.

Б У майбутньому багато сучасних професій зникнуть (стануть неактуальними).

В Профорієнтаційні тести не такі дієві під час вибору професії, як волонтерство чи позашкільні гуртки.

4. Проаналізуй інфографіку й опиши, яке місце посідає Україна серед інших країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) за даними опитування. *(2 б.)*

Текст Б

Підлітки, які назвали обрану професію, %

Відповіді на запитання «Яку роботу ви очікуєте мати, коли вам буде приблизно 30 років?», дані OECD Database (2022)

Джерело: медіа «Нова українська школа» («"Індекс майбутнього": як допомогти підлітку обрати кар'єру?», 27 травня 2025 р.)

5. Подана інфографіка (текст Б) могла б доповнити зміст абзацу (текст А) *(1 б.)*

А 1 **Б** 2 **В** 3

6. Відповідно до тексту А склади список порад (щонайменше 3) для полегшення вибору майбутньої професії. Додай кілька власних. *(3 б.)*

МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ (ГР 4)

1. Знайди в тексті А речення з прямою мовою, випиши і перетвори його на речення з непрямою мовою. *(2 б.)*

2. Установи відповідність між реченнями та їхніми видами. *(4 б.)*

1. Новітні технології, штучний інтелект витіснять чимало професій, але водночас з'являться нові, не менш потрібні спеціальності.

2. За результатами всеукраїнського дослідження стало відомо: лише троє з десяти дітей можуть точно сказати, ким хочуть бути в тридцять років.

3. Та пам'ятай: головне рішення – за тобою.

4. Щоби зробити свідомий вибір, обов'язково треба враховувати, що тобі цікаво і що ти вмієш.

А простe ускладнене речення

Б складносурядне речення

В безсполучникове складне речення

Г складнопідрядне речення

Д речення з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

3. Знайди в тексті й випиши приклади складнопідрядних речень із підрядними частинами: умови, допусту, причини. *(3 б.)*

4. Схемою до речення *Також у виборі спеціальності слід ураховувати те, що необхідно світу, які професії затребувані, що буде актуальним у майбутньому* є

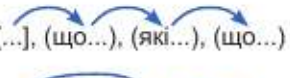

(1 б.)

5. Знайди в тексті й випиши безсполучникове складне речення, зазнач смислові відношення між частинами, підкресли граматичні основи, намалюй схему. *(2 б.)*

ПИСЬМОВА ВЗАЄМОДІЯ (ГР 3)

1. Напиши можливий діалог із 4 реплік між старшокласниками щодо вибору майбутньої професії. *(4 б.)*

2. Напиши есе на одну із запропонованих тем. *(8 б.)*

Тема 1. Професія як спосіб вплинути на світ: що для мене означає бути корисним?

Тема 2. «Обери роботу до душі, і тобі не доведеться працювати жодного дня у своєму житті» *(Конфуцій)*.

ЗМІСТ

ВСТУП

Уроки 1–2. **Розвиток мовлення 1–2.** Українська мова і виклики сьогодення 5

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ПРО ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

Уроки 3–4. Головні та другорядні члени речення 13

Уроки 5–6. Просте ускладнене речення 17

ПРЯМА Й НЕПРЯМА МОВА

Урок 7. Пряма й непряма мова 23

Урок 8. Заміна прямої мови непрямою 29

Урок 9. Цитата як спосіб передавання чужої мови 34

Урок 10. Діалог 38

Урок 11. Пряма й непряма мова. Узагальнення 40

Урок 12. Тренувальні тести 1. Пряма й непряма мова 42

Урок 13. **Розвиток мовлення 3.** Новизна і важливість інформації 45

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ. СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

Урок 14. Складне речення, його ознаки. Повторення 49

Урок 15. Складні речення без сполучників та зі сполучниками ... 51

Уроки 16–17. Складносурядне речення. Смислові зв'язки між частинами складносурядного речення 54

Уроки 18–19. **Розвиток мовлення 4–5.** Фейки. Ознаки фейків. Причина появи. Особливості поширення 61

Уроки 20–21. Розділові знаки між частинами складносурядного речення 65

Урок 22. Складносурядне речення. Узагальнення 69

Урок 23. Тренувальні тести 2. Складносурядне речення 72

Урок 24. **Розвиток мовлення 6.** Події та факти. Правдивість інформації. Дезінформація 74

Урок 25. **Розвиток мовлення 7.** Особливості сучасної хроніки 78

Урок 26. **Розвиток мовлення 8.** Світлина як носій інформації. Ознаки фотошопу 83

СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

Урок 27. Складнопідрядне речення 90

Урок 28. Підрядні сполучники й сполучні слова у складнопідрядних реченнях 94

Урок 29. Види складнопідрядних речень 98

Уроки 30–31. **Розвиток мовлення 9–10.** Інтерв'ю 101

Уроки 32–34. Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними 109

Уроки 35–36. **Розвиток мовлення 11–12.** Читання. Ознайомлювальне читання 115

Урок 37. **Розвиток мовлення 13.** Вивчальне читання. Прийоми осмислення навчального тексту 121

Уроки 38–39. Складнопідрядні речення з підрядними означальними 129

Урок 40. **Розвиток мовлення 14.** Читання для задоволення 133

Уроки 41–42. Складнопідрядні речення з підрядними місця 136

Уроки 43–44. Складнопідрядні речення з підрядними часу 141

Урок 45. Складнопідрядні речення з підрядними умови 148

Урок 46. **Розвиток мовлення 15.** Вторинні тексти. Анотація 152

Уроки 47–48. Комплексна підсумкова робота № 1 158

Уроки 49–50. **Розвиток мовлення 16–17.** Творчий переказ 161

Уроки 51–54. Складнопідрядні речення з підрядними причини, наслідку 164

Урок 55. **Розвиток мовлення 18.** Вторинні тексти. Передмова 174

Уроки 56–57. Складнопідрядні речення з підрядними мети 177

Урок 58. **Розвиток мовлення 19.** Відгук 182

Уроки 59–62. Складнопідрядні речення з підрядними порівняльними, ступеня, способу дії 187

Урок 63. **Розвиток мовлення 20.** Розповідь-спогад 195

Уроки 64–65. Складнопідрядні речення з підрядними допусту 198

Уроки 66–67. **Розвиток мовлення 21–22.** Розповідь про свою ідею 202

Уроки 68–70. Синтаксична синонімія в простому і складнопідрядному реченнях 205

Урок 71. **Розвиток мовлення 23.** Роздум у художньому тексті 212

Уроки 72–73. Складнопідрядні речення з кількома підрядними частинами 214

Урок 74. **Розвиток мовлення 24.** Академічна доброчесність 219

Уроки 75–76. Складне речення зі сполучниковим зв'язком. Узагальнення 221

Урок 77. Тренувальні тести 3. Складнопідрядне речення 225

Урок 78. **Розвиток мовлення 25.** Виступ. Форми презентації 227

БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

Урок 79. Безсполучникове складне речення 230

Урок 80. Смислові відношення між частинами безсполучникового складного речення 233

Уроки 81–83. Розділові знаки в безсполучникових складних реченнях 236

Урок 84. Безсполучникове складне речення. Узагальнення 241

Урок 85. Тренувальні тести 4. Безсполучникове складне речення 244

Урок 86. **Розвиток мовлення 26.** Виступ. Емоції та голос 246

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ З РІЗНИМИ ВИДАМИ СПОЛУЧНИКОВОГО Й БЕЗСПОЛУЧНИКОВОГО ЗВ'ЯЗКУ

Урок 87. Складне речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку 248

Уроки 88–89. Розділові знаки в складному реченні з різними видами зв'язку 243

Уроки 90–91. Розділові знаки в складних реченнях. Узагальнення 256

Урок 92. **Розвиток мовлення 27.** Комунікативні наміри. Домовитися 258

ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Уроки 93–94. Пряма й непряма мова. Повторення 261

Уроки 95–96. Складносурядне речення. Повторення 264

Урок 97. **Розвиток мовлення 28.** Чути співрозмовника. Урахування ситуації спілкування. Контекст 267

Уроки 98–100. Складнопідрядне речення. Повторення 269

Урок 101. Безсполучникове складне речення. Повторення 274

Урок 102. Складне речення з різними видами зв'язку. Повторення 277

Урок 103. **Розвиток мовлення 29.** Офіційне спілкування. Обговорення 279

Уроки 104–105. Комплексна підсумкова робота № 2 281

Навчальне видання

ОНАТІЙ Анастасія Віталіївна
ТКАЧУК Тарас Павлович

УКРАЇНСЬКА МОВА

Підручник для 9 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Зображення використовуються відповідно до ліцензій
Accogliente Design, ADVTP, Aleksandr Khmeliov, Alena Lom, alexdndz, ALEXEY 123, Alexey Lesik, Amanda Alamsyah, Amanita Silvicora, Andrey_Popov, Andriy Blokhin, Antonio Guillem, Arc Jabbar, Armands Photography, arrohman, Artem Stepanov, artmakerbit, AtlasStudio, Aya_Lines_Design, AYO Production, BearFotos, bernatets photo, Besjunior, Blue Corner Studio, Cast Of Thousands, chevisuals, chim1992, CLOUD-WALKER, Cosmic_Design, CREATIVE DESIGNER RATAN, Daffa Studio95, Daha studio, DaLiu, Daniel Horvat, Dasha Kurinna, DavideAngelini, Denis Moskvinov, Design-Zone, DesignToonsy, DGLimages, Dikushin Dmitry, Distinctive Shots, Dmitriy Prayzel, Dragana Gordic, Edge Creative, Edijs K, Element allquility Designe, Emran_hossain, f11photo, Fahroni, fantasyform, fast-stock, Fedosenko Daryna, fizkes, Flash Vector, gabczi, garmoncheg, GKProStudio, Gorgev, Gorodenkoff, Gorodenkoff, graficriver_icons_logo, Ground Picture, Gulcin Ragiboglu, Halfpoint, Hamza Graphiic, Hasan Sumon, HelgaQ, HimelMolla, hlphoto, Hoika Mikhail, HomeStudio, Igillustrator, incrediblephoto, Inside Creative House, Jackbin, Jose Luis Carrascosa, Julia Lazebnaya, JustPrint, Kaczmarek-W, Kaspars Grinvalds, Kiselev Andrey Valerevich, Koltukovs, Krakenimages.com, lcrms, lemono, LightField Studios, Ljupco Smokovski, Lopolo, MAI123, MarcoVector, Matt Gush, Mehaniq, Michael Johnson22, Miljan Zivkovic, Mishchenko Svitlana, moskha.com, Mouse family, Myfotoprom, Nadya_Art, Natalya Kosarevich, New Africa, New River, NewJadsada, nik_nadal, Niktofit, Nomad_Soul, NorthSky Films, okke baarssen, Oleksandra Dikaya, Olga 777, Olha Siomik, OlhaPonomar, Palokha Tetiana, Panda Vector, Paper Trident, pathdoc, Pavel_Klimenko, PedroNevesDesign, PeopleImages, Piotr Piatrouski, Pixel-Shot, PixMarket, Pressmaster, Proonty, Prostock-studio, rangizzz, Ranta Images, redgreystock, Ri6ka, Richie Chan, Ridex Official, Roman Samborskyi, Ruslan Lytvyn, Sabeen Zahid, Sancha Abimanyu, Sean Pavone, shisu_ka, Shutterstock AI, Standret, stas11, Stock 4you, Stock-Asso, Studio Romantic, SvetaZi, technical tiger, Tegan T, The Studio, tubagusss, TWINS DESIGN STUDIO, urkan Rahimli, V.studio, vector Art-2, Vector Only, Vectorbum, VectorMine, VeronArt16, VH-studio, VideoFromEveryWhere, Visual Generation, Vladyslav Horoshevych, Volodymyr Krasyuk, Volodymyr TVERDOKHLIB, Wirestock Creators, yourphotopie, Yuliia Konakhovska, Yura Borisov, YWdesign, Zhongxinyashi_Photo, Zhuravlev Andrey / Shutterstock / Фотодім Україна.

Ілюстративний матеріал ресурсів «Вікіпедія» та «Вікімедіа» використано на умовах ліцензій *Creative Commons* (CC BY, CC BY-SA, CC BY-NC тощо) і *Public Domain*.

Аудіо- та відеоматеріали використано з навчальною метою

Відповідальна за видання Олена Бородіна
Літературне редагування Тетяна Небесна

Підп. до друку 06.04.2026. Формат 70x100/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 23,40. Обл.-вид. арк. 15,0. Наклад 42 891 пр. Зам. _____

Видавництво «Літера ЛТД». 03057, Київ, вул. Нестерова, 3, к. 508.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6901 від 10.09.2019

Віддруковано в ТОВ «КОНВІ ПЛЮС».
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи,
серія ДК № 8257 від 30.04.2025.
Юридична адреса: 01094, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 12.
Тел.: +38(044)391-33-73

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА

ОЗНАКИ ФЕЙКІВ

Емоційність, ефект шоку від новини:

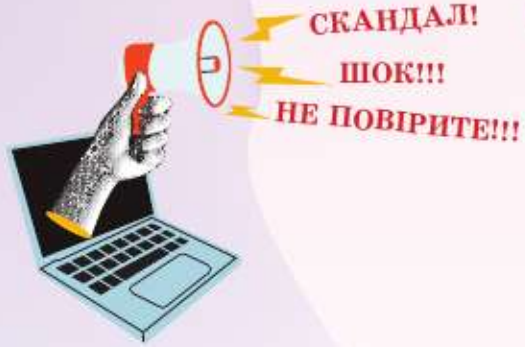

Використання категоричних тверджень без аргументів:

Нав'язування ідей як очевидних:

- ✗ «Абсолютно зрозуміло»
- ✗ «Очевидно»

Узагальнена згадка про «поважні» джерела:

Присмак конспірологічних теорій:

Розмитість трактувань та оцінок:

ЩОБ НЕ СТАТИ ЖЕРТВОЮ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ, ДОТРИМУЙСЯ ПРОСТИХ ПОРАД:

1. Перевіряй інформацію за кількома джерелами.
2. Не довіряй сенсаціям та «чутливим» новинам.
3. Звертай увагу на якість джерела.
4. Поширюй ЛИШЕ перевірену інформацію.

ЩОБ НАВЧИТИСЯ ШУКАТИ ТОЧНУ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ЗОБРАЖЕННЯ, ВИКОРИСТОВУЙ ДВОРІВНЕВУ ПЕРЕВІРКУ:

1. Пошук першоджерел (зокрема дати й часу першої публікації) за допомогою пошукової системи
2. Аналіз зображень або відео з метою виявлення спроб використання штучного інтелекту